

Inledning: Hjalmar Brantings majtal 1890-1924

På Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, ARAB, vet vi av erfarenhet att majtal ofta är efterfrågade, inte bara inför varje års första maj. Majdemonstrationerna i Stockholm har också varit föremål för en vetenskaplig undersökning, Jonas Engman, *Rituell process, tradition och media : socialdemokratisk första maj i Stockholm* (Stockholm 1999). När jag i mitten på 1980-talet påbörjade arbetet med en bibliografi över Hjalmar Brantings tal, artiklar och andra skrifter inom ramen för ett forskningsförberedande projekt om Hjalmar Branting, finansierat av Riksbankens jubileumsfond, kunde jag konstatera att den bibliografi som Zeth Höglund presenterat i sista volymen i den av honom sammanställda utgåvan av Brantings *Tal och skrifter*, enligt Höglund "omfattande allt väsentligt av hans [= Brantings] produktion", inte ens redovisade samtliga majtal. Den innehöll 17 majtal, och tre av dem publicerades i *Tal och skrifter*, varav ett – 1895 års – bara i ett kort utdrag. Ytterligare ett majtal – det första från 1890 – har publicerats av Ture Nerman i tidskriften *Första maj* 1960, och 1917 års tal ingår med en tredjedel förkortat i den 1992 utkomna antologin av Kurt Johannesson, Olle Josephson, Erik Åsard, *Svenska tal från Torgny lagman till Ingmar Bergman*.

Hjalmar Branting höll sammanlagt 37 majtal under åren 1890-1924 – med uppehåll bara under två år, 1919 och 1922, på grund av uppdrag som Sveriges representant i utlandet. 22 majtal höll han i Stockholm och 15 utanför Stockholm, bland annat tre i Malmö. Ett majtal – 1914 års – hölls utanför Sverige, i Kristiania [Oslo]. Vid tre tillfällen – 1891, 1911 och 1917 – höll Branting två respektive tre majtal. Om man betänker denna enastående kontinuitet, om man tänker på Brantings centrala betydelse för den tidiga svenska arbetarrörelsen och hans viktiga roll som agitator och opinionsbildare och om man slutligen tänker på majdemonstrationernas betydelsefulla funktion inom arbetarrörelsen så tycks det vara en berättigad och angelägen uppgift att ge ut Brantings samtliga majtal. Dessutom finns Brantings majtal inte samlade på ett ställe, i Brantings arkiv på ARAB eller någonannanstans. De måste sökas fram i olika tidningar, främst i *Social-Demokraten*. I Brantings arkiv finns bara stolpar till ett fåtal av hans majtal, vid sidan av enstaka manuskript till majartiklar och majresolutioner respektive -manifest.

År 1889 beslöt Socialistinternationalen, den såkallade Andra internationalen, att anordna årliga majdemonstrationer i alla till internationalen anslutna länder med krav på 8-timmars normalarbetsdag. De första demonstrationerna hölls 1890, bland annat i Sverige. Ett brett intresse för första maj både utomlands och i Sverige

manifesterades 1989 i samband med 100-årsjubileet av Andra internationalens beslut. Bland annat gavs ut *The memory of May Day : an iconographic history of the origins and implanting of a worker's holiday*, utgiven av Andrea Panaccione (Venedig 1989), där den första och de första årens majdemonstrationer i olika länder, däribland Sverige, behandlas. 2010 är också ett jubileumsår, det är 120 sedan de första majdemonstrationerna hölls, också i Sverige. 2010 är dessutom ett dubbelt jubileumsår: den 23 november är 150-årsdagen av Hjalmar Brantings födelsedag. Det är en god anledning att publicera Brantings majtal.

Majdemonstrationer och majtal har alltid spelat en viktig roll inom arbetarrörelsen. De har varit viktiga särskilt under den tidigare arbetarrörelsens historia, under den "brantingska perioden", där demonstrationer och möten länge varit det enda offentliga forumet – och det inte utan hinder och problem – för att visa upp arbetarrörelsens styrka, också genom den uppsättning av ritualer och symboler som majdemonstrationerna innehåller, och formulera socialdemokratins krav. De har också varit ett uttryck för den internationalism som, oavsett dess praktiska tillämpning eller brist på omsättning, varit ett konstituerande element i arbetarrörelsens grundsyn. Så har majtalen på de årliga majdemonstrationerna varit programförklaringar, samlade och samtidigt lokalt varierade, en presentation av krav och löften, av en "motbild" mot det etablerade samhället och en vision av ett omvandlat bättre samhälle samt har naturligtvis varit inlägg i och del av dagspolitiken, under vissa år ett slags upptakt till valkampanjer. De har också demonstrerat den grundläggande transnationella samhörighetskänslan genom de samtidiga demonstrationerna i många länder och med likartade krav. Majdemonstrationerna var, lite tillspetsat sagt, den enda konkreta och till och med beständiga aktionen av den internationellt organiserade arbetarrörelsen.

Att följa Brantings majtal från år till år betyder att man i samlad form kan följa främst en kontinuitet av krav – 8-timmarsdag, allmän rösträtt och fred. Kraven sätts naturligtvis i relation till det befintliga kapitalistiska samhället och dess härskande klass samt kopplas till motbilden och målet: ett omvandlat socialistiskt samhälle. Tyngdpunkten mellan dess krav förskjuts beroende på deras aktualitet i den politiska kampen, exempelvis de intensiva perioderna i rösträttskampen eller fredsfrågan under första världskriget, båda grundläggande frågor för Brantings politik. Dessa krav trädde i bakgrunden när den allmänna rösträtten och 8-timmarsdagen genomförts, även om det senare inte försvann från dagordningen. Och fredsfrågan var i högsta grad aktuell också efter kriget.

I Brantings majtal kan man vidare följa både den kritiska och polemiska granskningen av dagspolitiska händelser och den socialdemokratiska politiken i opposition och senare i regeringsställning. Hans utblickar till andra länders dagspolitik visar något av den transnationella förankring och grundsyn som präglar Branting. Hans majartiklar i *Social-Demokraten* och i tidskriften *Första Maj*, som också ingår i editionen, kompletterar allt detta. I majtalen som också har konstanta innehållsliga likheter, exempelvis överblickarna över majtraditionens historia, kan man också följa de till majdemonstrationer kopplade retoriska greppen och symbolspråket. Ett exempel för det senare: vår och sådd som utmynnar i sommar och höst med växt och skörd.

Majtalen präglas av den för Branting typiska stilen: "sakligt utredande uppläggning", "meningsbyggnaden är lite omständlig på ett gammaldags, lätt akademiskt sätt", för att citera Olle Josephsons karakteristik av majtalet 1917 i den tidigare nämnda antologin. Detta är för övrigt överhuvudtaget karakteristiskt för Brantings sätt att hålla tal. Läser man talen, som pågick mellan en och två timmar, i dag så undrar man hur de kunde uppfattas och förstås av massorna som var åhörare på demonstrationerna, helt bortsett från det akustiska problemet. Kanske överspelades detta av upplevelsen att se och höra "hövdingen" Branting tala och den emotionellt laddade situationen på majdemonstrationerna.

Brantings majtal – och majtal överhuvudtaget – är, så får slutsatsen bli efter dessa korta antydningar, en viktig källa till arbetarrörelsens historia. Trots att intresset för första maj har ökat inte bara inom forskningen utan också politiskt – idag demonstrerar även kristdemokraterna och moderaterna – finns det lite kunskap om det politiska innehållet majtalen har förmedlat. Denna edition avhjälper denna brist litet grand.

Majtalens text har hämtats uteslutande ur pressen, främst *Social-Demokraten*, den enda källa som står till förfogande. Det innebär att det rör sig om protokollerade, delvis säkert stenograferade texter, delvis i form av referat. Men det kan också betyda en återgivning hur majtalet uppfattades, eventuellt också skulle uppfattas. Ett referat – 1898 års majtal – avslutades helt riktigt med påpekandet att det rör sig om "ett bristfälligt sammandrag". Det är en källkritisk komplikation som jag inte kan lösa men som man måste hålla i minnet. Det saknas kontrollmöjlighet genom exempelvis manuskript av talen. Den kontrollmöjlighet som finns, nämligen att jämföra med de delvis utförliga återgivningarna av majtalen främst i Stockholm i *Dagens Nyheter* och andra tidningar har jag av resursskäl inte utnyttjat. Jag har ett exempel med *Dagens Nyheter* som extra källa, och när det gäller tal i landsorten har

jag flera exempel på referat från olika tidningar. Det finns ett annat källkritiskt problem: tidningarnas politiska "färg" – jag har inte angett tidningarnas politiska hemvist – som påverkar återgivande av Brantings majtal, och det gäller naturligtvis också *Social-Demokraten*. Ett tydligt exempel är de olika redovisningarna av talet i Falköping 1917. De olika referaten förmedlar kompletterande information. För att få en ännu tydligare bild borde man sammanställa och granska återgivningar ur många fler tidningar. Jag ger några exempel som förhoppningsvis visar vad sådana jämförelser kan ge.

Som komplement till majtalen har jag samlat Brantings bidrag ur *Social-Demokraten*s maj-nummer, tidskriften *Första Maj* och andra maj-tidskrifter, även enstaka av hans ledare som direkt berör första maj. Jag har också försökt hitta majbidrag av Branting i utländska maj-festskrifter. Av korrespondensen framgår att Branting ofta ombads att lämna något bidrag men jag vet inte hur många han kan ha skrivit och om de kan vara tryckta. De här återgivna får vara exempel. Branting var dessutom författare respektive medförfattare av de flesta majresolutionerna och majmanifesten. Några återges, också de som exempel. Vidare har jag tagit med några belysande majminnen.

Varje majtal introduceras med en kort inledning, i övrigt har jag avstått från kommentarer och förklarande anmärkningar. Talen är återgivna i den ursprungliga formen inklusive stavningen. Bara i några fall har jag markerat genom tillägg att det inte rör sig om en felskrivning vid avskriften.

De angivna arkiven och samlingarna finns på ARAB. De nämnda verksamhetsberättelserna från Sveriges socialdemokratiska arbetareparti, SAP, finns för åren 1894-1924 dels i SAP:s arkiv, vol. B 02 A: 01-03, dels i organisationstrycket på ARAB:s bibliotek.

Vid inskrivningen av texterna fick jag för länge sedan hjälp av ARAB:s tidigare medarbetare Marianne Skoglund.

Martin Grass

Uppsala, 2010-11-23

1890

Inledning

- Anm. Bearbetning av mitt bidrag i *Arbetarhistoria* nr. 53-54, 1990, s. 2f.

Vid Andra internationalens konstituerande kongress 1889 beslöts att anordna samtidiga manifestationer i de olika länderna den 1 maj 1890 för en 8-timmars normalarbetsdag. Denna resolution var praktiskt taget det enda av internationalens beslut som genomfördes internationellt. Det kom att särskilt symbolisera och manifestera internationalens universella anspråk och dess civilisatoriska alternativ. Betydelsen och behovet av en samtidig, gemensam internationell manifestation framgår också av det faktum att "1 maj" har överlevt både Andra internationalen och genomförandet av det ursprungliga kravet, normalarbetsdagen (beslut i Sverige 1919). Motståndarnas försök att utnyttja 1 maj för egna syften visar också dess viktiga symbolvärde.

Pariskongressens beslut enligt *Social-Demokraten* 3 maj 1890: "1. Kongressen beslutar, att arbetarne i alla land skola organisera en stor manifestation på det sätt, att arbetarne en bestämd dag i alla land och alla städer uppfordra den herskande maktens representanter att begränsa den lagliga arbetsdagen till 8 timmar. – 2. I betraktande af, att det amerikanska arbetarförbundet beslutit, att en liknande manifestation skall ega rum den 1 maj 1890, må denna dag bestämmas för den internationella demonstrationen. – 3. I hvarje land må arbetarne anordna denna manifestation på det sätt som respektive lands lagar och förhållanden medgifva det".

I USA var 1 maj "moving day" – arbetsavtalen löpte ut – och traditionellt arbetarnas fest- och, så småningom, propagandadag. Genom massakern på Haymarket i Chicago den 4 maj 1886 under en demonstration för 8-timmarsdagen hade majdagen fått ytterligare en särskild betydelse. Förslag om internationella demonstrationer för normalarbetsdagen hade framförts även i andra länder och frågan hade också tagits upp på den internationella fackföreningskongressen i London i november 1888. I Sverige diskuterades inom Malmö arbetsmannaförening i april 1887 en demonstration den 1 maj. I en resolution om arbetstiden krävde Skandinaviska arbetarekongressen i augusti 1888 "ett internationellt samarbete" mellan arbetareorganisationerna till förmån för en lagstadgad 8-timmars arbetsdag. Möbelsnickarnas fackförening i Stockholm lämnade en motion till den kommande socialdemokratiska partikongressen i april 1889 där man föreslog samtidiga demonstrationer "för att väcka de maktavande klasserna till ett snarare genomförande av arbetarklassens naturliga och medborgerliga rättigheter", bland annat normalarbetsdagen. Sveriges socialdemokratiska arbetarepartis (SAPs) konstituerande kongress fattade ett beslut i enlighet med denna motion, tre månader före internationalens konstituerande kongress. I slutet av juni 1889 uttalade sig också det tredje svenska arbetaremötet efter en motion av Hjalmar Branting för 8-timmarsdag och en gemensam demonstration "på en och samma dag över hela

landet". De svenska beläggen från tiden före Pariskongressen har varit anledning till att kalla svenskarna för "pionjärer för demonstrationstanken" (Johnny Norberg). Det är överdrivet. Men de anförda initiativen visar att den svenska arbetarrörelsen, "fast i en avkrok av världen" (*Social-Demokraten* 7 december 1889), var bekant med de internationella diskussionerna och förslagen om 8-timmarsdagen före beslutet 1889. I detta beslut förenades de olika, huvudsakligen nationella, initiativen och ansatserna till ett verkligt internationellt aktionskrav.

Internationalens beslut kunde inte genomföras i alla länder meddetsamma redan 1890. Om de första årens majdemonstrationer i olika länder handlar boken *The memory of May Day. An iconographic history of the origins and implanting of a worker's holiday*, utgiven av Andrea Panaccione. Venedig 1989. De första två årens majdemonstrationer i Sverige behandlas på s. 269-287. I Sverige avhölls demonstrationer den 1 maj 1890 på 22 orter. Branting beskrev i sin berättelse till internationalens kongress i Zürich 1893 de svenska majdemonstrationernas "kolossala framgång". Alla var exempelvis "lika förvånade" över den stora anslutningen till demonstrationen i Stockholm, ca. 15000-20000 deltagare. Anmärkningsvärt var vid det första majmötet i Stockholm att bland de åtta talarna, däribland Branting, August Palm och Hinke Bergegren, var med David Bergström och Fridtjuv Berg två liberaler.

Redan under den första demonstration på 1 maj 1890 uppvisades hela den arsenal av symboler och ritual som hör till arbetarrörelsens fest- och mötetradition och som sedan dess har varit kännetecknande för majdemonstrationerna – även internationellt. 1 maj var från början inte bara den socialistiska alternativrörelsens kamp-, mobiliserings- och manifestationsdag utan också en alternativ fest- och kulturdag där de politiska och kulturella intentionerna var förenade och kopplade till varandra.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, andra talarstolen.
- Ämne: Normalarbetsdagens betydelse för utvecklingen.
- Källa: *Social-Demokraten* 1890-05-03, s. 2 (1f.), *Demonstrationen*. – Avtryckt i Ture Nerman, *Rik ande i ljus utvecklingsoptimism*, i: *Första Maj 1960*, s. 9 (8f.).

[...]

Här har talats till Eder om det nuvarande eländet, om normalarbetsdagens betydelse för nästa generation och om hur vi skola vinna målet: genom sammanslutning. Det återstår för mig då utveckla hvarför normalarbetsdagen har en så framskjuten plats på vårt program. Det har sin förklaring i vår öfvertygelse därom, att, som redan Lassalle sagt, på *arbetarklassen* skall byggas framtidens kyrka; och det är en säkrare grund än bibelsagan en gång gaf åt den kristna kyrkan. Det gäller, att denna arbetarklass, som nu är af själfva den historiska utvecklingen kallad att taga

arvet efter dem, som med franska revolutionen kommo till makten, måtte kunna bli tillräckligt utvecklade för denna sin höga uppgift. Klass efter klass ha vi sett stiga upp och sjunka ned igen; de nu härskande ha redan sett sina bästa dagar, och det är förvisso ej för mycket sagt, att just med denna första maj, som öfver hela världen bevitnar arbetarklassens maktutvecklingar, randas morgonen för den nya dag, som kommer. Men hurudan denna morgon blir, det beror visserligen delvis på öfverklassen men också på om arbetarne kunna komma därefter, som vi böra komma, att de bli på en gång revolutionära – och mogna. Till detta sista är det den förkortade arbetstiden skall hjälpa oss; därav dess omätliga vikt [vikt] för hela den förestående utvecklingen.

Dessa reaktionärer, som nu i sin dårskap förklara normalarbetsdagen för en socialistisk utopi, de borde votera tacksägelseadresser till dessa möten, som i dag världen rundt kräva förkortad arbetstid; ty på att denna vår sträfvande lyckas, därpå beror om revolutionen som kommer går den gradvisa utvecklingens fredliga väg eller skall gå fram, våldsamt som en naturkraft, öfver blod och ruiner. Vi vilja den förra vägen och därför kräva vi dess förutsättning: möjligheten för arbetarklassen att skaffa sig upplysning och bildning; därför måste denna fordran på kortare arbetstid fram vid sidan av det gamla kravet här i ett efterblifvet land på *medborgerliga rättigheter*, utan hvilka allt annat vore af ringa värde. Men svenska klassmedvetna arbetare glömma icke att alltid kräva dessa; de skola veta att med röstsedelns vapen försvara hvad de vunnit af frihet och rätt. De gamla stånden äro stadda i undergång, den stolta adeln har mist sitt inflytande och betyder något blott därigenom att ännu den har kvar i sin besittning en del från nationen röfvad egendom; presteståndet – hur många af dessa tiotusenden tro på hvad svartrockarna predika? Statskyrkan är en koloss på lerbettor, som ramlar för första allvarliga stöt och drar med sig de 16 millioner den kostar om året. Och borgare och bönder! Ja, de förra ha kapital och de senare politisk makt för ögonblicket, men glömmen ej, att under dem, som tagit Sveriges jord i besittning, finnas hundratusenden äfven på landsbygden, hvilka ha samma intressen som ni, industriarbetare, men alls icke med jordegareskrået. Hvar man ser är samma skådespel: de gamla samhällsklasserna på retur, men uppåt, ständigt framåt går den moderna arbetarklassen. Den har i dag firat en mönstring, sådan världen aldrig förr sett den. Men man må icke tro, att det är slut med detta; nu först börjas det!

Sedan därefter den i programmet tryckta resolutionen med acklamation antagits afslöt ordföranden hr Hansen mötet med den uppmaning att hädanefter göra första maj till en märkesdag i arbetarrörelsen.

2. Resolutionen

- Källa: Social-Demokraten 1890-05-03, s. 2. – Resolutionen har författats av Axel Danielsson.

I följd af ett beslut, enhälligt fattat på den internationella socialistiska arbetarekongress, som förlidet år hölls i Paris, ha vi i dag, den 1 maj 1890, i likhet med hela Europas och Amerikas klassmedvetna proletariat, samlats till en världsdemonstration för lagstadgad 8-timmarsarbetsdag.

Under den kapitalistiska storindustriella aeran har arbetets produktivitet mångdubblats. En arbetare är med nutidens arbetsmedel i stånd att frambringa lika stor produktmängd som förr 10 och 100. Häraf är den materiella möjligheten för en kortare arbetstid gifven, och vår öfvertygelse är att redan nu en arbetsdag på 8 timmar skulle fullt kunna fylla samhällets behof.

Vi fordra arbetstidens begränsning hufvudsakligen af följande skäl:

1) 8-timmarsdagen skulle sätta en dam[m] för den fysiska och intellektuella urartning, som nu hotar arbetarklassen såsom en följd af dess omänskligt långa, i förtid utslitande, hälsoförstörande arbetstid;

2) 8-timmarsdagen skulle, allmänt genomförd, ha till omedelbar följd en förminskning i den reservarmé af arbetslösa, som den nuvarande ekonomiska ordningen skapar, och redan därigenom åstadkomma en väldig lyftning i hela arbetareklassens läge;

3) 8-timmarsdagen skall ge arbetaren tid och krafter att egna sig åt sin intellektuella och moraliska utveckling som fri människa och medborgare; den blir äfven ur denna synpunkt en den mäktigaste häfstång för arbetareklassens höjande ännu inom det nuvarande samhällets ram, på samma gång den fostrar arbetarklassen för dess höga uppgift att grundlägga en ny samhällsordning.

Vi fordra vidare denna 8-timmarsdag lagstadgad, icke som skulle vi förbise möjligheten att vinna en kortare arbetstid äfven genom den organiserade arbetareklassens direkta påtryckning på arbetsmedlens nuvarande egare, utan emedan vi anse det vara samhällets skyldighet att genom lagstiftningen komma de ekonomiskt svagare, arbetarne, till hjälp, dels för att åt de sämre organiserade yrkena vinna samma förmåner som de starkare helt eller delvis uppnått, dels för att trygga alla för återfall i den låga arbetstidens elände. I första rummet fordra vi att staten och kommunerna som arbetsgifvare föregå med godt exempel och öfverallt införa 8-timmars-dagen.

3. Majminne

- Källa: Göteborgs Handels- och sjöfartstidning 1920-05-01, Ett 30-årigt första maj-minne, av signaturen M-ritz (= Mauritz Hellberg).

[...]

Efter honom [Fridtjuv Berg] kom ledaren själv, Hjalmar Branting, full av glöd och entusiasm. Han citerade Las[s]alles ord att på arbetarklassen skall byggas framtidens kyrka. "Det är en säkrare grund än bibelsagan en gång gav åt den kristna kyrkan", sade hr Branting, "och det gäller nu, att arbetarklassen blir tillräckligt utvecklad för denna sin höga uppgift". Gentemot "de reaktionära som nu i sin dårskap förklara normalarbetsdagen för en socialistisk utopi", framhöll hr B., att de "borde votera tacksägelseadresser till dessa möten, som i dag världen runt kräva förkortad arbetstid". Hjalmar Branting slutade med att framhålla, att arbetarklassen föredrog den gradvisa utvecklingens väg framför "en utveckling, som går fram som en naturkraft, över blod och ruiner".

Under det talen pågingo, drucko åhörarne kaffe å de "ambulatoriska restauranter", som slagit sig ner här och var i folkmassorna. Restauratörerna hade tydligen berett sig på en god dag, man hade nämligen t.o.m. dragit med sig kaminer för att hålla kaffesurran varm!

1891

Inledning

1891 talade Branting både i Stockholm den 1 maj och i Norberg den 3 maj. På den andra majdemonstrationen tillkom vid sidan av normalarbetsdagen ett annat viktigt krav: den allmänna rösträtten, en fråga som inte minst Hjalmar Branting var mycket engagerad i. Hans tal både i Stockholm och Norberg handlade uteslutande om detta. I övrigt vägde det jämt mellan de åtta majtalarna i Stockholm: fyra var hade det ena respektive det andra kravet som ämne, och resolutionen var uppdelad därefter i två avsnitt, med lite mera utrymme för 8-timmarsdagen. En vecka före majdemonstrationen, den 25 april, skrev Branting ett förord till Pehr Erikssons av SAPs norra och mellersta distriktet utgivna skrift *Åtta-timmarsdagen. Försök till utredning af normal-arbetsdags-frågan* (Stockholm 1891) där han bland annat citerar ur majresolutionen för 1890.

Inför internationalens andra kongress (i Bryssel 1893) diskuterades på ett partimöte i augusti också 1 maj. Kritiska synpunkter fördes fram mot en utökning av demonstrationskraven – en utökning av parollerna som för övrigt tilltog efterhand för att så småningom omfatta hela spektret av politiska krav. Ett argument var att man därmed gav motståndarna möjligheten att inte ta ställning eftersom det tycktes vara oklart vilket reformkrav som ansågs vara det viktigaste. Branting argumenterade emot. Han tyckte att allmänna rösträtten, "en livsfråga och vår närmaste ögonblicksfordran", borde vara med "hvarje gång en riktigt imponerande arbetaredemonstration anställdes" (*Social-Demokraten* 10 augusti 1891). Man hade för övrigt också inbjudit samtliga riksdagsmän för Stockholm, däribland liberala rösträttsvänner som exempelvis Fridtjuv Berg och Julius Mankell, för att tala om rösträtten men också om normalarbetsdagen. I arkivet efter SAPs norra och mellersta distrikt på ARAB finns 18 avböjande svar. Fridtjuv Berg hänvisade bland annat till att han hade varit en av talarna 1890.

När det gäller majtalarna i Stockholm så är det mycket anmärkningsvärt att finna en kvinna bland talarna, lärarinnan Emilie Rathou (se om henne bidraget i *Första Maj* 1949, s. 14f., av Elis Flodh). Det var under den här behandlade perioden nämligen få kvinnor som talade på majdemonstrationer. Emilie Rathou talade om röstträtt för kvinnor.

I Norberg var en innovation i majsammanhang att det följde en diskussion med mötesdeltagarna efter Brantings tal. Bland annat togs upp förslaget om en allmän rösträttsstrejk. Branting talade emot på grund av dess "obestämda allmänhet" men rekommenderade riktade strejkåtgärder inom samhällsviktiga områden. Senare skulle han trots en viss skepsis flera gånger hota med en politisk strejk i sina majtal, en strejk som ju också kom till stånd 1902. Branting förordade som möjlig påtryckning också en med riksdagen parallell "arbetarariksdag". Detta förverkligades på annat sätt genom folkrikdagarna efter 1893.

1. Talet 1 maj

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: 8-timmarsdag och allmän rösträtt. – Enligt programmet för majdemonstrationen: Den allmänna rösträtten.
- Källa: Social-Demokraten 1891-05-02, s. 1, Demonstrationen.

Medan arbetarskarorna världen rundt samlas i denna stund för 8-timmarsdagen, måste vi här i Sverige ännu demonstrera vid sidan häraf för själfva inkörsporten till både denna och alla andras reformer, för folkviljans rätt att bestämma om egna öden, för den *allmänna rösträtten*. Det är dock med skam vi måste bekänna att vi ännu endast kunna demonstrera, det vill säga att vi ännu äro för svaga att låta handling följa orden. Men den styrka vi icke nu ha, den skall komma, ifall hvar och en gör sin plikt.

Ännu trotsar dock den riksdag, som sitter och lagstiftar för folket utan folkets bemyndigande. Om några dagar skall under hänskratt den allmänna rösträttsmotionen falla i första kammaren, och i den andra mot en liten, ringa minoritet. Och det blir icke annorlunda förr än en ihärdig folkpåtryckning säger de regerande att nu kan det bli fara i dröjsmål. Man ser ju hur de fara fram nu. Tänk på den skamlösa Berghellska utvisningen, hvilken en majoritet i andra kammaren icke ens ville medgifva en förfrågan om! (Stormande bifall).

När ombuden för Sveriges socialdemokratiska arbetare snart skola samlas till partikongress, bör där ställas bland de allra främsta frågorna: hvilka medel skola tillgripas för att eröfra rösträtten inom en snar, af oss själfva fastsatt tid? Vare sig vi bestämma oss för att försöka rikta mot samhällsmekanismens ömtåligaste utväxlingar den allmänna strejkens vapen eller kunna finna andra utvägar, något måste göras och göras *snart*.

Men under tiden må vi alla samlas enigt, enhälligt och medvetet om den allmänna rösträtten som något, hvilket verkligen är värdt att offra något för. Vi veta väl att steget är långt mellan att ett folk för allmän rösträtt och att det också lär sig att begagna densamma till sitt eget bästa; men detta skall och får ej minska vår ifver. Öfver allmän rösträtt går i alla fall den enda vägen framåt.

Sedan tal. uppläst resolutionen, hvilken enhälligt med handuppräckning antogo, slöt han med ett af dånande hurrarop åtföljt lefve för den allmänna rösträtten.

2. Resolutionen

- Källa: Program för majmötet i Stockholm, i Första maj [samling], vol. 1:01.

För normalarbetsdag

1 maj har, genom beslut fattade af de flesta länders arbetarepartier, blifvit arbetarklassens stora mönstrings- och demonstrationsdag, då världen rundt från det arbetande folket skallar dess närmaste internationella fordran på nutidssamhället: lagstadgad åtta timmars arbetsdag.

[...]

[samma text som i resolutionen 1890: Under den kapitalistiska storindustriella aeran...].

För rösträtt

Då det är orättfärdigt att största delen af samhällets myndiga medlemmar skola ha tunga skyldigheter, men inga rättigheter;

att de skola vara afskurna från hvarje medinflytande på tillkomsten af de lagar, de själfva skola lyda, på användningen af de skatter, de själfva skola betala;

då ensamt den allmänna rösträtten kan göra ett slut på denna orättvisa;

då slutligen den allmänna rösträtten är en oundgänglig förutsättning för att folket på laglig väg skall kunna bli herre i sitt eget hus och ombilda samhället efter sina behof, i stället för att det nu väsentligen endast tjänar öfverklassens fördel;

då sålunda den allmänna rösträttens snara beviljande är den enda vägen till en fredlig lösning af den stora sociala frågan:

så fordrar mötet för sin del allmän, lika och direkt valrätt, med tillräckliga garantier för denna rätts fria utöfvning, vid alla politiska och kommunala val, för alla myndiga män och kvinnor, utan några sådana inskränkningar och förbehåll, hvarigenom någon klass af oförvitliga medborgare allt framgent skulle förbli rättslösa.

Och på de senare årens erfarenheter gifvit vid handen, att regering och riksdag ej ämna taga någon hänsyn till folkets tydligt uttalade mening i denna fråga,

så uppmanar mötet Sveriges arbetare rundt om i landet att på det kraftigaste fortsätta agitationen för den allmänna rösträtten samt tillika taga under öfvervägande hvilka nya och kraftigare medel böra användas för att snarast erhålla denna naturliga rätt.

3. Majtal 3 maj

- Ort: Norberg, vid Arbetareföreningens lokal.
- Ämne: 8-timmars arbetsdag och allmän rösträtt.
- Källa: Avesta Tidning 1891-05-08, s. 2, Norbärg.

Demonstrationsmötet, förut i denna tidning omnämndt, ägde rum i söndags. Samling försiggick på Norbärgs torg under mycket ogynnsamt förhållande, näml. ösande hällregn. Något efter kl. 2 satte sig den till omkring ett tusental uppgående människoskaran i rörelse, med Norbärgs rösträttsförenings röda standar i spetsen, mot den gemensamma mötesplatsen, arbetareföreningens lokal i Kärrgrufvan, invid hvilken en provisorisk talarestol stod uppställd. Regnet upphörde så småningom, så att mötet kunde försiggå i det fria utan särskilda anordningar. – Hr Stäckig hälsade deltagarna välkomna, hvarefter man skred till val af ordförande. Och mötets första beslut blef att öfverlämna ordförandeklubban i hr Stäckigs hand. Denne tackade för förtroendet, hvarefter redaktör Hj. Branting besteg talarestolen och höll ett längre föredrag om "åtta timmars arbetsdag" och "om allmän rösträtt".

Grufarbetaren, mente talaren, vore mer än någon annan berättigad till kortare arbetstid, med det ansträngande och ofta nog lifsfarliga arbete, som dessa ha för händer. Den önskade fritiden skulle användas till att skaffa sig vidsträcktare bildning och insigt och någon gång tillfälle till små förströelser och den kortare arbetstiden skulle ha den fördelen, att ej några arbetare skulle behöfva gå lediga utan arbetet blefve då jämnare fördeladt. Jämförelser anställdes emellan härvarande grufarbetare och dylika i Englands kolgrufvor, hos hvilka också fråga om normal arbetsdag står på dagordningen, och hade all anledning att få en lycklig lösning.

Som förnämsta skälet för utsträckning af rösträtten, anfördes af talaren vidare att de strede mot både gudomlig och mänsklig rättvisa att pänningväldet skulle ha bestämmanderätten öfver samhällets arbetande medlemmar och dessa återigen skulle ingenting ha att säga i sina egna öden utan endast skyldigheter mot kommunen. Sedan utbragtes af talaren ett lefve för frågornas lyckliga lösning, hvilket af allmänheten besvarades med dånande hurrarop. Därpå utbragtes ett lefve för människovännen Hjalmar Branting, äfven detta åtföljdt af hurrarop, hvarpå marseljåsen uppspeltes af musikkåren. – Sedan vidtog diskussion först om normala arbetsdagen, hvarvid en del uppträdande ville på lagstiftningens väg ernå syftet, en del återigen genom fastare organisation arbetarne emellan slutligen tilltvinga sig frågans lyckliga lösning.

Därpå diskuterades frågan om på hvad sätt allmänna rösträtten skulle fortast ernås. En talare ville ta sig rätt; en del genom allmän sträjk ernå målet. Enligt Hj. Brantings åsigt kunde idén om allmän arbetsinställelse ej föra till målet, emedan om alla arbetare nedlade arbetet, de ej kunde påräkna något understöd och således kapitalet vore mest uthålligt. Skulle målet genom sträjk ernås borde arbetarne inom trafiken eller lossning och lastning af fartyg öfver hela landet inställa arbetet och under sträjktiden underhållas af de andra arbetarne och således vålla stagnation inom en hel näringsgren.

Mötets resolution blef således önskvärdheten af normal åtta timmars arbetsdag och rösträttens utsträckande till de under nuvarande förhållanden rättslösa.

Musikkåren blåste ett par stycken och mötet var slut. Den bästa ordning var rådande.

4. Majtal 3 maj

- Källa: Vestmanlands Läns Tidning 1891-05-05, s. 3, Arbetaredemonstrationer.

[... om demonstrationer på andra orter]

- Om demonstrationen i *Norberg* skrives jemväl till oss:

Samlingen skedde å torget i Norbergs by kl. half 2 i söndags, hvarefter marschen anträdde till Kärrgrufvan med rösträttsföreningens fana i spetsen. Vädret var regnigt, men himmelen klarnade vid mötets början. Sedan sång och messingsmusik utförts inför de här till ett antal af omkring 3,000 personer församlade, öppnades mötet af hr Stäckig, som utsågs till ordförande, hvarefter redaktör Branting, som anländt med middagståget, höll ett inledande föredrag om normalarbetsdag och allmän rösträtt, slutande med ett lefve för den svenska arbetareorganisationen.

Under den följande diskussionen voro alla talare ense om att normalarbetsdagen borde åvägbringas på lagstiftningens och organisationens väg, och mötet antog samma resolution som vid demonstrationen i Stockholm d. 1 d:s.

I fråga om medlen att vinna allmän rösträtt ansågos petitioner och resolutioner numera tjena till intet. En talare förordade allmän sträjk för att visa hvar makten låge. Hr Branting ansåg dock en allmän sträjk öfver hela landet kunna upprätthållas blott några få dagar; bättre vore att rikta en sträjk mot t.ex. all trafik i landet eller att samtidigt med riksdagen anordna en "arbetareriksdag", som skulle behandla samma

frågor som riksdagen. Ingen resolution fattades, utan frågan öfverlemnades till vidare diskussion inom arbetaresamfunden.

Hr Branting manade därefter till mangrann anslutning till det socialdemokratiska partiet och utbragte ett fyrfaldigt lefve för den socialdemokratiska arbetarerörelsen.

Mötet afslöts med afblåsande af marseljäsen. Närvarande voro kronofogden Karlsson och kronolänsman Bergström samt två poliser jemte fjärdingsman, äfvensom en del af ortens ståndspersoner. Allt förlöpte i lugn och god ordning.

5. Brantings nyhetstelegram om mötet i Norberg

- Källa: Social-Demokraten 1891-05-04, s. 1.

Kärrgrufvan 3 maj. Hällregn ända till middagen. Ändå processionen uppskattad till framemot 2,000 personer. Förträfflig stämning för lagstadgad 8 timmars dag och allmän rösträtt inom få år. Slöt med lefve socialdemokratien. Branting

6. Brantings artikel om mötet i Norberg

- Källa: Social-Demokraten 1891-05-05, s. 2, Norberg.

Kärrgrufvan sö[n]dags afton 3 maj.

Förmiddagens vackra väder hade följts af en hotande, molndiger himmel, och det var under stridt regn tåget passerade de sista stationerna fram mot Kärrgrufvan. Äfven i dag hvilade arbetet här, liksom vid mitt förra besök i trakten, men nu var det söndags- och demonstrationshvilan, icke det strejkens hotande lugn, som nyss så slog det onda samvetet på vissa håll, att hela trakten vimlade af soldater. Men se där på landsvägen, ser det icke ut som hade vi strejkdagarna igen! Midt i hällregnet strömmar fram med fasta steg en väldig arbetaremassa – bortåt 2,000 skattade man dem till – och i spetsen svajar Norbergs rösträttsförenings röda fana. Vid en järnvägsöfvergång ha de gjort halt och hälsa välkommen den från Stockholm anländande demonstrationstälaren, och så stämma vi möte vid Arbetareföreningens lokal.

Här ha på fristunder nitiska partivänner slagit upp i en skogsdunge en duktig estrad, som rymmer både talare, en väl sammansjungen arbetaresångförening och en dito messingsextett; öfver det hela svajar den röda fanan och rundtomkring skockar sig folkmassan; i utkanten skönjes en kronofogdemössa.

Efter sång och musik tar undertecknad i en timmes anförande invändningarna mot 8-timmarsdagen i kritiskt skärskådande och berättar en del om hur andra folk fått göra för att eröfra åt sig den allmänna rösträtten. Härpå vidtog diskussion i bägge frågorna under Sterkys ordförandeskap. Åtskilliga anföranden vittnade om samma ursprungliga kraft och naturligt klara blick för underklassens ställning i detta samhälle, som vi minnas från strejkdagarna slog de liberala tidningarnas referenter med förvåning. Man ville ha 8-timmars-dag – det var osanning att grufarbetarne redan nu hade sådan, upplystes det – och man ville ha den lagstadgad med tiden, men närmast var det förstas endast på organisationen man kunde bygga. Och i rösträttsfrågan hånades blodigt ned det gamla systemet att *be*; nej *ta* den skulle man, eljes blefve det aldrig något af, och största sympatierna voro för *allmän strejk*, mot hvilket begrepp i sin obestämda allmänhet

Hj. Branting dock ansåg sig böra uppträda; strejken borde riktas mot samhällsmekanismens ömtåligaste punkter och måste vara väl planlagd och förberedd, om den skulle ha utsikt att ej göra fiasko.

Sedan ett par insamlingar egt rum med godt resultat och ytterligare man bjudits på sång och musik afslöt Hj. Branting vid 6-tiden mötet med att motivera ett lefve för socialdemokratin, den stora driffjädern, som ligger bakom krafvet på nutidsreformerna, och på samma gång det stora målet, hvartill dessa blott äro steg på vägen. De lifliga hurraropen för socialdemokratin af dessa arbetaremassor midt ute på svenska landsbygden – vi önskade de kunde genljuda som varnande tidstecken i våra maktegandes öron, liksom de nu sändes dånande efter den hemåkande kronofogden.

Hj. B-g.

1892

Inledning

I majtalet behandlades det traditionella kravet på 8-timmars arbetsdag som ju var anledningen till de internationella majdemonstrationerna. Det andra kravet som fördes fram den 1 maj var den allmänna rösträtten. Detta krav nämns inte i majresolutionen som bara handlar om 8-timmarsdagen. Branting hänvisade till folkrikdagen 1893 som en gemensam demonstration och motaktion mot det orättvisa valsystemet. Men han understryker att allmänna rösträtten "är alltid blott medlet", det vill säga ett medel för att via majoritet i valen möjliggöra omvandlingen till ett socialistiskt samhälle. Denna taktik är mycket "vida farligare än all anarkist- och polisdynamit".

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, andra talarstolen.
- Ämne: Arbetareklassens framryckning.
- Källa: Social-Demokraten 1892-05-03, s. 1, Demonstrationen.

Medborgare!

På denna arbetareklassens internationella festdag må det anses lämpligt att först kasta en blick tillbaka på den väg som tillryggalagts. Arbetande människor har det alltid funnits, men en arbetareklass i nutida mening kunde först uppkomma sedan slaveri och lifegenskap fallit, sålunda först med den stora hvälfningen för hundra år sedan, som proklamerade, fast ännu icke gaf alla frihet och människorätt. Den moderna arbetaren är den tillbakasatte tvillingbrodern till den klass, som genom denna hvälfning blef den herrskande bourgeoisien. Den utgår historiskt från en hemskt eländig ställning; det var tiden för den industriella revolution, som skapade storindustrien, hvilken i sin början alldeles häjdlöst utsög arbetarne. Instinktlikt kände arbetarne, att de nya makterna stodo i deras fienders tjänst, och vände först sin förtviflan mot maskinerna; men insikten kom, att felet ej låg hos dem; utan i ett system, som lät blott fåtalet dra fördel af framstegen, och klassmotsatsen började kännas hos de djupa leden på samma gång de framskridna andarne stodo i den utopiska socialismens tecken. Af dessa båda strömningar framgick 1848 års revolution med sina rent sociala kraf, men utmynnande i juniblodbadet på Paris arbetare.

Nästa stora steg är Internationalens stiftande 1864. Här träder klart fram arbetareklassens gemensamhet öfver de nationella gränserna, icke så att förstå, som skulle folkens själfbestämningrätt upphöra, men väl allt hetsande till nationel[1]t hat,

all möjlighet till kamp mellan bröder. I Kommunens minnesvärda kamp gjorde arbetarne än en gång ett försök att åt sig eröfra makten; men ännu var det för tidigt. Kommunen krossades, och Internationalen följde med. Men dess tankar lefde och besjälade den socialistiska rörelsen, som nu sköt förnyad fart. Så bereddes marken för den nya Internationalen, som knöts i Paris 1889, omfattande hela världens klassmedvetna arbetare, med ett gemensamt band.

Där var det 8 timmars-dagen togs up som gemensamt närmaste mål öfver hela världen. Där sköts fram i främsta linien detta kraf på kortare arbetstid för att något stäffa öfverproduktionen, för att trygga arbetareklassens och dess nästa generations fysiska kraft, för att möjliggöra dess upplysning och främst för att möjliggöra för arbetarne att känna sig såsom fria män och medborgare. Och som tecken på detta endrättiga kraf skapades 1 maj-demonstrationen. Men väl att märka: den beslöts af klassmedvetna arbetare, hvilka icke ämna att för sitt närmaste mål slå af en hårsman på att gå vidare. Först ha vi 8-timmarsdagen om några år, sedan marschera vi på mot det socialdemokratiska samhället.

Så långt ha vi kommit – men fast en blick bakåt måste fylla oss med förhoppningar, hur mycket att göra återstår icke ännu! Att väcka de likgiltiga djupa massorna, att upplysa dem som blott halft gå med oss – och allt detta måste göras, om arbetarne skola kunna bli den elitkår, som behöfves för att de skola icke blott eröfra, utan behålla makten. Och se vi särskilt på vårt land, så fattas här ännu det språngbräde, som hjälper så förträffligt under på frammarschen annanstädes, den allmänna rösträtten. Hur länge ämnar man väl fortsätta med afslag eller halfheter fast Sverges arbetare visa dagligen, ej minst genom dessa värdiga 1-maj-demonstrationer, att de äro fullt värdiga att som andra folk utöfva medborgarrätt? Dock, den sommar som ingår skall det föras ett stort slag. Det gäller en samlad opinionsyttring för allmän rösträtt och för den *folkriksdag*, som nästa år skall träda i lifvet. Låt oss lofva hvarandra att Stockholm skall visa sig värd att vara Sverges hufvudstad; låt oss sätta oss före att skaffa minst 40,000 namn ensamt härifrån på de listor, som de försiktige fordrat!

Men den allmänna rösträtten är alltid blott medlet; sedan gäller det att den begagnas rätt! Och där måste jag framhålla, äfven om icke alla här kunna följa mig, när de stora afgörande striderna komma och det gäller underklass mot öfverklass, få arbetarne lita blott på sig själfva. En hvar som icke står där på arbetareklassens sida och med dem kräfver omgestaltning af själfva detta klass-samhälles grundvalar, han blir förr eller senare en motståndare. Alla som lappa på det bestående, men vilja hålla på klassmotsatsen och privatkapitalet, de måste från biskop Billing till Anton Nyström, bekämpas af den klassmedvetna arbetarerörelsen, som stödd på socialdemokratisk upplysning och insikt om detta samhälles beskaffenhet och grundfel, går sin bana rakt fram, utan att låta sig lockas hvarken till höger eller

venster. En hvar begriper, att för nära liggande syften kan en samverkan ske med andra, som vilja detsamma; men skarpt måste den sanningen på samma gång fram, att dessa gårdagens vänner bli, äfven de, morgondagens motståndare. Ju fortare vi sprida vår hjärnrevolutionerande upplysning, dess raskare och säkrare går det framåt, det är vida farligare för det bestående än all den anarkist- eller polisdynamit, för hvilken man i denna stund darrar. Klarare än någonsin förr är 1-maj-demonstrationen opinionsyttring för 8-timmars-dagen gjord ur klassmedveten, socialistisk synpunkt. Ett lefve för arbetareklassens allt hastigare framryckande både mot det närmaste målet och mot hela det stora slutmålet!

2. Artikel

- Ämne: 1-maj-program.
- Källa: Social-Demokratens 1:a maj-nummer 1892, s. 2.

Öfver hela världen demonstreras i dag för 8-timmarsdagen. Kulturens framsteg, alla uppfinningar och förbättringar i tekniska hjälpmedel och arbetsmetoder ha mångfaldigat afkastningen af de civiliserade folkens arbete. Men lika tung hvilar ändå arbetsbördan på de klasser, hvilka frambringa all denna rikedom; icke nog med att de få se på, hur en herrskande öfverklass tar brorslotten af *deras* händers verk, lämnande åt dem att inbördes slåss om magra öfverlevfor – redan själfva längden af deras hårda, enformiga arbetsdag hindrar dem att utvecklas, som de alla borde och alla mer och mindre kunde, till fria, upplysta, fint kännande, själfständigt tänkande män och kvinnor.

Men är det stora demonstrationsmålet rättfärdigt: en kortare arbetstid, i syfte af jämnare fördelning af arbetets både bördor och frukter, så är det ytterligare en annan synpunkt som skall gifva 1 maj dess världshistoriska betydelse: hvad den dagen sker är ett lefvande vittnesbörd om att *det arbetande folket i alla länder* vill stå hand i hand och sida vid sida – nej, icke stå, utan gå framåt!

Det har varit på tal att 1 maj demonstrera särskilt också för freden mellan folken. Men det behöfs icke, ty arbetarklassens festdag är redan i sig själf enligt sakens natur internationel[1] och fredsstiftande emellan de betryckta och betungade, på samma gång den, som tillbörligt är och som det *måste* vara i en klasskampens tid, vänder sin udd direkt mot den gyllne Internationalen, mot pänningväldet som marerider alla folk.

Sedan korstågens dagar har civilisationens historia icke att visa upp en liknande enhällighet i syften och sträfvanden hos de djupa leden som i den modärna arbetarerörelsen träder i dagen. En hvar bland oss vet att arbetarklassens mål syftar vida högre och är vida mer omfattande än en förkortad arbetstid på det beständes

grund. För oss socialdemokrater är detta endast *ett* steg framåt och uppåt, oändligt viktigt att taga, men alltid blott *ett* steg. Våra blickar skönja dock redan tydligt konturerna af det samhälle, som öfvervunnit privatkapitalismens blodsugande vidunder, upphäft klassmotsatserna och klasskampen och ordnat en verklig samhällelig produktion, utan att gripa störande in på den individuella konsumtionens fridlysta rāmärken.

Till intet mindre än detta syftar i själfva verket arbetarerörelsen, äfven där den här och hvar icke ännu själf vågar tänka så långt. Allt klarare håller också 1 maj på att utvecklas till en arbetarerörelsens fest- och förhoppningsdag i allra vidaste mening. Den lagstadgade 8-timmarsdagen är den närmaste fasta punkten, mot hvilken arbetarklassen gemensamt i alla länder rycker fram; men under tiden sprides revolutionerande upplysning om de större strider som förestå i klasskampen och de större segrar som vinka där bakom, och den internationella socialdemokratiens röda fanor vecklas i dag ut fullt och utan omsvep: underklass mot öfverklass, beherrskade mot herrskande, tills arbetarklassen eröfrat den politiska makten och uppmurningen begynner på allvar af en byggnad, som skall ge våra efterkommande bättre skydd än gångna tiders fattigmanskojor och nutidens fusk-uppförda, profitsugande arbetarkasärner, och som heter framtidens sociala republik.

Ett lefve allstå denna 1 maj 1892 för en lagstadgad 8-timmarsdag! Men ett lefve också på samma gång för hvad denna stora reform skall bringa oss närmare: arbetsklassens slutliga seger, *socialdemokratiens triumf!*

3. Artikel

- Ämne: Text till mitt porträtt.
- Källa: Social-Demokratens 1:a maj-nummer 1892, s. 2 [porträtten på s. 1].

Undertecknad har varit socialdemokrat sedan jag började tänka själfständigt i dylika frågor och har sedan med hvarje år som gått vuxit allt orubbligare fast i öfvertygelsen att denna social-politiska åskådning är den enda i vår tid fullt hållbara. Är sålunda ohjälplig dogmatiker, utan förmåga af "utveckling" vare sig till opportunist-liberal eller till frasadikal.

Nära sex års tid har jag haft tillfälle att, med åsidosättande af personlig hänsyn, verka efter förmåga för min öfvertygelse såsom redaktör för vårt partis största organ. När jag nu frånträdt denna min plats dristar jag räkna på att mitt arbete icke skall ha varit så förgäfves, att ännu år 92 framgång eller återgång för rörelsen här skulle bero på att intet personombyte finge ske på någon viktigare post i partiet.

Sedan jag afgick som redaktör – i all vänskap och med vilkor att kvarstå som fri medarbetare – har jag haft nöjet läsa åtskilligt nytt och intressant om *hvarför* jag gick.

Några har talat om "utkramade citroner" och menat att där fick den folkförrädaren hvad han behöfde; andra ha låtit förstå att jag måste väja för det Palmska inflytandet - förmodligen därför att alla våra stora fackföreningar enhälligt gilla hans uteslutning; yrkes-grispressen försöker se hederlig ut och rotar menande i balansen efter tidningens förre kassör: hin tro honom, Branting har allt haft en trasa i det byket!; och till sist såg jag hos en landsortsprofet att jag fått en god plats i ett försäkringsbolag. Han glömde uppge hvilket; jag blefve honom mycket tacksam för en liten anvisning hvart jag får vända mig - men då får den lof att vara litet säkrare än hans andra sanning i samma bref, att 1-maj-demonstrationen i Stockholm blifvit af polisen förbjuden!

Men lämnom hvad som diktats upp i löst prat, af okunnighet om vårt partis interiörer, eller där oförfalskad gemenhet stinker. Summa af saken är den att "Social-Demokratens" förre redaktör ämnar precis som hittills göra sitt bästa att fylla sin plats som god partimedlem; att han nu gör det från en annan plats, i en friare ställning, ändrar däri intet. Denna förklaring, egentligen öfverflödigt ty detta är så själfklart, gaf jag när jag nedlade redaktörsskapet; jag upprepar den blott i dag inför en vidare krets, då detta af några partivänner ansetts lämpligt.

Hjalmar Branting.

1893

Inledning

Brantings majtal handlar främst om det tredje kravet på majdemonstrationerna som på Socialistinternationals kongress i Bryssel 1891 hade förts fram: fred. Det handlade också om rösträtten. Folkriksdagen i mars visade en aktningssvärd socialdemokratisk representation: 28 av 123 ombud. I de två riksdagsvalen som socialdemokraterna medverkade på hösten 1890 och 1893, dock på liberala listor, var framgångarna blygsamma, också för Branting, på grund av rösträttsbestämmelserna. I talet nämnde Branting Belgien, både "föredöme" och som varnande exempel. Kampen för allmän rösträtt i Belgien var av samma slag som i Sverige, också där förekom bland annat folkriksdagar, men den fick samtidigt mera våldsamma inslag. Redan 1890 hade arbetare inlet en rösträttsstrejk. När en författningsreform inte beslutades i parlamentet i april 1893 blev svaret igen rösträttsstrejker och blodiga demonstrationer. Från sådana våldsaktioner tog Branting avstånd, också i form av "hotande skrammel".

Resolutionen handlade bara om 8-timmarsdagen som Branting också nämnde i talet. Denna fråga utvecklade han utförligt i sin majartikel.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen
- Ämne: 1-majs internationella betydelse.
- Källa: Social-Demokraten 1893-05-03, s. 1f., Demonstrationen.

"Hj. Branting talade öfver sitt ämne som andretalare: "1-majs internationella betydelse" först under väntan på P. M Landin, som anlände något senare från Vesterås, där han hållit demonstrationstal tidigare på dagen".

Hr Branting yttrade några inledande ord om att drifkraften i 8-timmarsrörelsen var arbetarnes längtan efter längre fritid för att kunna lefva ett verkligt mänskligt lif ungefär följande:

Utöfver ögonblickskravet på 8-timmarsreformen har arbetarnes 1 maj på samma gång innebörden af en världsomfattande opinionsyttring från det arbetande folket för deras broderliga samarbete utöfver de gränser öfverklassen uppdrager mellan folken. Redan i Paris 1889 och sedan i Brüssel 1891 föreslogs att uttryckligen upptaga den internationella freden som demonstrationsföremål. Men detta har hittills afvisats af det skäl, att redan i sin egenskap af arbetarklassens dag är 1 maj ändå själfskrifvet en opinionsyttring för freden. Ty arbetarnes fredskärlek är af annat och bättre slag än

den som regenter och diplomater föra i munnen, allt under det de fordra af folken oupphörligt större offer för militarism till värn för denna fred, som ingen lär vilja störa. Med urtima-besluten har äfven Sverge dragits in med i den militaristiska kapploppningen mot ruin; dess mera skäl för de svenska arbetarne att också i denna riktning protestera mot öfverklassens välde. Först i och med att arbetarklassen kommer till makten skall militarismen falla, ty då är det också slut för de privata öfverklassinträsen, som nu ytterst ligga bakom s.k. nationella tvister. Det verkliga folket har intet otalt det ena med det andra; medan nutidens stater stå misstänksamt väpnade mot hvar andra till tänderna, börja redan allt större hjälpsändningar af arbetarslantar att gå öfver gränserna, när någonstädes en viktigare episod af klasskampen mot den gemensamma fienden utspelas. Tal. erinrade om Holger Drachmanns dikt från fransk-tyska kriget: två f.d. kamrater från hvar sin sida om Rhen ha vid förposttjänst stött på hvar andra; i sista ögonblicket, innan de skjuta, igenkänna de hvar andra, och som inga förmän finnas i närheten, tömma de tillsammans fältflaskans innehåll, medan den ene delgifver den andre sina tankar i dessa ord:

”Vi sættes paa Scenen som Marionetter,
Saa spiller det nationale Orkester,
Og saa gaar det løs med Huggen og Stikken,
Og saa begrades de blodige Rester.
Præsten velsigner de skændige Vaaben
Vorherre takkes med Klokkeringning –
Men, Gudilov, der er Tegn og Varsler
Som pege hen paa en snarlig Svingning”,
och han slutar med att tala om att ”der er Folk, der er ked af den gamle Komdié” och att
”Der er Folk der lyster att vende Plakaten
Og skrive med store Træk paa Reversen:
De gamle Stykker spilles ej længer
Der gives et nyt. Direktionen i Persen”.

Öfver hela världen samlar sig nu arbetarklassen kring sina röda fälttecken för att räkna, hur många de äro som sålunda vilja skicka de nu missregerandes välde ”dit pepparn växer”. I vårt eget land, liksom utom dess gränser, är i dag öfver allt arbetarklassens dag. I Danmark, i Tyskland, i Österrike, i Frankrike och i England, och ej sist att nämna ett litet land, där man i år med stoltare segerkänslor än vi ännu ha rätt till firar 1 maj – jag menar Belgien! Vi äro sålunda i godt sällskap, och medvetandet om att detta massmöte är en länk i en sådan världsomspännande solidaritetskedja gör att vi sannerligen med jämnmod kunna bära den

bannlysningsbulla, som i dagarne slungats emot oss från en handfull ljusskygga koteriprofeter, de där föra stora ord på tungan om allmän rösträtt och ändå så litet kunna smälta dess utslag, att just den allmänna rösträttens vid folkrikisdagsvalet visade bestämda förtroende för den röda färgen och misstroende för den gråmelerade ännu så långt efteråt fått tjäna till förevändning för detta löjliga boykottningsförsök mot Stockholms organiserade arbetare! Det är utan tvifvel sorgligt att se folkrikisdagens omsider åstadkomna eniga samvärkan för sitt stora mål så litet respekteras, att t.ex. en man, som arbetarne trots allt ännu se upp till med aktning och tacksamhet för ett långt lifs tjänster, kvitterar till riksdagens protokoll för de 12,000 arbetarröster, som lyfte honom upp på folkrikisdagens ordförandestol, med att söka brännmärka sina valmän som reaktionens bundsförvanter, och det är löjligt att höra hotande skrammel med Belgiens föredöme från samma håll, där man ögonblicket därpå förklarar, att med Stockholms arbetare kan och får intet slags samvärkan komma till stånd, ty de vilja ej tillräckligt tydligt dansa efter *vår* pipa. Men i alla fall, hvad betyda dylika smådagspolitiska bagateller, jämförda med framåttryckandet af den internationella arbetets armé, som samlas under de röda fanorna? Sent kommer våren ofta här i Norden, men lika visst som ändå trots vinterköldens envishet med den stigande solen värmen till sist segrar, lika viss är segern för arbetarklassen och dess *hela* program öfver de nu maktägande; ty med oss värka utvecklingens makter. När vi fira 1 maj, stiga därför våra tankar utöfver de närmaste målen, utöfver 8-timmars-dagen, hur viktig och nödvändig vi än anse den vara; vi tänka på den kommande tid, som förvärligat jämlikhetens samhälle, som gjort slut på öfverklassens välde på det grundliga sätt, att det icke finns längre några skilda klasser; vi tänka på den dag, då Sverges arbetande folk kan se ut öfver stad och land och säga med sanning: allt detta är mitt, på den goda rättsgrund att alla dessa värden har vårt gemensamma arbete skapat, genom det hålles allt vid makt och förkofras yttermera. Må vi därför fira dagen i det sinnelaget att vi viga oss till fortsatt arbete för *hela* vårt stora mål, så att redan nästa år här kunna mönstra nya skaror, draga från de i år ännu likgiltiga! Och pröfven andarne, arbetare, om de vilja vara med er där de röda fanorna vaja för hela eder rätt! Låten eder icke duperas, icke dragas ut på några afvägar, vare sig åt höger eller vänster, sen själfva till att I hållen här hemma jämna steg med den internationella uppmarschen mot de maktägande, så att äfven I kunnen stå beredda om, må hända ännu detta sekels slut får bevittna fortsättningen på den revolution, som för hundra år sedan krossade bördens företräden; nu gäller det rikedomens privilegier, den på *andras* arbete hopade rikedomens! Lefve den internationella solidariteten!

2. Artikel

- Ämne: För tidigt väckt?
- Källa: Social-Demokratens 1:a maj-nummer 1893, s. 3.

Enhälligt afstyrkte nyss andra kammarens social-politiska utskott hr Fridtjuv Bergs rent förberedande motion, hvare han begärde icke lagstadgad normalarbetsdag, utan endast frågans utredning. Utan votering – ett afgjort felgrepp från minoriteten – gaf 800-kr.-streckets kammare sitt utskott rätt. Så långt i riksdagsslakteriet som till junkerkammaren kom förslaget icke ens.

Detta skedde i Sverige 1893, fyra år efter sedan all världens organiserade arbetareklass på Pariskongresserna satt den lagstadgade 8-timmarsdagen främst på sitt sociala ögonblicksprogram, tre år sedan 1-maj-demonstrationerna börjat tala sitt oförtydbara språk, understrykande genom en allmän massanslutning, sådan man knappt sett sedan korstågen, krafvet på *skydd för fritiden*, d.ä. värn för den verkliga friheten mot kapitalismens salvsefulla "frihets"-drypande anspråk på att arbetaren dag och natt, hvardag och hälgdag, från barnaaldern till grafven skall ega sin "rätt att arbeta", d.v.s. i verkligheten vara *tvungen* att arbeta, alltjämt arbeta, för att uppehålla lifvet, *vinsten* af hans arbete gifves efter det kristna budet till dem, som "redan mycket hafva".

Det skadar kanske icke håller att erinra därom, att detta oskyldiga utredningsförslag, hvars förtjänst uteslutande ligger i dess väl utarbetade motivering alls icke för en utredning, utan för själfva reformen, är jämte en mindre föregångare från samma hand det *enda* som gjorts under tre år för att skjuta fram arbetareklassens lifsfråga till att åtminstone ställas under debatt i svenska riksdagen. Bland de rätt få programpunkterna för den valförening, hvars kandidater vid 1890 års Stockholmsval segrade utefter hela linien, figurera ändå orden: *lagstadgad normal-arbetsdag*. Till liberala valprogram höra emellertid i våra dagar efter hvad kännare tro sig veta, några arbetarevänliga punkter, som dock godt kunna antagas under valperioden med tysta förbehåll att icke för deras förvärligande lägga två strån i kors. Endast så låter sig för somligas del förklaras Stockholms riksdagsmäns vägran att uppträda den 1 maj 1891 för sitt eget program, och endast så finner den stillsamma och diskreta begrafning, som nu vid denna treårsperiods slut efter en undanskymd riksdagstillvaro kom normalarbetsdagsfrågan till del en otvungen tolkning.

Hr Henrik Hedlund förrättade jordfästningen, och ingen skall säga annat än att han gjorde det under många aktningsbetygelser för den aflifvade frågan. Troligen var han just därför utsedd. Ty brutal afvisning skulle ha onödigt retat, men de obotfärdiges förhinder, inlindade i komplimanger, är icke det hela vår "folkvaldas" signatur?

Det var tre småskäl och ett hufvudskäl andra-kammar-majoritetens liberale talesman mot normalarbetsdagen bestod.

"Jag har ännu ingen bestämd öfvertygelse i ämnet". Men om något i världen däraf skall följa, vore det väl behovet af ytterligare undersökning och utredning, alltså *bifall* till just den Bergska, allt för tillmötesgående motionen! För öfrigt är bekännelsen i och för sig föga tilltalande, och äfven rätt oväntad från det hållet, Englands arbetarevärld har ju gått öfver för lagstadgad 8-timmars-dag; hvarför tvekar *då* representanten för Göteborg?

"1-maj-demonstrationerna afse mindre en förkortad arbetstid, än arbetareklassens solidaritet, öfver hela världen". De afse uttryckligen i plan och utförande, båda delarna. Men *om* de främst skulle vittna om solidariteten, så innebär detta massanslutning till ett ännu *vidare* program än blott 8-timmars-dag i politisk och social nivellering, samhällsordningens demokratisering, klassväldets störtande, jämlikhet och rättvisa, och bakom det hela, mer eller mindre klart fattat, arbetsmedlens återförande i det arbetande folkets besittning. Men konstbesynnerlig är i sanning den logiken, att om massorna äro med om att betyga sin anslutning till en i allo förändrad sakernas ordning, då ha de icke något synnerligt inträse för hvad de själfva uttryckligen beteckna som det första och viktigaste steget på den väg, som leder till det nya samhället!

"Riksdagsmännen tillspörjas icke om normalarbetsdagen". Åhjo, i industristäderna har det börjat. Men hur skall för öfrigt det kunna bli så allmänt, när den klass, som skulle spröja, saknar rösträtt? Hr Hedlund är själf med bland motionärerna om allmän rösträtt. Vid val efter *den* grunden kan han vara förvissad om att spörsmål i den frågan skulle komma, kanske mer än de, som ingen åsikt ha, funne fullt behagligt.

Dock, allt detta är fyllnadsskäl. Hufvudformeln lyder: "för tidigt väckt"! Ja, hvad menas därmed?

Är värkligen *objektivt* sett, frågan om förkortad arbetstid för tidigt brakt å bane i Sverges riksförsamling, när redan Arbetareförsäkringskomitén af 1884, som dock icke drog in i sina undersökningar den ohyggliga arbetsbörda, som tynger jordbrukets slafvar, fann t.ex. följande: För 81,881 arbetare i 1627 industriella rörelser var medelarbetstiden 66,4 timmar i veckan. Inräknas raststunder och gång till och från arbetet, torde, skrifver komitén, "*för de fläste arbetare åtgå ungefär 13 1/2 à 14 timmar för hvarje dygn*".

Man gifve akt på att komitén fått alla sina siffror från *arbetsgifvoarne*, hvadan en fullt opartisk undersökning förvisso skulle gifvit ännu högre medeltal. Man beakte äfven att häri ingå för ej mindre än 40% af arbetareantalet en större eller mindre mängd *nattarbetstimmar*.

Af de 82,000 arbetarne upptager komitén 27,462 för en arbetstid af 11-12 timmar, och ej mindre än 43,359 till *fulla 12 timmars dagligt arbete*, medan arbetsgivarne icke räknat mer än 2,438 arbetare till en arbetstid *öfver 12 timmar*. Högst på denna utsugningsskala stå brännerier och bagerier.

Alltså lefva, enligt dessa officiella, men ändå säkerligen mycket skonsamma framställningar, nära *tredjedelen* af de arbetare, om hvilka uppgifter lämnats, ett lif, där 14 1/2 till 15 timmar om dagen upptagas för arbetets räkning. Räkna så 8 timmars sömn, det minsta kroppen torde kräfva vid så utslitande värksamhet, och man får kvar *en eller halfannan timme om dagen* för arbetaren att vara människa på: *en timme* skall räcka till upplysning och förströelse, till familjelif och medborgerligt lif, till att odla förståndet, förfina känslorna, njuta af livvets glädje! Så ser i siffror "friheten" ut, som kapitalismen bjuder på, och som det är socialismens stora brott i de egendomsbesittande klassernas och deras svart-, grå- eller rödklädda drabanters ögon att avslöja som hvad den är; tvång och tyranni.

Nog af, hos oss likasom, öfverallt i världen är arbetstidsfrågan så långt ifrån "för tidigt väckt", att den tvärtom icke kan med nog allvar upptagas till *lösning*, ej blott till debatt. Men vår riksdagstalare menade håller säkert icke så. Han sade att frågan "sofver mellan hvar 1:sta Maj", han antydde att så länge icke arbetarne själfva göra *mera än nu*, kommer riksdagen att afvisa all befattning med saken.

Det ligger i denna beskyllning för sömnaktighet en stor orättvisa mot de vakna arbetarelementen, och det ligger däri också blindhet för den enkla sanningen, att tider af arbetslöshet sådan som de senare vintrarne och af allmän stagnation som de senare åren förvisso icke varit ägnade att på den fackliga kampens väg drifva fram krafvet på kortare arbetstid. Det har ju ändå, det veta t.ex. Stockholms byggnadsarbetare i alla branscher, gång på gång här gjorts försök att nå en kortare arbetstid, äfven om man måst af hänsyn till konjunkturerna nöja sig med litet.

Men å andra sidan skulle normalarbetsdagens stridsmän illa tjäna sin sak, om de icke gåfve sanningen äran och för de talrika likgiltiges räkning inom arbetsklassen kvitterade tillrättvisningen som ganska välförtjänt. Det *är* sant att Sveriges arbetare kunnat i allmänhet kraftigare än hvad de gjort lägga i dagen, att arbetsdagens förkortning är för dem lifsfråga. Må vi då icke äflas att söka ursäkter för hvad som försummats, utan kort och godt alla besluta att hädanefter skall det bli bättre! Må vi samtliga ta fasta på en sådan maning från riksdagssalen att demonstrera och agitera, så att det hörs och kän[n]s och folk förstår att det är allvar i fordringarna! Låt oss ta afvisningen, hälst när den som nu ändå gafs icke med hätskhet eller öfvermod, som en den allra kraftigaste sporre till nya tag, så att åtminstone *det* argumentet om sömnaktigheten, icke vidare skall kunna komma igen i nästa riksdagsdebatt om normalarbetsdagen! Må Sverges arbetare landet rundt komma ihåg att de nu ha svart på hvitt på, att vilja de något, så skola de också riktigt på allvar röra sig för den

saken, äljest afspisas de med ett "för tidigt väckt". Och må de så *handla* därefter under den tid som kommer, både för normalarbetsdagen och för den *allmänna* rösträtten!

Hj. B-g.

3. Majhälsning till utlandet

- Källa: SPD Maifestzeitung 1893. Avtryckt i Udo Achten, Illustrierte Geschichte des 1. Mai, s. 73, och Udo Achten, Zum Lichte empor, s. 44. – Brantings manuskript på svenska ingår i hans arkiv, vol. 2.1:01.

Der erste Mai ist im Norden seit alters ein Festtag des Frühlings und der Lenzesfreude.

Als 1889 vom Arbeiter-Weltparlament in Paris die Botschaft zu den schwedischen Arbeitern kam, daß der erste Mai ein gemeinsamer Kundgebungstag für der Arbeiterklasse nächste Forderung auf ein menschenwürdiges Dasein werden sollte, da geschah uns, wie als vor Zeiten das Christenthum zu uns hinaufdrang: Wir behielten unsere altgermanischen Festtage, aber gaben ihnen einen neuen Inhalt. Unsere klassenbewußten Arbeiter mustern jetzt jeden 1. Mai ihre wachsenden Reihen in der festen Hoffnung, daß auch für das Proletariat der Frühling einer lichten Zukunft nahe ist, wenn auch des Elends Winter sich mit Gewalt an seine Herrschaft klammert.

Und so, wie wir Schweden, thun auch unsere skandinavischen Bruderparteien: unsere jungen, wackeren norwegischen Freunde und Dänemarks wohlorganisierte Sozialdemokratie.

Und alle erhebt uns an diesem Tage das stolze Bewußtsein, daß gleichzeitig über die ganze Welt der Arbeit internationaler Festtag gefeiert wird, ein Vorbote der Zeit, da die Aera des Kapitalismus vorbei sein und die Arbeit auf dem Hochsitz thronen wird – in einer freien sozialdemokratischen Gesellschaft.

Stockholm. Hjalmar Branting

4. Ur Brantings rapport till Socialistinternationalens kongress i Zürich (1893- 08-06--12)

- Källa: Bericht über die Arbeiterbewegung in Schweden dem Internationalen Sozialistischen Arbeiter-Kongress 1893 in Zürich im Auftrage der Socialdemokratischen Arbeiterpartei Schwedens erstattet von Hj. Branting, med Brantings handskriftliga korrekturer, i Brantings arkiv, vol. 4.1:01. Ändå finns det några tryckfel kvar. Dessa har här rättats utan att ange detta.

[...]

Dass die Bewegung im grossen und ganzen trotzdem in Vormarsch ist, dafür zeugt nicht am wenigsten der nach schwedischen Verhältnissen gerade kolossale Erfolg, den die internationalen *1.-Majdemonstrationen* gehabt haben. Es ist wahr, dass diese in Schweden insofern unter glücklichem Sterne geboren sind, als von undenklichen Zeiten her der 1. Mai da Feiertag ist. Dessen ungeachtet waren Freunde und Gegener gleich erstaunt, als in Stockholm am 1. Mai 1890 mehr als 15,000 Demonstranten in Reih und Glied in den Exerzi[e]rplatz hereinmarschierten, wo noch wenigstens doppelt ihre Ankunft abwarteten. Die 1.-Mai-Demonstrationen, die sich jedes Jahr ringsum im Lande in etwa derselben Stufenleiter wiederholen, haben in Schweden die praktische Wirkung gehabt, dass die übermässig lange Arbeitszeit von 13 bis 15 Stunden, die in den meisten Landgütern üblich war, jetzt vielfach gekürzt worden ist.

[...]

1894

Inledning

I riksdagens andra kammare beslutades den 24 april att utreda arbetstidsfrågan. Liberalerna och särskilt Fridtjuv Berg spelade en viktig roll för detta beslut. Enligt Branting var detta en liten "framgång" för arbetarrörelsens krav om 8-timmarsdagen på 1 maj men steget till en regelrätt reform ansåg han fortfarande vara "långt". 8-timmarsdag förblev huvudkravet på majdemonstrationerna.

I England blev en 8-timmarsdag för gruvarbetare beslutad i parlamentet, enligt Branting trots att arbetarrörelsen ännu inte var starkt representerad men utövat inflytande på annat sätt och kunnat tilltvinga sig rättigheter. Den 30 april lade en kommitté i arbetarfrågor fram sina krav, med 8-timmarsdagen, arbetslöshet, sunda bostäder, pensionsförsäkring och det enligt Branting "märkligaste" kravet: de privatkapitalistiska företagens indragande under statens hand. England en lite överraskande förebild.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, tredje talarstolen.
- Ämne: 8-timmarsdagen som arbetarefordran.
- Källa: Social-Demokraten 1894-05-04, s. 2, Demonstrationen.

Medborgare!

Sedan vi senast samlades för ett år sedan har den sak, för hvilken vi 1 maj demonstrera, gått framåt också i vårt land. Andra kammaren har nyss beslutat en utredning i ämnet, därmed öfvergifvande sitt förra föraktfulla afvisande af arbetarnes närmaste kraf. Och redan det förhållandet, att i dag för första gången medlemmar af andra kammaren tala vid en 1 maj-demonstration, vittnar om hur arbetarsaken vinner terräng.

Det vare fjärran från mig att vilja förringa betydelsen af denna framgång i riksdagen. Vi socialdemokrater uppskatta till fullo det betydliga och talangfulla arbete som särskilt vår vän hr Fridtjuv Berg där nedlagt till normalarbetsdagstankens fromma. Men jag måste lika fullt konstatera som ett faktum att mellan utredning och reform är steget långt och att vi måste i detta beslut mera se en eftergift, dikterad af en viss klok välvilja hos härskande, än något hvarför arbetarklassen kan tillräkna sitt eget uppträdande någon hufvudsaklig förtjänst.

Visserligen har det hvarje första maj demonstrerats på en del orter i vårt land, men ännu är det mycket långt ifrån att den svenska arbetareklassen öfver allt rört på sig

för åtta-timmars-dagen så som denna fordrans vikt kräfde och som den bort göra. Må vi då först och främst så begå denna demonstration, att vi lofva hvar andra att från i dag skall därmed bli annorlunda. Må krafvet på åtta timmars dag snart genljuda från alla arbetets härdar i detta land! Jag säger för min del uttryckligen 8-timmarsdag, ty om än det må medgifvas att ur enbart hygienisk synpunkt äfven en något längre arbetstid, för vissa yrken kan låta sig försvaras, så kräfva vi socialdemokrater åtta-timmars-dagen lika mycket ur social synpunkt, för att värka lindrande på den arbetslöshet, som förhärjar de borgerliga samhällena. Och därför, när en gång åtta timmars formeln skall aflösas af en ny, kommer denna att gälla icke en eftergift åt lång arbetstid, utan ett kraf på ännu längre gående förkortning. (Lifligt bifall).

Men som tänkande män må vi ej nöja oss med att blott konstatera att Sverges arbetare hittills icke rört sig nog för de 8 timmarne. Vi vilja forska något efter orsaken därtill, och då finna vi främst den politiska omyndighet, hvori nästan hela vår arbetarklass är fjättrad, då den saknar hvarje möjlighet att vid valurnan göra mot de härskande klasserna sin vilja gällande. Det är sant, att vi ha en särskild demonstrationsdag för den allmänna rösträtten, fastställd af den riksdag vi erkänna, af folkriketsdagen, men så stora arbetarmassor som här äro samlade, böra aldrig komma samman utan att åter och åter upprepa för de ännu maktegende, att den allmänna rösträtten måste vi snart ha, eljest ämna vi söka taga den. Och då detta är första tillfället jag haft efter den socialdemokratiska partikongressen i Göteborg att tala till en så stor mängd af Stockholms arbetare vill jag framhålla, att där enhälligt uttalades, att nu var tiden inne att kasta ut bland massorna den lösen, att göres icke vid 1896 års riksdag ett rösträttsanbud, som af oss kan accepteras, så skola vi alla med förenade krafter tillgripa skarpare vapen än vi hittills gjort, för att tvinga fram vår goda rätt. (Starkt bifall).

Man behöfver emellertid alls icke tro att lagstadgad åtta timmars dag måste alltid vänta tills arbetarklassens både rättigheter och upplysning hunnit så långt, att den kan sända ett mycket stort antal egna representanter till riksdagen. Det land, som nu går i spetsen på de sociala reformernas väg, medan i kontinentens storstater arbetarkrafven hållas nere med makt – så länge det går, jag menar England, har nyss gifvit oss exempel på hur arbetare med klokt begagnande af ställningen kunna tilltvinga sig värdefulla eftergifter. Parlamentet har i dagarne antagit lagstadgad åtta-timmars-dag för grufarbetare, och därmed har själfva Manchesterdömets hemland skjutit en dugtig [duktig] bresch i den fria utsagningsrätt, som kapitalets män hålla för frihet. Hur har detta resultat vunnits?

Arbetarombuden i Englands parlament äro ännu icke så många, men arbetarne ha i en mängd valkretsar hållit tungan på vågen mellan eljest mera konservativa och mera liberala kandidater, och de ha därmed tvungit de borgerliga politikerna af båda lägren att i stora skaror förbinda sig till att rösta för denna åtta-timmarsdag. Äfven

Sverges arbetare böra kunna vida mer än hittills göra valskärselden het för en mängd kandidater, som icke vilja bekänna kort i normalarbetsdagsfrågan. Det bör för öfrigt, på tal om de engelska grufarbetarnes seger, icke förgätas att Englands nuvarande statsminister gjorde hvad som aldrig skulle falla en svensk minister in. När grufbaronerna, rikt och fint och mäktigt folk alle sammans, kommo till honom och jämrade att kolindustrien skulle gå under, om åtta-timmars-dagen blefve lag, svarade lord Rosebery icke som här: ja, ni ha, förstås rätt, mine herrar, och regeringen skall vara edra kapitalistinträssens verkställande utskott! Nej, han genmålde, att alldeles så där hade de och deras klassbröder alltid jämrat vid hvarje viktig reform i arbetarinträse, men de hade aldrig varit sannspådda, och han tillade, att den förvånande snabba tillväxten i internationell anda bland arbetarne gjorde det troligt, att konkurrentstaterna snart skulle följa Englands exempel. Det är annan klarsynthet för tidstecknen än här hemma.

Liksom enkom till 1 maj kom i går, också från London, en annan viktig nyhet: innehållet af det utfallande, hvarom arbetarrepresentanterna i en kunglig engelsk komité för arbetarfrågor förenat sig. Det var fem punkter, och främst stod normalarbetsdagen, det vill i England säga lagstadgad 8-timmarsdag. Följde så krafvet verksamma åtgärder mot arbetslösheten. Må det tillåtas mig att, med hänsyn särskilt till dem, som följa den svartkantade fanan där borta, dröja ett ögonblick vid den punkten! Nu på våren i sol och grönskande natur, kan nog mången för en stund glömma mörka vinterminnen, hur ensamt här i Stockholm hundraden och tusenden oförvitliga och arbetsamma medborgare hänvisades till umbäranden och elände, medan myndigheterna sutto med armarna i kors eller sökte afspisa med svältaflönad makaknackning, och detta oaktat de arbetslösa visade en mönstergill hållning, som icke gaf lurande fiender någon förevändning att hugga in vare sig i prässen eller mera materiel[l]t. Men jag tror, att ett flertal här ändå har en känsla af att det är nödvändigt att väl begagna den för arbetarne något bättre årstid som förestår till att så stärka organisationen, att när nästa vinter nalkas, de måtte kunna tala med större eftertryck till de styrande. Och det bör vara sagdt, att de styrande som icke taga arbetslöshetsfrågan så allvarligt som den förtjänar, dem borde sannerligen det nuvarande öfverklassamhället ju förr dess hållre, om det vill lefva, eller rättare om det skall kunna påräkna en någorlunda passande hädanfärd, göra sig kvitt. Ty arbetslöshetsfrågan har den grundskillnaden mot andra, äfven mycket trängande arbetarfrågor, att för dem kan det förhandlas och utredas, men de arbetslösa *kunna icke vänta*. God vilja måste visas genast, vid risk att förtviflan anvisar de svältande utvägar. Och inför så allvarliga frågor här svenska folket till ledare lilliput statsmän, som vandra kring i blindo i det historiska "mjöldammet", en dag räkna att allt går i hop, dagen därpå se i en tidningsartikel att det blir 4 millioners brist, tredje dagen bagatellisera bristen, fjärde åter finna den betänklig och i denna stund löpa om hvar

andra som yra höns och icke veta själfva mera än hvem som hälst af er här vet hvad de egentligen vilja taga sig till. (Stark[t] bifall). Man känner nästan intet om den verkliga arten af det s.k. "arbetarkorståg", som i denna stund drager fram öfver Amerika, men ett vet man, att Amerikas arbetslösa högt yrka på förbud mot vidare invandring. Tänk om denna säkerhetsventil mot det europeiska missnöjet efter några år blir stängd, hur länge tror man sedan det går att fortsätta i de gamla hjulspåren, litande på polisen och ytterst på magasinsgevären? Det vore väl om de makthafvande dock ville i sitt eget intresse stanna något inför arbetslöshetsfrågan och icke allt för lättvindligt slå bort den icke hotande, men varnande röst som i dag därom höjts.

Efter arbetslösheten kom på det engelska programmet fordran på sunnda bostäder och på ålderdomsförsäkring. Men sist kom det märkligaste: de privatkapitalistiska företagens indragande under statens hand. Det är kungliga komitéledamöter som så i England hissa socialismens fana ren; det går fort i dessa dagar för Englands arbetare att rycka teoretiskt i nivå med sina fastlandsbröder. Denna komiténs slutpunkt är äfven vår. Också för oss står normalarbetsdagen icke förnämligast som en humanitetsåtgärd, hvilken skall ge världen en något bättre situerad arbetarklass, som fortfarande frambringar rikedomar åt andra. Vi socialdemokrater se den icke som en avslutningspunkt, utan som inkörsporten till det socialdemokratiska samhälle, som vi med utvecklingens hjälp vilja bygga i det gamlas ställe. Väl är denna demonstration icke enbart socialistisk, men till alla meningsfränder riktade talaren dock till slut en maning att ur sådan synpunkt höja ett lefve för åtta-timmars-dagen som arbetarfordran.

2. Artikel

- Ämne: Första-maj-tankar.
- Källa: Social-Demokratens 1:a maj-nummer 1894, s. 2.

Erfarenhet och eftertanke lära öfverensstämmande, att där arbetareklassen förmått höja sig till en kortare arbetstids fördelaktigare ställning, har också härmed följt högre lön. De mäst förslafvade äro de uslast betalade. Intet är dåraktigare än att arbetaren själf häjdlöst förlänger arbetstiden, i hopp att genom denna tjänstvillighet så att säga lura af kapitalet flera timpänningar. En sjunkande timpänning och eländig daglön blir hans hela vinst på sådan själfmördande underkastelse.

Låt oss se litet närmare i ett par riktningar på den förkortade arbetstidens följder i samhället. Arbetaren, som slutar sitt dagsverk tidigare, får nya lefnadsbehof. Detta är så påtagligt att det just ger själfva förklaringen, hvarför högre löner måste gå hand i hand med kortare arbetstid, och på detta faktum söka också normalarbetsdagens motståndare under sitt återtåg anordna ett litet bakhåll, hvarifrån de slunga ut sitt

kända: fritiden komma de sluskarna förstås att tillbringa på krogen! Vi som veta att samma i dubbel mening inträsserade oro för fritidens rätta bruk regelbundet anförts mot hvarje steg framåt till mänskligare arbetsvillkor, som tagits under senaste halfva århundrade, och som också veta att hvarje sådant steg dock faktiskt fört släktet uppåt, icke nedåt, vi önska i stället med Lassalle att också vårt lands arbetare en gång måtte lägga bort sin "fördömda brist på behof", och vi instämna gärna med Heidenstam då han i en af sina hymner till lifsglädjens pris ställer fram för oss Diogenes med tunnan - han som var så vis att han försmådde lifvets nöjen - såsom "världens lättsinnigaste man".

Nej, det förhåller sig nog så som en kunglig komité för arbetarefrågor i Canada skref 1889, att talrika personer, hvilka den hört, "voro fast öfvertygade om att den öfveransträngde arbetaren är mera böjd att söka förnyelse af sina krafter i en rusgifvande dryck än den som slutar sitt arbete innan hans krafter äro uttömda". En förbrukningsartikel, som däremot får betydligt ökad åtgång, blir hvad på vårt språk kallas "hälgdagskläder" som motsats till arbetsdräkt. Själva ordet skvallrar här om socialt elände, som ej tillåtit det arbetande folket att annat än vid det protestantiska kyrkoårets tunnsådda högtidsfäster kläda sig som öfverklassen gör i hvardagslag. Genomför i stället en arbetstid t.ex. sådan som nyss införts för de 11,100 arbetare, som äro sysselsatta i det engelska krigsministeriets värkstäder i Woolwich: måndag - fredag kl. 8 f.m. - 1 e.m., samt 2-5.40 e.m., lördag 8 f.m. - 12.40 middagen, summa 48 timmar i veckan. Då blir det ofta under veckan behof att vara klädd "som annat folk", en sak som visst icke är likgiltig, ty det höjer arbetarklassens likställighetskänsla och därmed dess likställighetsanspråk med samhällets hittillsvarande herrar. Se här ett litet karaktäristiskt exempel: när gasvärksarbetarne i östra London år 1889 drifvit igenom åtta-timmarsdag, lade deras fackförenings sekreterare märke till, att en mängd af dem togo utifrån pantlånarne de fina svarta kläder de skaffat sig till sitt bröllop, men som de sedan just inte haft mycken användning för med 12-timmars arbetsdag.

Men naturligtvis är det inte bara i kläderna det blir förändring med kortare arbetsdag. Folk som får tillfälle att komma ut något, stänger sig förvisso inte inne i samma trånga enahanda som förr. Omnibusar, spårvagnar, ångbåtar och järnvägståg bli fyllda, teatrar - och musiksalar både de allvarligare och de mera gladlynta - få ny publik, hvilket de alla väl behöfva för att få en motvikt mot smakens förskämning genom det tanke- och känslotomma grilljanne-elementets öfvervikt, och föreläsningssalarna, som redan nu så väsentligen befolkats af bildningsökande arbetare, se nya skaror komma till sig, läslusten stiger - men hvarför räkna upp hela denna själfklara lista? Det är gifvet att hela det arbetande samhällets lif i alla riktningar får en rikare och mångsidigare prägel, men detta betyder i sin tur ur ekonomisk synpunkt, att de arbetande klasserna komma att utgöra en bättre

marknad än förr för hvad de själva frambringa. Denna marknad är bättre ej blott genom sin större jämnhet, då ju gifvetvis millionernas behof är mera konstant än de förmögna tusentalens med modet vexlande nycker. Den är bättre äfven så till vida, att den är direkt större än nu. Vi sågo hur behofven måste med kortare arbetsdag växa för alla, som efter att förut ha haft längre släp, nu komma i åtnjutande af förkortning. Men därtill kommer också en hel del behof på människovärdigt lif, som nu först kunna tillfredsställas alls. Det är visst och riktigt att inom en mängd produktionsgrenar, särskilt där arbetet gäller flink passning på maskiner, en åttatimmarsdag gör arbetet mera intensivt än nu och därigenom gör det möjligt att få fram samma produktmassa på den kortare tiden som på den längre. Där ger alltså åtta-timmars-dagen icke plats för en enda man af den industriella reservarmén; den förbättrar de redan sysselsattas ställning, och det är vackert så. Men i andra arbetsgrenar, t.ex. det dagligen allt vidlyftigare kommunikationsväsendet, måste en åttatimmars-dag skapa talrika nya platser, d.v.s. rycka talrika offer för den tvungna arbetslöshet som är vår anarkiska produktionsordnings värsta förbannelse, upp till en ställning där de kunna börja lefva igen; med andra ord, från att bokstafligen nödgas hämta sina knappa smulor ur samhällsrikedomens affall bli de folk, på hvilka produktionen kan räkna för en regelbunden förbrukning.

Och på förbrukningen kommer ju det hela ytterst an: "Konsumtionen är produktionens krona", skref den engelske tänkaren Iohn Ruskin redan för en mansålder sedan. Hvarför frambringas allt som hör till lifvets uppehälle och njutning, om icke för att förbrukas? Det är blott emedan vår industriella organisation är grundad på systemet att betala löner för utfört arbete, som vi fått den uppfattningen, att det väsentliga är att det blir arbete utträttat. Det väsentliga är tvärtom aktiv förbrukning, både för sin egen skull och därför att detta förutsätter aktivt arbete. Ett samhälle som förbrukar litet är redan som sådant ett fattigt samhälle, äfven om det skulle spara ihop en del. En hinduisk kuli är nöjd med att bo i en lerhydda, sitta på golfvet och äta sitt ris med fingrarna. Han får i lön vid pass 14 öre om dagen. Så fattig en engelsk jordbruksarbetare är, så håller han dock lyckligtvis på trägolf i sin stuga och rappade väggar med tapeter på; han vill ha stolar och bord; knifvar och gafflar; och ordentligt med kläder på kroppen. Också har han tio gånger så hög lön som en kuli. En arbetare i Australien, eller före den nu rasande krisen, i Amerika håller i sin tur på en betydligt högre lefnadsställning, och få också betydligt högre lön. Kan man nu ställa så till, att den engelska eller svenska daglönaren drifves att afgjort och utan återfall höja sina anspråk på lifvet upp mot hvad som är fallet t.ex. i "arbetarens världsdel", Australien, så kan detta nog minska en del godsägares eller fabrikörens årsinkomster ned mot rimliga gränser, men vårt samhälles välstånd vore naturligtvis ändå kolossalt ökat. Just i sådan riktning är åtta-timmars-dagen en sporre som känns!

Eller en annan synpunkt, särskilt "tidsenlig" i den återuppståndna protektionismens tidevarf, då ögonmärket är att nation mot nation står så gyn[n]samt rustad som möjligt också på arbetets valplats. Där icke tullagstiftningen alldeles ohöjlt är det samma som monopol för att rikta några enskilda bland kapitalets stormän, heter det ju att den afser utjämning af konkurrensvilkoren, det egna landets ställande på lika fot med utlandets gyn[n]sammare produktionsförutsättningar. Godt! När då t.ex. det amerikanska, engelska och tyska etablissementet för tillverkning af lantbruksmaskiner täfla på svenska marknaden med de svenska värkstäderna, och regulatorn-tulltaxan jämnat de företräden de förra kunna ha i sin större tillverkningskala, billigare kol o.s.v., som de alltjämt sjunkande, transportkostnaderna icke förslogo att uppväga – står sedan vågskålen fullkomligt jämt? Nej, den måste då, just på grund af de andra konkurrensvil[l]korens likställande, sjunka till fördel för *den* nation, som besitter de skickligaste och raskaste arbetarne. Hvad man kallat "den personliga faktorn" kommer då fram på ett afgörande vis, och då lär handgriplig erfarenhet, att den nation, som sörjer för att ha uthvilade, välnärda och intelligenta arbetare, den är på rätta vägen, medan öfveransträngda, utsläpade och förslöade arbetares produkter gärna bära i sin underlägsenhet stämpeln af det sociala elände, som omgaf deras vagger.

Hvarje ny första maj ställer den civiliserade världens statsmän och partiledare allt skarpare inför frågan, om de vilja förstå sin tids tecken eller ej, om de vilja göra sitt till för att hjälpa det arbetande folket, som ju dock påtagligen är framtidens härskare, upp ur ohäjdad utsugnings elände, fram till en lagvårdad mänsklig arbetstid, som sätter det i stånd att ordentligt sköta den viktigaste delen af uppfostringsproblemet: folkets själfuppfostran till fullmyndiga samhällsmedlemmar. Naturligtvis går vår tanke icke till hr Boström och kolleger, då vi tala om statsmän; deras sociala reformer stanna visst vid flaggstänger, svenska flaggstänger, på folkskolehusen, att användas vid någon nybakad "nationaldag". Men i England sitter nu på premiärministerstolen förre ordföranden i Londons grefskapsråd, som inom sitt område genomfört åttatimmars-dagen, gjort slut på ackordsutsugningen och erkänt fackföreningarnas minimilöner; i Schweiz går folket till allmän omröstning om garanterad "rätt till arbete", som det traditionella, fast icke fullt exakta uttrycket lyder; i Belgien träda med goda utsikter inför den nyeröfrade allmänna rösträttens högsta domstol dels det socialdemokratiska arbetarepartiet, dels det i socialistisk riktning nyreformerade framstegspartiet, båda beslutna att med enade krafter drifva det idoga arbetarelandet in på en hastig och grundlig socialreforms banor; i Tyskland och Frankrike slutligen, militärstaterna, där det beståendes motståndskrafter äro samlade och onaturligt stegrade, reser sig utan förmedlande bryggor allt mera hotande en målmedveten

arbetareklass. Hvert vi se, stärkes arbetarelägret, där det ej rent af slås upp på
nyeröfrad mark för hvarje nytt år.

Svenske arbetare, in i leden! Äfven här fin[n]s segrar att vinna, en bättre ställning
att eröfra och värja för Eder själfva och för Edra barn!

Hj. B-g.

1895

Inledning

- Anm. Bearbetning av mitt bidrag i Arbetarhistoria nr. 75-76, 1995, s. 4-6.

Brantings mest uppmärksammade och citerade majtalet är 1895 års. Hans Haste betecknar det som ett av Brantings "mest berömda tal" och lite överdrivet som ett tal som "i socialdemokratins historia inte gärna kan jämföras med något annat än Olof Palmes uttalande om USAs bombning av Nord-Vietnam julen 1972" (*Det första seklet*, 1. Stockholm 1988, s. 126). Det var egentligen inte något särskilt märkligt tal, ett "normalt" majtal vid den tiden, med de tre traditionella krav som präglade majdemonstrationerna under Andra internationalens tid till och med första världskriget: 8-timmarsdagen, allmän rösträtt och fred. Talet framfördes på det typiskt Brantingska sättet att tala: med "sakligt utredande uppläggning" och en meningsuppbyggnad som är "lite omständlig på ett gammaldags, lätt akademiskt sätt", med några välformulerade bitska kommentarer och fyndiga formuleringar, "måhända improviserade gliringar" (citaten ur Olle Josephsons karakteristik av Brantings sätt att tala utifrån majtalet 1917 i Kurt Johannesson, Olle Josephson, Erik Åsard, *Svenska tal från Torgny lagman till Ingmar Bergman. En antologi*. Stockholm 1992, s. 196-199). Det som har lyft just detta tal ur "mängden" är en mening på slutet som fick en rättslig påföljd. Den 4 maj kallades Branting till polisförhör "för att höras i mål angående angivelse om förbrytelse mot 10 kap. 14 § strafflagen" (kallelsen i Hjalmar Brantings arkiv, vol. 1:1). Under "ett värkligt helveteslarm i den reaktionära prässen" (så Branting i artikeln Ännu ett åtal i *Social-Demokraten* 1895-05-06) dömdes han av Stockholms rådhusrätt, senare bekräftat av hovrätten, till tre månaders fängelse för uppmaning till våld. Efter ytterligare ett överklagande mildrade slutligen Högsta domstolen domen och utdömde den 2 maj 1896 ett bötesstraff på 500 kronor. Meddelandet om HD:s utslag publicerades för övrigt i *Social-Demokraten* direkt efter referatet av Brantings majtal i Stockholm det året. Om åtalet och rättegången se Katarina Alexius, *Politisk yttrandefrihet. En studie i lagstiftning och praxis under demokratins genombrottstid*. Lund 1997. s. 86-90.

I majtalet berörde Branting 8-timmarsdagen bara kort och allmänt. Däremot skrev han en hel artikel om "förkämpar för normalarbetsdagen" (Karl Marx, August Bebel, Jens Jensen, Raymond Lavigne och Fritjuv Berg) i *Social-Demokraten*s majnummer (avtryckt nedan). Och hela majresolutionen handlar om detta krav. Där anges också skälen: "den fysiska och intellektuella urartning, som nu hotar arbetarklassen såsom en följd af dess omenskligt långa, i förtid utslitande, helsoförstörande arbetstid"; "förminskning i den reservarmé av arbetslösa", intellektuell och moralisk utveckling som "fri människa och medborgare". I resolutionen som enbart berörde 8-timmarsdagen hänvisades som 1894 till Andra kammarens "delvis förnyade beslut" från året innan att utreda arbetstidsfrågan.

Kravet på allmän rösträtt var ett viktigt inslag i de svenska majdemonstrationerna från 1891 till rösträttens definitiva genomförande 1921. Den lagstadgade normalarbetsdagen var enligt Branting och majresolutionen nära kopplad till rösträttsfrågan. Det ansågs vara "samhällets skyldighet att genom lagstiftningen komma de ekonomiskt svagare arbetarne till hjälp" (resolutionen). Ännu så länge fanns det inte ens en majoritet i riksdagens Andra kammare för att en motion, framlagd av liberalen Adolf Hedin, om en utredning av bageriarbetarnas arbetstid skulle gå igenom. En liberal motion om allmän rösträtt och ett 500-kronorsstreck fick i Andra kammaren endast 64 röster mot 119. Enligt Branting hade därmed "rösträttsfrågan hissats ner" inte minst av dem "som förr burit den högre". Han kritiserade framför allt det 1895 bildade liberala folkpartiet som dock inte lyckats samla alla liberaler. Slutsatsen blev att arbetarklassen måste föra sin politik självständigt, byggd på de egna organisationerna, och att den inte får gå i sina borgerliga bundsförvanters "släptåg". Den utomparlamentariska rösträttsrörelsen som bland annat avhöll folkriksdagar - ytterligare en sådan kom att äga rum 1896 - var en verksam motbild och en påtryckningsfaktor i "maktfrågan". Branting formulerade för övrigt denna taktik allmänt i majtalet 1912: "en jämsides växande och i sinom tid överlägsen motvikt". 1896 valdes Branting som bekant in i riksdagen som kandidat på en liberal vallista och socialdemokratin tog ett första litet steg på väg mot samhällsomvandlingen med röstsedelns hjälp.

Det tredje kravet, fred, hade 1895 aktualitet i Sverige. Unionsfrågan hade tillspetsats under våren. Det norska stortinget hade sagt upp det gemensamma konsulatsväsendet och dragit in en del diplomatanslag. Från konservativt och chauvinistiskt håll krävdes ultimativa åtgärder och militära styrkedemonstrationer mot Norge. Krigshotet var en realitet, och svenska riksdagen ökade anslagen för oförutsedda utgifter. Socialdemokraterna demonstrerade mot "patentpatrioterna", "skränpatriotismen", "krigstrumpetare" och ett hotande "brödrakrig". Axel Danielsson och Branting blev åtalade för majestätsbrott - men inte dömda - efter att ha läst upp en resolution från ett möte i Malmö som protesterade mot kungens och regeringens "äventyrliga politik". Branting skrev ett flertal skarpa ledare i *Social-Demokraten*. I artikeln "Fred" den 13 april erinrar han om det "dryga ansvar" som ligger hos dem "som för ögonblicket har makten". Ett första litet steg mot "orätt håll" kan bli "ödesdigert", de "kanske från början afsedda gränser" kan inte hållas längre, och "har det första skottet smäl[lt], af brottslighet eller missförstånd lika illa, så har ingen längre framtiden i sin hand". Att låta dessa mekanismer bara rulla på och eventuellt sätta i gång "en stats krigsapparat" det är "hasardpolitik" (*Social-Demokraten* 1895-04-13).

Det som ledde till åtal och fällande dom var inte Brantings energiska partitagande för fred och norskt självbestämmande i majtalet. Han åtalades för sin "varnande erinran" - så betecknade han det själv - om möjliga reaktioner och okontrollerbara mekanismer på krigsmotståndarnas sida, nämligen en situation där krigsordern och krigets våld kunde mötas med våld, "en kula utan order" mot den eller de för "systemet" ansvariga (*Social-Demokraten* 1895-05-06). Detta var menat som en maning till "fred utan alla förbehåll", så förklarade Branting efteråt sina ord som enligt Nils-Olof Franzén frammanade "våldsanarkismens spöke" och "tyrannmordet" (*Hjalmar*

Branting och hans tid. Stockholm 1985, s. 156). På samma sätt framhöll Branting i sin – enligt Zeth Höglund ”glänsande” – förvarsskrift till Stockholms rådhusrätt att hans obestämda och hypotetiska uttalanden som pekat på möjliga följder ”i ett brottsligt anfallskrigs fotspår” enbart hade till syfte ”att på det allra skarpaste betona den svenska arbetarklassens absolut fredliga känslor i förhållande till sina norska bröder”. Han betecknar det som ”häpnadsväckande” att detta kunde tolkas som uppmaning till våld medan den konservativa pressen får hota ”offentligen och oförtäckt här i Sverige med våldsåtgärder” mot Norge utan att det betraktas som brottsligt och leder till straffrättsliga följder. Åklagarens tolkningar är partiska och utgår från ”en så grundfalsk vrångbild” om arbetarrörelsen, nämligen att den ”skulle i sina svarta själar hysa en viss förkärlek för våldsamma lösningar av samhällskonflikter”. Detta tillbakavisas ”på det kraftigaste”. Branting avslutar med: ”Jag räknar med visshet på Rättens frikännande dom” (avtryckt i *Branting, Tal och skrifter*, 5, s. 79-93. Där återger Branting också de diskriminerade meningarna och gör en noggrann semantisk och grammatikalisk granskning av de egna formuleringarna och åklagarens tolkningar). Så blev inte fallet. Branting blev dömd.

Det norska socialdemokratiska partiet tröstade i sin hälsning att den ”voldshandling, du i disse dage er blet et offer for, vil tände tusinders harme saa de med os vil optage kampen mod voldsmændene og det system, hvoraf de er født” (*Social-Demokraten* 1895-06-17). Denna kamp – och det är en del av klasskampen – skall dock socialdemokratin föra ”i så humana former som möjligt” för att låna en formulering ur majtalet 1895. Men Branting uppmanar för säkerhets skull partivännerna att ”mot alla utmaningar sätta kallblodigt lugn” (*Social-Demokraten* 1895-05-06), precis som i majtalet i den kritiska situationen 1917. Att ha lugnat stämningen och bidragit till att bevara freden 1895 var enligt Höglund Brantings och den svenska arbetarklassens förtjänst och ”står i vår historia med oförgänglig glans” (*Hjalmar Branting och hans livsgärning*, 1. Stockholm 1928, s. 291).

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsdärde, andra talarstolen.
- Ämne: Första maj.
- Källa: *Social-Demokraten* 1895-05-03, s. 1. – Avtryckt i *Arbetarhistoria* nr. 75-76, 1995, s. 2-3. Utdrag med passus om unionen i Hjalmar Branting, *Tal och skrifter*, 5, s. 78f. Samma utdrag i Carl Sundblad, *Svenska fredsrelsens historia åren 1883-1903*. Stockholm 1903, s. 175.

[...]

Efter ”Arbetets söner”, unisont sjungen under sextetten ”Magnus Ladulås” ledning bestegs talarstolen af hr. **Hj. Branting**, som till ämne tagit ”1 maj”.

Ett halft årtionde har redan hunnit gå, sedan 1 maj-demonstrationen begynte. Vi minnas med hvilken skräck den härskande klassen motsåg 1 maj 1890. Mången väntade då en allmän stormning mot de egendomsbesittande, som om en sådan sammanstötning läte sig af oss förutbestämmas; den kommer då de härskande framtvungit den. Hade någon äfven i våra led tanken att 1 maj skulle med ens göra en hvälfning, har detta nu visat sig vara en illusion. Det gamla samhället är mycket bofälligt, sprickorna vidgas hvart år i dess murar, skandal följer på skandal, men det behöfs dock mycket arbete än för att få det att falla. Tänk så mycket skrifveri, hån och möda som krävas här i Stockholm för att värkligen få bort ett fallfärdigt ruckel – men Lambyska värken äro nu rifna ändå! (Starkt bifall och munterhet).

1 maj är *arbetsklassens* dag. Vårt folk har icke, som de flästa andra, ett frihetsminne, som kunnat ge oss en nationaldag. Man har letat med lykta bland våra "stora minnen" och föreslagit årsdagen av Gustaf Wasas intåg i Stockholm – något sent påtänkt, när den icke firats under mer än 370 år som gått sedan dess; andra, mera framsynta, ha förordat vår dyrbara kronprins' namnsdag. Men den patentpatriotiska vind, som blåser så starkt i en del tidningar, förnimmes icke bland folket. Svenska folkets nationaldag blir den, då det rycker upp som myndigt i de fria folkens led. (Starkt bifall). Men liksom folken fira sin frigörelse, har också arbetarklassen världen rundt orsak, icke ännu att fira sin förlossning, men väl att rycka upp till mönstring af de krafter, som arbeta i denna internationella frihetskamp. I denna mening är 1 maj en arbetsdag som ingen annan, ty då arbetas för den största uppgift vår tid har, att förbereda klassamhällets fall och ersättande med ett samhälle där alla äro arbetare och där det gemensamma arbetets frukter också komma alla gemensamt till godo.

Den tyngsta af de bördor, som nu belasta arbetsklassen, är den för långa arbetstiden. Men denna kan ej tillräckligt allmänt och värksamt bekämpas utan lagstiftningens inskridande. Så hänger normalarbetsdagsfrågan ihop med vårt folks främsta politiska fordran, krafvet på *allmän rösträtt*.

Jag vågar nämligen här ännu tala om allmän rösträtt, fast vi just i dessa dagar fått bevittna, hur inom vår andra kammare rösträttsfanan hissats ned af dem, som förr burit den högre. Det nya "folkparti", som där gjorts ihop, föredrar att kompromissande tala om att närma sig personlighetsprincipen. Och normalarbetsdagen – ja, den sak, för hvilken i dag tiotusental svenska arbetares hjärtan slå, den är totalt borttappad från detta säregna "folkpartis" program! De, som så förfara, må kanske vara skickliga i att vinna en eller annan röst i en votering i andra kammaren, men visst är, att de icke förstå, hur värklig folkpolitik skall bedrivas. Vi här ute ämna i hvarje fall icke tåga med våra kraf för riksdagskompromissernas finesser, och vi låta icke ens tillfredsställa oss af det ingripande detta "folkparti" lofvar för biläggande af tvister mellan arbetsgifvare och arbetare; en förklaring att vilja värka för arbetarens goda rätt hade bättre anstått ett värkligt folkparti. Jag har

emellertid icke att här föra process med det nya riksdagspartiet. Blott det må tilläggas, att en mer lysande bekräftelse kunde vi socialister icke få för den sats vi alltid drifvit, att arbetarklassen måste föra sin egen, *själfständiga* politik, att den aldrig får låta förleda sig att gå i släptåg efter fraktioner inom det borgerliga lägret. Hur det är, ser arbetarevärlden sakerna på annat sätt än äfven dess borgerliga bundsförvandter. Dess främsta uppgift är att så organisera sig, att den kan på allvar slå ett slag, icke blott för utredningar, utan för genomdrifvande af de fordringar, hvilka för dem redan äro så klara och utredda, att intet vidare återstår än maktfrågan.

1 maj är äfven – jag måste utsäga det förfärliga ordet – en klasskampens dag. Mången ryser därvid, därför att han förbinder med detta ord föreställningar om brutalitet, om en kamp hand i hår och knif i strupe. Vi socialister vilja dock göra allt hvad vi kunna, för att klasskampen må föras i så humana former som möjligt, kräfva så få offer som möjligt; men därifrån är steget stort till att söka tyda bort själfva det solklara faktum, att vi lefva midt upp i en ständig klasskamp mellan de arbetande och de besittande, en kamp som icke kan och icke kommer att slutas förr än med de skilda klassernas afskaffande, deras uppgående i en enda stor arbetande klass, som också själf får skörda vinsten af sitt arbete. (Starkt bifall).

Inom underklassens led är däremot 1 maj solidaritetens stora dag. Denna är arbetsklassens nya princip mot frikonkurrens, själfhjälpsens borgerliga maximer. Solidariteten vinner för hvarje arbetare som sluter sig till sin fackförening, den vinner när de skilda föreningarna sluta sig samman till ett socialdemokratiskt arbetarparti, den tillämpas också med framgång när äfven utom denna ram stående föreningar samvärka med oss för gemensamma syften.

Solidariteten internationellt tillämpad betyder broderskap nationerna emellan. Därför är också slutligen 1 maj en demonstration för freden. Vi svenskar trodde nog de första åren, att denna sida af saken icke så mycket kom oss vid, vi ville ju lefva i fred med hela världen. Men militarismen kom, och fredstryggheten minskades. Vi fingo besanna den gamla erfarenheten, att de krigsrustningar, som hettes afse vårt försvar, framkallat planer att missbrukas till anfall mot vårt broderlands fria institutioner; ty det är dem man menar, när man orerar om "upprorsmakarne i Norge". (Starkt bifall). Ohäjdad får en stor del af vår präss fortgå med sina brottsliga upphetsningar till brodermord. Det må dock de, som ha ansvaret, veta så godt först som sist, att något så ohyggligt som allvarliga planer på att använda svensk vapenmakt mot våra norska bröder skulle upphäfva alla vanliga regler, lösa alla vanliga förpliktelser, äfven den, som vi socialister äljes strängt hålla på, att icke göra den enskilde målsmannen för ett system personligen ansvarig för hvad systemet kan vålla. Skulle det förfärliga värligen bli allvar, att man ville låta de svenska gevären marschera västerut, så må den som bär ansvaret också kunna säga sig att måhända nere i samhällets breda lager någon kan falla på den tanken att upphäfva sig själf till

domare och med en kula utan order söka förebygga att tiotusenden kulor på order affyras för att lemlästa och slakta vänner och bröder.

Hvad ha då 1 maj-demonstrationerna uträttat? De ha varit de väldigaste framdrifvare af krafvet på kortare arbetsdag. Visserligen kunna vi icke ännu fira dem därför att de fört denna stora sak till seger, men fast segern ligger framför oss, må vi utbringa ett lefve för arbetarklassens dag som förbereder segern. (Kraftiga lefverop, applåder och lefverop för talaren).

Resolutionen antogs med kraftiga jarop, och hr Brantings utbringade lefve för den målmedvetna arbetarerörelsen besvarades med fyra skallande hurra!

[...]

2. Artikel

- Ämne: Förkämpar för normalarbetsdagen. (Till 1:sta sidans porträttgrupp).
- Källa: Social-Demokratens 1:a maj-nummer 1895, s. 2-3.

Vi skrifva 1895, men det kan icke hjälpas - vi lefva i stort sett alltjämt på idéerna från 1840-talet. Skillnaden är blott den att hvad då var enstaka föregångsmäns nya tankar, det upptages nu och gör sin värkan ute bland menige man. Darwin har revolutionerat mänsklighetens uppfattning af den lefvande naturen; försteningen i gifna, fasta former är borta, naturen ses som alltjämt stadd i utveckling, blodsförvandtskapen mellan det högre och det lägre är återknuten, trots präst- och filosofskråens vanmäktiga raseri. Och hvad Darwin varit för biologien, har *Karl Marx* (1818-1883) varit för den historiskt-ekonomiska vetenskapsgruppen. Han har i de stora dragen utforskat samhällenas rörelselagar. Han har pekat på de *ekonomiska* förändringarna som de centrala i den mänskliga utvecklingen, visat hur de ligga bakom och ytterst bestämma växlingarna i samhällenas politiska, intellektuella eller moraliska öfverbyggnad. Han har icke löst alla dessa frågor, men hans odödliga förtjänst är att ha ställt dem rätt och därmed visat vägen för en allt fullständigare, allt närmare lösning.

Från sådan utgångspunkt måste Karl Marx, då han undersöker det kapitalistiska produktionssättets villkor och utveckling, komma att ägna *arbetstidsfrågan* en synnerlig uppmärksamhet. Mäst bekant är i detta afseende det klassiskt vordna åttonde kapitlet i "Das Kapital" - äfven öfversatt på svenska 1886* [anm. * Normalarbetsdagen i dess historiska utveckling. Ur Karl Marx' "Das Kapital", öfversatt och med tillägg m. afs. på normalarbetsdagsfrågans senare utveckling, af Hj. Branting. Pris 20 öre] - hvori han belyser hvarför kapitalet städse är hänsynslöst

gent emot arbetarens hälsa och lif, om det icke genom samhället *tvingas* till hänsyn, samt skrifver med mästarehand historien om den engelska arbetareklassens kamp för en normalarbetsdag.

Men Karl Marx teoretikern fullständigades af den praktiska kämpen för arbetareklassens frigörelse, *Internationalens* skapare och själ. Här finna vi redan för 30 år sedan hans insikt om normalarbetsdagens höga betydelse omsatt i praktiskt arbetareprogram. Internationalens kongress i Genève år 1866 antog följande af föreningens generalråd – där Marx var sekreterare – föreslagna uttalande: "*Vi anse arbetsdagens inskränkning som ett första villkor, hvarförutan alla andra sträfvanden till emancipation måste stranda. Den behöfves för att återgifva kroppslig enärgi och hälsa åt arbetareklassen, d.v.s åt den stora massan inom alla nationer. Den är icke mindre nödvändig för att åter öppna för arbetarne möjlighet till andlig utveckling, samhälligt umgänge, social och politisk värksamhet. Vi föreslå åtta timmar som laglig gräns för arbetsdagen*".

Detta program, för en mansålder sedan hyllat blott af en skara pionierer, samlar i dag millionerna omkring sig. Men *Karl Marx* var profeten, som utan att bedraga andra eller sig själf med att tala i drömda gudomsväsens namn, likafullt visade arbetets folk på rätta vägen till deras ljusare framtids förlofvade land.

Vi tro att våra läsare gärna skola se bland årets 1-maj-män en representant för den *danska* socialdemokratin, hvars vackra valseger den 9 april är i friskt minne. Arbetareklassens kandidater samlade i 22 valkretsar 25,000 röster, 7 socialister valdes i Köpenhamn och 1 i Aarhus – det är en framgång, som väl låter höra sig vid sidan af hvad arbetarereörelsens stora centralhärdar presterat. Framför allt Köpenhamnsvalet – 7 socialdemokrater, 5 radikale och 4 högermän – vittnar slående om att äfven Nordens liksom kontinentens *hufvudstäder* kunna bli förträffligt genomsyrade af hvad våra motståndare kalla "det socialistiska giftet" och vi de frigörande framtidstankarna. Men det *danska* folket har *allmän rösträtt* (ehuru först från 30-årsåldern); vi svenskar finna oss alltjämt i en riksdag, där agrarerna husera som dem lyster, medan arbetarne stå utanför och gapa...

"*Maler Jensen*" – den beteckning under hvilken han mäst är känd – är född 1859 på Fyen och son till en fattig torpare och murare. Han genomgick med heder folkskolan, kom så i målarlära och begaf sig 1880 till Köpenhamn. Här utbildade han sig både i sitt yrke och i allmänna insikter. Han skulle just in i konstakademiens kurs för dekorationsmålning, då fackföreningsrörelsen lade beslag på hans krafter och han valdes till ordförande i målarnes fackförening.

Här utförde han sitt första storverk: han dref upp föreningen på ett år från 100 till 1,000 medlemmar, och *sedan* blef prislistan betydligt förbättrad, under lugnt och skickligt förda underhandlingar med mästarne. År 1886 tog han initiativ till Köpenhamns "samvärkande fackföreningar", där han allt sedan dess beklädt

ordförandeplatsen. Här har han visat sällsynt praktisk duglighet: kännedom om löne- och arbetsförhållanden i skilda fack, klar öfverblick och lugnt omdöme, förmåga att medla mellan de stridande inträssena och utjämna alla *onödiga* konflikter; men måste det ibland bli strid, har den också förts med kraft.

Naturligtvis har han haft en mängd förtroendeuppdrag; många svenskar känna honom från de skandinaviska fackföreningskongresserna, och han är internationell arbetaresekreterare för Danmark. År 1893 valdes han till stadsfullmäktig i Köpenhamn – äfven till dessa val är i Danmark rösträtten åtminstone *lika*, bara Sverge har sin vidunderliga 100-rösts- och fyrkskala! – och nu den 9 april till folketingsman för Köpenhamns 10:de valkrets.

Hans själfskrifna inträse för normalarbetsdagen lyser bl.a. skarpt fram i hans valupprop, som dock utrymmet förbjuder oss att här anföra.

Raymond Lavigne, den ha vi inte hört talas om förr, höra vi våra läsare anmärka.

Nej, ingen kan begära att den lilla detalj från referaten öfver 1889 års internationella arbetarekongresser i Paris ännu skall minnas, att förslag där framställdes af ett franskt ombud med detta namn om en gemensam internationell opinionsyttring för 8-timmars-dagen. Och ändå innebar detta förslag intet mindre än *själfva uppslaget till 1-maj-demonstrationerna*.

Det är betecknande för dessas äkta folkliga karaktär att de sålunda utgått man kan säga af sig själfva, från folket själf. Ingen af de framskjutne, världsbekante "ledarna" dref dem fram med sin auktoritet. Ett franskt provinsombud, en solid och duktig arbetare i socialismens tjänst, icke mera, men håller icke mindre, väckte förslaget, gaf signalen, och så förträffligt motsvarade denna tanke situationen, att den sedan dess hvarje år ger genljud öfver hela världen och fäst uppmärksamheten på den socialistiska arbetarerörelsen djupt in i kretsar, där man förut äflats att tillträpa både ögon och de långa öronen.

Lavigne som skapare af 1-maj-demonstrationerna har släkttycke med en annan fransman, som för hundra år sedan också grep precis hvad ögonblicket och massorna kräfde. Om *marseljäsens* diktare, Rouget de l'Isle, skrifer Snoilsky som bekant: "Han varit skald – men denna natten blott".

Men nog förtjänar lika fullt äfven 1-maj-marseljäsens diktare sin hedersplats i arbetareklassens historia.

Se här några biografiska data: Raymond Lavigne är född i Bordeaux 1851 och till yrket handelsbiträde. Men han blef därjämte snart en af sin orts värksammaste kämpar – "militants" som det häfdvunna franska uttrycket är för aktiva deltagare i en politisk eller social rörelse – för det *marxistiska* franska arbetarepartiet. Sitt förslag om internationell demonstration på bestämd dag för 8-timmars-principen framlade han på den marxistiska internationella kongressen i Paris 1889 i egenskap af sekreterare

och ombud för "De franska fackföreningarnas nationalförbund". Äfven i Bruxelles 1891 var han ombud, liksom på en mängd franska arbetarekongresser. Outtröttlig agitator har han med det talade och skrifna ordet spridt i sydvestra Frankrike de socialistiska idéerna och organiserat arbetarne i fackföreningar och politiska klubbar. Särskilt har han tagit liflig del i valstriderna och kan tillräkna sig icke så litet af hedern att i en så utpräglad borgerlig och handelsidkande stad som Bordeaux, där inga industriella arbetare finnas hopade, ändå åtskilliga socialister valts till de skilda politiska korporationerna, bl.a. Jourde till deputeradekammaren. Lavigne har varit medarbetare i och korrespondent till åtskilliga tidningar: åren 1890-94 var han hufvudredaktör för ett af marxisternas främsta provinsorganer, veckotidningen "La Question Sociale" (Den sociala frågan). F.n. är han hvad vi svenskar skulle kalla partiets distrikssekreterare i Bordeaux samt platskorrespondent till den i Lyon dagligen utkommande socialistiska tidningen "Le Peuple" (Folket).

Om de båda vänstra porträtten denna gång nog behöfva sina namnunderskrifter, lära väl däremot denna tidnings läsare genast känna igen dragen på de bägge till höger om Karl Marx: dennes vän och lärjunge, den tyska socialdemokratiens främste man *August Bebel*, samt vår svenska öfverklassriksdags i socialreformatorisk riktning mäst nitiskt värksamme medlem, allas vår högaktade vän, fast visst icke alltid meningsfrände *Fridtjuv Berg*.

Hvad den sistnämde har för anspråk på en plats i en svensk tidnings galleri af män, som i arbetareklassens inträsse bekämpat kapitalismens omänskliga arbetstid, det är för väl känt att här behöfva upprepas. Vare det nog sagt att Fridtjuv Berg allt sedan sitt inval i andra kammaren 1890 visat att han hade allvar med hvad han sade på valmötet: att han ställde sig som *demokratisk* kandidat på *socialreformatoriskt* program. De grundliga utredningarna i hans normalarbetsdagsmotioner ha aftvungit t.o.m. fanatiska motståndare respekt både för saken och motionären. Att de ändå tills dato lämnat ett resultat, som vi med bästa vilja icke kunna betrakta annat än som ytterst magert, är absolut icke hans fel, utan beror först och främst på den kompakta riksdagsmajoritetens motvilja mot allt som smakar än så litet af modärn arbetarepolitik, och för det andra på att den svenska arbetareklassen *själf* gör så små ansträngningar till sin frigörelse. Tills arbetarne själfva på skarpaste allvar gnugga sömnen ur ögonen går det hvarken att i riksdagen skjuta fram än så fogliga och moderat begränsade, rent förberedande förslag, eller att utom riksdagen samla tillräcklig makt för att knäcka den allsmäktiga öfverklassens envälde. Fridtjuv Berg har samma naturel som Böjgen i Per Gynt: han "vinder allting med lempe". Därför har han motionerat, icke om lagstadgad maximalarbetsdag, icke ens om att staten skall föregå med godt exempel, utan blott begärt utredning af frågan på grund af svenskt materiel, och när icke ens en utredning gick i hela sin omfattning, har han

gått med på att vid utredningen skjuta den hygieniska sidan ensam fram och begränsa densamma till de hälsofarliga yrkena – och vi få se om ens det i år går i första kammaren!

Man kan nog olika besvara frågan hvilketdera som gör största nyttan: att slå af och slå af för att i en riksdag som vår ändå till sist få igenom *något*, eller att hålla den nya principen så högt och rent fram, att den syns för massorna *utanför* riksdagen, och det är tillräckligt mycket kvar af den för att väcka deras inträse och deras harm, när den för tillfället faller. Om demokrater numera under *några* förhållanden rösta för 500-kr.-streck kompromettera de efter vår öfvertygelse sin sak, precis som en mängd frihandlare nyss gjorde, då de fiffigt skulle kompromissa på grundvalen af regeringens tullukas. I dessa fall tro vi att *demokraten* Fridtjuv Berg nog ser klart att en mellanståndpunkt kan vara förrädisk och skadlig, fast den skenbart ligger närmare ens egen. Låt oss hoppas att även *socialreformatorn* med samma namn skall alltid ha lefvande för sig icke blott den politiska banalitet att "det bästa är det godas fiende", utan också att, tvärtemot hvad alla kompromissarier bedyra, det goda i dag kan köpas för dyrt, om det hindrar ett bättre i morgon. Ut från en sådan tankegång – hvilken för öfrigt vida lättare drifves så länge det bara gäller att kritisera – skall han säkert icke ta så illa upp att Soc.-D. dristat sig tala om en viss "reform utan tand och klo", ja t.o.m. kanske i hastigheten om "en karrikatur [karikatyr] till socialreform". Han vet ju att just detta slags meningsbrytningar om taktiken icke alltid kunna undvikas mellan medlemmar af samma parti, så mycket mindre då mellan oss socialister och anhängarne af den "socialreformatoriska" riktningen, mot hvilken vi ha plikten att öfva kritik, en vänskaplig kritik gärna, men kritik. Och han vet också att denna vår principiell[1]t afvikande ståndpunkt icke hindrar en rättvis uppskattning af hur stor andel ändå Fridtjuv Bergs oegennyttiga och samvetsgranna arbete har i att normalarbetsdagen står i Sverge i den allmänna meningen betydligt längre framme än bland riksdagens samling af sengångare.

Men *August Bebel* då? Hvad gör han här just 1 maj, en dag som i Tyskland aldrig hittills varit en mönstringsdag för arbetarerörelsen af jämförlig betydelse mot hvad där de *allmänna valen* äro? Minnas vi icke hur tyskarne blott med åtskillig tvekan gingo med om att hålla fast vid *första* maj, icke *första söndagen* i maj? Har då Bebel i dessa frågor kanske velat gå före massan af sitt parti?

Nej, visst icke. Han har så starkt som någon betonat, att de offer, som arbetarne må ålägg sig för att kunna fira 1 maj, icke få vara *oproportionerligt* stora jämfört med betydelsen af att de taga en dag ledigt. Men lika fullt har han, fast han sedan 1869 stått som riksdagsman och partichef i främsta ledet i den rent politiska kampen, gjort så viktiga inlägg äfven i den sida af arbetarerörelsen, vi i dag särskilt betona, att det skulle vara en lucka om han vore borta.

Vi gå, liksom för Lavigne, tillbaka till de minnesvärda dagarna i juli 89, då proletariatet firade Bastiljstormens 100-årsminne med att i Paris förnya Internationalen i vidare form, genom att öppna raden af internationella socialistiska arbetarekongresser. Det gällde då att finna den bästa föreningspunkten i ett närliggande gemensamt mål, och detta blef 8-timmarsdagen. Men från *August Bebels* hand kom det första utkastet till den resolution, som sedan arbetades tillsammans med ett franskt af Jules Guesde uppsatt förslag och med några jämkningar och tillägg blev Pariserkongressens beslut, själfva fundamentet för den nya agitationen för normalarbetsdagen.

Hade Bebel ej gjort mer än varit främsta upphofsman till denna resolution, kanske den till sina följder mäst långt räckande i nyare tider, vore det sannerligen mer än nog för en befriad eftervärlds erkänsla. Men hans uppträdande i Paris bildar blott ett led i ett systematiskt, oafåligt arbete för en *värlig* socialreform. "Vårt parti ställer sig den uppgiften", sade han i sin motivering, "att icke blott värka för våra idéers spridning, utan äfven på lagstiftningens väg förbättra arbetarnes arbets- och lifsvillkor, för att såmedels skaffa dem en existens, *hvari de lättare och med större utsikt till framgång kunna upptaga kampen för sin fullständiga frigörelse*". Ut från denna utgångspunkt, som dock är så olika deras, hvilka drömma om att ställa arbetarne *tillfreds* med hvad en skyddslagstiftning kan bjuda, har han i tyska riksdagen i prässen och i talrika andra publikationer sökt flytta skyddslagstiftningsprogrammet från papperet till verkligheten. Vi nämna bland mycket, som kunde framdragas, blott en sak: hans afslöjning af de usla arbetsförhållandena i de tyska *bagerierna** [anm. * I broskyren [broschyren] "Zur Lage der Arbeiter in den Bäckereien". Finnes på Arbetarebiblioteket, Stortorget 24 A], hvilket också resulterat i lagstiftning mot de värsta missbruken.

Hvad Bebel för öfrigt värkat, faller utom ramen af dessa rader. Här hade vi blott att häfda hans plats på en 1-maj-bild. I sitt lands och för öfrigt hela världens arbetares hjärtan har han redan som den tyska, socialdemokratins främste praktiske ledare sitt hedersrum själfskrifvet.

Hj. B-g.

3. Artikel

- Ämne: Ur "Internationalens" inledande manifest.
- Källa: Första-Maj-Bladet. Utgifvet af Sydsverges socialdemokratiska parti. Årg. 2, 1 maj 1895, s. 2.

Äfven för Sverges arbetare är det väl bekant, att den modärna arbetarerörelsens främste man, *Karl Marx*, också på det allra kraftigaste bidragit att ge krafvet på *kortare*

arbetstid dess framskjutna plats på alla arbetareprogram. Redan 1886 utgafs af dåvarande "Fackföreningarnas centralkomit " i Stockholm, på framställning af den som skrifer dessa rader, ett utdrag ur åttonde kapitlet i "Das Kapital", där Marx ger en ännu o fvertr ffad skildring af den världshistoriska kamp, som Englands arbetare fört f r lagstadgad normalarbetsdag, en kamp hvarur de omsider gingo som segrare i principen, ehuru vi ju väl veta att denna principens utvidgning och allt strängare tillämpning ännu i dag  r föremål också i England f r hårda strider.

Några  r före "Das Kapital" behandlar Marx korteligen detta samma ämne i ett aktstycke, hvilket så vidt jag kan erinra mig aldrig varit utgifvet på svenska, och som kanske de sydsvenska partivännerna kunna ha intresse att i ett par punkter ta del af. Det  r i hans s.k. "inauguraladress", ett manifest som han, strax efter den ryktbara Internationalens stiftande den 28 september 1864, skref för denna förenings r kning på uppdrag af dess generalr d, och som enhälligt antogs gent emot ett annat förslag af den eljes då äfven i arbetarekretsar populäre italienske revolutionären *Mazzini*. Denna utgång innebar för Internationalens del den proletariska synpunktens seger öfver den af Mazzini förfäktade borgerliga radikalismen, hvilken blott uppställde ett rent politiskt program, utsiradt med några socialistiska fraser, men dundrade mot hvad som från vår synpunkt är på en gång ett oundvikligt historiskt faktum och en hufvudh fst ng för utvecklingen, den i de modärna samhällena pågående *klasskampen*.

Marx' manifest, stäldt till "arbetets m n", skildrar först Englands kolossala materiella utveckling under perioden 1848-64, men konstaterar att arbetareklassens elände trots detta icke minskats. H r förekommer den sedan så omtvistade bekännelse, som en gång undslapp Gladstone i ett parlamentstal: "Denna berusande ökning af rikedom och makt är uteslutande inskränkt till de egendomsbesittande klasserna" - ett obehagligt medgifvande, som den tämligen bekante professor Brentano en gång dristade sig beskylla Marx för att ha ljugit ihop, men som icke desto mindre enligt samstämmande tidningsreferater fälldes af Gladstone den 16 april 1863. Arbetarerörelsen hade emellertid, sedan 1848 års revolution slagit fel, både på kontinenten och i England legat nere. Dock finns det, fortsatte Marx, en märkelig ljuspunkt:

"Efter trettioårig, med beundransvärd uthållighet f rd kamp genomdrefvo de engelska arbetarne *tiotimmars-lagen*, genom att begagna sig af en flyktig splittring mellan jordegendomsaristokratin och p nningaristokratin. Från alla h ll erkännes nu hvilka betydande fysiska, moraliska och intellektuella fördelar, som häraf följde f r fabriksarbetarne och som finnas kronologiskt upptecknade i fabriksinspekt rernas half rsrapporter. De flesta regeringar på fastlandet sågo sig tvungna att i mer eller mindre inskränkt form likaledes införa den engelska fabriksordningen, och det brittiska parlamentet själf tvingas  r f r  r att utvidga denna lags verkningskrets.

Och denna arbetarnes stora seger har icke blott haft praktisk betydelse. Den brittiska bourgeoisien hade låtit sina värst beryktade organer i den vetenskapliga världen, en dr Ure, en Senior och konsorter, profetera och bevisa, att hvarje laglig inskränkning i arbetstiden måste innebära en dödsringning för Englands industri, hvilken som en vampyr icke kunde lefva annat än af att suga blod, framför al[l]t barnblod. I gamla tiden var barnamord en hemlighetsfull rituell handling i Molochskulten, som egde rum blott vid mycket högtidliga tillfällen, kanske en gång om året, och Moloch höll sig icke uteslutande till de fattigas barn. Emellertid, denna kamp för arbetstidens inskränkning genom lag rasade desto häftigare, som här icke endast girighetens skräck stretade emot. Det gällde ju äfven direkt den stora kampen mellan å ena sidan *de blinda reglerna på grund af lagarna om anbud och efterfrågan*, hvilka utgöra *bourgeoisins nationalekonomi*, och å den andra den *sociala produktionen, reglerad af socialt förutseende omsorg*, hvilken är inbegreppet af *arbetareklassens nationalekonomi*. Därför var tio-timmars-lagen icke blott en stor praktisk vinst, utan den innebar segern för en princip: för första gången dukade vid högljus dag bourgeoisins nationalekonomi under för arbetareklassens”.

Den som ”djup framtidssiare” hos den sentimentalare delen af vår öfverklass så feterade Viktor Rydberg har, som vi se, nu 30 år senare, skrivit sin Grotte-sång på tanketext, som han kunde ha hämtat från Marx, om han ej velat gå ännu längre tillbaka, t.e.x till socialisten Robert Owen. Denna sakernas gång är för öfrigt icke så ovanlig. Den verkliga nydanaren smädas och beljuges som gallsprängd fiende till al[l]t högt och heligt. Så kommer en tid, då den smädades tankar småningom bli allmän egendom. Då omsider drista en ”erkänd” storhet ta upp dem som nyheter, bestänker dem med religiöst vigvatten och presenterar dem under allmänt instämmande i salongerna!

Lika godt – det anförda stället visar till fullo med hvilken skärpa revolutionären Karl Marx fattade betydelsen för arbetareklassens hela framtid af den fredliga socialreform inom det bestående samhällets ram, för hvilken arbetareklassen 1 maj närmast demonstrerar. De förhållanden, under hvilka vi svenskar i år fira vår 1 maj, göra det emellertid särskildt på sin plats att vi också minnas att denna arbetets högtidsdag äfven bör, som det heter i den tyska resolutionen på Brüssel-kongressen 1891, ”intyga alla arbetares solidaritet”, d.v.s. den bör utgöra på samma gång en demonstration för *freden mellan folken*.

Och äfven i detta hänseende kan inauguraladressen ha något att lära oss. Marx med all sin skarpa blick för klasskampens fortgång i samhällets inre var ingalunda den som för missförstådd, ensidig ”arbetarepolitik” glömde att se *staternas styresmän* på fingrarna för dåd som de begått eller planlade till *våldsamt öfverfall mot svagare folk*. I majestätsbrottsåtalens nya aera förstås godt halfkväden visa. Jag nöjer mig därför med att utan tillämpningar, som enhvar kan göra själf, citera adressens slut: ”Om de

arbetande klassernas frigörelse kräfver inbördes broderligt bistånd, hur skulle de kunna fylla denna stora mission, om regeringarnas utrikespolitik fullföljer straffbara planer, sätter nationella fördomar i rörelse och slösar på röfvaretåg folkets blod och skatter? Icke de herrskande klassernas vishet, utan Englands arbetares hjältemodiga motstånd var det som hindrade Europas vestmakter att störta sig hufvudstupa in i ett skändligt korståg för att föreviga slafveriet på Atlantiska oceanens motsatta strand. Det skamlösa bifall, den blott skenbara sympati eller den inskränkta likgiltighet, hvarmed Europas öfverklass sett Kaukasus' bergfästning bli Rysslands byte och sett Polen krossas af samma Ryssland, de aldrig eftertryckligt mötta öfvergreppen från denna barbariska makt, hvars hufvud finns i Petersburg, medan händerna äro i alla Europas kabinetter – al[li]t detta har lärt arbetareklassen dess plikt att själf bemästra den internationella statskonstens hemligheter. Arbetarne måste vakta på sina regeringars diplomatiska streck, i nödfall motarbeta dem med alla till buds stående medel, och om de äro ur stånd att hindra att steget tages, böra de förbinda sig till samtidig offentlig anklagelse och proklamera moralens och rättens enkla lagar, hvilka borde lika väl bestämma de enskildes inbördes förhållanden som vara det högsta rättesnöret för nationerna sins emellan.

Kampen för en sådan utrikespolitik bildar en del af den allmänna kampen för de arbetande klassernas frigörelse.

Proletärer i alla länder, förenen er!"

Jag har kursiverat en del satser här ofvan. Måtte händelserna icke kursivera dem ytterligare!

Hj. B-g.

1896

Inledning

I unionsfrågan som hade spelat en roll under 1895 års majdemonstration inträdde efter detta år "ett slags unionell vapenvila" (Sten Carlsson). Stridsfrågorna skulle behandlas i en svensk-norsk unionskommitté. Unionsfrågan togs upp av Branting i majtalet. Den viktigaste striden gällde enligt honom "svenskt junkerdöme" eller svensk och norsk demokrati. Ett positivt tecken i den senare riktningen var folkrikdagen som en symbol för en rättvisare rösträtt. Den sammanträdde i Stockholm den 15-25 maj. Annars hade inte ens en blygsam och taktiskt betingad rösträttsreform blivit godkänd i riksdagens första kammare. "Junkerkammaren" stod enligt Branting mot folkrikdagen.

I resolutionen behandlades bara 8-timmarsdagen.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, tredje talarstolen.
- Ämne: Ställningen för dagen.
- Källa: Social-Demokraten 1896-05-04, S. 1-2.

"Vi anse oss böra här nedan återgifva ett fullständigare referat af Hj. Brantings anförande om "Ställningen för dagen" än i lördags kunde medhinnas. Vi följa därvid *Dagens Nyheter*s utförliga och korrekta framställning, sådan den återfinnes, telegraferad från Stockholm, i nämnda tidnings Malmö-upplaga. I Stockholmsupplagan af D. N. vållades däremot genom misstag vid ombrytningen några omkastningar af ganska meningsstörande art, hvilket är för oss ett ytterligare skäl att för vår läsekrets återkomma".

För ett år sedan, yttrade tal., samlades vi här under en allvarligt spänd situation. Allt högre skräl[l]de krigstrumpeterna både i Junkerkammaren och den fåtalsvalda. Det hemliga utskottet, riksdagsskrifvelsen om ofördröjlig revision och kort därefter krigskreditivens fördubbling bildar tillsammans en kedja af uttalanden och handlingar, som inga försent afgifna dementier förmå skaffa ur världen. En ny partigruppering i ett krigs- och ett fredsparti höll på att arbeta sig fram. Illa skulle då vi socialdemokrater ha fattat vår ställning, om vi ej intagit vår plats i främsta ledet bland dem, som då vågade göra front mot det storsvenska öfvermodet, och som vågat peka på de absolut oberäknliga följder en fortsättning på denna krigiska bana kunde komma att draga i släptåg.

Vi lydde därvid den oskrifna lag, som helt enkelt är den medborgerliga pliktens, men för en gångs skull var äfven öfverklassens skrifna lag i detta fall på fredens, rättvisans och sunda förnufts sida. Det har sedan visat sig att den lagen kan förtolkas till att göra en varning mot en förbrytelse – om den nämligen uttalas af en socialdemokratisk talare inför socialistiska åhörare – till att själf innebära en förbrytelse, jag vet icke rätt hvilken. Hur därmed än må gå, hur om en eller annan månad högsta domstolens utslag faller, så var maj-demonstrationen i fjol en varning i rättan tid, och ingen som deltog i densamma, har skäl att ångra detta.

Det år som gått har bragt oss ett uppskof, men ingen lösning. Tvistens orsaker ligga nämligen djupare än de tillfälliga tvistepunkterna. Det gäller hvem af två makter som skall råda i Skandinavien; svenskt junkerdöme, helst fylkat kring en fullblods junkerfurste, om en sådan står att få – men vi ha sett, att eljes går det för sig att privatpersonligt hänsynslöst angripa äfven bäraren af monarkiska insignier, för hvilka man annars låtsar så omätlig vördnad – eller svensk och norsk demokrati gemensamt, hand i hand arbetande för de båda folkens lycka och välgång.

Hur den kampen på längden skall utfalla, därom finns intet tvifvel, ty den säregna form klasskampen antagit i länder, där landsbygden dominerar öfver industriorterna och där historiska förutsättningar samla de egendomsbesittande klasserna kring ett junkervälde som kärna, ändrar intet i den allmänna lagen, att det kapitalistiska samhället skapar i lönarbetarne sina egna dödgräfvare. Men innan denna sociala revolution är slutligt fullbordad, ha vi nog fått gå igenom många både segrar och nederlag, och vår skyldighet är då att se till att de senare bli så få och så lätt reparerade som möjligt.

Ett första vil[li]kor för seger är att känna fienden, känna att det är en allvarlig fiende vi ha. Instinktligt tyckes man i det motsatta lägret ha förstått faran för sig af klara situationer, ty den första ministèren sedan junkerväldet bröt igenom med kuppen 1887 fann lämpligt att föra i munnen frasen "försoning och samhällsfrid" – samtidigt med att fingrarna plockade i arbetarnes fickor efter tullmillionerna! Efter den försoningsfesten ha vi bevittnat en annan, den stora sammanslagningen af landtmannapartiet i början af 1895, som för ögonblicket åstadkom en fullständig förändring af maktställningen inom riksdagen.

På flera håll jämrades öfver detta som en ohjälplig olycka för den liberala saken. Hvart har vårt gamla frisinnade bondestånd tagit vägen, och man letade under bondejackorna med de skarpaste glasögon efter rester af den förra färgen. Sammanslagningen må nu också ha varit ett nederlag för den slags liberalism, som betecknar sig själf som måttligt frisinnad och förbehåller sig att efter konjunkturerna vända fram vare sig måttligheten eller frisinnet. Men för den allvarliga politiska kampen, för demokratien och dennas enda konsekventa och klara uttryck i vår tid, för socialdemokratien, var det en afgjord fördel. Osäkra, vacklande mellanpartier äro

aldrig estetiskt tilltalande, men de kunna likafullt ha till en tid sitt politiska berättigande, om de nämligen äro uttryck för klasser, nog kompakta och själfsäkra att verkligen tills vidare ta ledningen i samhället. Men hvem kan tro något sådant om våra svenska småborgare, hvem kan föreställa sig dem å ena sidan tyglade junkrarnes vilja, medan de med andra handen hålla arbetarne och deras anspråk på mattan? Utvecklingen går icke i riktning att stärka mellangrupporna, icke här i landet håller. Resterna af dem må kunna ha sin mission att fylla i att mildra en och annan sammanstötning, men detta får icke skymma blicken, för hvilka de makter äro, som stöta tillsammans och mellan hvilka striden måste kämpas till slut.

Denna klarare ställning har redan medfört sin fördel. Förr var det omöjligt att inträssa massorna för riksdagens åtgöranden, emedan den svagt liberalt färgade, kompakta majoriteten där aftrubbade allting. Hur annorlunda är icke det i år. För första gången har andra kammarens talarestol blifvit en tribun, till hvilken massorna lyssna, ty de anklagelser, som därifrån gjorts, ha talats icke blott till de madrasserade väggarna och den lilla gruppen i kammaren, utan direkt till folket själft. Det är blott en gård af rättvisa, att i detta sammanhang nämna namnet på en ensam man. Adolf Hedin, som icke kan sägas tillhöra något särskilt parti, men som genom sin värksamhet under denna riksdag gjort sig väl förtjänt af de svenske arbetarnes tacksamhet. Därför voro också härom aftonen dessa röda fanor ute, icke till en "liberal" mönstring, som man försökt säga - en sådan är fort gjord i Stockholm, om det gäller massor - utan till en demokratisk demonstration, som just genom deras närvaro och de massors, hvilka följa dem, fick sin rätta innebörd.

Men hvad sålunda begynts, får icke förfuskas. Demokratien har i Sverge skapat sig ett eget organ: folkriksdagen. Jag vågar uttala den förhoppning, att den rösträttsproposition, hvarmed statsministern uppvaktat Sverges arbetare, detta nya utslag af hästbytespolitiken, men där man kommer med en så eländig, blind gammal märr, att ingen enda, som saken direkt rör, vill låta handeln komma till stånd - att, säger jag, detta nya bevis på, hur litet egentligen arbetarne aktas i detta land, skall kunna återknyta samman den enighet i folkriksdagen, som höll på att gå sönder, samla folkriksdagen genom koncentrerung åt vänster. Men i hvarje fall ha Stockholms arbetare gifvit sina förtroendemän där bestämt mandat att klart framhålla, att tyngdpunkten i det fortsatta arbetet måste läggas på, att underklassen skaffar sig maktmedel och bereder sig att använda dem. "Öfvertygelsens väg" leder icke fram till målet. Den är förträfflig mot folk, som vilja låta sig öfvertygas, men oandvändbar mot en klass, som är öfvertygad om, att en eftergift skulle innebära, att den afstode från sin maktställning.

Junker-kammaren på ena sidan, folkriksdagen på den andra - det är ställningen för dagen, det är 1896 års signatur. Mellan den vacklar andra kammaren, ömsom beteende sig som blott ett annex till junkerhuset, ömsom röjande ansatser till

själfständighet – eller spelar här in räddhåga för de efterräkningar, som kunna förestå? Men emellan de båda eller rättare de krafter i samhället som de uttrycka, skall framtidens stora strid stå. Vi mönstra massorna i år i klarare medvetande än någonsin, att det gäller en allvarlig kamp, men också under intryck af allmänt våruppvaknande. Öfverallt lösas krafter, rundt om i landet känner arbetaren, att han har inträssen att bevaka, rättigheter att utkräfv. Må vi arbeta på att göra denna stämning fruktbarande. Låt oss se till, att den icke leder bort i föråldrade partiformer eller i hållningslöst prat om att här behöfs inga program, bara personer med outransakligt underbar förmåga! Björnson sade en gång ”när bonden vaknar, vaknar han till reaktion”, och vi ha sett här i landet att det var sant. Men lika visst är att när arbetaren vaknar, vaknar han till socialdemokrati. Må ni då visa, att ni arbetare kunna i edert uppvaknande både neutralisera och ta lofven af den ökning i makt, de gamla makterna ännu kunna få! Den som ännu drömmer om en demokrati utan socialdemokrati, han har lagt sig att sofva på 30- eller 40-talet. Liberalismen är i våra dagar endast njutbar för massorna, för så vidt den bemänger sig med socialismens klara vin, den har ännu lifskraft blott för så vidt den uppger sin egen gamla åskådning för sociala synpunkter. Men i denna krets af arbetare, där vi icke behöfva tala om några öfvergångsnyanser, må vi klart och öppet höja vårt lefve för första maj som socialdemokratiens dag, som arbetarklassens dag, alltså i den bemärkelse, att den innebär ett löfte att arbetarne en gång skola vinna hela sin rätt.

2. Majtalet, sammanfattande referat

- Källa: Social-Demokraten 1896-05-02, s. 2, Demonstrationen i går.

När vi för ett år sedan samlades här på denna dag, så var det under en allvarlig, spänd situation. Krigstrumpeterna läto höra sig allt högre i båda kamrarna, i junkerkammaren så väl som i den folkvalda, äfvensom i hemliga utskottet. Riksdagens skri om ofördröjlig revision och ett litet stycke in i maj beslutet om krigskreditivens fördubbling – allt detta bildar tillsammans en kedja af uttalanden och handlingar så tydliga och uppenbara, att ingenting kan skaffa dessa fakta ur världen.

Och illa skulle vi socialdemokrater fattat vår skyldighet, om vi icke genast gjort klart för oss, att vår plats var i allra främsta ledet bland dem som på den tiden vågade säga ifrån rakt i ansiktet mot det storsvenska öfvermodet, hvad det samma går för. Vi lydte därvid den oskrifna lagen, som helt enkelt heter medborgerlig plikt.

Ett glädjande tecken är att se, att arbetarne numera börja visa inträssen, för hvad som tilldrager sig i den svenska riksdagen.

Folket lyssnar med spänd uppmärksamhet till de anklagelser, som slungas ut från riksdagstalarnes stolar. Och för första gången har äfven riksdagen blifvit, hvad den bör vara, en plats där det talas icke blott till de madrasserade väggarne och den lilla hop som finnes därinom, utan till folket. Det är endast en rättvis gärd af erkänsla, då man i sammanhang härmed erinrar sig det namn, som nu är på allas läppar, Adolf Hedin.

Öfverallt sjuder det i landet af lif som vill fram, arbetarne vakna till insikt om, att de äfven hafva en mängd rättigheter att taga vara på, som de hittills icke satt tillräckligt värde på. Låtom oss se till att denna stämning icke ledes på afvägar.

Nej, låtom oss arbeta på att göra denna stämning fruktbarande. När arbetaren vaknar, vaknar han till socialdemokrat.

Socialdemokratin är framtidens lösen, och dess samhälle skall varda framtidens samhälle. *Lefve 1:sta maj, socialdemokratins dag !*

1897

Inledning

I september 1896 valdes Hjalmar Branting på en liberal lista in i riksdagens andra kammare. För övrigt valdes också liberalerna Karl Staaff och David Bergström. Det var alltså som förste socialdemokratiska riksdagsman han höll sitt majtal. Det var visserligen en framgång för socialdemokraterna men fortfarande gällde: "folket står utanför", så majtalets ämne. Det påtalade han också i en ledare den 1 maj.

För att lösa rösträttsfrågan på ett tillfredsställande sätt hade socialdemokraterna på andra folksriksdagen i maj 1896 föreslagit agitation för en rösträttsstrejk men detta hade inte accepterats. Däremot godkändes förslaget som Branting tillsammans med andra socialdemokrater hade motionerat om (motion daterad den 30 april), nämligen "1 maj såsom demonstrationsdag för allmän rösträtt". Därmed fick 1 maj ett utvidgat symbolvärde.

I riksdagen motionerade Branting under våren om förändringar av den kommunala rösträtten och i statsutskottet David Bergström om folkomröstning i rösträttsfrågan. Varken Bergström eller Branting fick gehör.

I resolutionen fick kravet på allmän rösträtt lika mycket plats som det traditionella om 8-timmarsdag.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, andra talarstolen.
- Ämne: Folket står utanför.
- Källa: Social-Demokraten 1897-05-03, s. 2, 1-Maj-demonstrationen i Stockholm.

När man fram i vårt århundrade öfverallt i Europa åter började resa hufvudet, sedan reaktionens värsta framfart efter franska revolutionen var bruten, trodde man sig kunna finna värn och garanti för folkens rätt och folkens frihet i de folkrepresentationer, hvilka öfverallt bildades. Dessa voro emellertid alla byg[gd]a på en ganska trång grundval. De representerade de besittande klasserna i samhället, och följden blef också att det blef de besittande intressen och deras fördelar som där i främsta rummet bevakades. Det stora folket, som skulle hotas vara i dem representeradt, hade i deras sammansättning ingen del, och följden blef en allt bredare klyfta emellan folket och den s.k. folkrepresentationen. I länder som gingo i spetsen för vår världsdels utveckling, såsom Frankrike, inneslöt snart folket i samma förakt och hat, som det egnade de besittande makternas verkställande makt, i samma

fiendskap som riktades mot monarkien, också de kamrar, hvilka vägrade folket dess rättigheter och icke lyssnade till de moderata förslag som framlades om utvidgning af rösträtten.

Denna klyfta blef på längden ödesdiger, icke för folken utan för alla de representationer, hvilka icke representerade folken. När en dag folkets tålmod var uttömt och 1848 års stormar gingo öfver Europa, då kunde därför icke dessa församlingar på något sätt hålla emot den ström, som brusade fram, utan de sopades bort. Då var det för sent att föra igenom moderata reformer.

Den allmänna rösträtten gick segrande fram ur 1848 års folkrörelser. Folket, som dittills stått utanför, reste sig nu med herrskaremakt och herrskarelater, och församlingar, valda af folket själf, fingo i uppdrag att föra folkets talan.

Så har det gått i utlandet, och så har den rörelse, hvilken med 1848 års hvälfning tog sin början, steg för steg kämpat sig fram i länder som af en eller annan orsak blifvit efter. Rundt omkring oss hafva vi sett hur rösträttsskrankorna brutits af den påträngande massan, i England, i Tyskland och nu senast i Österrike. Men det finnes ett land i vår världsdel, där folket fortfarande står utanför, och det landet är vårt eget.

Med blygsel måste vi bekänna, att här intet framsteg skett sedan de förändringar genomförts 1865, hvilka egentligen intet ändrade med afseende på rösträttsgränsens utflyttning. Här stå vi ännu kvar på samma punkt. Följden har också blifvit den, att vår folkrepresentation nu representerar icke folket utan fåtalet, och att äfven här den klyftan blifvit allt större, som vidgar sig mellan folkrepresentationen och folket. När vi höra Sverges riksdag betrakta sig som folkets representant och uttala sig i svenska folkets namn, så veta vi alla att det talet är endast i mycket ringa utsträckning sant.

Folket står utanför och känner sig icke solidariskt med den riksdag, som för dess talan. Det händer visserligen någon gång att äfven i denna riksdag beslut kunna fattas som hälsas med tillfredsställelse af folket, att en damm någon gång där sättes mot de herrskande klassernas öfvergrepp. Men allt för ofta kapitulerar man i stället för att hålla stånd, alltför stora äro de synder som denna representation har på sitt samvete att det skulle vara lämpligt att på en dag sådan som denna företrädesvis fästa sig vid de band, som ännu icke afskurits emellan riksdagen och folket. Och visst är att hvarje år som går aflägsnar riksdagen från folket och gör den slutliga uppgörelsen mellan dessa båda makter allt svårare att genomföra. (Bravo).

Vi som här äro samlade för att demonstrera äfven för den allmänna rösträtten, må då klart och uttryckligen framhålla, att den nuvarande folkrepresentationens anspråk att tala i svenska folkets namn erkännes icke af den stora massan af vårt folk.

De tre fjerdedelarna af landets myndige män finnas icke i röstlängderna, dem hittar man endast när det gäller skattelängderna eller att taga ut dem till värneplikt. Mot de ökade skyldigheter, som riksdagen lagt på svenska folket och alltjemt lägger, svara inga ökade rättigheter, utan blott ett ökad motstånd mot hvarje försök att vinna

gehör för dessa rättigheter. Ha vi icke sett huru riksdagens mäktigaste utskott för ett par dagar sedan afvisade en så billig begäran som den, att det svenska folket skulle tillfrågas, huruvida det tyckte det skulle vara allmän rösträtt. 500 kronors streck eller något annat streck? Att fråga dessa hvilkas lif och blod det gäller i farans stund för fäderneslandet, med hvilkas tillgångar lejonparten af våra statsutgifter bestridas, det går icke an, det kan icke tillåtas, ty då rubbas grundlagarna. Och om några dagar skall riksdagen utom allt tvifvel till detta afvisande lägga sin sanktion.

När så står till, måste det först ljuda till riksdagen; betänk hvad I gören! Betänken att det icke är så många band kvar emellan riksdagens kamrar och folket! Låt oss nu icke gå till några ytterligheter! Låt oss hoppas att vi kunna göra något som åtminstone kommer någon af majoriteten att tänka och besinna, att det är bättre att ge vika i tid, innan det kanske en dag i en farans stund blir nödvändigt att vädja till dessa föraktade massor, om landet skall kunna räddas eller icke.

Må man således här, jämte det uttalande som göres för denna internationella demonstrations allmänna syftemål, på samma gång göra ett uttalande för den allmänna rösträtten, ett uttalande som visar att denna fordran lefver än i folkets hjärtan, den är icke död utan finnes allt jemt lika stark och lika beslutsam. Och när ögonblicket är inne skall den organiserade arbetareklassen göra klart för sig att den kanske måste visa, att det är allvar i leken och kraft i viljan. Må dessa fanor, som här äro samlade, bära vit[t]nesbörd om en fast önskan och föresats hos dem som följa dem, att icke svika utan visa samhället att nu vill icke arbetareklassen längre stå utanför, nu är det slut med den tiden.

Efter några ord till invigning af de nya fanorna i kretsen slöt tal. med ett lefve för beslutsamheten att eröfra den allmänna rösträtten.

2. Ledare

- Ämne: Två nej.
- Källa: Social-Demokraten 1897-05-01, s. 2.

”Det lönar icke stort att skrifva utredande motioner; vi tige ihjäl hvad vi ej kunna ens med svepskäl motsäga”. En dylik maxim hade särdeles väl försvarat sin plats som motto till statsutskottets behandling af hr D. Bergströms motion om höjning i och rättvisare fördelning af det lilla statsanslaget till *vittra författare*.

Med officiella aktstycken hade hr Bergström visat, hur Svenska akademien, i tydlig strid mot afsikten och ordalagen, då anslaget till vittra författare beviljades, tagit omkring 1/3 af totalsumman dels till en dess ledamot, gamle Carl Kullberg, dels till ”uppmuntran” åt rättrogna historiker, åt filologer o.d.

Han begärde på denna grund att utom Svenska akademien äfven Sverges författareförening måtte få uppgöra förslag till k. m:t om anslagets fördelning hvarjämte summan som numera otillräcklig borde höjas från 6,000 till 12,000 kr.

Men nej! *Icke ett* ord har statsutskottet sagt om Svenska akademiens synder. Allt hvad i den vägen bevisats är luft för utskottet. Detta förklarar bara att Författareföreningen "icke synes böra tillmätas" förslagsrätt, och för höjning föreligga icke "giltiga skäl".

Också gäller det här bara några författare. Annat ljud hade det varit i skällan, om det varit fråga om "den betryckta modernäringen".

Vi ha redan påpekat, hur en annan motion af hr D. Bergström, den om *folkomröstning i rösträttsfrågan*, blifvit af samma utskott affärdad. Det är "rent besked", "kort och klart", tycker *Vårt Land*.

Ja visst. Det är en omskrifning blott af konstitutionsutskottets gamla bekanta: "makten bör ligga där den ligger".

Liksom på sin tid hr Boström icke kände någon annan riksdag än den "lagliga", så vet statsutskottet icke af annat än "folkets valda representanter." Och det folk, som icke får välja? Ja, det räknas icke – här, ty det är fråga om *rättigheter*.

Annorlunda låter det när det är fråga om *skyldigheter*. Då letas minsann de rösträttslösa upp, fast de icke stå i röstlängden. Är det fråga om att exercera krigsministerns 90 dagar eller att betala skattsedlarna eller, ännu hållre, i st. f. dessa betala indirekt i tullskatter – *då* duga allra främst de, som icke få välja. Och ve den, som vill undandraga sig sin "skyldighet", därför att han inte har någon motsvarande rättighet. Vi lefva väl i ett ordnat samhälle, som kan taga en sådan syndare i kragen?

Det gör detsamma hvad folket tänker, menar vårt statsutskott, ty *folket står utanför*. Men vänta bara! Den dag *kan* komma, då de nu öfvermodigt afvisande skulle vilja ge mycket för att ha släppt folket innanför *i tid*.

Hj. B-g.

1898

Inledning

1 maj blev mer och mer en demonstrationsdag för den allmänna rösträtten, även om kravet på 8-timmarsdag fortfarande spelade stor roll. Detta krav ingick också i det första partiprogrammet som beslutades på SAP:s kongress i juli 1897. I partiprogrammet ingick som första politiska krav allmän, lika och direkt rösträtt. På kongressen fastslogs också storstrejk som det mest effektiva påtryckningsmedlet för att uppnå allmän rösträtt. Splittringen bland folkrikspartier blev tydlig. Liberalerna genomförde under 1898 som påtryckning en petition för reform av rösträtten som dock inte gav något resultat. I resolutionen nämndes Norge och Danmark som förebilder. I Norge, som ingick i unionen med Sverige, infördes allmän rösträtt under 1898 (för kvinnor dock först 1913).

Annars präglades 1898 av en mängd arbetskonflikter, "konfliktrekord" (Ture Nerman, och därmed aktualiserades frågan om föreningsrätten. Detta uppmärksammades av Branting som i sin majartikel betecknade föreningsrätten som en "människorätt".

1. Majtal

- Ort: Eskilstuna.
- Källa: Eskilstuna-Kuriren 1898-05-02, s. 3, 1-maj-demonstrationerna.

Sedan demonstranterna fylkat sig omkring talarestolen, därvid på alla sidor omgifna af en oöfverskådlig folkmassa, och musiken utfört ett musiknummer, sjöng den 50 man starka kören ett sångnummer hvarpå tribunen beträddes af riksdagsman *Hj. Branting*, som höll **demonstrationstalet**.

Inledningsvis underströk tal. den meningen, att det är långt viktigare att de årliga majdemonstrationerna hållas och massorna talrikt samlas än hvad som dävid utsäges från talarestolen. Ty äfven utom arbetarnes krets har man nu börjat fatta innebörden af de tidare föreläsn., för hvilka dessa demonstrationer äro ett uttryck för.

Tal. erinrade vidare om, hurusom krafvet på 8 timmars lagstadgad arbetsdag blifvit det gemensamma samlingstecknet för arbetarklassen i alla civiliserade länder. Denna fordran låge också tillräckligt nära för att kunna fattas och omfattas af arbetarne jorden rundt. Detta oafsedt olika utveckling och politiska mål i olika länder.

1890 anordnades de första demonstrationerna för 8 timmars arbetsdag. Jämföra vi ställningen nu och då finna vi en betydlig förändring till det bättre, för hvilken arbetarne hafva sig själfva att tacka. Uti storindustrien har arbetstiden nu nedbringats til i regel 10 timmar, och äfven landtbrukasarbetarne hafva där och hvar lyckats få arbetstiden förkortad. Ett betydligt framsteg har sålunda under de senaste 8 åren tagits äfven i vårt land, ehuru vi i förhållande till öfriga länder ej kommit långt.

Vi, som veta, att målet ej kan nås i ett enda slag, vi böra noga följa denna frågas utveckling i grannländerna och den öfriga världen. Och vi finna då, att om en framställd fordran till en början afslås, så gäller det att icke förlora modet utan taga nya tag, till dess segern vunnits.

Tal. anförde ett yttrande, hvarmed en statsman i den lagstiftande församlingen i sitt land motiverat krafvet på 8 timmars lagstadgad arbetsdag. Det var ingen europeisk statsman som här afsågs, ånej, det var statsministern i Queensland, Australien, hvilken i detta fall visat vägen.

Denne man ville ha sitt lagförslag i harmoni med de djupa leden. I våra politiska kretsar gör man tvärtom.

Därför gäller det, framhöll tal., för arbetsklassen, att göra klart för sig, hvad den har rätt att fordra, odlar sitt vetande och gör sig beredd att intaga den plats, som med rätta tillkommer densamma.

Det kan ej hjälpas, att medan man ute i de stora kulturländerna söker tillämpa sig 8 timmarsdagen, måste vi här i Sverge strida med dubbel front: ej blott för det ekonomiska krafvet på 8 timmarsdag utan ännu mera för det politiska krafvet på rösträttens utsträckande till $\frac{3}{4}$ af vårt folk, som ännu hålles utestängda från politiskt medborgarskap.

Det är också häpnadsväckande, framhöll tal. att medan Sverge under de senaste 30 åren blifvit ett industriell[igt] samhälle, hafva industriarbetarne, i stort sedt, fått förblifva utan rösträtt.

1866 års pänningerepresentation fortlefver ännu. Den politiska makten ligger ännu där den låg för öfver 30 år sedan. Häri ligger en hotande fara för framtiden, en fara som endast kan afvärjas därigenom att arbetsklassen får taga sin del i lagstiftningsarbetet. Denna klass växer och knackar nu på porten till den politiska makten. Det går ej an att längre utestänga arbetarne. Men sådan ställningen är i riksdagen få ej arbetarne invagga sig i några falska förhoppningar. Nej, låt oss, manade tal., se förhållandena sålunda de är, att arbetsklassen endast och uteslutande genom fast beslutsamhet kan tillkämpa sig rösträtt.

Därför måste det rena [svårläst] arbetarepartiet på sitt program upptaga storsträjken, ett medel, som visat sin förmåga att skrämma däruppe och sammanhålla därnere.

Vi äro icke blinda för svårigheterna, men vi måste välja den enda väg, som kan leda till målet: vi måste se till att vi träffa våra motståndare, där de ekonomiskt och politiskt äro mest sårbara.

Nu räknar arbetarepartiet 30,000 medlemmar, om några år har antalet antagligen fördubblats. Då kanske det kan vara lönt att tala ett allvarsamt ord med vår första kammare och om intet annat hjälper besluta tillgripa den fredliga och lagliga arbetsnedläggelsens vapen.

Under intrycket af en sådan situation måste arbetareorganisation målmedvetet gå framåt och växa sig så stark som möjligt. Det är den, som skall utgöra samlingstecknet. Lefve den!

Det nära tre kvart långa, formfulländade anförandet, af hviket förestående endast är ett bristfälligt sammandrag, åhördes med spänd uppmärksamhet och belönades med starka applåder.

Ett fyrfaldigt lefve för arbetarerörelsens utbraktes.

Sedan ytterligare ett sångnummer utförts af kören antogs enhälligt följande **resolution.**

[...]

Strax efter kl. 4 upplöste sig demonstrationen, som i allo artat sig lyckligt.

Vid återresan kl. 5 uppvaktades hr Branting vid stationen med sång af kören.

2. Notis om majtalet

- Källa: Social-Demokraten 1898-05-02, s. 2, Eskilstuna.

Eskilstuna.

På stora torget samlades demonstranterna, 19 föreningar, bakom 16 röda och 3 andra fanor, uppställda i linje tvärs öfver torget. Kl. 2 satte sig tåget i marsch staden rundt, med 5 musikkårer och minst 1,500 man starkt. Vid återkomsten talade riksdagsmannen *Hj. Branting* från en midt på torget upprest talarestol, inför godt 3,000 människor. Stockholmsresolutionen antogs enhälligt.

Arbetarekommunens sångkör, som biträdde vid demonstrationen, hälsade sedan vid hr Brantings afresa honom med sång vid järnvägsstationen.

2. Artikel

- Ämne: Arbetarklassens människorätt.
- Källa: Social-Demokratens 1:a maj-nummer 1898, s. 2.

Yttrande, tryck- och församlingsfrihet är en del af det odödliga arvet från den första franska revolutionen. I den "förklaring af människans rättigheter" som nationalförsamlingen år 1789 satte som inledning till författningen, heter det i § 11: "Rätten att fritt meddela andra sina tankar och meningar hör till de dyrbaraste rättigheter en människa har. Hvarje medborgare kan sålunda fritt tala, skriva och trycka, dock under villkor att i de fall lagen förutsett svara för missbruk af denna frihet."

Också såg man under den modärna arbetarerörelsens genombrottsår här i landet, när vettskrämde eller servila myndigheter groft kränkte "rätten att fritt meddela andra sina tankar", den borgerliga liberalismens bättre elementer minnas sina traditioner och stiga fram till indignerade protestmöten, där tankens och ordets frihet åter sattes i högsätet som oförytterlig människorätt.

Från en helt annan tankekedja stammar krafvet på *föreningsrätt*.

Den stora revolutionen, hvars historiska uppgift var att rifva ned den gamla medeltidsbyggnaden med dess ståndsskillnader och privilegier, för att på dess spillror resa det borgerliga samhället, såg icke med blida ögon någon sammanslutning bland medborgarne, som kunde påminna om de sociala kaster den dekretat bort och störa den jämlikhet i rättigheter, som den i teorin högtidligen förkunnat. Den erkände nationen och individen, men mellan dessa fanns i dess filosofi ingen plats. Fullt följdriktigt sprängde också just revolutionens män de gesällföreningar, i hvilka dåtidens arbetare sökt och funnit ett värn mot öfvergrepp och utsugning från mästarne. När alla voro fria och i rättigheter jämlika, behöfdes de ej mera, hette det.

Men nöden lärde snart annat. Bland människorättigheterna af 1789 fanns också "rätten till egendom", och i det borgerliga samhället betyder detta rätten att genom egendomsbesittning herrska öfver de egendomslösa. De gamla bördsrättigheterna hade fallit, men blott för att lämna plats åt den brutala, ohöljda företrädesrätt, som besittning af penningar förlänar. Jämlikheten var vunnen på papperet, folket hade köpt den med sitt blod, men det blef snart förfärande tydligt att den formella likställigheten blott skylde öfver den mest djupgående olikställighet, att klyftan stod kvar lika öfverstiglig, blott litet annorlunda lagd än förr, mellan dem som lefde på lifvets solsida och dem som blott lärde känna dess nattsida.

Men dessa proletärer, dessa egendomslösa i den borgerliga egendomens samhälle, hvar fanns för dem någon ljusning eller någon utsikt till räddning annat än i förenade

krafters verksamhet? Själva den industriella utvecklingen, som sammanför de modärna arbetarne i stora massor, med likartat lefnadssätt och på det hela öfverallt lika låga och ovissa löner, som sålunda svetsar ihop dem till en ny, från alla andra särskild klass, drifver dem med naturnödvändighet till sammanslutning. Från de första tillfälliga försöken att gemensamt häfda sin ställning mot en enskild arbetsherre - se hur det går till när oorganiserade strejka! - "Öfvergå de småningom till allt fastare organisationer". Dessa samla i fredens dagar kassor för kommande strider, de uppfostra sig till att välja rätta ögonblicket och till att afpassa sina anspråk efter sin förmåga att genomföra dem, de träda i förbindelse med kamrater på andra orter och i andra yrken, och i våra dagar, hundra år efter att den stora revolutionen upplöste arbetarnes föreningar som öfverflödiga i jämlikhetens samhälle, står i hela världen hela den framskridna, om sin ställning i samhället klart medvetna arbetareklassen samlad och organiserad som aldrig förr, med målet tydligare än någonsin i siktet att mot den klass, som besitter arbetsmedlen, försvara och förbättra arbetarnes lefnadsställning, ekonomiskt, socialt och politiskt.

Därför är också föreningsrätten ett *arbetarkraf* i egentligaste mening. Visst ha också de borgerliga elementen i samhället småningom åter lärt att sätta värde därpå; äfven de ha fått smaka månget rapp af konkurrensens "frihetspiska, och den fria sammanslutningen för icke-ekonomiska, ideella syften blomstrar i vår tid som aldrig förr. Från dessa håll kunna därför arbetarne räkna på både förstående och en viss sympati, hvars värde icke skall underskattas. Men för ingen annan samhällsklass är föreningsrätten en sådan *lifsfråga* som för de socialt och ekonomiskt svagaste, för arbetarne.

Här i Sverige är denna rätt från statens sida hittills obestridd, fastän å andra sidan icke håller med en bokstaf i lagen värnad. Men där staten ej skickar sig att genast gå en herrskande öfverklass' ärenden, så stiftar denna själf en lag öfver och vid sidan af lagen. Så ha Sverges arbetare fått i dessa senaste tider öfver sig nya lagstiftare af egen själfherrskarenåde, en Scherman på Ulfvik, en Ekström på Forshaga - jag nämner blott ett par typiska exempel, listan blefve för lång eljest.

Desse ha bjudit och befalt: den arbetare, som går in i sitt yrkes förening, dömes, så långt vår makt sträcker sig, med sin familj till svältdöden; han får hvarken arbete eller bröd. Och så mycket blinkar dem öfverklassstaten god mening, att när de kasta ut i vintern på bar backe, de arbetare, som hålla fast vid sin klass' stora försvafsmedel, så sänder den sina soldater för att hålla nere harmen öfver den skändliga orätt, som föröfvas med rättens tjänares hjälp.

Dock, lyckligtvis är det *för sent* som dessa småtyranner äro ute. Låt vara att de och deras likar ännu kunna komma mycket ondt åstad, samla en skuld öfver sina hufvuden, hvilken för resten nog kanske kan bli utkräfd en dag; låt vara också att de

på sina slafjakter rundt Sveriges alla bygder kunna infånga en tillräcklig uppsättning förrädare eller trälnaturer, det blir dock alltid Pyrrhus-segrar.

”Sanningen är på marsch”, säger Zola i sin kamp för rätten nere i Frankrike. Här hemma kunna vi omsider säga att *organisationstanken är på marsch* bland Sverges arbetare, och genom förföljelser, genom nederlag skall den till arbetarklassens välfärd gå framåt, ständigt framåt till seger.

Hjalmar Branting.

1899

Inledning

Under våren 1899 utkämpades en strid om föreningsrätten i Sundsvalls sågverksdistrikt, med förbund mot facklig tillhörighet för anställda, protester, vräkningar, strejk. 1899 års riksdag antog den såkallade Åkarpslagen, en ändring i strafflagen med förbud mot att tvinga någon att arbetsvägra eller att avstå från ett arbete, alltså i praktiken att skydda strejkbrytare och försvåra strejker. I februari och mars interPELLERADE Branting om kränkningen av föreningsrätten i riksdagen och yttrade sig flera gånger i debatterna om denna fråga. Men statsministern utlovade inte något skydd för föreningsrätten. Fackföreningens styrka var fortfarande underlägsen trots att en facklig centralorganisation, Landsorganisationen, hade bildats i augusti 1898. Situationen i landet var långt ifrån "samhällsfrid och försoning", titeln på Brantings majtal.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, fjärde talarstolen.
- Ämne: Samhällsfrid och försoning.
- Källa: Social-Demokraten 1899-05-02, s. 1, Demonstrationen i Stockholm.

Senare än vanligt kommer i år våren till Norden, vintern gör en ansats att återtaga sitt välde. Äfven i samhället är det just nu så. Den nordan, som här blåser, bär bud från *Sundsvall*, där en den viktigaste kamp nu står för arbetarklassens rätt och frihet.

Med "samhällsfrid och försoning" som lösen inledde för tio år sedan det nya systemet sitt regemente. Men vi ha sett dess gärningar och känna hur de orden ljuga. Man begynte med försök att slå ned arbetarrörelsen genom angrepp på yttranderätten och med undantagslagar, och fast sedan en fredligare taktik följts, har man blott haft ständiga nej till alla kraf från arbetarklassen. Förgäfves gjordes folkriksdagarnas demonstrationer, förgäfves den stora rösträttspetitionen. Och när krafvet lyder på rörelsefrihet och skyddslagar, svaras med yttermera skydd för förrädarne mot sin klass, och samtidigt gå grupper af despotiska arbetsgifvare till storms mot föreningsrätten.

Men liksom våren skall komma trots vintertäcket i dag, så veta vi att framtiden tillhör arbetarne. Desse skulle ännu i dag ej begära bättre än att få föra sin sak fram i fred och steg för steg. Sådan är den svenske arbetaren, att såge han blott en smula god vilja att styra statsskeppet i rätt riktning, så skulle han gärna öfverse med om det ej ginge så fort som han önskade. Men de maktägande förstå ej bättre än att endast hålla emot. Om några dagar skall med visshet åtminstone första kammaren än en

gång affärda rösträttskrafvet, och där ligger f.n. makten, ej blott att hindra reformer, utan äfven – vi ha nyss sett det – att vräka millionerna ned i svalget på en *agressiv* militarism.

Vi veta dock att först bakom de agerande i riksdag och regering möter oss den verkliga fienden: den klass, som tillroffat sig vår nationella rikedom. För denna äro statens officielle tjänare, från ministern till den lägste poliskonstapel, endast skyddande vakter, och den "opartiskhet" desse ibland affischerna, försvinner så fort de på allvar befallas att göra drängtjänst: se på hur länsstyrelserna sända polis på sågverkspatronernas order för att hindra hvarje det fredligaste sam- [text saknas i källan, ingen rättelse senare] att med de slafhjordar från de okunnigaste trakterna i riket, som forslas upp till Sundsvall!

Därför att denna hos oss herskande kast tydligen icke *vill* samhällsfrid och försoning, förestå oss ännu större strider än nu. Ansvarret för dessa faller på dem. Men genom att skapa en ännu långt mera utbredd och fast arbetareorganisation skola vi dock kunna i denna stundande jättekamp hembära segern. Att det är allvar i våra kraf visar dagens demonstration, som sannerligen ej är blott "til lyst", såsom våra fiender brukat påstå. Låt oss förnya löftet att icke hvila i striden förr än vi vunnit våra mål. Ett lefve för den allmänna rösträtten, för föreningsrätten och för den lagstadgade åtta-timmars-dagen!

2. Artikel

- Ämne: Nationernas enhet i mångfald.
- Källa: Social-Demokratens 1:a maj-nummer 1899, s. 3.

Tala om nationalitet på 1 maj, den nya Internationalens dag! Och dock kan det måhända ej vara ur vägen att just inför dem, hvilkas tankar från det när-varandes orättvisa och betryck lättast svinga sig in i framtidsdrömmars ljusa värld, göra en erinran om att äfven den vidaste, friaste syn på mänsklighetens gemensamma lif visst icke behöfver innebära ett förnekande af de skilda folkens rätt att själfständigt bestå.

Redan Humboldt formulerade vårt släktes framstegsideal sålunda: högsta utveckling i de mest skiftande former. Dessa sista ord få så mycket mindre utelämnas, som i dem ligger själfva den säkraste, att ej säga enda garantin för att någon utveckling öfver hufvud skall fortgå. Uniformiteten dödar, äfven där den tar blidare gestalt än hos den modärna militarismen.

Vi socialdemokrater beskyllas för att vilja stöpa alla i samma form, att vilja offra den individuella friheten för den abstrakta jämlikheten. Den anklagelsen är orättvis. Hvad vi vilja är tvärtom att skapa den säkra gemensamma ekonomiska grund, på hvilken individernas fria utveckling kan byggas, utan att som nu fåtalets frihet köpes

för priset af att massorna hållas nere i de lägsta brödbekymrens allt annat uppslukande enahanda.

Men närmast öfver individerna möter oss icke mänskligheten, utan nationerna. Dessa stå nu oftast fientligt mot hvarandra, de strida om marknaden hos hvarandra, de underhålla den väpnade fredens arméer äfven för att ge eftertryck åt anspråk på fördelar gent emot hvarandra. De återupprepa sålunda inom det stora folksamhället det permanenta inbördeskrig, som "öppet eller med försåt" pågå mellan hvarje nations kapitalister eller kapitalistgrupper inbördes. Mot den allmänna osäkerheten i våra dagar med hänsyn till individuella existensmöjligheter svarar fullständigt blott i ett högre plan, folkens ovisshet om hvad morgondagen kan bära i sitt sköte för deras själfbestånd.

När vi nu bekämpa hela detta system, när vi framhäfva mot den brutala fria konkurrensen hvad som kan vinnas genom samverkans högre organisationsform, skulle vi då tveka att tillämpa denna vår egen grundläggande samhällsprincip också på de organiska enheter, som en nutida nation utgör?

Arbetarnes allmänna broderskap symboliseras i 1-maj-festerna, Då sträckas händerna ut öfver de gränser, där bourgeoisien rest sina tullmurar, bakom hvilka den ställt bajonetterna på vakt. Då känna sig alla de, hvilka medvetet höra till arbetets nya, kommande rike, såsom *ett* mot utsugarklassen, hvar lands värdeframbringare mot drönarne hemma i sin kupa.

Men förbrödring är icke detsamma som att afstå från egen själfständighet. Vi se det hvar dag inom arbetarvärlden: våra fackförbund här i Sverige sluta sig samman, de stödja och hjälpa hvarandra vid behof, men för öfrigt behåller hvar och ett sin själfstyrelse och sin själfbestämningsrätt oförkränkt på eget område. Solidariteten utesluter icke, den stärker själfständigheten.

På samma sätt med de skilda folken. Med arbetarklassens uppstigande till makten i Europas ledande stater skall enligt sakens natur följa ett samförstånd, som är himmelsvidt olika mot kapitalismens hycklande freds- och vänskapsförsäkringar, kanske också ganska snart en samorganisation. Men icke upphäfves därmed hvarje nations rätt att öfver egna angelägenheter själf bestämma.

Ingen förnuftig fackföreningsman önskar en hopröring af t.ex. trä- och järnarbetare i en gemensam huller-om-buller-organisation. Hvarför skulle vi då vilja slå ihop låt oss säga svensk och tysk arbetarevärld till ett enda kaos? Hvarje individ har dock sin rätta plats hos sina närmaste, och svenska arbetare komma att hålla tillsammans i en nation, äfven sedan våra dagars "storsvenska" öfverklass är blott ett mörkt historiskt minne, ungefär som adelstyranniet under vår "storhetstid" före Karl XI:s reduktion.

Den modärna socialdemokratin bringar sålunda äfven i förhållandet mellan folken in broderskapets och rättens grundsatser i stället för utplundringens och våldets. Den betryggar därmed alla de skilda folk-individualiteternas fria utveckling efter sina

egna, mångfaldigt skiftande förutsättningar. Långt bättre än genom någon konstlad utplåning af nationella anlag och säregenheter betryggar den just därigenom *hela* mänsklighetens högsta utveckling i de mest skiftande former.

Skrifvet i år 1899, under Köllers huserande i Sönderjylland och Bobrikoffs i Finland.

Hjalmar Branting.

3. Majhälsning till utlandet

- Källa: Danska Social-Demokraten 1899-05-01, s. 2

Stockholm, April 99.

I et Land som Sverig, hvor Reaktionen for Øjeblikket er enevældig og stadig vinder nye Kræfter ved chauvinistisk at drage sig den vedværende Konflikt med Norge til Nytte, hvor Arbejdernes simple politiske Ret, den almindelige Valgret, synes uopnaelig uden gennem et gunstigt Udfald af Storstrejkens Vovespil, og hvor deres simple sociale Ret, Foreningsretten, brutalt angribes af mægtige Arbejdsgiverforbund, medens Regering og Rigsdag med Skadefryd vilde se paa, om Fagforeningernes Organisationsarbejde standsedes – i et saadant Land og i en saadan Situation klinger der forunderligt at faa Budskab om 8 Timers Dagen som et brændende Spørgsmaal.

Og dog er den det, lige saa vist som Arbejderbevægelsen er international. Staar man end midt i Striden paa et Punkt, hvor alle Kræfter nødvendigvis maa anspændes for at forsvare de Stillinger, der allerede er vundne, hører vi dog med Jubel, hvorledes Vore rykker frem paa andre Dele af det fælles Stridsfelt. Vi ved, at Arbejderklassens store fælles Fremmarsch næppe kan holdes tilbage, langt mindre helt standses af nogen Vanskelighed. Aar for Aar gaar det dog fremad, gennem selve Klassekampens Bitterhed kan der vindes Styrke, kan man gaa frem, til Sejren vindes.

Sverigs Arbejdere fejrer den 1. Maj ligesom deres Brødre Verden rundt, ikke i Nedslaaethed over Offre, som maaske maa bringes, over tilfældige Nederlag, som maaske maa døjes, men med et glødende Forsæt om at rykke videre frem, at fylde Hullerne med nye Stridsmænd, at styrke Organisationerne mod alle Storme, blæste de end mange Gange haardere. Og i disse Følelser vil de vide sig at være et Hjærte og en Sjæl med deres danske Kammerater, som nærmest har vist dem, hvorledes man gennem alle Vanskeligheder, gennem gode og onde Tider, ved ihærdigt og selvbevidst Arbejde bygger op et baade politisk og fagligt Arbejderparti, hvis Fasthed kan tjene som Forbillede for alle.

Hjalmar Branting.

1900

Inledning

I valet till Andra kammaren i september 1899 ökade socialdemokraterna sitt röstantal men fick med Hjalmar Branting fortfarande bara ett riksdagsmandat. I rösträttsfrågan ledde valutgången till en liten förskjutning inom det konservativa lägret genom ståndpunkten allmän rösträtt med garantier. I sin majartikel pekade Branting på kopplingen mellan värnplikt och rösträtt vilket så småningom drev rösträttsfrågan framåt när försvarsbördorna ökade.

I resolutionen togs rösträtten och 8-timmarsdagen upp. När det gällde det senare kravet hänvisade man till Frankrike som förebild där en 10-timmarsdag hade lagfäst och därmed öppnat vägen till ytterligare reducering. I SAP:s rapport till Socialistinternationalens kongress i Paris nämndes kontinuerlig reducering av arbetstiden i Sverige som ett positivt tecken vilket tillskrevs den politiska och inte minst den fackliga arbetarrörelsens frammarsch.

1. Majtalet

- Ort: Helsingborg, Nya torg.
- Källa: Helsingborgs Dagblad 1900-05-02, s. 2, 1sta majdemonstrationen.

[1sta majdemonstrationen] i går försiggick efter det vanliga programmet, men under ovanligt liten tillslutning, antagligen till följd af det dåliga vädret. Regn, än stridt, än i form av dugg, föll nämligen hela tiden för demonstrationen och upphörde först när denna var öfver, och vinden blåste hård och kallt. Det tyckes som om hr Branting här skulle följas af otur, ty när han förra gången för några år sedan talade på en demonstration i Helsingborg uppgifves samma hundväder ha rådt. Eljes brukar första maj här ha att bjuda på solsken och värme.

[... om demonstrationstågets väg]. Inalles deltego omkring 1,500 personer i tåget, som räknade 5 musikkårer och 27 fanor förutom demonstrationsfanan. Tåget, hvori ingen berusad person kunde ses, räckte utefter hela Järnvägsgatan och behöfde en tid af c:a 6 minuter att i sin helhet passera en plats.

På Nya torg samlades alla fanorna på en uppförd talaretribun, från hvilken redaktör Hj. Branting höll ett längre demonstrationstal till de omkr. 2,000 på platsen församlade. Tal. betonade däri bl.a. att de 10 år, som denna dag gått sedan den första

majdemonstrationen hölls öfver hela den civiliserade världen, lärt demonstranterna, att de endast mycket sakta kunde komma framåt mot sitt mål, den lagstadgade 8-timmars maximalarbetsdagen och allmänna medborgarrätten. Men utvecklingen går ovillkorligen framåt och arbetarne kunna därför vara förvissade att efter nästa tioårsperiod nya steg skola tagits mot detta mål. Och därför att erfarenheten visat, att demonstranterna från början ställt sina önsknings och förväntningar för högt, få de ej förtröttas, utan söka genom enigt samarbete vinna terräng, smått men säkert, så att de aldrig behöfva uppgifva vunnen mark.

Talet afslutades med ett fyrfaldigt lefve för arbetarerörelsen, földt af ett lefve för hr Branting.

Till slut antogs en resolution i demonstrationens syfte, hvarpå demonstranterna, nu reducerade till 500 à 600, aftågade till Folkets park, hvarest eftermiddagen tillbragtes på öfligt sätt, hvarjämte hr Branting i ett nytt anförande utvecklade de idéer, för hvilka man demonstrerat, samt ägnade några minnesord åt de nyligen bortgångne socialistcheferna Axel Danielsson och Sterky.

2. Majtalet

- Ort: Helsingborg, Nya torg.
- Källa: Öresunds-Posten 1900-05-02, s. 2, Första-maj-demonstrationen.

[Första-maj-demonstrationen] för allmän rösträtt och normal-arbetsdag ägde rum i år under en trots det ogynnsamma vädret mycket talrik tillslutning. Medan processionen tågade genom gatorna hällregnade det och regnet fortsatte att ösa ner under större delen af hr Brantings tal.

[... om demonstrationståget]

Vid framkonsten till Nya torg hälsades demonstranterna välkomna af härvarande samorganisations ordförande, hr Schönström, som i ett kortare anförande erinrade om betydelsen af de kraf, som arbetarne på denna dag ville ge uttryck åt. Därefter beträddes talarestolen af riksdagsman Hj. Branting från Stockholm.

I ett till såväl form som innehåll ypperligt anförande tolkade talaren de känslor af tillfredsställelse och glädje den arbetande klassen hade anledning hysa för sin saks framgång under de 10 år, som förslutit sedan 1:a-maj-demonstrationerna började. Man kan icke begära, att det skall gå så fort med förverkligandet af de stora mål arbetarklassen föresatt sig. Men framåt går det allt jämt till frihet och lycka för den

arbetande klassens söner och döttrar, och den terräng, som redan vunnits, skulle man nog veta att behålla genom organisationens makt. Visserligen kunde det komma sämre tider, men detta vore beroende på det kapitalistiska system, som rådde och som arbetarne skulle söka få ersatt med folkvälde.

Den första maj hade sin betydelse därför, att arbetarne då samlades med gemensamma känslor och intressen öfver hela världen. Och säkert vore, att arbetarne tack vare arbetarrörelsen, som dock blott vore medlet i den stora kampen för frihet, jämlikhet och broderskap.

Talaren utbragte ett lefve för arbetarrörelsen, åtföljt af kraftiga hurrarop.

Därefter antogs följande af distriktsstyrelsen föreslagna resolution.

[... resolutionen återges]

Man inordnade sig nu åter under fanorna och aftågade till Folkets park, där festen fortsattes. Hr Branting talade här om "1:a-maj-programmet i dess första årtionde".

3. Majtalet, sammanfattande referat

- Källa: Arbetet 1900-05-02, s. 2, Majdemonstrationen.

Helsingborg.

Första majdemonstrationen i Helsingborg försiggick under mycket ogyn[n]samt väder. Rägnet varade hela tiden, tills demonstranterna åter hunnit fram till Nya torg, men det oaktadt var demonstrationen storartad, och de i tåget deltagandes antal uppgick till godt 2,000. Det imponerande demonstrationståget, bestående af 31 föreningar med 28 fanor och 6 musikkårer, framskred genom stadens hufvudgator till torget, där folkmassan uppgick till bortåt 4,000. Talet hölls af riksdagsman *Hjalmar Branting*.

Sedan afmarscherade demonstranterna till Folkets park, och längre fram på e. m. höll Hjalmar Branting därstädes ännu ett tal nämligen öfver ämnet: första majprogrammet i dess första årtionde.

Hjalmar Branting, som anlände kl. 1,30 e. m., afreste samma dag kl. 8,5 för att redan påföljande dags f. m. deltaga i riksdagsarbetet.

K-d.

4. Majtalet, sammanfattande referat

- Källa: Social-Demokraten 1900-05-02, s. 2, Helsingborg.

Helsingborg

Oaktat regnstorm storartad demonstration. 28 fanor och 6 musikkårer samt inemot 2000 demonstranter i tåget. För första gången märktes en kvinnoförening efter handskesömmerskornas nya helröda fana. Efter marschen rundt staden talade redaktör Branting för godt 3000 personer på nya torget. Senare var bättre väder, folkets park lifligt besökt, där föredrag hölls af honom om arbetarrörelsen nu och för 10 år sedan.

5. Artikel

- Ämne: Rösträtt och värnplikt. Kätterska strötankar af Hjalmar Branting.
- Källa: Social-Demokraten 1:a maj-nummer 1900, s. 3-4. Avtryckt i Hjalmar Branting, Tal och skrifter, 5, s. 111-116. – Ett handskrivet manuskript finns i Brantings arkiv, vol. 2.1:01.

Med framläggandet af de 80:s motion för kommunalstrecket, såsom konsekvens af Liberala samlingspartiets hittills på det hela lyckliga start i andra kammaren, har vår evinnerliga svenska rösträttsfråga definitivt inträdt i ett nytt skede.

Folkriktdagsårens försök till allmän-demokratisk samling på den allmänna rösträttens grund hade mynnat 1896 ut i en klyfning, som innebar tillfällig maktlöshet. Vensterflygeln, arbetarvärlden, gick till sitt stora *organisationsverk*, som kanske skulle kräfva ett årtiondes tåligt byggande och segt försvar innan det vunnit den pröfvade fasthet och den vida omfattning, att det kunde kastas afgörande i vågskålen för en rent politisk reform. Det var en lång och mödosam väg, men en som lofvade social och ekonomisk höjning som hastigt mognande frukter att plocka under frammarschen, och framför allt – det gafs alldeles ingen annan.

Högerflygeln åter upplöstes som organisation. Dess levande kraft sattes in på val och parlamentarisk verksamhet. Man återknöt fastare de aldrig helt afklippta förbindelserna åt höger, och i den allmänna rösträttens ställe trädde redan i fjol det Friesen'ska skrifvelseförslaget om kommunalstreck.

Situationen i rösträttsfrågan är sålunda denna: arbetarklassen, den starkast pådrifvande kraften, har sedan någon tid trädt i bakgrunden – det vore strutspolitik att förneka detta faktum. Och under tiden sökes på vanligt parlamentariskt vis icke en lösning, men en *kompromiss*.

Ännu en gång har alltså våra maktegende ett tillfälle att köpa sig för billigt pris en tids uppskof, med deras skräck och fasa, den allmänna och lika rösträtten. Dårar vore de, om de förspilde fatalierna, men den dårskapen vore blott i stil med alltför många föregående, och de ha under demokratins långa maktlöshet vant sig att ej behöfva göra några eftergifter alls.

Lika godt, det blir första kammarens sak om den vill eller icke vill begagna lugnet före nästa sociala ovädersperiod. *Vår* uppgift kan icke vara att pressa på våra fiender *nu*, utan att göra allt klart att kunna pressa mångfaldigt hårdare *sedan*, om det liberala medlingsförsöket, som allt för möjligt är, löper ut i sanden.

Men medan liberalismen genom händelsernas gång, trots alla gamla och äfven nyare synder, i detta ögonblick återfått ledningen för en, låt vara starkt begränsad rösträttsreform, håller en annan stor politisk fråga på att stiga upp öfver Sveriges horisont. Regeringsproposition om ny härordning, byggd enbart på den allmänna värneplikts grund och sålunda innefattande en förlängning af öfningstiden till 8, 10 eller 12 månader, är redan officiellt bebådad till nästa riksdag. Urtimans "desorganisatoriska röra", om hvilken en gång Rappe vittnade i andra kammaren att "få vi detta, så kunna vi försvara oss", räckte sålunda icke ens ett årtionde. Den har varit Johannes Döparen för den rena värnepliktshären; nu skall denna komma själf i all sin prakt.

Hur skall arbetarevärlden mottaga den objudne gästen?

"Därom kan väl icke råda mer än en mening", hör jag ropas från alla håll.

"Militarismen är fienden! Bekämpa honom tum för tum, icke en dags längre öfning, icke ett öres ökadt anslag."

Men är det nu verkligen givet att saken är så enkel?

Äfven de som ropa mest högljudt mot all militarism bruka medgifva, när man går dem in på lifvet, att något slags försvarsväsen måste ett folk ha i den järnålder vi lefva uti. Den rena försvarsnihilismen är sekterism. Och allra minst passar den, djupare sedt, en kraftigt uppåtsträfvande samhällsklass, som känner sig ha framtiden för sig, som rustar sig att återtaga sitt eget, allt för länge undanhållna arf.

Sveriges rikedomar skola öfverföras från ett utsugande fåtal i hela svenska folkets besittning, som grundval för hela vår nations materiella välstånd och andliga odling – det är ju, kort och rakt på sak; den svenska socialdemokratins program. Men däraf följer också den själfklara förpliktelsen att så stå vakt kring denna nationalrikedom, att den ej röfvas bort af främlingar, medan vi inbördes tvista om hvars och ens andel.

Afväpning kan alltså *icke* för närvarande bli vårt militära ideal. Fastmer måste vi sträfva till *ett folk i vapen*, en härordning oduglig till anfall, utåt liksom inåt, men desto starkare till försvar, en armé, buren uppe af äkta medborgaranda, men också

utrustad efter militärteknikens kraf så långt våra tillgångar medgifva och med tillräcklig öfning att hvarje man är väl förtrogen med sitt vapen.

Men om detta medgifves vara hvad vi nu böra sträfva till, så ligger det heller ingen reson i att på förhand stämpla öfvergång till värnepliktsarmé utan annan stam än befälet som eftergift åt kulturfientlig militarism. Det *kan* bli detta, men då beror det på en god tankes förfuskning, icke på att det måste vara så. Slå ned det specifikt militaristiska hvarhelst det sticker upp hufvudet, slopa krigslagarna i fredstid, slopa obevekligt paradexcercisen, förverkliga *vårt* partis gamla tanke: geväret på väggen, lägg alla förberedande öfvningar till skolan och hemorten, så att kasärnen, råhetens och alla lasters plantskola, icke får tid att förgifta den ungdom, som där fullbordar och avslutar sin värneplikt – hvem vet om icke ett sådant system, ehuru utan tvifvel alltid betungande, dock skall både kunna bli mera populärt och förtjäna att vara det än de Rappeska 90-dagarna!

Nåväl, invänder man, må vara att vi arbetare gå in på "utsträckt värneplikt med garantier" – men då skola vi ha *rösträtt först!*

Ja, det ha vi nog både sagt och menat litet hvar, och hvilken vän af allmän rösträtt skulle icke önska att hållre i dag än i morgon se utsikter öppnas för att genomföra hans rättvisa kraf! Men lika fullt, låt oss pröfva fördomsfritt ställningen som den är, utan hänsyn till slagord, hvilka allt emellanåt tarfva revision.

För den medborgaranda, som skall ge vårt nationella själf försvar i nödens stund dess bärande kraft, behöfs en social reformpolitik, som lyfter upp de nu tillbakasatta klasserna och ger styfbarnen plats vid sidan af de privilegierade. Men hörnstenen för alla sådana sträfvanden är den allmänna rösträtten. Därför må vi åter och åter upprepa för dem, som nu sitta vid maktens köttgrytor, att *rösträttsfrågan är vår främsta försvarsfråga.*

Men följer däraf att det anstår arbetarne att schackra som hemmansegarne gjort, då de bytt sina grundskatter mot *andras* ökade värneplikt? Passar det en framtidens ledande klass med ideala mål att om sådana ting förklara: affär är affär! Först vår rätt, sedan skola vi gå in på att göra oss dugliga att försvara både den och hela vårt svenska samhälle.

Mig synes, jag må öppet bekänna det, att har man en verklig segerviss tro på arbetareklassens frammarsch, så bör man också känna sig öfvertygad att rösträttsfrågan blir löst, här liksom i andra länder, utan att därmed behöfver förknippas något som ens illviljan kan benämna försvarsvägran. Och oändligt mycket mera än att i politisk finurlighet sammankoppla två, säga hvad man vill olikartade frågor, en social och en nationell, tilltalar mig den högsinta anda, som 1848 lade Paris' arbetare de orden i munnen: "vi skänka republiken tre månaders elände".

De hade sin rätt att kräva af sin egen republik, desse blusmän från februari-barrikaderna, och den viktigaste af alla rättigheter: existensen. Men de gånge kredit; deras tur skulle komma, hoppades de, bara man väl hunnit få allt en smula i ordning.

Deras hopp blef sviket, de fingo bly för bröd, men icke var det denna deras högsinnet som bragte deras sak på fall. Den andan strålar efter ett halft sekel lika klar, till föredöme för kommande slakten, att trots alla förhoppningar som gå i kvaf innan ett stort mål hinnes, aldrig släppa den realitet bland de andra mera massiva verkligheterna, som kan benämnas: tro på ett ideal, på *rättfärdighetens seger*.

6. Ur Brantings rapport till Socialistinternationalens kongress i Paris (1900-09-23--), daterad 15 september 1900

- Källa: Maskinskrivet manuskript på svenska i Socialistiska internationalen [samling], vol. 01, ARAB.

[...]

I afsaknad af allmän rösträtt bli folkmöten och demonstrationer då nästan det enda sätt, hvarpå arbetarnes opinion kommer fram. I detta afseende ha *1-maj-demonstrationerna* [understruket i manuskripttexten] för Sverge varit af största betydelse. Gynnade af att 1 maj sedan gammalt är half fridag ha de lyckats samla år efter år efter våra förhållanden kolossala massor för normalarbetsdagen och rösträtten; senaste år ha öfver 1000.000 demonstrationsmärken sålts, på ett 50-tal demonstrationsplatser. Det lider heller inte tvifvel att dessa arbetarklassens mönstringar bidragit till den betydande förkortning i arbetstiden, från 12 à 13 och mera till 10 à 11 timmar, som på 1890-talet genomförts i industrin och delvis äfven i jordbruket.

Men mest har till detta framsteg såväl som till den allmänna lyftningen i arbetarklassens läge under senaste årtionde bidragit den fackliga rörelsens storartade uppsving. Den kraft som ej fick aflopp politiskt har med ifver kastat sig på denna sida af arbetarrörelsen, hvarvid också bör ihågkommas att särskilt den starka danska fackföreningsrörelsen varit både ett mönster och ett sporrande föredöme.

[...]

1901

Inledning

Inför 1901 års riksdag presenterades ett nytt härordningsförslag som bland innebar att värnplikten skulle förlängas avsevärt. Försvarsfrågan var också en viktig punkt på SAP:s kongress i juli 1900. Därefter brännmärkte SAP i ett manifest den tilltagande militariseringen och förordade en demokratisk folkbeväpning, kompletterad med civila garantier. Det var naturligt att försvarsfrågan dominerade Brantings majtal och majartikel. I resolutionen nämns denna fråga för första gången, med koppling till rösträttsfrågan som tillsammans med 8-timmarsdagen var demonstrationens ämnen. När arbetarna "lojalt" ställer upp för landets försvar är det mer än rättvist att de honoreras med allmän rösträtt.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, fjärde talarstolen.
- Ämne: Svenska folkets försvarsfråga.
- Källa: Social-Demokraten 1901-05-02, s. 2, Demonstrationen i Stockholm.

Första maj, från början förbehållen 8-timmarskravet, har af förhållandenas makt blifvit i vårt land ägnad åt arbetareklassens *alla* lifsfrågor. Och då nu hos oss en stor fråga trängt sig dominerande fram, skall första maj visa hvad arbetarne däri tänka och vilja.

Hur har försvarsfrågan blifvit så brännande? Det finns däri förståndsmoment, som gjort sig gällande nu. Vi ha t.ex. sett stora nationer, som inom egna gränser upprätthålla en viss frihet, likväl trampa svagare folk under fötterna. Inom vårt eget land ha vi sett rikedomar börja exploateras, som en dag kunde locka till liknande röfvarebragder. Ty kapitalismen känner ingen annan gud än pänningen och har icke något annat fosterland än det, där rikedom står att vinna. (Bifall).

Men dessa mera aflägsna faror skulle dock knappast ha gjort ett sådant intryck utan den känslöstämning, som uppstått, då vi sett huru vårt gamla broderland Finland trampats under fötterna, det svenska folket har icke kunnat undgå att med en beklämd känsla af egna ovissa framtidsöden iakttaga detta det ryska tsarväldets framfart.

Märk väl: det är icke det ryska *folket*, utan den ryska *despotismen*, som utgör en fara för all vesterländsk civilisation. Allt hvad frihetssinne har i hela Europa har också klart för sig denna fara och skänker sin levande sympati åt despotismens hjältemodiga motståndare inom Ryssland själf.

Nu ser det också ut som om den nye industrialismen, då den skapat den nya ryska arbetareklassen, omsider gifvit det behöfliga stödet för den unga intelligens, som där vill gå despotismens mara in på lifvet. (Applåder). Vår hela ärliga medkänsla bör stå på dessa kämpars sida, de svenska arbetarne skola icke tveka att instämna i de opinionsyttringar, som det internationella proletariatet i dessa dagar världen rundt afgifva för sina så tappert kämpande ryska kamrater. (Bifall).

Men så länge detta ryska tsarvälde ännu består måste vi svenskar tänka på att hålla lås för vårt eget hus. Dock icke må därför de gamla militärdoktrinernas män tro sig ensamma herrar, med sina dogmer om lång kasärnöfningstid, maskinmässig exercis o. v.[s?] v. Vi ha erfarenheten, hela historien till stöd på vår sida, att denna militära dogmatism icke håller streck. Det har hittills alltid varit en *kraftig folkanda*, som när det verkligen gällt räddat nationerna. Och så lär det bli äfven i framtiden. (Starkt bifall).

Ser man till detta då blir vår försvarsfråga något oändligt mycket mer, än hvad den regering tror, som aldrig lärt sig att se annat än i smått. Det gäller här att lägga hufvudvikten på att skapa ett *enigt folk*, som *vill lefva* och icke dö, som vill hålla obrottsligt samman för att krossa fienden, det må nu vara kossacker [kosacker] utifrån eller Borås-kossacker härhemma. (Bra).

Men just därför får här icke ett förslag fuskas igenom, som endast betryggar det militära väldet, men lämnar å sido allt det andra, det väsentliga. Nej, *uppskof* det är nu folkets första bud, och folket fordrar att riksdagen, det vill här säga andra kammaren, har *mod* att stå solidariskt just med folket samt icke låter sig drifva med lock eller pock. Gör andra kammaren sin enkla plikt, måste det omsider bli klart äfven för de maktegende att frågan är större än de velat se, att det kräfvess ej blott en härordning, utan lika viktigt folkliga garantier, och att målet skall vara medvetet och klart en verklig *natione[l]l samling*.

Härtill är första budet den allmänna rösträtten. Gifves den, då skola förvisso också de djupa leden villigt åtaga sig nödvändiga bördor då de på samma gång känns att dem gifvits ett fosterland. Med den allmänna rösträtten skola vi sedan i alla riktningar kunna bygga vidare upp vårt fädernesland, verka för att det blir bättre stäl[l]t för dem, som nu få bära dagens tunga och hetta. Ett lefve därför för den *allmänna rösträtten!*

Fyra kraftiga lefverop besvarade detta och tal. hälsades med stormande applåder.

Ordföranden uppläste så resolutionen, som antogs enhälligt.

2. Resolutionen

- Källa: Social-Demokraten 1901-05-02, s. 2. – Resolutionen har formulerats av Branting. Manuskriptet finns i hans arkiv, vol. 2.1:02.

Stockholms arbetare, samlade i ett antal af 00.000 [antingen saknas en 1 i början eller rätt siffra skulle ersätta nollorna] till majdemonstration, uttala än en gång sin anslutning till det öfver hela världen resta krafvet på **lagstadgad 8-timmars-dag** såsom ett af grundvil[l]koren för det arbetande folkets höjande i fysiskt, intellektuel[l]t och allmänt socialt hänseende.

Mot denna såväl som alla andra verksamma sociala reformer, reser sig dock i vårt land ett särskilt hinder i **massornas afsaknad af politiska rättigheter**.

Arbetarklassens stora mönstringsdag blir därför här nödvändigtvis också en demonstration för själfva hörnstenen för all modärn demokrati: den **allmänna och lika rösträtten**.

Bittrare än någonsin förr känna Sverges arbetare sin politiska rättslöshet, då i dessa dagar andra klassers ombud måhända ämna besluta nya, långt tyngre bördor än tillförne på hela det svenska folket. Arbetarne ha öfverallt förklarat sig beredda att lojalt medverka till sådan stärkning af landets försvarskraft, som tidsomständigheterna kunna påkalla. Men de ha lika bestämt gifvit till känna att de icke sätta någon lit till militaristiska projekt, som blott skulle ruinera landet, utan kräfva ett försvarssystem, så folkligt lagt som möjligt och med rättvist delade bördor. Och först och sist fordra de att nationen omsider göres till *ett* folk genom den **allmänna rösträtten**, ty den ensam kan skapa den verkligt fosterländska anda, utan hvilken all yttre försvarsorganisation blott skulle bli ett tom och bedrägligt skal.

I anslutning till denna åskådning stämplars mötet det på förhand som ett **förräderi mot nationens lifsintressen** om denna riksdag skulle helt eller ens delvis godkänna regeringens härordningsförslag. Riksdagens klara plikt mot egna valmän såväl mot hela folket är fastmer att med afslag på detta kräfva ett *nytt och bättre* förslag, som står i samklang med folkets uttalade önskingar och dess ekonomiska bärkraft.

Vi fordra sålunda försvarsfrågans lösning **med** folket, icke **mot** dess [i Brantings manuskript därefter: bestämt] uttryckta vilja, och vi fordra framför allt att de, som i fred och krig ytterst skola bära landet uppe, också nu äntligen må aktas värdiga att

upptagas som fullmyndige medborgare [fullmyndige medborgare i Brantings manuskript understruket] i samhället.

2. Artikel

- Ämne: Situationen.
- Källa: Första Maj 1901, s. 5-6.

Händelserna ha utvecklats sig hastigt sedan "Kätterska strötankar" sågo dagen i förra årets 1-majblad. Våra ledande kretsar ha haft ett tillfälle som aldrig förr i denne kungens långa tid till nationell samling – och de ha lyckats förspilla det. På dem hvilar ansvaret att landets försvarsfråga, fastän ingen längre bestrider att dess snara lösning är själfbevarelseplikt, lika fullt ånyo blifvit ett spörsmål till söndring, icke till enande styrka.

Framför mig ligger en broschyr, nyss utgifven af Svenska Nationalföreningen och på det ifrigaste agiterande för ett s.k. starkt försvar som en liten stats enda värn i den nya imperialistiska tidsåldern. Men midt bland utgjutelserna i den kända stilen läser jag följande yttrande af den engelske demokratiska imperialisten Charles Dilke: "*Af de små nationerna har ingen så stora lifsutsikter som Schweiz. Detta beror på dess förträffliga försvarsväsen som vore värdt att tagas till föredöme.*"

För det ordet vare broschyrens all konservativ-patriotiska patos förlåtet! Ty det lägger fingret på såret i vår generalstabs verk. Hvilka tekniskt-militära förtjänster detta eljes må kunna hafva, men det försummar systematiskt och afsiktligt de folkliga anknytningar, som ensamma skulle kunnat skänka en nationell tillslutnings styrka åt hela byggnaden.

Hvad blir i k. m;ts föreliggande förslag af den så mäktigt ökade frivilliga skytterörelsen? På hundsvotten, bland landstormsuppbådet får den i nåder åka med – eljes kännes man icke vid den. Hvad blir af det helt naturliga folkkravet att göra undan på förhand, genom skolan och ungdomsskyttelagen, en del af den instruktionstid kasärnen eljes måste sluka? Det lämnas å sido med en yrkesmilitär axelryckning. Och medborgarbrevet för fosterlandsförsvararen, geväret på väggen? Jo vackert, i stället har man panna att nu fordra att värnplikthären skall vara skyldig rycka ut äfven mot *inre fiender*; konsekvensen af den lagändringen är käjsar Wilhelms ord: skjut på fäder och systrar, när jag befaller.

Generalstaben har sett sig blind på preusser-idealet; den bär ansvaret för att härordningsförslaget, när det kom, blef en missräkning för alla, som i det längsta hoppats åtminstone *någon* fläkt i dess arkitektur af milissystemets friborna anda. Men äras den som äras bör: *regeringen* har den långt större delen af vår försvarsfrågas förfuskning på sitt konto.

Det var uppifrån ordern kom, godtycklig och omotiverad, att jämt ett år skulle tagas ut af alla värnepliktige, men icke ens, som förr varit tal om, i sammanhang, utan splittrat på många mer eller mindre förstörda arbetsår. Det var regeringens geniala idé att ta igen något af de hejdlöst stigande kostnaderna på det tänkbarast impopulära sätt, genom att snåla in på de värnepliktiges lilla dagaflöning. Finansministern gjorde med lätt hjärta och hand utkastet till en plan för de svindlande höga, nya bördornas fördelning, genom hvars luftiga konturer blott så mycket skönjes fast och säkert, att det på nytt blir de indirekta skatterna, af hvilka man kommer att pressa ut lejonparten. Krigslagstiftningens nuvarande principer, efter hvilka t.ex. personer kunna straffas utan ens en möjlighet till laga dom, ha ju sjöministerns intyg att vara "bra som det är", ett förfluet, men uppriktigt ord, som blott allt för väl stämmer med regeringens bristande initiativ i denna vitala förberedande fråga. Och sist, men för folkets flertal allra främst: en regering, som i rösträttsfrågan ej har annat att uttala än att den är på letning stadd efter "garantier", den har påtagligen ännu ingen aning om hvad det här gäller, ingen skymt af insikt om den allvarliga sanningen i de ord, som från den omtalade 1-maj-artikeln i fjol gingo öfver i partikongressens resolution i somras såväl som i december-manifestet: *rösträttsfrågan är vår främsta försvarsfråga.*

Så många stenar i stället för bröd – det blef för mycket äfven för ett ärligt försvarsvilligt land. I själfva verket kunde de sväljas blott af tre slags folk: militaristpartiet, som såg sitt ideal med ens skjutet vida längre fram än man för få år sedan ens vågat drömma om; de auktoritetstroende, som genom alla skiftande bedyranden från våra militära myndigheter orubbligt hålla fast att endast de uniformerade förstå ett lands försvarsfråga och att man måste lita blindt på sådanas senaste påståenden; samt slutligen de häftigt uppskrämde, som fått för sig att faran är till den grad öfverhängande att hvarje jämkning är af ondo, ty den tar tid – att förslaget själf har 12 års öfvergångstid fråga känsliga nerver icke efter.

Lyckligtvis är ju svenska folkets stora flertal hvarken militarister, uniformstroende eller vettskrämde. Vårt folk är försvarsvilligt, men med förstånd och urskiljning. Och därför har också vårt *partimanifest* blifvit, i långt högre grad än vi själfva vågade hoppas, den samlande parollen icke blott på städernas möten, bland arbetarskarorna, utan djupt inne i gammaldags allmogebygder, där man hittills helt visst aldrig drömt att något godt kunde komma af socialister.

Inga bördor, som trycka oss till jorden, säger detta manifest, ingen militarism; men fram med de samlande folkkräften, som skola göra oss till *en* nation, och lägg vårt försvarssystem så folkligt som öfver hufvud är möjligt. Hvem vågar på allvar påstå att sådant språk andas bristande intresse för det svenska samhällets bestånd eller för fosterlandets själfständighet? Hvem kan som ärlig man säga annat än att Sverges arbetare, då de gjorde detta till sin paroll i stället för att affischera de rättslöses

hånfulla likgiltighet, på nytt gåfvo intyg om sin fullmogenhet att rycka in som medbestämmande i det samhälle, som de till så stor del bära upp och hvars framtid dock ytterst ligger i deras hand?

Vi stå nu inför afgörandet. Folkmeningen är klar, den lyder med imponerande flertal på *afslag nu; kom igen med något bättre militärt, och sätt först och främst reformerna i gång*. Men hvad skola folkets representanter i andra kammaren votera – om den första lönar ju ej att orda?

Göra de sin plikt, skola de i en dylik landets lifsfråga så mycket mindre kunna handla i strid mot sina valmän, som de alls icke valts på härordningsprogrammet. Det vore en illojal öfverrumpling att i en sådan situation pressa fram en privatmening, hvilken måhända, om frågan 1899 varit aktuell, skulle ha föranlett valmännen att kasta sina röster åt annat håll.

Men för de många ännu tveksamma, eller som stå färdiga att nappa på kompromissernas kroker, därest möjlighet skulle yppas för sammanjämkning, för alla dessas del gäller det nu att gifva eftertryck åt partimanifestets maning: *upprepade demonstrationer under de afgörande dagarna*.

Icke ett ögonblick får det glömmas hvad landets verkliga mening är. Riksdagens kulissintriger få icke för någon enda skymma undan skådespelet af ett vaket svenskt folk, som nu kräfver på allvar sin *medborgarrätt* i naturligt, oafvisligt samband med de ökade bördor världssituationen kan befinnas kräfva af alla svenska medborgare. Kraftigast möjliga demonstrationer, efter hvarje ords förhållanden – gifvetvis inom de lagens och den allmänna ordningens gränser, som den svenska arbetarerörelsen alltjämt respekterat – det må således bli vår lösen, *1 maj* först, och därefter de dagar då det gäller. Sedan årtionden har aldrig förr så mycket stått på spel. Må den svenska arbetareklassen landet rundt visa sig situationen vuxen, visa att den själf vill något sätta in för att *nu* få fram sin myndighetsförklaring.

Hjalmar Branting.

1902

Inledning

Genom 1901 års härordningsförslag påverkades också rösträttsfrågan. Det ledde så småningom fram till en förslag på utredning om utvidgning av rösträtten med lika representation för land och stad samt proportionell valmetod. Diskussionerna påverkades utomparlamentariskt genom arbetarrörelsens rösträttsstrejk i april och demonstrationssöndagar för rösträtten, med start den 20 april. Också majdemonstrationerna gick i rösträttens tecken, och rösträttsfrågan dominerade Brantings majtal och majartikel sam resolutionen.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, tredje talarstolen.
- Ämne: Rösträttssituationen [så enligt tidningsreferatet, enligt programmet: Rösträttsagitationen]
- Källa: Social-Demokraten 1902-05-03, s. 1, Rösträttens 1 maj. – Handskrivna stolpar i Brantings arkiv, vol. 2.1:02.

Afdelningsledare var här hr E. H. Åkerblom. Denna öppnade mötet med att påpeka att våra motståndare i dag icke gärna kunna säga, att majdemonstrationen är utan politisk betydelse, ty i detta väder gå vi sannerligen ej ut att demonstrera för ro skull.

Red. *Hj. Branting* höll därpå ett tal om *rösträttssituationen*.

Utgångspunkten för den rösträttsrörelse, som nu brusar fram genom vårt land, förskrifver sig från ett år tillbaka, då riksdagen antog härordningsförslaget. Då framtungos löften af regeringen och flera riksdagspartier om utvidgning af de medborgerliga rättigheterna, så att Sverige måtte bli *ett* folk. Tyvärr ha dessa löften i år fattats af de maktegande så, som om det endast gäl[1]de en vanlig riksdagsfråga, ej en fråga, för hvilken hela folket hyste intresse. Rent typiskt för denna åskådning, att det hela är en köpslag mellan dem, som ha makten i riksdagen, är regeringens rösträttsförslag, som hälsats med förvåning öfver allt, men till hvars förmån man dock måste medgifva, att de tagit fasta på sådana punkter, som man trodde vara antagliga i riksdagen. Man hade aldrig tänkt sig en folkvilja bredvid den officiella, som manifesterar sig vid riksdagsmannavalen.

Lika väl som regeringen tänkt sig instängandet af frågan inom ramen af de båda rummen på Riddarholmen, likaväl hade riksdagens "frisinnade" tänkt sig redan från början nödvändigheten af en kompromiss. Så uppkom fjärran från de känslor, som visa sig i de djupa lagren, samlingspartiets höjande af rösträttsfanan med undanskjutande af den allmänna rösträtten.

Gent emot dessa kompromisspartier har plötsligt på arenan trädtt fram en tredje faktor, folket själft. Det blir icke fred i landet, icke slut på agitationen, förr än den allmänna och lika och direkta rösträtten är genomförd.

Ekot af de hundratusen röster, som nu öfverallt i vårt land höres för detta kraf, har trängt in i de vacklandes led i riksdagen. De se, att bakom dessa röster finnes en vilja.

Både konservativa och liberala måste konstatera, att krafvet på full och hel medborgarrätt – öfverallt i landet reser sig. Sedan 1865 ha vi ej sett en sådan folkrörelse. Och då var det i öfvervägande grad borgarståndet, som öfvade påtryckning. Nu är det fjärde ståndet, som går i teten. Nu gäller det arbetarnas införlifvande i samhället. Först ha de blott haft skyldigheter, nu fordra de rättigheter.

Man ser, hur den ena gruppen efter den andra af dem, som stå öfver strecket, ryckes med. Det gäller hela nationens sammanförande till *ett* folk. I söndags sågo vi ett flertal af de bildade klasserna för första gången rycka in i arbetarnas led. I Uppsala ha vi en af de senaste dagarna sett, hur man bland studenterna antog en resolution om allmän rösträtt, fastän en af samlingspartiets koryféer höll föredrag för kompromissprogrammet.

Detta är ett tidens tecken. Det visar att vår uppmarsch väckt gehör. Vi *må* hoppas, att den äfven visar sig kunna rycka med sig riksdagens tveksamma partier, så att krafvet på den allmänna rösträtten ej blott kommer att stå som ett principuttalande, utan som en vädjan att låta de små synpunkterna falla. Konstitutionsutskottet är nu i fullt arbete. Och så mycket vet man, att regeringens förslag, så finurligt uttänkt, redan är borta ur spelet.

Det gäller nu att ej stöta bort de vacklande, utan söka öfvertyga dom om det berättigade i arbetarnas kraf, så att rörelsen ej blir blott en arbetarrörelse, utan en folkrörelse.

I förhoppning härom höja vi ett lefve för den allmänna, lika och direkta rösträtten.
(Fanfarer och bravorop!)

2. Artikel

- Ämne: Rösträttens första maj.
- Källa: Social-Demokratens 1:a maj-nummer 1902-05-03, s. 1.

I den kedja af rösträttsdemonstrationer, hvilken när detta läses bör vara i full fart att knytas öfver allt Sverges land, har *första maj* i år sin särskilda plats.

Ända sedan 1890, då för första gången arbetets internationella maj-fest firades öfver hela Europa, ha de skandinaviska länderna och icke minst Sverge visat sig kunna den dagen mönstra imponerande skaror för det arbetande folkets gemensamma kraf. Här fann den franske förslagställaren på Paris-kongressen, helt visst utan att själf ha haft

en aning därom, en demonstrationsform liksom enkom lagd efter våra förhållanden. Allt gynnar oss: dagen af gammalt hel eller half fridag, vårens ingångsfest, dubbelt kär i Norden med dess vintrars mörker och köld. Här *kunde* något göras, och här *har* en hel del gjorts.

Men i år får det ej bli som annars. Partikongressen har enhälligt reklamerat första maj för vår stora ögonblicksfråga, för *den allmänna rösträtten*. De ekonomiska krafven måste undantagsvis stå i bakgrunden, politiken beherskar i denna stund allt.

Länge nog ha Sveriges arbetare troget och tåligt stretat fram efter de linier den fackliga organisationen uppdragit. Men allt som de vunnit är halft och osäkert, det stjäles på nytt ifrån dem i ökade bördor af alla slag, därest de icke nu begagna ställningen till också politisk frammarsch. Deras arbetarerörelses mödosamt uppförda byggnad tynger för starkt öfver åt enbart den fackliga sidan; man kommer inte högre där håller, om jämsidesarbetet försummas, om *arbetarpolitiken* får fortfarande hos oss ligga i träde.

Men själfva grunden, hörnstenen för all arbetarpolitik, det är den allmänna, lika och direkta valrätten. Den politiska jämlikheten går före och röjer väg, Johannes vederdöparen som förkunnar den kommande Messias, den *sociala* jämlikheten.

Vi svenskar ha ännu ej ens hunnit fram till Johannes. Hur länge skola vi dåsa efter alla andra? Hur länge har, tror man väl, vårt folk råd att lämna obrukad 2/3 af den politiska åker, där vår själfständighets, vår själfstyrelses säd skulle växa? Hur länge än!

Årets 1-maj-demonstrationer äro en del af svaret på de frågorna. Bli våra mönstringar som vanligt, då kan det dröja länge nog. *Men de få ej bli som annars.*

Större, långt större än någonsin måste 1-maj-skarorna fylkas. Och må beslutsamhetens ande vara med dem, så att det också kännas landet rundt att nu gå vi mot handling.

Hundratusen demonstrationsmärken ungefär ha vi behöft de senare åren. Skulle det icke finnas mer än 100,000 anhängare af allmän rösträtt? *Fram nu med de andra!* Tro de att rösträtten skall komma öfver dem som himlens manna, efter som de ej röra på sig? Åh nej, från vår nådiga regering regnar ingen manna, åtminstone icke till de rösträttslöse. Åt vissa millionärer däremot – men det hör till ett annat kapitel.

Och dessa demonstranter, kunna de ej i år hålla hel fridag? Jo visst! Och kunna de ej finna, vid sidan af hvad de gjort nu i 12 år, andra former att visa att de icke vilja längre vänta på sin undanhållna rätt? Lagliga former gifvetvis, men starkare, direktare än förr.

Låt 1-maj i år bli *generalmönstringen*. Vid den får ingen felas; hvar man på sin post. Straxt därpå börja riksdagens afgörande stunder. Då skall det ge sig hvilket *allvar* som ligger bakom Sverges arbetares tusentals mötesresolutioner att rösträtt vilja de ha.

Rösträtt, idel rösträtt! "Hela konsten att vinna ett praktiskt resultat", skriver Lassalle, "består i att hvarje gång koncentrera all kraft på en enda punkt, på den viktigaste punkten". Och tillägger - ty det var år 1863, några år innan Tysklands arbetare ryckte upp bland fullmyndiga medborgare: - "Sen hvarken till höger eller venster, varen *döfva* för allt som icke heter allmän och direkt rösträtt eller står i samband därmed eller kan föra dithän".

Må *rösträttens 1 maj* bli en dag värdig Sverges arbetareklass, en dag för massornas uppmarsch som aldrig tillförne! Riktigt stora massor spränga lekande lätt de stängsel, med hvilka de kringgärdas. Skulle då inte hela Sverges arbetarkår kunna få bukt med ett eländigt, snart 40-årigt "streck"?

Skam öfver den, som saknas på sin plats i ledet denna dag. Hell folkfrihetens, den allmänna rösträttens första maj!

Stockholm 14 april 1902.

Hjalmar Branting.

1903

Inledning

Under året ägde många fackliga strider rum, både före och efter 1 maj. I april exempelvis lockoutades 500 hamnarbetare i Stockholm. Stuverifirmorna inkallade strejkbrytare som inkvarterades på båten som kallades för Lump-Lena. Lika många hamnarbetare drabbades i Gävle. Under demonstrationer mot strejkbrytare där också våld användes häktades, åtalades och dömdes flera stuveriarbetare enligt Åkarspslagen för demonstrationer och aktioner mot "arbetsvilliga".

Politiskt hade SAP blivit starkare. I riksdagsvalet i september 1902 fick Hjalmar Branting sällskap av tre socialdemokrater.

I resolutionen krävdes 8-timmarsdag och "medborgarrätt", rösträtt och föreningsrätt, och protesterades mot en "obarmhärtig indirekt beskattning" som resultat av en utökad militärbudget.

1. Majtalet

- Ort: Södertälje.
- Källa: Södertelge Tidning 1903-05-04, Arbetets söner. Första maj-demonstrationen i Södertelge.

Medborgare!

När man skådar ut öfver en folkmassa, så betydande som denna, på en plats som dock är relativt bland de mindre af våra industricentra, så föres tanken nödvändigtvis till hvad som i välkomsttalet berörts, nämligen att på samma sätt, som vi nu här stå samlade, äro i detta ögonblick tusentals arbetare flockade kring de röda fanorna för att fira arbetets första maj, för att understryka berättigade kraf, för att stärka sina krafter i den förbittrade klasskampen. Det är öfverallt samma känslor, som dallra i de demonstrerande arbetarnas bröst. Arbetareklassen är en klass, som skapats af de nya förhållandena, som framskapats af storindustrien och som hålles i band, hålles i förtryck af privatkapitalism.

Och det är helt naturligt, att bland alla arbetare samma fråga skall ställa sig fram: Hur skola vi kunna komma upp ur det förtryck, hvar vi hålles? Hur skola väl äfven vi, som bära dagens tunga och hetta få någonting att säga med i laget?

Det är samma känsla af förtryck, det är samma längtan efter frigörelse, som frammanat arbetarrörelsen världen rundt, *Idealet för framtiden förenar massorna!*

Den ekonomiska utvecklingen under det senaste århundradet har varit sådan, att den framskapat en storkapitalistklass och en undertryckt arbetareklass. Stora

uppfindingar och upptäckter ha gjorts – om en 1800-talets man kunde se våra tiders förhållanden, skulle han bli ytterst förvånad. Nya krafter ha trädtt i mänsklighetens tjänst, som en föregående tidsålders människor ej kunnat ana. Sinnrika maskiner utföra nu arbetet många hundra gånger hastigare och säkrare än handkraften förr – ångan och elektriciteten äro mänsklighetens lydiga tjänare.

Men dessa stora uppfindingar och upptäckter ha ej verkat lyftande för de trälände massorna, ej lättat lifvet och gjort det ljust och gladt för dem.

Trots den nya kraft, som tillförts mänskligheten genom maskinerna förblir den arbetande, trälände massan ännu i nöd och elände. Det har blifvit så som Viktor Rydberg säger: "Mänskan själf har blifvit trälars träl..." (Grottesången).

Hos dessa trälände massor kommer helt naturligt den frågan fram: Hvarför har ej maskinernas välsignelse kommit oss alla till del?

Erfarenheten visar, att den nuvarande ekonomiska utvecklingens resultat är, att millioner hopas på ett fåtal händer, under det massan får svälta.

Kapitalisterna äro de, som äga arbetsmedlen. Den stora massan har blott sin arbetskraft att sälja – och får ej mer tillbaka än sin lilla arbetslön.

Följaktligen kan den allt skarpare framträdande klyftan mellan klasserna blott anses som ett följdriktigt resultat af den ekonomiska utvecklingen. Utvecklingen har gynnat ett fåtal och låtit massan vara samma slafvar.

Här är ett grundfel i själfva organisationen af samhället. Och där det ondas rot sitter, där skola botemedlen anbringas. Makten skall innehafvas af alla, ej af ett privilegieradt fåtal. Arbetsmedlen skola återföras till samhället. Det får ej finnas en klyfta, som skiljer de olika samhällsklasserna åt, utan solidaritet, som förenar människorna.

Men att vrida till rätta de missförhållanaden som finnas, ett arbete, som berör hela samhällets struktur, är ej ett arbete gjordt på en dag. Det är dock ett arbete för en sådan klass som vår arbetareklass.

Då det gäller att höja arbetareklassens ställning, hjälper det ej därmed att den enskilde individen genom sparsamhet och försakelse söker komma till en drägligare ställning - då hjälper blott en klassrörelse, som tar *alla* med sig och höjer medelnivån. *Hela klassen* måste lyftas samtidigt för att förändringen skall bli effektiv.

När så är, gäller det för arbetarne att känna sin solidaritet och betydelsen af densamma i klasskampen.

Tal. berörde härefter fackföreningarnas betydelse, deras mål och medel. Han framhöll hurusom en hastigt skeende omstörtning af det nu bestående samhället ej skulle kunna blifva bestående därför, att arbetarna ännu ej blifvit tillräckligt mogna för att sköta den makt, som då skulle läggas i deras händer, utan att utvecklingen måste gå evolutionärt och ej på revoltens väg. Arbetarna måste fostras fackligt, kooperativt och politiskt.

Öfvergången från nutida samhälle till det socialistiska skulle, sedan det första stora medlet, allmän rösträtt, ernåtts, gå alldeles omärkligt därigenom att samhället pprocessivt [= successivt] vuxe in de nya sociala formerna och tankarna.

Och vi böra ej ett ögonblick uppge hoppet och aldrig ett ögonblick glömma det stora målet, den socialistiska idealstaten. För denna idealstat är det som de stora massorna af arbetare i alla land i dag demonstrera.

Låtom oss därför samla oss i den glada framtidsförhoppningen, att ej många solhvarf skola förgå innan vi äro ett fritt folk, medborgare i eget fädernesland.

Låt oss utbringa ett lefve för den lyckliga tid, som arbetareklassen skall veta att tillkämpa sig.

Ett lefve för vår kamp, ett lefve för vår seger!

Fyra kraftiga hurrarop höjdes och musiken intonerade Arbetets söner, våra svenska arbetares Marseljäs.

2. Nyhetstelegram om majtalet

- Källa: Social-Demokraten 1903-05-02, s. 2, Södertelje.

Demonstrationen, trots regn i början, storartad. Öfver 1,500 i tåget, 8 fanor och 2 demonstrationsfanor, 3 musikkårer. Ute på mötesplatsen, efter marschen genom staden, minst 2,300 personer. Red. Hj. Branting utvecklade socialismen som arbetarklassens nödvändiga samhällsåskådning, kampen mot det kapitalistiska och politiska förtrycket och dennas vidgande till arbete för ett mänsklighetens kulturideal.

3. Artikel

- Ämne: Uppträderna i Gefle.
- Källa: Social-Demokraten 1903-05-01, s. 2.

Uppträderna i Gefle skall man nog på många håll söka utmynta riktigt eftertryckligt mot arbetarrörelsen. Den enkla sanningen är ju dock att de kommo utan någon ledning, som ett direkt svar från massorna på det småkitsliga förbudet från polisen att få demonstrera genom gatorna, därför att demonstranterna dagen förut inte gått så tysta som vederbörande velat hafva dem. Att ett dylikt förbud skulle väcka ond blod och reta till trots behöfde man just inte vara profet för att förutse. Men polisledningen i Gefle trodde sig tydligen kunna behandla stadens

arbetarbefolkning som en flock skolbarn, till hvilka läraren säger med lyftat pekfinger: nu få ni inte gå ut i dag, för ni var inte så tysta i går, som jag hade sagt till er!

På denna småaktiga början följde sedan komplett hufvudlöshet. Hvad är det för mening i att, när polisen skaffat sig militär förstärkning, man låter denna dels ställa upp sig med *fä[l]ld bajonett*, dels senare kringräna en folkskara på ett torg och hålla nyfikna och kvinnor och barn kvar halfva natten i hällregn, medan man arrangerar defilerung inför befälhavaren som hade man att göra med en skara krigsfångar? Det var ju dock, må man icke glömma detta, en *absolut fredlig* lek med polisen som pågick. Icke det ringaste *våld* begicks på hela kvällen, inte en ruta har man hört talas om har sprungit i kalabaliken; låt vara att hela tillställningen tycks ha haft en rätt utpräglad karaktär af okynne, böra väl dock undertryckningsåtgärderna stå i rimlig proportion till graden af allmän-farlighet hos det ofog man önskar stäffa.

Det som passerat i Gefle bör emellertid vara en maning åt *två* sidor. Vederbörande myndigheter må icke allt för småaktigt taga vid sig om en absolut fredligt demonstrerande skara t. ex. stämmer upp en sång – för det ramlar minsann inte samhället. Men å andra sidan tveka vi icke att bestämt mana de organiserade arbetarna att, icke minst i dag, *undvika* allt, som den utanför stående allmänheten kan få anledning att beteckna som *okynnes-demonstrationer*. Demonstrationsrätten är allt för viktig att neddragas genom planlöst och meningslöst användande i tid och otid, och de svenska arbetarnas goda namn och rykte som mogna, lugna och själfdisciplinerade får icke sättas på spel för det tvifvelaktiga nöjet att framåt kvällarna "gå och titta" på utkommenderad polis och militär, som står där dess förmän mer eller mindre klyftigt stä[l]lt de och inte kunna annat.

Likaså upprepa vi vår maning att i år, liksom alla åren förut, *lugnt åtskiljas* efter demonstrationens slut ute på Ladugårdsgärdet. Vederbörande ha vädjat till de organiserade arbetarna att i dag blifva sina goda traditioner trogna. Vi räkna med visshet på att så också skall ske, och att Stockholm följaktligen, trots den stora konflikt som stufvarnas lönedepressningsförsök framtvingit, skall få en lugn, värdig och god *arbetets första maj*.

Hj. B-g.

4. Recension

- Ämne: Literatur. 1-maj-tidningarna.
- Källa: Social-Demokraten 1903-04-28, s. 2.

I ny utstyrsel presenterar sig i år *Första maj*, Socialdemokratiska Arbetarpartiets Demonstrationstidning. En ung man lyfter käckt den röda fanan, och bakom honom skönjas andra, som rycka fram i tåg.

Inledningssången bär *Ossian-Nilssons* signatur, och det finns i densamma hans fart och flykt och herravälde öfver formen, och hans äkta revolutionära eld lyser där.

”Det är vår, det är maj, det är arbetets rund” – så börja alla verserna, och de utlägga hur det ligger en vädjan, men också en varning, ett hot i denna de röda fanornas dag. Äfven Jönköpings ”Valand” och Göteborgs ”Fredrik Brand” ha strängt sina lyror för ”Första maj”.

Bland prosabidragen rekommendera vi särskilt en längre artikel ”Kan Sverge försvaras?” af Robert Ågren till allvarligt beaktande. I ett svårt och ömtåligt ämne har där förf. styrt sund socialdemokratisk kurs, lika långt fjärran från tom öfverklasspatriotism som från ett visst slags antifosterländskt skräfvel. Lindblad manar till kamp mot militarismen och de indirekta skatter vi i år fått börja smaka; Lindley sammanfattar kort och klart några skäl för åttatimmarsdagen; Sven Persson belyser lättfattligt och träffande ”de höga lönernas ekonomi”; och ett par af våra yngre pennor, red. Rosén i Gefle och Vivi Hilduro i Stockholm, se vi också med nöje hålla sitt intåg i partiets majhäfte.

Porträtten äro: ”Arbetarpartiets Verkställande Utskott”, *storstrejkens* män, en grupp som skulle varit fullt lyckad – om alla fått behålla samma storlek. Red. Magnusson har skrivit texten till densamma. Vidare fortsättes serien af ”våra kommunala representanter” med 6 nya män från olika delar af landet.

Allt i allt har red. N. Wessel lyckats förträffligt i år att få ett innehåll, som bör kunna intressera öfver *hela* vårt land och att få särskilt partiets män *utom* Stockholm talrikt med för att sätta färg på publikationen.

De 15 öre den kostar ger den ärligt valuta för i gediget innehåll.

Äfven *Karbasen* har gifvit ut ett 15-öres 1-maj-nummer, stort 16-sidigt med färgtryck, och som sig bör i gladare genre. Men det finns allvar bakom skämtet, mer än i hvardagslag. Se t.ex. på den stackars elefanten-arbetarklassen, som har att bära på kapitalisten och presten och ämbetsmannen och kungen och att draga på Crusebjörn på kanonvagnen och därtill Åkarps-lagen som en kanonkula bunden vid snabeln! Polispåken är höjd till slag, men få se när den starkes tålmod brister!

Naturligtvis fin[n]s det i tidningen allt möjligt annat också: bild och text af militärlifvets "specielle", L. Kumlin, en dikt af Ernst Hellborg, våra riksdagsmän som kortkungar, två ljusa och två mörka, m. fl. trefligheter.

Vi hoppas på riktigt god afsättning nu i dagarna för bägge de aktuella publikationerna.

-r.

1904

Inledning

Rösträttsfrågan var fortfarande omstridd och olöst. En regeringsproposition föreslog visserligen allmän rösträtt men fortfarande omgärdad av garantier och ingalunda allmän. I majresolutionen krävdes därför "verklig" rösträtt, och man avsåg sig "varje ansvar" för följderna av en politik som bortsåg från folkets "berättigade" krav. I riksdagen tog Branting upp rösträttsfrågan flera gånger under våren.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: Rösträtt och författningsrevision.
- Källa: Social-Demokraten 1904-05-02, s. 1, Första maj i Stockholm.

Samtidigt med detta möte samlades det arbetande folket landet rundt och landen rundt. Det är en stolt dag öfver hela jorden 1:sta maj, den internationella förbrödringens dag. Långt mer än på regeringarna hvilar den stora fredsidén på arbetarrörelser. Ju mera denna rörelse stiger och vinner i styrka, kan man hoppas på fredens dagar liksom på frihetens.

Vi svenskar, ha, sade tal., helt naturligt varit nödsakade lägga in vårt största intresse på de politiska förhållanden, som trycka sin prägel på landet. Allt ifrån den 1:sta maj festen i landet ha vi år efter år protesterat mot den politiska rättslösheten.

Rösträttdemonstrationerna började sakta som en vind, som beskedligt susar öfver vattnen. Då hade socialdemokratien sitt intåg i Sverige. Det blef fart i rörelsen bland de djupa leden. Arbetarna funno att de, trots allt, ytterst ingen annan hade att lita på än sig själfva, sin egen klass. Den samlade sig och gjorde sig en egen politik. Bort från att vara bihang till liberalismen gick arbetarklassen. Den allmänna rösträtten blef grunden och samlingen. Därmed gick ett nytt skede in. Hade de besittande klasserna, hade riksdagen på 1890-talet gifvit folket något af hvad det begärde, då hade det nog för någon tid räckt, men den var förblindad. Den gaf åt folket i stället för politisk rättvisa Åkarslagen, och den nya härordningen som lade en oerhörd tyngd på folkets axlar. Som en konsekvens följde nu, om också motvilligt, från riksdagens sida 1902 års uttalande för den allmänna rösträtten.

Men man ville från högerhåll icke nöja sig med att låta den allmänna rösträtten vara helt enkelt frågan om bredare grund för andra-kammare-valen. Man ville ha med "garantier" af det slag, att våra motståndare själfva fört upp på dagordningen i hela dess vidd frågan hur svenska folket skall bli herre i eget hus. Proportionella val till

blott andra kammaren – det är att öka *första kammarens* maktställning. Därmed har man från högerhåll skjutit fram frågan om *författningsrevision*. Rösträttsutvidgningen växer till en granskning af grunderna för hela vår författning, och själfva första kammarens berättigande kommer då under debatt.

Vi, sade talaren, ha intet att förlora på att författningsfrågan toges upp till diskussion. Ju längre en effektiv rösträttsutökning uppskjutes, dess radikalare blir lösningen. Vill första kammaren undergräfvat sin egen grund genom att en fordran på ändrad författning kommer på dagordningen, så gärna för oss. I och med att författningsändringen kommer på programmet, skjutes väl reformen fram i tiden att stycke, men detta kunna vi bära, ty vinsten blir större då den en gång så kommer. Faller frågan om *allmän* rösträtt nu så kommer den igen – och med följe. Arbetarna skola visa sig äga styrka och disciplin att göra sig kraftigt gällande, hur än händelserna utveckla sig. Hos oss är därför ingen misströstan. Lugnt och klart dömande må vi göra oss alla situationer till godo. Allt hvad motståndarna ta sig för, dit sakerna nu kommit, tjänar blott demokratins sak. Rösträttsfrågan kan icke försumpas: den står brinnande tills den är löst.

Talaren slutade med ett lefve för den hela och allmänna rösträtten. Ned med garantierna! (Stormande jubel).

2. Ur Brantings rapport till Socialistinternationalens kongress i Amsterdam (1904-08-14--), daterad juli 1904

- Källa: Rapporten på svenska tryckt i *Aktuellt i politik och samhälle*, 1964, nr. 10, 1 juni, s. 5, 42-43, Svensk socialdemokrati. En resumé. – Ett handskrivet manuskript av Branting, "Résumé des rapports précédents", i Brantings arkiv, vol. 2.1:02.

[...]

Den svenska arbetarklassen fick under de närmaste åren lita till utomparlamentariska manifestationer. Första maj, här uppe i Norden av tradition halvt om halvt en ledighetsdag, har samlat imponerande massor som fredligt och i god ordning drar fram genom samhällena, demonstrerande för normalarbetsdag och allmän rösträtt.

[...]

1905

Inledning

I Ryssland ledde beskjutningen av demonstranter i Sankt Petersburg i januari till en revolutionär situation, den första ryska revolutionen. I tidskriften *Första Maj* 1905, direkt efter Brantings majartikel, skrev Carl Natanael Carleson (signaturen Spartacus) om "den ryska rörelsen". Branting varnade i sitt majtal för det ryska exemplet och uppmanade "att vid protester hålla sig inom laglighetens gränser". Som ett sådant medel angav han storstrejken som han dock inte förordade just nu. I majresolutionen talades allmänt om "de medel som äro erforderliga". Anledning till protester gav regeringsförslaget om straff vid aktioner, det vill säga främst strejker, som kunde ses som samhällsfarliga avtalsbrott, alltså ett slags strejkförbud. I majtalet 1908 talade Branting om "den frihets- och fredsbringande revolutionen" i Ryssland.

När det gäller rösträtten så upprepade regeringen bara sitt otillfredsställande förslag från året innan. "Medborgarrätt" istället för undantagslagar, "brutala klasslagar", var majresolutionens lösen.

Unionsfrågan tillspetsades vilket ju också ledde fram till upplösningen av unionen på hösten. Branting talade mot "den storsvenska vanvettspolitiken".

1. Majtalet

- Ort: Gävle, Boulognerskogen.
- Källa: Arbetarbladet 1905-05-02, s. 2, En storslagen demonstration i Gefle. Hj. Branting karakteriserar regeringspolitiken.

[...]

Ordföranden i Arbetarkommunen, red. Rosén hälsade här de demonstrerande och dagens talare red. Hj. Branting välkomna, konstaterande, att det stora deltagandet i demonstrationen tydde på ett mer än vanligt lifligt inträse för de förhandenvarande frågorna, hvilket inträse betingades af dessa frågors stora betydelse. Hr *Hj. Branting* besteg därpå talaretribunen, hälsad af lifliga applåder, samt höll ett timslångt, ofta af applåder afbrutet föredrag, hvori han på ett klart och koncist sätt utredde den politiska situationen, sådan den tager sig uttryck i rösträtts-, unions- och sträjkfrågorna.

Tal. erinrade bl.a. om den sorgliga urtiman af 1892 och de löften som då gåfvos om medborgarrätt åt folket – löften som endast gåfvos för att svikas. Tal. karakteriserade vidare planerna på införande af proportionella val såsom ett försök till en

öfverrumpling, afsedd att ge högerinträssa i riksdagen oproportionerligt stort rum, för att sedan utgifva häraf följande beslut som folkets vilja.

Hr Branting riktade härefter ett skarpt angrepp mot det Boströmska regeringssystemet, som tagit sig ett så eklatant uttryck i det sträjkförbudslagförslag, som regeringen lagt fram, några få veckor efter att ha bilfvit bekant att arbetarne beslutat sig för att fredligt afvakta rösträttsfrågans lösning.

Detta lagförslag är det hänsynslösaste som någonsin förekommit i vårt land och nästa steg, om det blefve antaget, vore gifvet munkorgslagen, som hindrade prässen att kommentera skändligheterna.

Tal. berörde ock unionsfrågan, skarpt fördömande den storsvenska vanvettspolitik, som gjort att Norge sett sig tvunget att bereda sig på den eventualiteten att med vapenmakt tillbakaslå öfvergreppen, samt karakteriserade den svenska regeringens uppträdande såsom *de systematiska löftesbrottens politik*.

Hvad arbetarne ha att göra är att kraftigt säga ifrån att de ej gilla denna regim, som har sina ideal i Petersburg i st. f. i Västeuropa – ett omdöme som ej minst har sitt berättigande i det ständigt visade misstroendet mot arbetarna, hvilket t.ex. nu visar sig i inkallande af militär till hufvudstaden – garantien af tjugo skarpa patroner pr man! Tal. hoppades att likheten med Ryssland ej skulle sträcka sig längre och manade arbetarne att vid protester hålla sig inom laglighetens gränser. Men inom dessa gränser befinner sig äfven det effektivaste medlet – storsträjken. Tal. manade dock icke till storsträjk – den maningen skulle de maktägande själfva få utfärda.

Red. Branting som ofta afbrutits af stormande applåder, slöt med att utbringa ett lefve för arbetarklassens seger öfver klassamhället, som besvarades med fyra rungande hurrarop.

Utrymmet och önskan att bereda personalen om möjligt någon ledighet på första maj förbjuder oss att för dagen återgifva mer än dessa fragment af det glänsande talet.

[...]

2. Nyhetstelegram om majdemonstrationen

- Källa: Social-Demokraten 1905-05-02, s. 2, I landsorten.

Gäfle, måndag. Demonstrationen storartad. I tåget genom staden deltog 35 föreningar med 24 fanor och 9 musikkårer. Enligt polisuppgift deltog i tåget 6,000 personer. Vid mötesplatsen voro säkert 8,000 närvarande. Redaktör Rosén hälsade välkommen. Hufvudtalet hölls af redaktör Branting. Han genomgick rösträttsfrågans

öden, de brutna löftenas politik, belyste halfproportionalismens innebörd och hur årets förslag öppet fullföljde partisyften mot rättvisan. Brännmärkte regeringens sträjklagar, hvilka måste drifva lugna arbetare till yttersta motstånd. Samma löftesbrottens politik har samma härskande klick fullföljt mot Norge, men där möter ett enigt folk, beslutet att ej vika. Sverges arbetare skänka dock sina sympatier helt åt det norska folkets själfständighetskraf, icke åt sina egna förtryckare. Måtte de maktägande häjda sig i tid. Sanktion af konsulatlagen, hvarom norska folket är enigt, och sedan förhandling, det är lösningen. Arbetarklassen i Sverge är besluten att till det yttersta häfda sin rätt, men med lagliga medel. De maktägandes utmaningar med truppsammandragningar som i Petersburg skola vi besegra genom lugn, besinning, liksom Tysklands socialdemokrater afvisade dynamitpolitiken och genom sin laglighet krossade Bismarcks socialistlag. Vår kamp blir lättare, ty en Ramstedt är ingen Bismarck. Lefve arbetarklassens framtida samhälle.

Den allmänna resolutionen antogs enhälligt. Demonstrationen i allo vällyckad. Senare partikollation på Strömdalen, Gäfle arbetares nyaste stolta eröfring som från öfverklassprivilegium blifvit en Folkets park, där den röda fanan svajar.

Branting

3. Artikel

- Ämne: April-betraktelser 1905.
- Källa: Första Maj 1905, s. 6.

När detta läses har kanske händelsernas hjul rullat ett viktigt stycke fram. När det skrives stå vi däremot ännu inför det ovissa i fråga om utsikterna både för sträjkförbudet och rösträttseländet. Vi veta ej, om vi skola ha en utpräglad reaktionär eller en färglöst reaktionär regering att slåss mot – på en upplyst, frisinnaad regering, som helt enkelt vill alla rätt, får nog ett så *tålmodigt* folk som det svenska vänta!

Så mycket tror man sig veta i de stora frågorna, att konstitutionsutskottets första-kammar-halfva, med stöd af "annexet" från den andra, i år bestämt sig för *första kammarens fjolårsbelslut*, d.v.s rösträtt blott för dem, som påförts skatt och betalat den, städer och landsbygd väljande med utjämnad rösträtt och proportionella val. Detta var i fjol det Billing-Barnekowska anbudet, kronan på den skamlösa förfuskningpolitik vi bevittnat allt sedan löfvena gåfvos under härordningskampanjen. Det lämnar ju t.o.m. den allmänna rösträttsens grund för att helt gå tillbaka till census-rösträtten. "Är du för fattig att påföras direkt skatt, så får du ingen rösträtt, bara värneplikt och svälttullar!" – det är kort och populärt öfversatt *det* förslagetets mening. Till och med hr Berger – man tänke sig till och med han! – har

energiskt vägrat att gå *så* långt från hvad som lofvats. Han vill att hans rösträtt skall kunna *heta* "allmän" – att den sedan inte blir det bekymrar honom ej.

Men motståndet har växt mot proportionalvalen. I andra kammaren bjudes då på två kompromisslinier: Mossebo eller Tällberg-Staaff, hvilketdera får det vara? Den förra är Göteborgshögerns, den senare samlingspartiets, och vid en flyktig granskning äro de förvillande lika. En hufvudskillnad är dock att Mossebo afser att med konst skapa fram 165 rena agrarkretsar, i hvilka ingen folksammanhopning på öfver 1000 själar må förekomma; så fort en sådan bildas, in med den till de förtappade städerna! Det andra förslagets kardinalfel är dess trånga bygdevyer: ingen valbar utom kretsen, ingen klar meningsstrid, utan kompromissnamn från början, ty den blir vald, som kommer högst, äfven om kanske två tredjedelar af valmännen röstat på andra; och så naturligtvis de tarfliga utskyldstrecken, det stora affallet från den allmänna rösträttens rena fana.

Gent emot en sådan bastard af ny rätt och gammal orätt står enkelt och klart socialdemokratiens rösträttsprogram. Ingen doktrinarism i den praktiska anordningen af valkretsarna, men orubbligt fast i krafvet på ärlig allmän rösträtt. *Där* är den enda lösen, som är arbetarklassen värdig, och där är framtidens – *om vi själfva vilja det*, en nära framtids lösning.

Hvad skola vi då här säga om sträjkförbudslagen, om den nya, plötsligt af det onda samvetet framdrifna undantagslag, som i ett slag kastat om hela situationen i landet, som drifvit de nyss kallblodigt afvaktande massorna till förbittrad beslutsamhet att, om så påfordras, våga det yttersta för att bevara sin rätt som frie män! *Vi* behöfva ej orda här, folket har redan, när detta skrives, själf tagit ordet och talat med ett allvar, som ej kan missförstås. Sviker här andra kammaren sin solklara plikt att värna de nu rättslösa åtminstone mot nya bojor, blir den Bergerska skamlöshetslagen trots folkets stormande protester genompiskad i riksdagen – ja, då ha ni själfva så velat, ni dårar, som skapa folkresningar och sedan med stupid och ilsken förvåning se att den, som ni lömskt öfverfaller, försöker att slå igen!

Vi stå nu 1 maj inför afgörandet. Men i alla den väldiga klasskampens vaxlingar, i storm och i segerjubel, i stillare samlingstider eller i tillfälliga nederlag, öfverallt och i alla skiften skall ljuda högt den lösen, som 1 maj öfver hela världen symboliserar:

Lefve arbetareklassens orubbliga solidaritet!

Hjalmar Branting.

1906

Inledning

Riksdagsvalet i september 1905 där rösträtten var den dominerande frågan blev en stor framgång för SAP. Den socialdemokratiska riksdagsgruppen ökade till 13 ledamöter. En liberal ministär under Karl Staaff tillträdde. I Andra kammaren fanns en vänstermajoritet. Den nya regeringens rösträttsproposition godkändes inte av socialdemokraterna och i Första kammaren godkändes inte några ändringar i rösträttsfrågan. Regeringen Staaff avgick i slutet av maj 1906. Rösträtten dominerade majdemonstrationerna, framför allt den negativa hållningen från Första kammarens sida, och i resolutionen krävdes inte bara en rösträttsreform utan en "fullständig författningsrevision".

Regeringen Staaff hade sett till att skärpa strafflagen för radikal propaganda, inte minst antimilitaristisk agitation (de så kallade Staaff-lagarna). Flera fängelsedomar följde, bland annat för Hinke Bergegren och Axel Holmström. Tvångslagar spelade också en roll i arbetskonflikterna under 1906. En uppmärksam händelse var vräkningarna i Mackmyra i april.

I majresolutionen ingick också det traditionella kravet på 8-timmarsdag. Hur läget var på den punkten i de olika länderna försökte Socialistinternationalen ta reda på genom en rundfråga där ett svar, undertecknat av C. G. T. Wickman och Hjalmar Branting, inkom också från Sverige.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: Första kammaren inför afgörandet.
- Källa: Social-Demokraten 1906-05-02, s. 1, Mönstringsdagen.

Det såg länge ut som om stämningen i år för rösträttsreformen skulle bli relativt matt. Regeringsförslaget, afpassat efter riksdagskompromisser, kunde ej entusiasmera. Hur helt annorlunda var det ej 1902, då massorna verkligen voro i rörelse för att en gång för alla slå ned strecksänkingsförslagen och sätta upp den allmänna rösträttens princip som den enda lösningen! Och min öfvertygelse är, att om regeringen tagit ett steg längre åt vänster i sitt förslag, skulle den i massornas aktiva anslutning vunnit mångdubbelt mera än den måhända förlorat till höger i beräknade riksdagsröster.

Vi ha f.ö. nyss fått från det mest auktoritativa håll ett erkännande att regeringsförslaget är "intet idealförslag". Och särskilt vi stockholmare, som vinna

blott att två års betald kommunalskatt strykes bort, medan i stället kronoskatten kräfvades och åldersstrecket höjdes, kunna ej gärna bli entusiaster för detta förslag.

Men lika fullt har på allra sista tiden en kraftig rörelse börjat, ej så mycket för regeringens förslag, men mot dess fiender. Ordet Mackmyra har fått en ödesdiger klang i svensk politik, och en våg af förbittring har gått fram mot dem, som mötte med hånskratt att statsministern erinrade om det naturliga sambandet mellan rösträtt och fosterlandskänsla.

Det är från det hållet man vågar tala om att rösträtten måste ges i rättvisans tecken! När år 1900 af mig föreslogs verklig proportionel[1] rättvisa, lika rösträtt och proportionella val vid stadsfullmäktigeval, afslogs detta af första kammaren utan att ett ord spil[1]des därpå. Först när man fann sig kunna med en parodi på proportionalism vinna att under sken af rättvisa makten fick ligga där den ligger, vaknade intresset för proportionalismen.

I höstas gick högern till val på denna sin "rättvisa", och blef slagen. Nu har man ställt upp en ny form för samma gamla humbug. Påboda-förslaget, som innebär att de fyrkvalda skola sammankomma och leka proportionalism, när de utse sina ombud i första kammaren.

I Frankrike där den lika rösträtten är genomgående princip, har man också en första kammare. Den väljes länsvis af följande grupper: 1) de af den lika, allmänna rösträtten valda deputeraderna; 2) de af den lika, allmänna rösträtten valda landstingsmännen; 3) ett antal valmän, utsedda kommunvis af de af den lika, allmänna rösträtten valda kommunalråden. Alla dessa sammanträda och välja senatorerna. Vill man tänka på ett sådant valsätt till en första kammare, så kan där införas proportionella val och det kan bli tal om att det är ett ärligt anbud – om man nu icke från början vill ställa sig på den enklaste och klaraste grunden och kräva enkamarsystem med proportionella val.

Ännu några dagar har första kammaren i sin hand att begränsa den gamla rösträttsfrågans lösning till en reform af andra kammaren. Men låt den säga nej ännu en gång, och folkfordran skall resa sig landet rundt, bort med hindret!

Finns det någon som är mer angelägen än vi om första kammarens bestånd i dess nuvarande form, han bör bedja och bönfälla hos densamma att ge akt på tidens tecken. Nyss har från Finland budskap kommit att Rysslands själfhärskarmakt ej funnit klokt att motsätta sig det finska folkets kraf på enkamarsystem och fullt allmän rösträtt. Om några dagar samlas i Petersburg den första ryska nationalförsamlingen som trots allt nog blir utgångspunkten för det ryska väldets inryckande i tidens allmänna demokratiska utveckling. Och i Österrike har regeringen lagt fram ett rösträttsförslag, radikalare än vår regerings.

Är detta verkligen tider för att uppskjuta och dröja med en mycket kringskuren rösträttsreform? Fallen undan i tid så skulle han tillropa första kammaren. Ty eljes

kommer oundvikligt den kamp, som då skall föras mellan hela svenska folket å ena sidan, och fyrkväldets spetsar å den andra. Och utgången däraf är icke oviss. Vi skola veta att finna de nödvändiga medlen att bryta de fyrkvaldas motstånd.

Ett lefve för den ärliga, klara allmänna rösträtt, som gör folket till herre i eget hus!

Talet, som flera gånger afbröts af bifall, mottogs med stark anslutning och lefverop för talaren.

2. Artikel

- Ämne: Bland första-maj-talarna.
- Källa: Social-Demokraten 1906-05-02, s. 3.

Bland första-maj-talarna, hvilka Stockholms Arbetarekommuns styrelse i år anmodat att medverka vid demonstrationen på Ladugårdsgärdet, var som allbekant är, äfven redaktören för "Brand", hr Hinke Bergegren.

När ett felgrepp ägt rum är det efter vår mening icke lämpligt att för mycket rifva i hvad som redan passerat. Men så pass stort uppseende har denna sak väckt i vida kretsar, att vi ej kunna stå till svars med att helt stillatigande gå den förbi, blott inkasserande som berättigande alla de hånfulla eller harmsna utgjutelser öfver den svenska socialdemokratins, som den föranledt.

Som prof på den förra arten citera vi Sv. Dagbl.: Bland socialdemokraternas officiella första-maj-talare märkes redaktör Hinke Bergegren, som talar vid tredje talarstolen. Hr Branting tar afstånd från Hinke. Han talar nämligen vid första talarstolen!

Ur den senare må anföras Göt. Handelstidning, som i en artikel om "ungsocialism och socialdemokrati" skrifver bl.a.: Ungsocialismen lefver på sitt skrän och sina grumliga färger. Nödgas den en gång att precisera sitt anarkistiska innehåll, så är den slagen till en slant. Sammansudderiet har väl nått sin höjdpunkt därmed, att hr Hinke Bergegren blifvit utsedd till 1-maj-talare i denna tid, då allvarliga frågor äro uppe för den kroppsarbetande samhällsklassen och då det är ansvar med, hur den förfar. Detta val är ju en formlig samhörighetsförklaring med hr Hinkes militära uppviglingsarbete.

Vrängande fienders dagliga angrepp lämna oss oberörda. Men det fin[n]s en allmänhet utanför de bestämda partilinierna, hvilken vi efter 20-årigt arbete uppfostrat att åtminstone till någon del förstå och erkänna det berättigade i den socialdemokratiska arbetarrörelsen. Och det kan icke vara oss likgiltigt om vi inför dessa kretsar stå antingen som hycklare eller hållningslösa "sammansuddare".

Vi måste därför utan omsvep säga ifrån, att så gärna vi ville kunna helt försvara vårt partis åtgöranden i detta fall, så är det oss omöjligt. Stockholms arbetarekommuns styrelse har efter vår mening, genom detta val af talare, begått en tanklöshet, då den förbisett att det utåt *måste* fattas som en solidaritetsförklaring äfven i annat än någon del af första-maj-programmet, och på samma gång en taktlöshet mot särskilt de förut anmodade riksdagsmän, hvilkas ställning den försvårat genom denna komplettering af sin talarelista.

Med denna öppna förklaring ville jag gärna för min del betrakta episoden som avslutad. Redan detta bör ju vara nog att visa, att den solidaritet mellan dem, som hålla på partiprogrammet, och dem, som bekämpa vissa af dess fundamentala satser, icke existerar, äfven om Soc.-D. Före 1 maj af själfklara hänsyn till den förestående demonstrationen icke svarat på angreppen.

Hj. B-g.

3. Artikel

- Ämne: Tre uttolkare.
- Källa: Social-Demokraten 1906-05-05, s. 3.

Min förklaring om hr Bergegren som 1-maj-talare har framkallat utläggningar, som kräfva ett svar. Jag förbigår alltså ett par högerblads triumferande citater ur "Brand", hvilken på nytt klagat öfver hur de stackars arbetarna "bedragas" af socialdemokratins "humbugs"-politiker. Ju klarare, dess bättre.

"Sv. Dagbl." finner det "uppenbart orimligt" att partiet ej skulle vara solidariskt med sin "officielle talare". Partiet representeras af kongressen och mellan kongresserna af partistyrelsen; 1-maj-talarna har utsågos af styrelsen för Stockholms arbetarekommun. Om denna eller någon annan likställd korporation begår ett missgrepp. *Det* och icke motsatsen vore "uppenbart orimligt".

”Aftonbladet” finner att jag bort vägra att tala. Hänsynen till demonstrationen måste dock gå före personliga känslor – hur skulle vi eljes kunna af andra kräfva partidisciplin?

Men konstigast är ”Dagens Nyheter”. Den skolmästrar att vi ej långt före detta följt dess råd och ränsat bort ogräset. ”Hade arbetarnas förtroendemän begagnat sina resurser i denna riktning”, så hade – hör och häpna! – ”statsmakterna knappast behöft väpna samhället genom en skärpt lagstiftning”.

Alltså: att socialdemokratin i Sverge tills vidare saknar hvarje formel[1] möjlighet att afskilja från sig elementer, som förneka dess principer och smutskasta dess förtroendemän, denna förvisso beklagliga brist skulle alltså vara ursäkten för – den liberala regeringens utlofvade antimilitaristlagar! Logiken är något halsbrytande. Det tycks inte bekomma D. N. riktigt väl att vara regeringsorgan. Som oppositionsblad skulle den aldrig ha hittat på att en lucka i arbetarpartiets stadgar borde fyllas genom inskränkning i tryck- och yttrandefrihet.

Den förra partistyrelsen föreslog kongressen 1905 att fylla den luckan. Kongressen afböjde att upptaga frågan; den byggde förhoppningar på den nya, mjuka ton, som anslogs från visst håll vid det tillfället. Erfarenheten har sedan lärt många hvad dylika kastningar äro att bygga på. I sinom tid lär väl följaktligen partiet, icke alls efter utanför stående vinkar, men efter sina egna behof, handla som situationen kräfver.

Hj. B-g.

4. Rapport om 8-timmarsdagen till Socialistinternationalen

- Källa: Bureau Socialiste International. La manifestation internationale du 1er mai. Proclamation du B.S.I pour année 1906 suivie d'une série de brefs rapports de 14 parti affiliés sur la journée de huit heures [titeln också på tyska och franska]. Bryssel 1906, s83-84, i Socialistiska internationalen [samling], vol. 02. – Rapporten på franska s. 27-29 och på tyska s. 54-55.

SWEDEN.

LEGISLATION. – The object of the new law of November 18, 1861, concerning the employment of "persons in low age" in factories and workshops, tends to forbid the employment of children, who are not twelve years old and who do not possess the knowledge required for the examination which they have to pass on leaving the public schools and of those for whom the work is too hard by reason of bad health.

By "persons in low age" the law means persons who are not quite 18 and by "children" those who are not quite 14.

The same law permits the daily employment in factories of "children" during six hours maximum and of "persons in low age" during 10 hours. These hours shall fall between six o'clock in the morning and eight o'clock in the evening. The law forbids the employment of girls and children underground, in mines or in quarries. Up to now however, this law has been delusive, for it has often been violated without punishment ensuing.

A complementary law was promulgated on October 17, 1900. It prescribes, that children, who are not 13, shall not be employed for more than six hours daily, in industrial professions. It also limits to 10 hours, daily, the work of persons who are not yet 18. These hours fall between 6 o'clock in the morning and 7 o'clock in the evening.

Since the promulgation of the law of May 10th, 1889, concerning protection against professional dangers, and of the rider added to the law, dated December 13, 1895, and, finally, since the introduction of labour inspection, the Swedish proletariat has more guarantees that the law will be obeyed.

Sweden does not yet possess any legislation as regards the working hours of adult workmen. However, in consequence of the activity of strong labour organisations, hours of work have been steadily reduced.

In the beginning of the labour movement, in 1880, working hours were 12 and even 15 daily, while now, in general, they have been reduced to 9 and 10. In all collective labour contracts, which are being contracted for at the present time, working hours, per week are 60, maximum. In certain branches, they have been reduced to 58, 56, 54 and even 52. We do not yet possess exact figures concerning the different professions, but an inquiry, which the government is making, will prove, beyond all contestation, that the movement for diminishing hours of labour in Sweden has not been in vain, although legislation has not, till now, considered adult workers.

The two Chambers of the "Riksdag" have however resolved, unanimously, that government shall submit to Parliament a bill, stipulating conditions by which municipalities will be authorized to fix a closing hour for shops and another bill improving existing laws regarding the trade of pedlars. The object of this resolution is to fix legal working day for trade employees.

C. G. T. Wickman, Hj. Branting
(in name of the Socialdemocratic Party of Sweden)

1907

Inledning

Den nya regeringen under Arvid Lindman lyckades driva rösträttsfrågan framåt och en rösträttsreform beslutades och sammanjämkades mellan Första och Andra kammaren den 14 maj men fortfarande var skillnaden mellan kamrarnas inställning tydlig och lösningen långt ifrån en allmän och lika rösträtt, bland annat skulle frågan om kvinnors rösträtt bara utredas. Socialdemokraterna krävde fortfarande en grundläggande författningsrevision. SAP:s extra kongress den 24-27 april handlade om rösträtten och där diskuterade också en eventuell ny rösträttstreck.

Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: En ny statsförfattning.
- Källa: Social-Demokraten 1907-05-02, s.1-2. På arbetarnas mönstringsdag.

Ordf. hr *Hj. Gustafson* hälsade nu jättedemonstrationens deltagare välkomna, särskilt i de i första avdelningen marscherande kvinnorna, ungdoms- och nykterhetsorganisationerna, varefter han gav ordet åt red. *Hj. Branting*, som skulle tala över "En ny statsförfattning".

I folkens liv, yttrade tal., avspeglar författningarnas växling de sociala förskjutningarna, Vi känna hur i Sverges hävder den jordbesittande adeln länge varit det ledande ståendet, men under förra seklet stärktes böndernas ställning; och 1865 skedde genombrottet, så att den nya andra kammaren till stor del måste bli en allmogens representation. Nu skola arbetarna fram. Men när på de senaste årtiondena det visat sig att den likställda första kammaren blivit allt klarare en kapitalismens väktare, kan författningsreformen nu ej stanna vid blott en ändring av grunden för andra kammaren. I fjol ginge vi dock med därpå, som ett steg framåt, men vad sedan hänt har gjort att huvudkravet måste läggas så, att vi måste ha trygghet för att en bestämd folkvilja också är rådande och ej korsas av vissa klickars motstånd. Så har vår gamla rösträttsfordran vidgats till krav på *författningsrevision*.

Vårt förslag till en sådan är byggt efter klara demokratiska linjer och har hastigt vunnit en anslutning, som tillvunnit den respekt även av dem, som rygga tillbaka för den klara demokratin. Så har t. o. m. högerens nuvarande regering ej kunnat undgå att söka genom en kommunal rösträttsreform något demokratisera grunden för första kammaren. Men i den politiska konsekvensen, att släppa åtminstone några av de nya lagren in i första kammaren, ryggade man tillbaka. Den tanken togs då upp av andra, och det är detta som förklarar att namnet Tällberg på sistone stått så i centrum av det

politiska intresset, att hans lilla "oeftergivliga" tillägg innebär svaret på frågan om demokratiseringen skall leda fram till första kammarens dörr eller dock öppna en möjlighet att stiga *in genom* denna dörr.

Rösträttsutskottet har nyss fattat sina definitiva beslut. Försöken till närmande ha strandat på allt för oförenliga ståndpunkter, då första kammaren ansett sig gå till mötes övernog utan att ändå verkligt öppna sin dörr. Utskottets majoritet förordar följaktligen k. m:ts förslag med tre jämkningar: en förbättring av valmetoden, så att partilistorna bli fastare mot smågruppers manövrer; en liten ytterligare demokratisering av röstskalan, dock med den 40-gradiga bibehållen; samt upptagande av kvinnornas kommunala valbarhet. Dessa ändringar äro ju var för sig alls ej oviktiga, men icke ändra de totalintrycket av k. m:ts förslag som en otillräcklig reform, ur arbetarnas synpunkt alldeles oantaglig, då den lämnar första kammarens rekryteringsområde lika exklusivt som hittills, på samma gång den kammaren icke får en minskad, utan snarare en stärkt maktställning,

Inför den situationen blir nu den stora frågan: *skall andra kammaren stå rak i ryggen?* Skola de tvekande hålla på sina "oeftergivliga" villkor? Jag hoppas att de ej skola visa det vankelmod och dess kortsynthet om sin egen klass' påtagliga intressen att nu åter slå om. Men för oss ligger vägen klarare än någonsin. Vi ha redan tidigt gent emot förvirringen fordrat: *låt folket döma!* Som ställningen nu blivit är det än mera påkallat. Folket må döma om en linje, varom det aldrig tillsports. Jag hyser den tillförsikten att vårt förslag till författningsrevision genom sin enkla demokratiska byggnad skall ej blott bland arbetarna, utan långt vidare, erkännas som det mål, till vilket vi skola sträva. Aldrig mer skall reformen kunna stanna vid blott andra kammaren. Man kan tänka sig att vi ej i ett slag hinna ända fram till vår fullständiga författningsrevision, men på den vägen *måste* vi fram, och så må de faktiska maktförhållandena mellan klasserna avgöra om vi kunna taga hela steget med en gång.

För vår del vilja vi det, och med tillförsikt ställa vi vårt förslag mot alla de andras. Det skall göra omsider utan förbehåll svenska folket till herre i eget hus, det löser frågorna och skjuter ej upp dem, det tar med kvinnornas valrätt och valbarhet, det avskär icke ungdomen från att göra sin insats i vårt lands politiska liv, det bygger den direkt folkvalda kammaren på bredast möjliga grund, utan censusröster. Det är ett ärligt och helt förslag, för vilket det är vår plikt att kämpa och som skall visa sig ha kraft att vinna anhängare i massor. Ett leve för socialdemokratins reformförslag, för ärlig allmän rösträtt vidgad till och uttryckt i en *ärlig författningsrevision!*

1908

Inledning

En otillfredsställande rösträttsreform som gällde först efter 1908 års val, arbetskonflikter, åtal och straffåtgärder enligt Åkarps- och Staafflagarna – bland annat konfiskerades en "anstötlig" fana under majdemonstrationen i Stockholm – inga förbättringar på det sociala området – exempelvis föll en socialdemokratisk motion om lagstadgad 8-timmarsdag, också en liberal motion om arbetslöshetsförsäkring avvisades – och allmänt en högerreaktion präglade hösten 1907 och våren 1908. Regeringen Lindman prioriterade också ett förstärkt försvar, och det fanns tendenser till ett närmande till Tyskland. Sverige hade dessutom i december med Gustaf V fått en ny kung som inte var främmande för den senare omläggningen av utrikespolitiken..

I majtalet tog Branting upp dessa förhållande men också försvarsfrågan. Han markerade visserligen sin försvarsvänlighet men varnade å ana sidan för militarismen och ökande försvarsbörder, å andra sidan för den påtagliga krigsfaran genom "roflystna härskare". Han erkände också – det återkom han flera gånger senare, särskilt efter krigsutbrottet 1914 – att arbetarrörelsen fortfarande var en minoritet och för svag att kunna genomdriva sitt fredsprogram.

1. Majtalet

- Ort: Nyköping, Stora torget.
- Källa: Södermanlands Läns Tidning 1908-05-04, s. 3, Första majdemonstrationerna. I Nyköping.

[...]

Tåget [samlingen på Stora torget] gick den förut bestämda vägen rundt staden och var vid half tretiden åter på St. torget, där framför residenset en rödklädd talarestol var rest. Sedan kommunordföranden, hr Håkansson, yttrat några inledningsord och sångarna sjungit marseljäsen med svensk text, och en vårsång, besteg redaktör Hjalmar Branting talarestolen och höll ett timslångt tal om socialismens betydelse. Hr Branting är ju känd som en framstående talare, och till innehållet var hans föredrag ganska hofsam och fritt för svårare utfall mot oliktänkande.

Inledningsvis berördes rösträttsfrågan och framhölls, att socialisterna ej ansåge denna löst genom det nu hvilande förslaget, utan önskade en genomgripande författningsrevision med rösträtt för kvinnor, sänkt åldersstreck, borttagande af fordran på skattebetalning för rösträtt och af den 40-gradiga kommunala röstskalan. Så följde en längre utveckling af 8-timmarsdagen och dess fördelar, och därefter öfvergick tal. att orda om den nuvarande allmänna ställningen.

Långt ifrån att dessa arbetareklassens nyssnämnda kraf möttes med välvilja och förståelse af den bestämmande majoriteten i riksdagen, hotade i denna stund försök att tränga arbetarne tillbaka genom att kringskära yttrande- och tryckfriheten, hindra fackföreningarna att göra allt det goda för arbetarne som de kunna, komma åt deras kassor, förhindra deras möjlighet till effektiv samverkan. Man vill således låta lagstiftningen in i det sista tjäna fåtalets intressen mot det arbetande folkets flertal och förvända lagstiftningen från att vara hvad den bör, ett värn för rättfärdigheten, för allas lika rätt, men därjämte en faktor, som hjälper på och drifver fram utvecklingen, som stödjer de svaga och hjälper dem fram mot de faktiskt starkare – i stället ville man ha en lagstiftning, som sätter ytterligare nya vapen i händerna på de ekonomiskt starkare medborgargrupperna. I detta afseende gällde det för den svenska arbetareklassen att oryggligt slå vakt om den frihet den har, att icke låta sig på något sätt bindas till svårare möjlighet att kämpa för sin frigörelse, det gällde för densamma att i detta hänseende göra allt hvad den kan för att slå tillbaka, och detta icke minst därigenom, att de vid höstens val så förfara, att ingen som är vän af dessa lagar, ingen som icke gifver klart besked i den punkten, släppes öfver bron, utan att man ser på det väsentliga, ser på, att reaktionen står lurande och vill på allt sätt begagna, hvad den tror vara sin korta nådatid, till att binda folket ännu mycket mera, innan den allmänna rösträtten kommer, som visserligen ej är som socialisterna skulle önska den, men dock släpper fram massor af medborgare, som hittills stått utestängda.

I fortsättningen berörde tal. försvarsfrågan och förklarade därvid, att han ingalunda ansåge ögonblicket nu vara inne för oss att gå in på afväpningens väg, ty det är ännu ej så långt hunnet, att arbetareklassens vilja till fred i de tongifvande länderna är den bestämmande, och man måste därför räkna något med fakta, sådana de föreligga, med det förhållande, att arbetarne i dessa länder ännu icke äro tillräckligt starka att ha utrikespolitiken i sin hand. Man finge afvakta, att de finge ett allt fastare grepp härpå, att de göra det allt svårare och svårare för de makthafvande att enligt sina egoistiska intressen låta roflystna härskare vid gynnsamt tillfälle kasta sig öfver en svagare granne. Men man kunde ej garantera, att de nu läte hejda sig, och minst gällde detta om vår östra granne, där despotismens järnhäl för tillfället åtminstone krossat den frihets- och fredsbringande revolutionen. Å andra sidan borde vi dock ej ha ökade försvarsbördor och måste sörja för att dessa minskas i den mån fredsgarantierna växa. Det gällde att hålla militarismen inom rimliga gränser, hålla efter de militära missbruken, och detta vore en uppgift särskildt för arbetareklassen, som vill freden och, när den kommer till makten, skall förverkliga fred och broderskap mellan nationerna.

Talet afslutades med några ord om socialismens ideal, och ett fyrfaldigt lefve höjdes för arbetarnes första maj.

Så spelade musiken "Arbetets söner", och till sist antogs en lång resolution om författningsrevision. lagstadgad åtta timmars arbetsdag, motstånd mot klasslagar och militarism.

2. Nyhetstelegram om majtalet

- Källa: Social-Demokraten 1908-05-02, s. 2 [av Branting?], I landsorten.

(Privattel. till "Soc.-D.")

Nyköping.

Demonstrationen räknade 1,000 man i tåget, med 2 musikkårer, 17 fanor och ett ungdomsklubsstandar med samma inskription, som i Norrköping befanns samhällsvådligt, men naturligtvis av en förnuftig ordningsmakt icke rördes. På stora torget, mellan länsresidenset och rådhuset, voro samlade c:a 2,000 personer. För dessa utvecklade red. *Hj. Branting* innebörden av kravet på lagstadgad 8-timmars-dag, berörde inledningsvis att rösträttsfrågan icke var löst som demokratin måste fordra, manade till enhetlig kamp mot hotande klasslagar och ruinerande militarism, utan att dock genast uppställa avvägningskravet, då särskilt i öster frihetsrörelsen ännu icke gjort sitt genombrott. Arbetarklassens samhälle skall dock med social nödvändighet komma och därmed fred mellan folken och demokratins seger hos varje folk. Resolutionen antogs. Sångföreningen sjöng vackert flera sånger, och "Arbetets söner" unisont. Gott väder.

1909

Inledning

I sista riksdagsvalet enligt den gamla rösträttsordningen i september 1908 gick SAP ytterligare framåt och andrakammarfraktionen bestod numera av 33 ledamöter. Annars präglade arbetskonflikter, lockouter och strejker, sommaren och hösten 1908 och våren 1909. Mest uppmärksammas blev attentatet mot strejkbrytare på båten Amalthea i juli 1908. Vilket ledde till kännbara straff för de tre gärningsmännen. I riksdagen befästes i februari två vilande lagförslag: de såkallade Staafflagarna och rösträttsreformen.

Majdemonstrationen var den 20:e sedan starten 1890. "En liten axplockning" om majfirandet publicerades i *Social-Demokraten*s majnummer, förmodligen skriven av Rickard Lindström. Demonstrationerna påverkades under de senare åren av de skärpta strafflagarna. Branting protesterade i Andra kammaren dels i februari mot uppfattningen om den "samhällsvådliga och samhällsupplösande" socialistiska agitationen, dels den 1 maj i en interpellation mot poliscensur och polisens ingripande mot fan- och andra texter under majdemonstrationerna. I sitt svar hänvisade statsminister dels till lagen, dels till möjligheten att överklaga myndigheternas åtgärder.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: Arbetarepolitik.
- Källa: Social-Demokraten 1909-05-02, s. 2, Vår tjugonde 1-majdemonstration.

Det dröjde omkring 1 timme från avmarschen tills de första fanorna ryckte fram och började fylka sig omkring talarstolen. Publiken fördrev tiden med att läsa inskriptionerna å fanor och standar. Avdelningschefen hr Gustaf Wahl hälsade så demonstranterna välkomna med att erinra om dagens betydelse.

Han lämnade därefter ordet till redaktör *Hjalmar Branting*, som talade över ämnet: "Arbetarepolitik".

Om några månader, sade tal., är det 20 år sedan den internationella kongressen i Paris införde en ny sedvänja i hela den civiliserade världen. Man skapade åt arbetareklassen en lag, då den kunde samlas och inför de maktägande frambära sina krav. Samhället vill ej uppfylla dessa, men arbetareklassen har skapat ett internationellt land, som förenar proletariatet i alla land. Överallt samlas man nu omkring kravet på 8 timmars arbetsdag emot den borgerliga världens fordran att pressa ut så mycket som möjligt av arbetarna, medan dessa själva endast i ringa mån få njuta frukten av sina ansträngningar. Till denna rent ekonomiska fordran, som

framkom, då arbetareklassen fann sig själv, fogades vid kongressen i Zürich 1893 en annan samlingspunkt, nämligen kamp mot militarismen. Den internationella socialdemokratin sträcker broderligt händerna till andra folk, medan de maktägande kringgärda sig med fästningar och söka skydd bakom bajonetterna. Arbetarna kräva en fredlig politik, och att rustningarna minskas i stället för att ökas. På 1 maj demonstrera vi därför också för fred och broderskap folken emellan.

Men arbetareklassen har förstått, att den kapitalistiska samhällsordningen ej i ett slag kan förändras. Målet måste dock alltid stå klart att minska de rustningar, under vilka folket i alla land dignar. Militärbudgeten för hela världen uppgår till omkring 12 miljarder kronor årligen.

Räknar man därtill de mångfaldiga indirekta kostnader, som försvaret kräver, torde summan stiga till mer än 15 miljarder. Om ytterligare därtill lägges det slöseri med arbetskraft och den minskning i produktion av nyttiga ting, som militärväsendet för med sig, äro vi uppe vid den svindlande summan av 20 miljarder kronor årligen. Man måste fråga sig, om detta är frukten av vår beprisade civilisation, att man måste kasta ut sådana summor för att åstadkomma en s.k. trygghet. Ja, då må man säga, att det är civilisationens fullständiga bankruttförklaring. Denna vanvettiga taktik sätter ej som sitt mål att göra livet ljusst för massorna, och därför måste den kapitalistiska civilisationen störtas, så att folket självt får ordna sina angelägenheter och leda produktionen, att de må giva åt alla vad de behöva.

Samtidigt som den kapitalistiska civilisationen således driver sig själv ut i det absurda, koncentrerar sig rikedomerna i en liten samhällsklass' händer. En undersökning i Tyskland pekar slående på huru industrialiseringen alltmer vinner terräng, medan jordbruket skjutes undan. De små inom samhället få allt värre att taga sig fram, och allt flera dragas till fabriker. Den politiska tyngdpunkten flyttas över till de stora industriidkarna. Utvecklingen går också i huvudsak enligt de linjer, som de socialdemokratiska teoretikerna förutsagt, även om ej alla detaljer skulle sammanfalla därmed. Klyftan ökas mellan de samhällsklasser, som knappast kunna hålla sig över svältgränsen, och de andra, som leva av massornas produktiva arbete. Så gestalta sig förhållandena i alla moderna samhällen utan avseende på styrelsesätt.

Men samtidigt som kapitalet antager gigantiska former, växer också arbetareklassens makt. Vi måste följa utvecklingens väg, så att vi ej stå handfallna inför kapitalets jättemakt. Det hjälper ej här att predika moral eller stifta små lagar, som gripa in litet här och litet där, såsom de borgerliga reformatörerna föreslå, nej, den enda riktiga vägen går genom socialdemokratin. Det arbetande folket skall självt ha i sin hand de medel, som kapitalismen har till sitt förfogande. Men dit komma vi ej genom granna tal, utan vi måste skapa en makt, som förmår bestämma, hur samhället skall gestalta sig. Målet skall nås på två vägar. Samlade inom de fackliga organisationerna äga vi en styrka, som arbetsgivarna ej lyckas slå ner. Därtill måste vi

taga vara på arbetareklassens politiska inflytande. Arbetarna måste vänja sig att använda de organ, vi äga i stat och kommun, i sina syften. Detta gäller särskilt nu, då vi dagligen få bevittna attentat mot det arbetande folket av penningemaktens representanter eller dess vasaller inom riksdagen. Dessa s.k. folkrepresentanter ha böjt sig under första-kammaroket, de ha blivit möra under påtryckningarna, oaktat de först förklarar, att de ej skulle rösta för det högre sjömilitära anslaget. Så slösas det i dessa dagar med allas våra pengar till byggande av pansarbåtar, som dock endast äro lilleputtar inför stormakternas slagskepp. Och detta sker, samtidigt som regeringen söker kringskära riksdagens makt. Arbetareklassen får ej i falsk radikalism vända politiken ryggen. Det gäller att bland lantarbetare och bönder, sprida upplysning. Så skall byggas en barriär, som första kammarherrarna ej kunna hoppa över. Detta är verklig arbetarepolitik, som skall föra fram till arbetareklassens regemente, till arbetets fria republik, där allt är till allas nytta. Men dit måste vi kämpa oss steg för steg och föra en förnuftig taktik, som ej kan slås tillbaka.

Tal. slutade sitt av starka bravorop ofta avbrutna anförande med en maning till kraftig sammanslutning både fackligt och politiskt och höjde ett av entusiastiska hurrarop och fanfarer åföljt fyrfaldigt leve för arbetareklassens slutliga seger efter dessa stridslinjer.

2. Ledare

- Ämne: Herr Lindmans hjälptrupper.
- Källa: Social-Demokraten 1909-05-02, s. 1.

De pojkupptåg, med vilka Stockholms ungsocialister ute på Ladugårdsgärdet sökte störa 1-maj-demonstrationen och visa en häpnande värld den "revolutionära" taktiken i dess glans, innebära ett ytterligare stort steg till att klara linjerna mellan den socialdemokratiska arbetarrörelsen och det skrämmande påhäng, som under masken av radikala fraser systematiskt gå reaktionens ärenden.

Man hade i "Brand" tillkännagivit att man icke alls ämnade delta i sådant gyckel som den internationella mönstringen för lagstadgad 8-timmarsdag. Ungsocialisterna skulle demonstrera för sig själva för mycket radikalare ting. *Naturligtvis* iaktogs detta så, att man efter fjolårets föredöme sökte redan under tåget, bakom ryggen på kommunstyrelse och övriga ansvariga, smussla in sina små speciella standar med den tillsvidare av domstol som otillåtna dömda inskriften om tronen, altaret och penningspåsen.

Då dessa första försök att förleda demonstranterna till obetänksamheter alldeles misslyckats, samlade man sig i stället för ett huvudnummer ute på Gärdet. En pojkskara ordnade sig till ett litet tåg, lyfte i vädret ett dussin av de otillåtna plakaten

och marscherade så under rop och sång fram genom ytterleden av skarorna kring talarstolarna. Det lyckades mycket riktigt att här och var för ett ögonblick störa demonstrationens fortgång och i första överraskningen tyckte nog många att plakaten voro pikanta att se. Men de skarpa vidräkningar hela detta okynnestilltag genast framkallade från flera talarstolar och vilka hälsades med demonstrativt bifall, hade nog alls icke ingått i vederbörandes planer.

Efter detta direkta angrepp mot socialdemokraterna skulle emellertid det stora "revolutionära" huvudnumret komma: marsch fram mot kasernerna med standaren och antimilitaristiska flygblad. Detta avlöpte naturligtvis som var människa kunde förutse: polisen ingrep, bemäktigade sig standaren och häktade en och annan av dem, som satte sig till motvärn.

Det var ju klart att resultatet *måste* bli bråk med polisen, som till en början var underlägsen, men snart fick förstärkning, t.o.m. av militär, som dock icke gjorde mer än visade sig. Antagligen hade den ungsocialistiska ledningen beräknat att åsynen av de poliskravaller den sålunda med full överläggning framkallat skulle locka de stora arbetarmassorna bort från sin egen demonstration att blanda sig i leken, som därigenom skulle ha fått ett helt annat allvar. Men därav blev alldeles intet. Ett relativt ringa fåtal nyfikna samlade sig framåt stridsplatsen till, det ofantliga flertalet stannade lugnt upp på backen och lät hrr Bergegrens och Holmströms lärjungar driva sin lek med polisen bäst de gitte.

Tilläggas bör att skådespelet av pojkgrupper, som så fort polisen gjorde ett utfall ögonblickligen skingrade sig i vild flykt över fältet, just icke var ägnat att väcka någon medkänsla för *allvaret* i hela detta upptåg. I fall det nu var, som lärofadern Hervé brukar säga, en övning i "revolutionär gymnastik", så gällde då övningen denna gång uppenbart i främsta rummet konsten att bruka *benen*. Men vi få nog snart se "bevisat" med samma logik som så mycket annat, att just *detta* är särskilt viktigt att kunna vid den blivande sociala revolutionen... [så i texten].

Naturligtvis förekom under tumultet också stenkastning, så att det blir möjlighet att försöka upploppsparagrafens hela stränghet mot de anhållna. - Ett efterspel ägde senare rum inne i staden, kring Östermalms kyrkogård, varvid polisen lär ha uppträtt vida mer hänsynslöst än på Gärdet, där den väsentligen höll sig på defensiven.

Och resultatet av det hela?

Det är tvåfaldigt. Den närmaste effekten, avsedd eller icke, blir en präktig handräckning åt hr *Lindman*, när han skall till att besvara interpellationen om förbudet här i Stockholm mot inskriften: "Inte en man - ej ett öre åt militarismen!" Hans pressdrabanter ha redan börjat slå mynt så gott de kunna av upptågen: här behövs en fast hand, inga medgivanden, se på de laglösa elementens framfart ute på Gärdet! Att under larmet kring dessa okynnestilltag det blir den medborgerliga

friheten som får sitta emellan ligger för övrigt så i öppen dag, att det ej behöver närmare angivas. Lyckas det, som vi hoppas, ändå att vinna gehör för en friare tillämpning av demonstrationsrätten, så beror det uteslutande på att den ungsocialistiska *viljan* att göra ont och ställa till spektakel så litet motsvaras av *förmågan*, då ju hela den "revolutionära" demonstrationen icke blev till annat och mera än ett okynligt pojkkupptåg, litet oväsen och polisgruff, som kommer surt efter för deltagarna, men sannerligen icke borde kunna skrämman ens de ängsligaste kälkborgare.

Men en följd av helt annat slag bör också komma att visa sig.

Det var i vår tanke synnerligen nyttigt att skrövlarna om "handlingens propaganda" och "revolutionär taktik" fingo tillfälle en gång att just i handling visa på vilka vägar *de* vilja föra in den svenska arbetarrörelsen. Visa de det inte i fraser och talesätt, utan åskådligt inför ögonen på tiotusentals av huvudstadens arbetare. Först hjältebragden att söka störa den ordnade demonstrationen, så den stolta marschen över Gärdet med de förbjudna standaren, ett triumftåg, som brytes av en handfull poliskonstaplar, och så stenkastning och vild flykt undan de straffande polisvärdarna - det hela är ett skådespel så dramatiskt lärorikt, att det bör verka kraftigare än hela volymer av artiklar eller föredrag mot de ungsocialistiska utsvävningarna.

Ända sedan det först kom till utpräglad brytning mellan socialdemokratisk åskådning och taktik å ena sidan, och de anarko-socialistiska riktningarna å den andra, har det funnits stora grupper arbetare, vilka envist velat sluta ögonen för de avgörande skillnaderna i hela uppfattningen av samhället och dess utvecklingslagar och reducera striden till en fråga om mer eller mindre "radikalt" temperament. Många, många sådana bör vad de med egna ögon sett 1 maj 1909 ha givit omsider en riktig föreställning om läget. Vi ha *icke* i dessa "ungsocialistiska" klubbister att skaffa med radikalare meningsfränder, som gärna sträva att stycke framför huvudhären, nej vi ha att i dem räkna med *fiender*, vilka systematiskt söka fördärva vad vi andra vilja bygga upp av frihet och människorätt för det arbetande folket. Ty deras teori är - om man nu kan bruka det ordet om så oklara och självmotsägande satser - att först när förhållandena blivit riktigt olidliga kommer det utbrott att ske, som skall vräka allt över ända; alltså - ju galnare, desto bättre.

Och i konsekvens härmed handla de, det är då visst och sant. Deras *sätt* att driva antimilitaristisk propaganda har skaffat oss skärpta strafflagar, vilka ögonblickligen av reaktionen brukades mot det fria ordet över huvud. Deras *sätt* att föra sin muntliga och skriftliga propaganda har varit underlaget för "systemet Petersson", och det råder en skön växelverkan, icke utan ett stänk av sympati, mellan de åtalshungriga myndigheterna och dem, som sätter ständigt nya argumenter i dessas händer. Vad deras Malmö-bomb hade för värde i somras i högerns kampanj mot

socialdemokratin, det veta vi alla; *den* ungsocialistiska stulna dynamiten var för högern värd mer än sin vikt i guld! Och nu dessa 1-maj-upptåg, försöket att förrådiskt smugga dem in i socialdemokratins demonstration, försöket att dels spränga sönder, dels locka in i meningslösa, men ödesdiga kravaller de samlade tiotusentalen av huvudstadens arbetare – alltjämt samma ansvarslösa fiendemanövrer syftande till att driva arbetarna, just då de börja få både fackligt och politiskt en smula grepp på samhället, åter ut till att vara en absolut isolerad, från allt inflytande utestängd klass, mot vars *alla* krav *hela* det övriga samhället väpnar sig och som följaktligen drives, om den vill eller icke, in på de våldsamma sociala katastrofernas vägar.

Men det gäller om dessa fiender som om de flesta, att de äro farliga egentligen blott så länge de icke igenkännas som sådana. I det fallet ha händelserna i lördags varit ofantligt nyttiga. Även våra mot ungsocialisterna mest "toleranta" partivänner skola nödgas säga sig, att med det slags folk, som då drev sitt ofog, har vår socialdemokratiska arbetarrörelse intet annat att skaffa än att behandla dem utan omsvep och utan blödighet som de fiender de äro. Och vinsten för hela rörelsen av en sådan växande insikt blir ofantligt mycket större och framför allt varaktigare än den, som till äventyrs hr Lindman och hans garde nu kan komma att inhösta genom att söka spela ut "Brand"-ynglingarnas tilltag som bevis för att det omöjligen kan gå an att ge svenska folket den fria demonstrationsrätt, som socialdemokratin kräver.

Hj. B-g.

3. Interpellation i Andra kammaren 1 maj

- Källa: Andra kammaren 1909, nr. 53, s. 45-47. – Ett handskrivet manuskript finns i Brantings arkiv, vol. 2.1:03.

Som bekant inträffade vid fjolårets första-maj-demonstration i hufvudstaden en episod, som lät ganska mycket tala om sig. Ett standar, som införts bakom ryggen på de ansvariga anordnarna af demonstrationen blef icke genast af polisen aflägsnadt, utan först efteråt följde åtal mot dess bärare för s.k. förargelseväckande beteende. Detta förståndiga förfaringssätt från ordningsmakten i Stockholm föranledde, efter en interpellation i Första Kammaren, ett inskridande från regeringens sida, hvarigenom dels åtskilliga polismän af olika grader, hvilka önskat undvika att genom utmanande åtgärder möjligen ge anledning till oordningar, ställdes under åtal för tjänstefel, dels utsändes ett af civilministern kontrasignerat cirkulär, hvori

länsstyrelserna anbefalldes att erinra polismyndigheterna "om vikten af erforderliga åtgärder, på det att fanor och standar, som kunna väcka allmän förargelse eller eljest innehålla mot lag stridande inskrifter eller framställningar, icke må offentligen bäras eller uställas". Någon erinran samtidigt om vikten af sansad pröfning vid hvarje sådant tillfälle eller om iakttagande af ett förståndigt förfarande vid utförande af i dylika fall erforderliga order fann regeringen icke skäl att foga till denna erinran.

Denna rundskrifvelse måste under sådana omständigheter af vederbörande uppfattas som en visserligen indirekt, men därför icke mindre tydliga order att söka så snävt som möjligt inskränka den häfdvunna demonstrationsrätten i detta land, hvilket ju plägar vid festliga tillfällen prisas af de maktägande som "frihetens stamort på jorden". Vid remissen af årets statsverksproposition hade jag också tillfälle påvisa flere exempel på, att effekten blifvit just denna och att vederbörande därför i sin skuggrädsla förbjudit inskrifter som "Krig är brodermord" eller "Bort med de utländska strejkbrytarne", under förvändning att de skulle väcka något slags "allmän förargelse".

Nu har på nytt en händelse inträffat, som belyser, hur denna rundskrifvelse i praktiken verkar till inskränkning af den medborgerliga frihet, vi sedan länge ägt. Öfverståhållareämbetet i Stockholm har nämligen tagit sig det orådet före att vilja censurera inskrifterna på de standar, som voro afsedda att föras i Stockholms arbetarekommuns demonstration i dag, och har därvid dekreterat, enligt resolution af 28 april att ett standar med inskriften: "Inte en man - ej ett öre åt militarismen!" icke får utvecklas å mötesplatsen eller bäras i tåget. Icke heller få andra fanor eller standar än de, mot hvilka, då de utvecklats på samlingsplatsen, anmärkning icke framställes af polismyndighet, medtagas i tågen. Efter hvad i dag meddelats mig har i Hufvudsta polisen förbjudit bärandet af ett standar med inskription: "Ned med klasserna! Medborgarrätt för kvinnor".

Nu är det ju ganska ursäktligt att, efter de särskilda åtgärder regeringen i fjol vidtog mot Stockholmspolisen, de ledande inom denna äro angelägna om att icke på nytt utsätta sig för Första Kammarens och regeringens misshag genom att medgifva demonstrationsrätt på samma vis som denna af ålder här tillämpats. Ansvar för den påtagliga inskränkning i denna rätt, som skett genom här omtalade förbud, bör

därför efter min mening långt mindre drabba den person, herr Wilhelm Tamm, som är den synlige utfärdaren af förbudet, än de högre uppsatta personer, hvilka angifvit riktlinjerna, huru deras underordnade böra för framtiden handla i hithörande frågor.

Hvad beträffar den nu i Stockholm förbjudna inskriptionen, synes mig solklart, att däri uttryckta önskemål är ett fullt lagligt sådant, som, i samma stund det uppbäres af ett tillräckligt flertal inom nationen, kan genomföras af en riksdagsmajoritet. Och hvad beträffar den "allmänna förargelsen" kan den knappast genom en sådan lösen väckas hos andra samhällsgrupper än sådana, som af klassegoistiska eller rent af personliga grunder anse militarismen vara ett godt, som måste till hvarje pris bevaras åt vårt fol. Lagens uttryck "allmän förargelse" kan ju dock omöjligen afse att gifva dessa reaktionära element inom samhället något privilegium på att få sina ensidiga meningar fredade för motsägelser från alldeles olikttänkande samhällsgrupper. Det förtjänar också att erinras om, att formuleringen af den nu i Stockholm förbjudna politiska satsen kommer från själfva huvudlandet för modern militarism, Tyskland, där den sedan årtionden tillbaka varit parollen för landets numera största politiska parti, det socialdemokratiska arbetarepartiet.

Då sålunda efter min mening här ägt rum ett uppenbart ingrepp i den medborgerliga friheten och detta ingrepp påtagligen förorsakats af en regeringshandling, som genom formellt försiktig affattning undandragit sig den erinran från konstitutionsutskottets sida, som annars väl knappast uteblifvit, så anhåller jag om kammarens tillstånd att få till hans excellens statsministern framställa följand fråga: Gillar regeringen, att den medborgerliga friheten så inskränkes, som med åberopande af dess cirkulär af juni 1908 om skarpare uppsikt på demonstrationsfanor nyss skett, då öfverståhållareämbetet i Stockholm förbjudit Stockholms arbetarekommun att i demonstrationståget första maj föra ett standar med inskriften: "Inte en man ej ett öre åt militarismen"?

Ifrågavarande anhållan bifölls af kammaren.

[...]

Ordet lämnades härefter till hans excellens, herr statsminister *Lindman*, som yttrade: allmänt bland annat:

[...] det synes mig, som skulle frihetens namn ofta missbrukas till försvar för allehanda själfsvåld, till och med när det tager sig uttryck i handlingar, stridande mot landets gällande lagar. Mot sådant själfsvåld måste regeringen med kraft reagera. Regeringen ämnar också såsom hittills söka se till, att ordningen inom landet upprätthålles och att medborgares af lagen tillförsäkrade frihet och säkerhet skyddas.

[...]

1910

Inledning

Det var den första majdemonstrationen efter den förlorade storstrejken 1909. I majtalet hänvisade Branting till detta men tolkade det positivt: arbetarklassen har inte låtit "kuva sig". Men reaktionen utnyttjade arbetarrörelsens försvagning genom bland annat ett förslag till föreningslag, arbetsavtalslag och skärpta bestämmelser mot allmänfarliga strejker. Detta påtalades också i majresolutionen. I resolutionen nämndes också nödvändigheten av "aktiv solidaritet mellan alla länders arbetare" vilket anknöt till erfarenheter under storstrejken. Detta behandlades för övrigt på förslag av Branting också på Socialistinternationalens kongress i Köpenhamn i slutet på augusti och början av september.

1. Majtalet

- Ort: Sandviken, Folkets park.
- Källa: Arbetarbladet 1910-05-02, s. 3, Sandviken.

Demonstrationen i Sandviken fick i år ännu större tillslutning än de föregående åren, trots det från visst håll talats om den stora "manspillan" under fjolårets stora strid. Manspillan syntes vara till finnandes bland dem, som i vanliga fall bruka kanta vägen där demonstrationståget gått fram. Demonstrationståget räknade 2,400 deltagare med 2 musikkårer och 11 fanor och standar.

Vid Folkets park, där demonstrationsstalet hölls av riksdagsman Hjalmar Branting, voro, lågt räknat, samlade 3,500 personer.

Tal. började sitt föredrag med att erinra att det i år förflutit jämt 20 år sedan arbetarna inom hela världen avhöllo sin första majdemonstration. Ingen kunde då drömma om att arbetarrörelsen på dessa år skulle växa så stark som den i verkligheten blivit. Arbetarklassen har icke vunnit mycket på dessa år, men fjolårets stora strid visade att den svenska arbetarklassen icke i första taget låter kuva sig. Därför söker också nu reaktionen på alla sätt att smida arbetarklassen i bojor. På riksdagens bord ligga för närvarande flera förslag att för framtiden klavbinda arbetarklassen. Bland dessa finnes föreningslagen, vilken allt för litet blivit uppmärksammas. Skulle detta förslag bli lag komma alla, såväl ekonomiska, som ideella föreningar att hämmas i sin rörelsefrihet. Fackföreningarna måste då ovillkorligen inregistreras för att stå skyddade, icke minst från sina egna medlemmars sida. Det förslag till arbetsavtalslag, som av regeringen är framlagt är icke annat än ett försök, att genom lagstiftning söka hjälpa arbetsgivarna till det, som de under fjolårets öppna strid icke kunde tillkämpa sig. Endast det i förslaget att arbetsgivarna skola

äga rätt att under avtalstiden förklara lockout, då motsvarande rätt icke tillkommer arbetarne, är betecknande för att icke en dylik lag kommer att skapa den arbetsro, som industrin så väl är i behov av.

Vilka skola nu stifta dessa lagar? Jo, en riksdag som icke själv godkänner sin egen sammansättning. Man kunde fordra att så genomgripande lagförslag kunde få bliva vilande tills folket fått utnyttja de fördelar som det proportionella valsättet tillförsäkrar dem. Men nej! Reaktionen med hjälp av den sittande regeringen söker på allt sätt att nu i älvte timman ställa om sitt hus.

Tal. påvisade de svenska arbetsgivarnas stora hänsynslöshet och uppläste det cirkulär, om arbetsförbud för alla tyska arbetare, som Centrala arbetsgivareförbundet utsänt. Tal. manade till slut att talrikt samlas inom de fackliga och politiska organisationerna emedan detta är det starkaste medel arbetarna ha gent emot arbetsgivarnas allt mera växande brutalitet.

Föredraget mottogs med livliga applåder och bifallsyttringar.
Därefter antogs partiresolutionen enhälligt.

2. Nyhetstelegram

- Källa: Social-Demokraten 1910-05-02, s. 3 [av Branting?].

Sandviken. Demonstrationen här fick stor tillslutning. Omkring 2,000 personer deltog i tåget, vari syntes ett dussintal fanor. I Folkets park, där riksdagsman *Hj. Branting* talade, hade över 3,500 personer samlats.

Hr Branting talade en och en halv timmes tid mot klasslagstiftningen, påvisande hurusom klasskampen skärpes allt mer och mer. Arbetarklassen kan icke desto mindre med förtröstan motse framtiden, ty själva ökningen av motståndet vittnar om arbetareklassens växande makt.

Ett standar, varpå lästes: "Bort med första kammaren" medfördes i demonstrationståget. En del arbetare från närbelägna bruk hade rest in till samhället och fylkade sig till demonstranterna.

3. Resolutionen

- Källa: SAP, Verksamhetsberättelse 1910, s. 6-7.

Arbetets män och kvinnor, samlade 1 maj i ett antal av -- [så i texten] betona i främsta rummet, i anslutning till den internationella socialdemokratiska arbetarrörelsens paroll och i tider med skärpt klassbrytning, nödvändigheten av

alltmer aktiv solidaritet mellan alla länders arbetare och inom arbetareklassen i varje land.

Samling alltså kring såväl den internationella fredens och folkförbrödringens sak som 8-timmars-dagen. Denna stora reform kräves både för folkkraftens bevarande och höjande och som ett viktigt steg till samhällets ökande kontroll över produktionen och dennas slutliga överföring i samhällets hand.

Överallt i vårt land förnimmes ännu genljudet av fjolårets stora arbetskonflikt. Våra fiender försöka att till häm[n]d för arbetarnas stolta uppmarsch nu sätta tvångströja på arbetareklassens rörelsefrihet. Gentemot dessa planer såväl som mot allsköns redan förefintlig klasslagstiftning och stats- och domaremaktens ofta visade partitagande mot arbetareklassen hävda vi verklig likhet i rätt inför lagen som oundgänglig garanti för samhällets lugna och jämna utveckling.

Men därtill fordra vi att omsider kraftiga åtgärder vidtagas mot den dyrtid varunder folket lider. Livsmedelstullarna måste avskaffas och de pridfördyrande trustbildningarna strängt övervakas.

Vi kräva sålunda i likhet med våra bröder i alla länder: lagstadgad normalarbetsdag, militarismens fullständiga utplånande, fred och broderskap mellan folken.

Vi kräva här i landet särskilt att en gräns sättes för den kapitalistiska och byråkratiska reaktionens allt hänsynslösare framfart. Vi kräva likhet inför lagen, trygghet för våra organisationer och en damm satt för folkutplundringen.

1911

Inledning

Den konservativa regeringen Lindman begärde ökade anslag till försvaret, bland genom byggande av pansarbåtar, den såkallade F-båten. På SAP:s kongress i april bibehölls den försvarsvänliga linjen men samtidigt gällde fortfarande kampen mot militärväsendet och angavs avrustning som det principiella målet.

På partikongressen diskuterades också första maj. I en motion från Stockholms arbetarekommun föreslogs massmöten istället för majdemonstrationståg. Som skäl angavs bland annat att rösträttsfrågan "delvis" var löst och att 8-timmarsdagen inte var en "lika aktuell" fråga som tidigare. Kongressen avslög motionen. I en ledare visade Branting att lagstadgad 8-timmarsdag fortfarande var ett nödvändigt offensivt krav för arbetarrörelsen.

Majdemonstrationerna 1911 var också ett slags upptakt till valkampen i ett riksdagsval enligt de nya rösträttsbestämmelserna.

1. Majtalet 30 april

- Ort: Katrineholm, Sunds hage.
- Källa: Social-Demokraten 1911-05-01, s. 3, Katrineholm [av Branting?].

(Brevkort till Soc.-D.)

Demonstrationen här var storslagen. Från hela trakten, mellan Flen och Vingåker, hade anlant talrika deltagare. Mötet uppskattades, med ledning av räkning av tåget, till gott 2,000 personer, med ett 10-tal fanor och standar.

För Katrineholms arbetarekommun hälsade förrådsförmannen vid järnvägen *Berg* välkommen, varpå red. *Hj. Branting* i ett föredrag på över 2 timmar höll demonstrationstalet. Tal. utvecklade om arbetstiden de synpunkter han antytt i dagens ledare i Soc.-D. och dröjde sedan vid försvarsfrågan, där han konstaterade partiets genom kongressen vunna endräkt på grundvalen av en bestämd försvarsvilja, men med fordran på dels omedelbar nedsättning av bördorna genom bortskänkning av allt för försvarskraften överflödigt, dels den utlovade krigslagsrevisionens genomförande och upphävande av rätten att använda armén i överklassens tjänst mot egna landsmän. Det liberala utredningsprogrammet saknade direktiv och bestämdhet, och högern ville alla talesätt till trots, endast ökningar.

Tal. berörde så de tre partiernas ställning till frågan om naturrikedomarna och samhället, sedd i ljuset av senaste riksdagsdebatt, vederlade högerlögnen att

marxismen vill "ta jorden från bönderna", och utvecklade slutligen hur högerens program om ekonomisk uppryckning alldeles lämnade å sido frågan om detta skulle ske till förmån för ett fåtal penningmagnater eller för den stora arbetande befolkningen. Med siffror ur Slanders senaste bok visades vart kapitalismen nu fört oss: de rikaste 2 procenten "delade" på 1890-talet 1/3 av "nationalrikedomen", nu hälften, medan den stora massan avspisades med en försvinnande bråkdel. På den vägen vill högern driva oss vidare, liberalerna saknar fast program, blott socialdemokratin angriper målmedvetet utsugningen och vill skydda och höja hela det arbetande folket i stad och på land.

Livligt bifall följde föredraget, som hölls under vackert väder. Förut och efteråt hållregnade det.

2. Notis om mötet i Katrineholm

- Källa: Södermanlands Läns Tidning 1911-05-01, s. 2.

1-majdemonstration i Katrineholm i går räknade 11 standar och antalet af de under fanorna marscherande torde ha uppgått till cirka 400. Med musiken i teten fick tåget till Sunds hage norr om samhället, där riksdagsman Hj. Branting utvecklade det socialdemokratiska programmet i minst 2 timmars tid. Liberalerna fingo minst lika många varma fiskar som högern och särskilt friherre Bonde fick sig en gliring för sin obenägenhet att ta i tu med tullarna. Man skulle känna de liberala kandidaterna på pulsen innan man släppte dem åstad igen. I försvarsfrågan varnade höfdingen sitt parti för afväpningsfanatismen och erinrade om Finlands öde och tsarväldets farliga grannskap. Vidare betygade talaren den 40-gradiga skalan sin onåd och sökte slutligen lugna de små jordinnehafvarne för socialisternas planer i jordfrågan.

3. Hjalmar Branting till Anna Branting från Katrineholm

- Källa: Anna Brantings arkiv, vol., 3.2:02, ARAB.

Katrineholm 30/4 7 h. soir

Chère petite ange!

Ces quelques mots ne sont que pour t'envoyer un petit message, quand tu t'éveilleurs demain matin. Cela sera de bon augure, je l'espère, pour ton 1 Mai. Le meeting a été très bien, j'ai parlé 2 ¼ heures, en plein soleil et preque rien de pluie, et

maintenant j'ai diné à la gare avec ¼ bout.[eille] de madèra comme récompense. En te remerciant pour aujourd'hui matin je baise ter yeux à peu près fermés encore par le sommeil et dir: je t'aime! Ton.

4. Majtalet 1 maj

- Ort: Malmö, Drottningstorget.
- Källa: Arbetaren 1911-05-02, s. 2, Första maj.

Vår demonstration blev trots alla olycksprofetior och trots att så stora korporationer som grovarbetare- och målarefackföreningarna m. fl. saknades, ändå imponerande. Tåget, som räknades mellan 8- och 4,000 deltagare, var dock endast en bråkdel av de stora människomassor som samlats å Drottninggatan för att höra vår frejdade partiledare Hjalmar Branting tala. Hela torget var fullsatt av folk som med andlös spänning följde det över halvannan timma långa föredraget. Man hade uppenbarligen gått dit med stora förväntningar och de blevo sannerligen icke gäckade.

Så snart Hjalmar Branting besteg talarestolen hälsades han av starka applåder, vilka buro vittne om den stora popularitet partiets främste man åtnjuter bland sitt folk. Stämningen blev också redan från första stunden den allra bästa och sällan har väl en demonstrationstalare stått i livligare rapport med sina åhörare.

Hjalmar Branting började med att konstatera de resultat som redan uppnåtts med vår strävan för en kortare arbetstid. Dessa resultat söka nu arbetsgivarna, sedan de lånat vårt eget vapen, organisationen, att rycka ifrån oss.

Ännu ha icke försöken krönts med någon större framgång, men "det skall dock naglas fast, yttrade talaren, att den onda viljan hos våra lockoutrasande arbetsgivare icke saknats". De senaste åren lågkonjunkturer ha trängt oss tillbaka till defensiven, och vi måste nu söka nya vägar för att nå det eftersträlvade målet, och det måste bli, att på lagstiftningens väg försäkra oss om en normalarbetsdag.

De som tala föraktligt om majdemonstrationen och icke kunna se något resultat av vår strävan för en begränsad arbetstid, ha icke följt med utvecklingen. I annat fall skulle de finna att till och med bland våra argaste högermän i riksdagen arbetar sig fram medvetandet om nödvändigheten av en lagstiftning om såväl arbetstid som nattarbetet. Det senare bedrives i närvarande stund endast med hänsyn till folkets hälsa och välbefinnande alldeles ur räkningen.

Talaren gick därefter över till militärfrågan och de olika partiernas ställning till denna. Han betonade att vår strävan ständigt måste gälla avväpning och fred mellan folken, men att vi icke förhastat finge så händelserna i förväg, utan hålla jämna steg

med våra bröders strävan i andra länder. Men vi måste också se till att vårt försvar icke bleve använt till att försvara kassakistorna mot folkets beättigade krav på rätten att existera. En fråga om revidering av de orimliga militärlagarna hade undanskjutits i 10 år. Man har inte haft tid att sysselsätta sig med dessa, man har haft så brått med att stifta klasslagar, och allt annat har måst vika.

En av de frågor, som ligger oss närmast före, är tillvaratagandet av våra naturrikedomar, så att de komma hela nationen till godo, och icke endast ett fåtal av den. Högern talar om att höja landets ekonomiska ställning, men glömmer tala om vilka dessa ökade värden komma till godo. Tal. anförde som belysande exempel, att medan år 1890 2 proc.[ent] av landets befolkning ägde en tredjedel av landets förmögenhet, så ägde dessa 2 proc. i närvarande stund halva förmögenheten.

Bland de nya vägar, vårt parti nu måste söka sig, framhöll talaren särskilt Kooperationen.

Rösträttsfrågan ägnade talaren även sin uppmärksamhet. Han påvisade, vilken skenreform det proportionella röstsättet med alla sina garantier i själva verket är, och särskilt den 40-gradiga "förträffligheten" fick sin rätta belysning.

Hjalmar Branting beslöt sitt klara och kraftiga föredrag med en varm maning till arbetarna att samlas och verka för valen i höst. Genom dessa skola möjligheter vinnas att gå fram mot rättvisare förhållanden och lyckligare och ljusare tider för vårt folk.

Talaren, som upprepade gånger avbrutits av bravorop, avtackades med jublande hurrarop, vilka av Branting kvitterades med att utbringa ett fyrfaldigt taktfast besvarat leve för socialdemokratin.

Arbetarkommunens ordf., hr Hjalmarsson framförde Malmö arbetares tack till Hjalmar Branting för hans tillmötesgående att trots sin strängt upptagna tid ställa sig till vårt förfogande på vår stora högtidsdag, samt föredrogs partiets resolution, vilken enhälligt antogs.

5. Nyhetstelegram om mötet i Malmö

- Källa: Social-Demokraten 1911-05-02, s. 2, Malmö [av Branting?]

(Från Soc.-D:s korrespondent.)

MALMÖ måndag.

Malmö 1-majdemonstration räknade inemot 5,000 demonstranter i tåget med ett 60-tal fanor och standar. På Drottningtorget voro samlade bortåt 10,000 personer. Red. Branting talade 1 1/2 timme, utvecklande de synpunkter han i Katrineholm framfört (se gårdagens Soc. D.) med understrykande av vad som inför en storstads arbetare

var mest aktuellt. Mötet avlöpte under bästa stämning och starkaste anslutning för talarens maning att under den förestående valsommaren arbeta för att äntligen bryta högerns folkfördärliga välde och bereda starkast möjliga plats för socialdemokratins insats i vårt lands utveckling.

6. Ledare

- Ämne: Lagstadgad åtta-timmars-dag.
- Källa: Social-Demokraten 1911-05-01, s. 2

Det skall icke nekas att under högkonjunkturen fram till slutet av 1907, vilken i vårt land sammanföll med och mäktigt underhjälppte ett enastående uppsving av arbetarnas organisationer, behovet att ett *statens* ingripande för hela den skyddslagstiftning, som har sin kärna i en förkortad arbetstid, trädde något i bakgrunden. Så till vida föll den stora Rydéniska motionen av 1908 om lagstadgad 8-timmars-dag, fast den i och för sig hör till de bästa inlägg vår riksdagsgrupp kunnat göra för arbetarklassens sak, icke vid någon gynnsam tidpunkt. Känslan var nog ganska allmän även ute i arbetarvärlden att långt innan det trögt funktionerande stats-maskineriet hunnit komma i verksamhet för att lagskydda en begränsad arbetsdag, så skulle arbetarorganisationerna ha tvungit motparten att i avtalen gå in på denna högviktiga förbättring, med motsvarande höjning av lönerna.

Erfarenheten från krisåren och den tid av blott svag förbättring, som följt på dem, bör emellertid ha grundligt röjt upp med dessa ljusa förhoppningar. Klasskampens skärpning och utbredning i och med arbetsgivareorganisationernas konsolidering och makttillväxt har icke minst visat sig i dessas öppna strävan att åter *förlänga arbetstiden*. Man har icke skytt att rent antisocialt och antikulturellt söka beröva arbetarklassen den kanske allra viktigaste förbättringen i levnadsställning, som den genom sina fackföreningar förut kunnat tillämpa sig. En var minns att arbetarna med 1908, i stället för att kunna fortgå fram mot 8-timmars-dagen, trängdes tillbaka till att försvara vad de förut uppnått och blott med uppjudande av all sin kraft lyckades avvärja de attentat till en utjämning *uppåt*, till 10-timmars-dag, som man ville förbinda med åtskilliga s.k. riksavtal.

Denna situation har sedan icke förändrats. Ledningen inom de stora arbetsgivareorganisationer, som mest framträda i striderna på arbetsmarknaden, saknar uppenbart varje sinne för vad en generellt kortare arbetsdag betyder i livsstegring och ljusare existens för nationen som helhet. Antingen skymmer hänsynen till profiten allt annat eller också spöka, som hos Centrala arbetsgivareförbundet, de efterblivna uppfattningar vilka i strävan till kortare

arbetstid icke kunna tänka sig annat än att det måste vara okynne och lättja som driver till så oförskämda anspråk från en arbetareklass.

Men när ställningen är sådan, då bör också för arbetarna slutsatsen ligga klar: stänger man för oss den *ena* vägen, nå väl, så mycket kraftigare rycka vi fram den *andra*! Blir fackföreningarnas direkta aktion allt för mycket försvårad, så ha vi dock som statsborgare möjligheter att inverka på lagstiftningen, vilka vi då så mycket mindre få försumma.

Det är inte tvivel att försvårandet genom arbetsgivareförbunden av *lönehöjningarnas* väg till bättre existens har kraftigt bidragit att öka intresset för att *nedbringa varuprisen*. Detta har visat sig i ökat intresse för *kooperationen*, och där ligger en huvudorsak till att tullfrågan efter en lång tids undanskjutande åter blivit brännande.

På alldeles samma sätt bör man ha rätt att vänta att det arbetande folkets intresse nu, när de stora lockoutförbunden vakta som Cerberusar mot varje minskning i arbetstiden på avtalens väg, skall så mycket kraftigare vända sig till den mäktiga hjälp som en sund och modern sociallagstiftning kan giva på detta område. Årets 1 maj bör i detta avseende kunna beteckna inledningen till en ny och starkare aktion. Arbetarklassen *måste* fram till en människor värdig, begränsad arbetsdag, som ej genom sin oskäligen längd förlamar dess fortgående sociala och kulturella uppstigande. När allt kommer omkring är detta ej blott ett klassintresse, utan ett samhällsintresse av första ordningen. Samhällets lagstiftning måste under nu föreliggande situation komma till hjälp, ej blott befästande och skyddande redan i praktiken gjorda framsteg, utan beredande väg för fortsatta framsteg. *Åtta-timmarsdagen lagstadgad* – detta höga mål måste lysa klarare än någonsin framför oss, och denna 1 maj, som i viss mån inleder arbetarpartiets valkamp, har att lyfta denna vår fordran högt på skölden, synligt för hela det betungade folk, som ett övermodigt arbetsgivardöme inbillar sig kunna slå ned till evig trälldom under dess suveräna rätt att efter sina "principer" dekretera arbetsvillkoren.

Hj. B-g.

1912

Inledning

Med hjälp av de nya rösträttsbestämmelserna gjorde SAP ett framgångsrikt val i september 1911, med mindre än tre procentenheter efter högern. Största partiet blev liberalerna, och därmed dominerades Andra kammaren av vänstern. Karl Staaff bildade regering och erbjöd socialdemokraterna plats i regeringen. Men partikongressen i april hade avfärdat den såkallade ministersocialismen. I majtalet hänvisade Branting till politiska och fackliga arbetarrörelsens framryckning men påpekade också att frågor fortfarande var olösta, exempelvis rösträtten där kvinnorna trots ett positivt regeringsförslag fortfarande saknade allmän rösträtt. Han formulerade i det sammanhanget också kärnan i sin makterövringstaktik denna taktik: det gäller att skapa "en jämsides växande och i sinom tid överlägsen motvikt" inom det bestående samhället för att på så sätt möjliggöra den avgörande samhällsomvandlingen.

Det internationella läget hade komplicerats och försämrats under de senaste åren dels genom olika allianser mellan stormakterna, dels genom olika konflikter, exempelvis Bosnienkrisen (1908-1909) och Marockokrisen (1911). Fredsfrågan stod i medelpunkten för Socialistinternationalen, senast på kongressen i Köpenhamn 1910. Branting fick en inbjudan från Kristiania arbeiderparti att tala på den planerade stora majdemonstrationen mot militarismen. På 1 maj två år senare talade han i Kristiania.

August Strindberg, som på sin födelsedag den 22 januari hade hedrats av arbetarrörelsen i Stockholm med ett fackeltåg, var svårt sjuk - han avled den 14 maj. Branting läste upp en vers av hans majdikt från 1902.

Igen kom frågan om att ställa in majdemonstrationståget på tal. Svenska murareförbundets avdelning i Stockholm framförde förslaget att istället anordna demonstrationsmöten. Det förordade också Stockholms smidesarbetarefackförening, som betecknade majståget som "allt för slentrianmässigt och dessutom av inget värde", och Stockholms metallarbetarefackförening, som beslutade att inte delta i majståget.

Anmärkningsvärt är att Aleksandra Kollontaj var en av talarna på majdemonstrationen i Stockholm.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: På väg till demokratin.
- Källa: Social-Demokraten 1912-05-02, s. 1, Red. Hj. Brantings 1 maj-tal. – Handskrivna stolpar i Brantings arkiv, vol. 2.1:03.

Tal. gav en kort återblick på den framryckning arbetarklassen gjort sedan 1-maj-demonstrationerna börjat. De beslöt 1889, då den nya Internationalen restes, sedan den gamla fallit efter Pariskommunens nederlag och för anarkismens inre splittringsverksamhet. Det årtalet innebar ett 100-årsminne, det knöt an vid den stora borgerliga revolutionen, som befriat "det tredje ståndet" – nu gällde det att fortsätta och frigöra den nya egendomslösa klass, som skapats med bourgeoisisamhällets egen utveckling. Den stolta devisen från 1789, frihet, jämlikhet, broderskap, skulle tagas upp igen, men med djupare innehåll: frihet för alla, icke blott för de ekonomiskt oberoende, jämlikhet i gemensam folkuppfostran, ej endast borgerlig lika rätt, med den gamla adeln, och broderskap genom att solidaritetens idé sattes emot konkurrensens och den klassklyvning angreps i sin rätt, som framgår ur den kapitalistiska ordningen, vilken ger arbetets tyngd åt de många, men hopar dess frukter åt ett styrande fåtal.

I själva namnet *socialdemokrati* ligger denna anknytning vid äldre demokratiska strävanden. Men det kom också nytt till: det måste bli ej blott en formel och politisk, utan en *social* demokrati. Kulturens skatter måste öppnas för alla. Samhället behöver de rika krafter, som nu förspillas under nödens tryck och i fattigdomens mörker, och arbetaren har rätt att kräva en ordning, som gör honom till människa och icke till lastdjur. Hela samhällsarbetets ändamål måste bli ett annat, att tjäna icke ett fåtals vinning, utan allas välförhållanden, som närmast och hårdast tyngde på arbetarklassen. Kampen upptogs främst mot den omänskligt långa arbetstid som kapitalismen drivit fram, *normalarbetsdagen* blev den första, samlande lösen för ett proletariat, som internationellt kände sig som en enda klass. Ett sådant samlingskrav måste vara socialt, kunde ej vara rent politiskt, redan därför att den politiska utvecklingen hunnit så olika långt i de skilda länderna från västerns demokratier till en våldsbarbariet i öster.

Se vi då vad som särskilt hos oss utträttats, sedan vi började fira arbetets 1 maj, så är det uppenbart att arbetarklassens nu är en helt annan än då. Kampen för arbetsdagens förkortning har icke varit utan frukt – t. o. m. för lantarbetarna verkade våra demonstrationer hastigt nog, och för industriarbetarna ha de mäktigt bidragit att

bygga upp på 90-talet den fackliga organisation, som höjt deras löner och förkortat deras arbetsdag. Den tid är förbi, då arbetarklassen med sanning kunde säga att den har "intet att förlora utom sina kedjor". I siffror kan det visas hur arbetsdagen under arbetarrörelsens tryck sänkts. Och våra majdemonstrationer ha haft en stor betydelse härvidlag: det gagnar alltid när arbetets söner och döttrar samlas och demonstrera sin enighet om det väsentliga. Det är blott det *splittrande* som icke gagnar. (Bravorop).

Hos oss i Sverge fingo emellertid våra majdemonstrationer även en uppgift i den politiska kampen för demokratins själva grundval, den allmänna rösträtten. De ledde oss fram i det avseendet till den stora folkrörelse våren 1902, som bröt det dittills kompakta motståndet och tvang fram det principiella erkännandet att allmän rösträtt skulle bli hörnstenen i den nya ordningen. Sen kommo förfuskningsförsöken, och den reform som nu är genomförd genom borgerlig kompromiss är ju långt ifrån tillfredsställande. Men vi kunde dock i fjol konstatera att den kunnat bli för oss ett kraftigare vapen för demokratin än vi förut haft. Den fördubblade valmanskåren gav oss en fördubblad representation och en starkare maktställning än någonsin förr. Men när vi konstatera detta är det icke för att slå oss till ro, utan som utgångspunkt för att vinna fullt och helt våra rättvisa krav. (Bravorop). Vi sågo hur mycket som fattas i att rösträtten är allmän - 280,000 män över 24 år stupade för strecken, därav i verkligheten nog bortåt 200,000 för utskyldsstrecken! Vi måste alltså vidare fram och inkorporera i de politiskt myndigas leder dessa massor av fullmyndiga och välfrejdade, som ännu alltjämt stängas ute.

Tal. dröjde i detta sammanhang särskilt vid *kvinnornas* rösträttsfråga. Han betecknade det i år framlagda regeringsförslaget angående politisk rösträtt åt kvinnor som ett verkligt och effektivt steg framåt. Enligt regeringens förslag skulle ju omkring 1,200,000 kvinnor erhålla politisk rösträtt. Men någon fullständig lösning av frågan blir det icke, ty alla de olika strecken stå ju kvar. Även av dessa beräknas icke mindre än 340,000 kvinnor komma att falla. Vårt krav på fullt allmän rösträtt åt nationens myndiga och välfrejdade män och kvinnor står alltså kvar, och vi måste med all kraft föra det fram, till det är genomfört. (Applåder och bravorop).

Efter ett angrepp mot den 40-gradiga orättfärdigheten slöt tal. denna del av sin framställning med att betona att när sålunda den moderna demokratin fått sitt nödvändiga underlag skapar den själv sina nya former och sitt nya innehåll. När vi växa från nu 29 proc. av valmännen till framåt hälften av nationen, då skapas underlaget också för kommande uppgifter, då börjar det bli mening i att föra fram både enkammersystem och republik och icke blott det, utan hela det socialistiska samhället. (Bifall).

Majdemonstrationerna, fortsatte tal., ha emellertid ej blott samlat folken för sociala reformer, de ha i lika hög grad varit uttryck för arbetarklassens strävan till *fred och folkförbrödring*. Och det vill sannerligen till i våra dagar att en sådan strävan

manifesteras och få makt bakom sig. Ty kapitalismens utveckling har fört med sig ökade konflikthanledningar, under dess jakt efter att exploatera till sin vinning människor och nya naturrikedomar. Den har genom sin maktställning gjort de moderna staterna till redskap för sin rovlystnad, pålagt folken rustningsbördor värre än någonsin i historien, och den vidmakthåller en oro och ett kapprustningssystem, som blir alltmer olidligt.

Mot allt detta är det blott den internationella socialistiska arbetarrörelsen, dess energiska fredsvilja, som kan bilda en jämsides växande och i sinom tid överlägsen motvikt. All respekt för vad som kan vinnas genom fortsatt arbete för den internationella rätten, för skiljedom, o. dyl., vi äro ju själva med härom och skjuta på efter bästa förmåga. Men den säkra garantin kommer dock först med arbetarklassens ökade makt, främst i de ledande stora staterna.

Redan ha vi ju exempel på vad den fredsgarantin betyder; det innebar icke litet när Marocko-konflikten i fjol var tillspetsad och hotande, att Tysklands och Frankrikes arbetare så energiskt demonstrerade sin fredsvilja och att det fanns vår Internationella byrå, med uppgift att i dylika fall särskilt mobilisera arbetarklassens fredsmakt. Där sågo vi det nya, som växer fram ur folkdjupet och den gången kunde kraftigt hjälpa till att tygla krigshetsen.

Men på samma gång – icke innebär detta, som vi med glädje konstatera, det stora och löftesrika för framtiden, att vi *redan* kunna handla, som vore arbetarklassen och styrande och ledande i världen. Icke heller böra vi kunna missförstå detta framsteg så, att vi skulle vilja döma just de mest framskridna folken till dem maktlöshet i förhållande till de efterblivna som en avrustning nu skulle innebära. Det enda riktiga, förnuftiga och resonliga är tvärtom att vi icke föra utvecklingens sak maktlös. (Bravorop). Så handlar arbetarrörelsen i allt annat, så bör den också förfara i fråga om den nationella självständigheten.

Tal. hade nyss i en borgerlig tidning ("Sv. Dagbl.") beskyllts för att ha uppammat den försvarsnihilism, mot vilken han nu gjorde front. Man hade anfört ett citat från Soc.-D. efter urtiman 1892. Citatet var stympat så, att det blev falskt. Vad där skrevs var samma ståndpunkt tal. i allt väsentligt fortfarande intog, marxismens gamla, sunda syn på dessa ting, att – som han då skrivit – "så länge konkurrensens samhälle består, är den allmänna freden en vacker dröm. Först *samverkans samhälle* skall ge oss *världsfreden*". Han hade där också uttryckligen sagt ifrån att de 90 dagarna, som det då gällde, hade vi ej kunnat på längden undgå, men att vår skam var "att vi icke tagit (genom urtima-beslutet) ett steg i riktning av *en demokratisk folkarmé*, utan till en militaristisk yrkesarmé, avsedd att hålla eget folk stramt i tygeln". Men sådant aktar sig "Sv. Dagbl." att citera. Den enda modifikation tal. nu ville göra i sin uppfattning från 1892 vore att även i detta fall man nog kunde komma redan *före* socialismens fulla genombrott ett stycke längre än han då trodde i garantier mot kriget. Men detta

ändrade icke huvudsaken, att säkerhet för freden icke kan vinnas med den nuvarande maktfördelningen i samhället. Och därefter får man handla.

Särskilt för oss vore det orimligt att predika ögonblicklig avväpning, så länge vi ha till granne det tsardöme, som – *tyvärr!* – icke slogs ned genom revolutionen 1905, utan på blod och galgar byggde åt sig en ny maktställning till en tid.

Vi ha ingen anledning att därför bli nervösa och kasta oss som vettskrämde får i armarna på högern. Det vore ansvarslöst att bortse från den verklighet som finnes, men vi skola akta oss för att förstora, lika väl som vi icke böra låta förleda oss till att bagatellisera. Tal. hade aldrig kunnat förstå den brist på kallt och logiskt tänkande, som är så karakteristiskt för dem, som föra försvarsnihilismens talan samtidigt som just de peka på tsarväldets alla ohyggligheter. (Bravo). Ingen kan undgå att lägga märke till det som försiggår i Ryssland i dessa dagar – arbetarmassakrerna i Sibirien med deras genklang i Petersburg och nya skaror av offer. Så som de ryska arbetarna ha det, så ha vi det dock icke i vårt land.

Vi, som anse att vi ännu så länge alltså *behöva* ett militärförsvaret och som icke tro på möjligheten att behålla vår självständighet, om vi slå in på en ögonblicklig avväpning, vi ha därför absolut ingen skyldighet, som man nog skall söka påstå, att gå med på att rusta hur mycket som helst. De som draga den slutsatsen glömma att ett lands maximum av styrka icke vinnes genom ensidigt uppskruvat militärförsvaret alla övriga statens uppgifter måste väl tillgodoses, även för försvarets styrkas skull. När vi svenskar notoriskt varit och äro för högt uppe i militärbördor, måste vi alltså *nedåt*, för att få fram den rimliga avvägning mellan de olika statsändamålen, som ensam kan skapa styrka både inåt och utåt.

Sådan måste efter min övertygelse ögonblickets politik i försvarsfrågan läggas.

Avrustningens timma slår längre fram, då den internationella arbetarrörelsen växt sig tillräckligt stark. Då arbetarklassen har *makt* att förhindra kriget, då faller militarismen, då gryr mänsklighetens ljusa framtidsdag.

Hr Branting slöt sitt över en timma långa tal med en varm påminnelse om den döende August Strindbergs livsgärning för Sveriges folk och han läste upp en vers ur hans "Maj på heden" (av 1902). I anknytning härtill utbragte han till sist ett av demonstranterna entusiastiskt besvarat leve för *rätten*, den rätt för de många och de förtryckta, som är arbetarrörelsens samlande lösen. (Långvarigt bifall och leverop för talaren).

2. Artikel

- Ämne: Lagstadgad minimilön. Ett socialistiskt genombrott.
- Källa: Första Maj 1912, s. 4-5. Utdrag i Social-Demokraten 1912-05-01, s. 5, Lagstadgad minimilön. Ur artikel i partiets maj-tidning.

Tiotimmarsdagen var icke blott en stor praktisk framgång, den var segern för en princip. *Karl Marx*.

När detta skrives är det ännu icke fullt klart, huruvida avvecklingen av den engelska kolgruvestrejken, den mest omfattande och till sina följder ingripande arbetsnedläggelse världen *hittills* skådat, kommer att försiggå utan nya förvecklingar. Men vad som redan står fast är, att regering och parlament funnit ofrånkomligt att genom en enkom tillskapad ny lag, som med exempellös snabbhet bragtes till stånd, proklamera för denna stora arbetsgren *minimilönens* princip, låt vara med den ängsliga halvhet, att de omstridda siffrorna icke fingo plats i själva lagtexten utan hänskötos till lokala förhandlingar. Och detta faktum ger åt den nyss slutade jättestriden en innebörd framför t.o.m. den stora dockstrejken 1889, vilken visade, att även det icke yrkeslärda grovarbetets lågt hållna massor kunde bli en i arbetarevärldens stora strid fullt kampduglig armékår, och ger året 1912 i den sociala utvecklingens historia en rangplats vid sidan av den period i mitten av förra århundradet, då *arbetarskyddets* princip för första gången bröt igenom i ett modernt industriland, i och med att lagen lade skrankor på den kapitalistiska utsugningens dittills helt obundna "frihet".

Minimilönen är, logiskt sett, blott en annan sida av kravet på lagskyddad mänsklig arbetsdag. Ty en var måste säga sig, att hela den avgörande argumentation, som kräver 8-timmars-dag med hänsyn till släktets skydd mot ett degenererande överarbete, blir värdelös om den icke har som tyst förutsättning, att på dessa 8 timmars arbete skall också kunna åstadkommas en tillräcklig daglön. Kortare arbetstid till priset av sämre tillgodosedda nödvändiga livsbehov är en omtvistlig fördel. Därför avstannar av sig själv rörelsen för arbetstidsförkortning, när arbetarnas påtryckande kraft icke längre förslår att samtidigt höja timlönen.

Men trots detta samband är minimilönen på samma gång ett stort steg *framom* fordran på enbart begränsning av arbetstiden. Den innebär det principiella *brytandet* med grundsatsen, att lönen skall bestämmas av tillgång och efterfrågan. Fackföreningsrörelsen har på ett för arbetareklassens hela ställning avgörande sätt ändrat tillämpningen av denna grundsats. Den har förstått organisera tillbudet och därigenom först ge arbetaren en position, varigenom han icke behöver vara på förhand slagen till slant vid det utbyte, som äger rum mellan hans arbetskraft och

den lön, som företagaren förbinder sig att betala. Nu dagas det för ett ytterligare stort steg på vägen till inskränkning för allmänt väl av kapitalets "frihet". Med lagen om minimilön i Englands gruvor erkänner för första gången ett gammalt europeiskt samhälle, att tillgång och efterfrågan, när det gäller arbetslönen, måste alldeles vika för andra hänsyn. Samhället stiger fram, skyddande arbetarnas rätt till en *minsta* lön för arbetsdagen, alldeles som det för sex årtionden sedan steg fram och stadgade en *högsta* tillåten arbetsdag för de svagaste bland de utsugna, för barnen och kvinnorna, men därigenom i verkligheten för alla.

Man kan gott förstå även den engelska liberalismens tveksamhet och högerens bestämda nej inför ett så betydelsefullt nytt steg utanför det kapitalistiska samhällets ekonomiska grundprinciper. Ty inom dessa finnes ingen plats för en fordran, att enskilda företagare skola genom lag tillhållas att betala för arbetsdag minst så mycket, som på av lagen föreskrivet sätt skall av parternas ombud och skiljemän fastställas. Asquiths ord, att han framlade lagen "med stor och oskrymtad motvilja", voro helt visst så ärligt menade som någonsin en ministers varit i ett avgörande ögonblick. Men lika fullt framlades den och genomdrevs. Varför? Jo, *trycket* på hela nationens liv av denna väldiga organiserade, oåtkomligt lugna och målmedvetna arbetsnedläggelse inom en grundläggande arbetsgren kändes så starkt, att intet val fanns. Regeringen hade uttömt all sin övertalningsförmåga för en uppgörelse inom de enskilda avtalens ram, men gruvägarna, som fullt klart insågo, vilken bresch minimilönen skjuter i deras kapitalistiska "rätt" att pressa arbetsvillkoren efter sin fördel, hade förblivit obevekliga. Så måste då staten direkt ingripa, stifta en *lex in casu*, som kunde betvinga motståndet. Dröjande och halvt kom ingreppet, det gick ju denna gång rakt emot en grupp besittande och privilegierade. Men det kom dock, och tillräckligt starkt för att hugga av knuten och bana en väg fram till arbetets återupptagande.

Som allt annat stort var också denna stora arbetareseger förberedd genom mycket, som gått förut. Ej minst genom fjolårets väldiga strejker, där också minimilönen stod i förgrunden, såtillvida som de gällde höjning över stora delar av de sämst betalade arbetsområdena. Även då ingrep regeringen, delvis till arbetarnas fördel, men också genom truppsändningar emot dem. Arbetarna vunno på det hela betydande förbättringar, men utan att lagstiftningen behövde tagas i anspråk; det talades om påtryckning, om järnvägarnas förstatligande, men det stannade vid talet. Lika fullt är det uppenbart, att dessa stora konflikter gjorde sinnena förtrogna med den garanterade minimilönens princip så som aldrig förr, på samma gång de gävo hela samhället en den handgripligaste lektion i det moderna ekonomiska livets sammanhang, hur välfärd och existens för miljoner beror av över axeln sedda, illa födda och klädda arbetargrupper regelbundna och under vanliga förhållanden alldeles obeaktade verksamhet. Och framgångarna sporrade. Fältropet "*en lön att leva*

på” var samlande. I hundratusental ha Englands fackföreningar ökat sin numerär – det är en grundval, som ej får glömmas, när man ser på förutsättningarna för det engelska gruvfolkets stora seger.

Men väl att märka: denna seger vanns *icke* i någon ”ny”, mera ”radikal” fackföreningsrörelses tecken. De direkt kämpande voro gamla, solida organisationer, med välfyllda strejkkassor, och kamplustens uthållighet visade sig i de olika distrikten uppenbart stå i direkt förhållande till understödsmöjligheten.

”Syndikalismen”, som det skrevs en hel del om efter 1911 års engelska strejker, har absolut intet att åberopa sig på från den stora gruvstriden, som utkämpats helt efter det välkända germanska mönstret: god organisation, lugn beräkning, förmåga att hålla ut genom god ekonomisk ryggrad. Varken plötslighet eller våldsamma metoder i anfallet ha förekommit, men i stället som ett nytt krafttillskott till den rent fackliga kampen arbetarepartiets ställning och inflytande i parlamentet, alltså även detta raka motsatsen till ”syndikalismens” antipolitiska teori.

I denna *samverkan mellan facklig och politisk aktion* ligger förvisso en huvudmöjlighet till minimilönelagens triumf. Att arbetarepartiet i parlamentet ställde sig kritiskt mot lagens halvhet och t.o.m. som demonstration röstade emot den i tredje läsningen, kan icke vilseleda någon om vad partiets blotta tillvaro och dess pådrivande kraft betytt för hela lagens tillkomst. Man må göra det tankeexperimentet att – som för ej så länge sedan – inte självständigt arbetareparti på socialistisk grund funnits i Englands underhus. Utan tvivel hade den rent fackliga jättekampen kunnat föras ungefär som nu; en liberal regering hade som nu sökt påverka gruvägarna till uppgörelse; men sedan – tror någon att i en rent borgerlig riksdag, insprängd låt vara med en handfull radikaler, en *lag om minimilön* i en enskild industri blivit vare sig framlagd av en regering eller haft den ringaste utsikt att antagas?

Frågan besvarar sig själv för en var, som vill se sanningen, att denna minimilönlag hör hemma till hela sin tankegång inom *socialismens* marker.

Det är en ny fas av socialismens inryckning mitt i det bestående borgerliga samhället, som denna lag inleder. Klasskampen har drivit fram den, arbetarnas fackliga makt, understödd av deras politiska makt i en modern demokrati, har berett den väg. Början är gjord, genombrottet har skett, ”segern för en princip”, för att tala med Karl Marx' ord i mottot här ovan. Fortsättningen kommer icke att låta länge vänta på sig.

HJ. BRANTING.

3. Ur majdikt av August Strindberg som Branting läste upp

- Källa: Av Branting handskrivnen text av fjärde versen i Brantings arkiv, vol. 2.1:03.

Maj på heden (1902)

Skaror tåga i rad. Framåt
Röda fanor de föra
Utan vapen och utan ståt
Ingen mäktar dem skilja åt
Ingen vågar de tysta röra!
Då höras där ord
Från talarebord
Ej om brand eller mord,
Blott om orätt och rätt!
Rätt
Vill vi ha
Ja!

1913

Inledning

Regeringen Staaff lade fram en proposition i riksdagen om folkpensionering, en fråga som Branting bland andra försäkringsfrågor hade visat stort intresse för. Förslaget tillfredsställde inte socialdemokraterna men det var ändå en början, och det framhöll också Branting i sitt tal. I annat sammanhang talade han om "realpolitik" som inte får nöja sig med "enbart negativa formler". På många fronter krävs arbetarrörelsens insatser. "De hårda stridernas tider" är inte förbi, och man är fortfarande långt ifrån "demokratins fullständiga genombrott". Exempelvis måste rösträtten drivas framåt 8-timmarsdagen har inte genomförts, Åkarpslagen finns kvar.

Ett hot är också "militarismens nya uppflamning". Sedan oktober 1912 var det krig på Balkan. Socialistinternationalen protesterade mot krig på sin extra kongress i Basel i november, där också Branting var närvarande, och upprepade sina fredskrav. Det är lite anmärkningsvärt att Branting inte närmare går in på krigshotet. Det görs däremot i resolutionen. Branting förmedlar optimism i "vårbrytningen": "När solen stiger allt högre, går våren över i sommar, sådden spirar, arbetets frukter mogna".

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, andra talarstolen.
- Ämne: Vår-arbete.
- Källa: Social-Demokraten 1913-05-02, s. 2, och fortsättning 05-03, s. 1-2, Ur ett 1-maj-tal (Hj. Brantings tal på Gärdet). – Handskrivna stolpar finns i Brantings arkiv, vol. 2:03.

1 maj är av gammalt Vårens dag, och sedan 1890 därtill Arbetets dag. Historiskt sett leva vi alla i vårbrytningen till arbetets tidevarv. Tanken ligger då nära att vi i dag tala om *vår-arbete*.

Jag frågade en vän bland vårt partis representanter för jordbrukarklassen vad det ordet kortast innebär. Han svarade: beredning till sådd, och sådd. Och vad annat är det, i överflyttad bemärkelse, som allt vårt arbete innebär: beredning till och sådd av en ny tids nya tankar.

Den stora, allt behärskande kraften, som gör att vår-arbetet bär frukt, är solen som stiger allt högre på himlen och därför värmer allt mera. På samma sätt i vår gärning: den avgörande huvudfaktorn är den ekonomiska utvecklingen, som kommer arbetarklassen att i vår tid alltjämt växa både i antal och betydelse för hela samhällslivet.

Nu finns det emellertid partivänner som tro, att därför att denna utveckling går väsentligen efter samma linjer i alla kapitalistiska samhällen, så bör man också på vår-arbetet använda samma schablon. De förbise att detta förnuftigtvis bör läggas i viss mån olika efter jordmånens art och jordstyckets läge, och att man ej bör fortsätta långt in i maj efter metoder, som voro på sin plats, när vårbrytningen nästan ännu ej märkts. Eller utan bild: Tysklands socialdemokrati t.ex., som för vårt parti varit den store läromästaren och vars vägledande roll för hela Internationalen vi alla tacksamt erkänna, kämpar under så särskilda förhållanden, med ett land, som i allmän demokratisk utveckling i vissa stycken ligger så tillbaka, att vi skandinaver ej kunna utan vidare använda dess taktik. Jag tänker då särskilt på Preussen; med Sydtycklands förhållanden ha våra egna vida större likhet, och därför också vår allmänna politiska taktik.

Man må ställa tillsammans två episoder från dessa dagar och säg sedan om icke vårt svenska vårarbete delvis hunnit, trots allt, längre fram än det tyska! I tyska riksdagen avslöjar Liebknecht firman Krupps cyniska geschäfts-patriotism; ingen kan förneka fakta, och långt in i de borgerliga leden uttalas domen över sådant. Men ännu i samma debatt, med den färska fula fläcken på sitt system, faller krigsministern in i den vanliga tonen från den postens innehavare och förklarar att det är en heder för honom att bli angripen av socialdemokrater!

Så långt ha vi dock kommit här att något dylikt vore omöjligt. Men skott av allmänna medel, lika för alla, vare sig det behövs eller icke, så är detta fin socialpolitik, men om till en avgiftspension kommer ett tillskott av allmänna medel, avpassat efter behovet, så är det föraktligt försörjningsväsende och föga bättre än fattigvård! Det tyckes mig dock ligga bra nära till hands att samhället, då det icke har obegränsade tillgångar att ösa ur, söker lägga sina tillskott så, att det över hela linjen främst täcker de allra nödvändigaste behoven, alltså ger mer åt den som har minst än åt den som har något mera.

Vad blir eljes effekten? Vi se det på hr Jakob Petterssons motion. Medan k.m:ts förslag låter det allmännas tillägg variera från 150 till de mest behövande (frånsett det möjliga kommunala dyrortstillägget) och ned till 0, har vederbörande *utom* sin självförvärvade avgiftspension har 300 kr. i årsinkomst, fixeras i denna motion detta bidrag till 70 kr. åt alla. Vi frånse nu de konstgrepp att skära bort c:a 150.000 pensionärer (vilka sålunda skulle kvarbliva under allmän och enskild fattigvård), varigenom man kommit ens till 70 kr. - men är det icke för en var påtagligt hur *otillräckliga* dessa 70 kr. måste bli i massor av fall.

Tag först lägsta klassen. Motionärerna beräkna själva att man där får i pensioner från 100 till 140 kr. - en mindre lättvindig kalkyl skulle ge maximum 127 kr. - men i alla fall måste man fråga: är detta verkligen *en vinst* mot regeringsförslagetets siffror

där det för samma grupp varierar från 45 kr. blott, *om* det finns egna tillgångar och upp till 195, när inga sådana finnas?

Eller se på klass IV, regeringsförslagets grupp från 1.200 kr årsinkomst. Där blir kalkylens lättvindighet rent otillständig: det uppges att pensionen skulle ligga mellan 226 och 350 kr., en korrekt räkning sänker dessa siffror till resp. 209 och 268. K. m:ts förslag räknar där med en avgiftspension som t.ex. för 35 års inbetalning à 13 kr., 10 års à 8 kr. och 5 års à 3 kr., skulle stiga till 165 kr., vartill i händelse av fullständig medellöshet skulle komma 150 kr. i pensionstillägg samt 67:50 i ökning för inbetalda högre avgifter. Summa 382:50 (utom möjligt kommunalt dyrortstillägg). Även om detta är ett särdeles gynnsamt fall måste man beakta den betydande skillnaden.

Och vad skulle de försäkrade få *betala*? Hr Jakob Pettersson ökar avgifterna med arbetsgivarbidraget, vilket ju för lönarbetarne är förträffligt - förutsatt att det inte vältras av på arbetslönerna! - men för dem, som icke ha direkt arbetsgivare, ävensom för en mängd små hantverkare och dylika blir det nog så bekymmersamt. De förra skulle t.o.m. få slippa med hälften - men då krymper också deras pension till ännu mycket lägre belopp!

Men ingen må föreställa sig att arbetaren får så stor lättnad ändå. Han skall nämligen betala för sin hustru i en klass lägre än för sig själv. Alltså, en gift arbetare på 1,200 kr. skulle enligt kommitténs förslag påföras en pensionsavgift av inalles 14 kr. (därav 2 för hustrun), och enligt k. m:ts förslag av 16 kr. (därav 3 för hustrun). Men hr Jakob Pettersson ålägger honom utan att blinka 26 kr. (10:40 för sig själv, då arbetsgivaren tillskjuter lika mycket, samt 15:60 för hustrun). Hennes pension blir i *motsats* till hans egen, för visso bättre, men vad har man för tanke om industriarbetarnes förmåga att bara bära bördor, när man vill på en bräda obligatoriskt lassa på dem sådana belopp!

Ånej, den svenska arbetarklassen har sannerligen inga bärande skäl att av teoretisk skräck för behovsprincipen springa över på sådana linjer. Och vill man alltså gå med på det nu framlagda förslagets grundtankar, då kan ej rättvisligen nekas att även på detta fält i det tysta skett ett väldigt vårarbete, som bär sin frukt i att nu, med utsikt att *kunna* bli verklighet, lagts fram ett förslag, som avser att det allmänna skall för folkpensionering betala, när det hela är i gång, några och trettio miljoner kronor, därav staten direkt inemot 25 milj., och att man skulle börja med 5 milj.

Att även detta är otillräckligt och att särskilt övergångsbestämmelserna *måste* göras gynnsammare är uppenbart. Men nog bör man förstå och kunna erkänna att vi, som anse förslagets grundstomme som den enda samlande och därför här på länge genomförbara linjen, icke ha något till övers för obestämda uppskovsyrcanden.

Om man icke genom halsstarrigt motstånd mot påtagligt nödvändiga förbättringar och jämkningar gör det slutliga förslaget för oss blankt oantagligt, blir det då en plikt

- så måste jag för min del se saken - att göra vårt till för att driva det fram. Ty här ligger *icke* saken så som många gånger annars, då vi kastat oss mot, t.ex. en otillräcklig rösträttsjämkning för att hålla vägen klar att vinna mera. Där stod ett bestämt fixerat mål att slåss för, den allmänna och lika rösträtten, och massornas vaknande fortgick även under dåliga rösträttsvillkor. Här kan det ligga i vår hand att genomdriva eller att hindra att för våra förhållanden väldiga summor gå till att lindra de i arbetet utslitnas nödläge. Vi *ville* kunna lämna mera till detta. Men för min del har jag icke samvete att likgiltigt se årsklass efter årsklass gå in i fattighusen eller utlämnas åt eländet, i avvaktan på att vissa förbättringar i folkpensioneringen som lika väl skola kunna sedan tillfogas, nödvändigt måste med redan från början.

I senare delen av sitt anförande framhöll tal. att de vårtecken han pekade på sannerligen ej finge invagga oss i den tron att de hårda stridernas tider äro förbi. Vi se ju oupphörliga exempel på hur vinterfrosten kommer åter och skövlar vårt vårarbete. Första kammarens hållning mot Åkarpslagen, expropriationslagen, i fråga om bolagens rösträtt, mot våra krav på normalarbetsdag och minimilön, där man ännu avslår t.o.m. en utredning - allt sådant vittnar om att det drar ihop till nya strider för demokratins fullständiga genombrott. Visst är svenska folket tåligt och långsamt att röra, men inte må högern tro att den kan trotsa nya 40 år bakom den 40-gradigas tillfälliga förskansningar. Vi ha nyss sett våra belgiska bröders väldiga demonstrationsstrejk för den lika rösträtten, och vi ha själva visat förr en gång att vi, om ej annat hjälper, även förstå att bruka detta yttersta påtryckningsmedel för en så fundamental rättvis sak som allas lika medborgarrätt.

Må emellertid arbetet alltjämt fortgå med beredning till mottaglighet för den goda säden, för *solidariteten*. Ytterst är det också denna, utsträckt över gränserna, som gör det möjligt att även ett litet land kan bygga upp ett demokratiskt och socialistiskt samhälle. Vi stå samman med våra bröder i alla länder mot militarismens nya uppflamning i ett vanvettigt rustningsraseri. Men det bör sägas att även på denna punkt måste vårt parti, då det företräder omkring en tredjedel av nationen, fram till realpolitik, kan ej nöja sig med enbart negativa formler. Vi veta ju alla att vi bestämt säga nej till högerens rustningspolitik, med dess F-båtsorgier, vi äro också ense om att ej gå med liberalismen, när den visar för stor undfallenhet för detta slags högerkrav. Men kunna vi ej biträda de andra partiernas lösningar, måste vi göra oss beredda att ge vår egen lösning. Så göra våra partivänner ute i Europa, då de säga sitt bestämda nej till de nya flottbyggena och den fleråriga tjänstetiden, men på samma gång bestämt hävda sin vilja och föresats att bringa de offer som behövas för att försvara sitt lands självständighet, om en inkräktare skulle hota dess frihet och rätt.

När solen stiger allt högre, går våren över i sommar, sådden spirar, arbetets frukter mogna. Vi rycka in i framtidens land, där nya problem skola resa sig för dem, som då leva. Men det stora, nu allt beskuggande problemet: klassamhällets

orättfärdighet, privatkapitalismens utsugning av det arbetande folket, de mångas faktiska trälldom under de få – det problemet skall vara löst, ligga bakom det släkte, som då vandrar vidare framåt. Ett leve för arbetarklassens frigörelse, för arbetarnes 1 maj!

2. Resolutionen

- Källa: SAP, Verksamhetsberättelse 1913, s. 3-5.

Åter samlade till maj-demonstration, i ett antal av ... [mellanrum i texten], upprepa vi ånyo den internationella arbetarrörelsens fordran på en genomgripande omdaning av samhället. Ty vi se runt omkring oss hur den sociala utvecklingen raskt förbereder privatkapitalismens fall och socialismens seger.

Väl ha vi beaktat hur det hängt på ett hår att den förödande krigsbranden på Balkan, trots många återhållande krafter, trots det dårhusmässiga i en världskonflikt för några albanska byar, dock så när hade vidgats ut över Europa till en katastrof över alla förut kända mått. Och knappt hade arbetarvärldens energiska fredsvilja, samlad och organiserad som aldrig förr genom Internationalens stora mönstring i Basel, gjort sin insats mot den brottsliga krigshetsen förr än överallt ny kamp måste resas mot ett febersjukt rustningsraseri hos de härskande klasserna. Men sådana vanvettsrustningar varsla dock om att gränsen snart är nådd. Det enbart absurda kan aldrig regera länge. Mitt i militarismens skenbara triumf förkunnar arbetarklassen sin orubbliga tillförsikt att fredens och folkförbrödringens tid är nära. Överallt rycker demokratin fram. Den dag kan ej vara långt borta, då det arbetande folket också har makt, liksom det redan har vilja, att befalla: fred mellan folken, bröd och frihet för alla!

Våra belgiska kamrater ha nyss gjort för tredje gången en beundransvärd uppmarsch för den allmänna och lika rösträtten. Även hos oss är ännu medborgarrätten varken allmän eller lika. Den 40-gradiga skalan är en ständig utmaning mot Sverges fattiga arbetande folk. Även de frågans kärnpunkt icke berörande rösträttsreformer, som liberalerna stanna vid, avvisas nu med hån av en

höger, som tror sig säker i sin första-kammar-skans. Må vi alla se till att Sveriges folk talar vid nästa val så högt, att även de avsiktligt döva måste höra och förstå!

Men demokratin är blott inkörsporten för den sociala omdaning vi eftersträva. För att nå denna räcker det ej att den gamla högerns välde helt brytes, här krävas klara riktlinjer, tryggade genom arbetarklassens eniga samling inom sitt eget självständiga socialdemokratiska parti. Liberalismen, i all synnerhet då den övertar styrelsen, vacklar allt för ofta t.o.m. i egna vallöftens infriande och faller långt undan för kapitalistiska krav – tänk på kungsådran och på sockret! Endast arbetarpartiet hävdar med kraft även massornas närmaste intressen. Vi kräva energisk kamp mot dyrtiden och kraftiga åtgärder för tullsystemets avskrivning. Vi uttala vår fulla anslutning till de genomgripande och nödvändiga förbättringar i fråga om folkpensioneringsförslaget, som riksdagsgruppen krävt, framför allt vad som fordrats för att i största möjliga omfattning medtaga nu levande invalider och åldringar.

Men 1-majdemonstrationen är över hela världen särskilt ägnad åt 8-timmarsdagen. Mötet ger sin fulla anslutning till att detta krav ånyo framförts av vår riksdagsgrupp, och nu för första gången i samband med yrkandet på minimilöner, för att trygga mot kapitalistisk nedpressning under en mänsklig levnadsställning. Första kammaren har redan avvisat allt. Vi vädja till den mera folkvalda kammaren att allvarligt behärta dessa livsfrågor för arbetarklassen och föra dem fram så kraftigt, att fortsatt motstånd snart blir omöjligt.

Fram alltså för kortare arbetstid och minimilön, fram för genomgripande sociala reformer, fram för demokratin full genomförande, fram för fred och folkförbrödring, fram för hela vårt stora mål: ett arbetets nya, bättre samhälle.

1914

Inledning

Majdemonstrationen 1914 var den 25:e i ordningen sedan starten 1890. Talet var Brantings enda utanför Sverige. Varför det blev Norge och Kristiania har jag inte lyckats få fram. Redan 1912 blev han inbjuden av Kristiania arbeiderparti att tala på 1 maj. Branting konstaterade att arbetarrörelsen utvecklats till en stark kraft, inte minst i Norge och Sverige. Men han erkände också att man fortfarande var en "minoritet", vilket han för övrigt betonade särskilt några månader senare, efter krigsutbrottet som den internationella arbetarrörelsen inte kunnat förhindra. I Sverige hade SAP i riksdagsvalen i mars-april visserligen ökat med några procentenheter men var fortfarande mindre än både högern och det liberala partiet.

Talet behandlade huvudsakligen försvarsfrågan. Internationellt var läget fortfarande labilt på Balkan (trots freden efter andra Balkankriget i augusti 1913). Branting tog avstånd från rustningshetsen och de krafter i Sverige – han nämner Sven Hedin – som ville dras med i "den tyska storpolitiken". Kungens såkallade borggårdstal i februari var ett påtagligt bevis på detta. Branting nämnde målet, att avskaffa militarismen, men tog avstånd från en antimilitaristisk politik. Mycket försiktigt antydde han skillnaden till den norska socialdemokratin gentemot den svenska försvarsvänliga ståndpunkten. Ordföranden vid talarstolen, där Branting talade, beklagade denna hållning vilket nog var rätt så ovanligt.

1. Majtalet

- Ort: Kristiania [Oslo], Stadion.
- Källa: Norska Social-Demokraten 1914-05-02.

Ved den anden talerstol ønsket forretningsfører Ø y e n de tilstedeværende velkommen og gav ordet til riksdagsmand, redaktør **Hjalmar Branting** som hilstes med sterkt bifald, da han traadte frem paa talerstolen.

Det er iaar, byggyndte han, 25. gang arbeiderpartierne omkring i verden feirer sin specielle festdag. Det er nok ikke mange tilstede, som mindes de første gange arbeiderne samledes i sine demonstrationer den 1. mai. Men enkelte gjør det, og de vil mindes, hvorledes borgerpartierne den gang gjennom sin presse, sine foreninger og sine taler forøvrig omtalte første mai bevægelsen som begyndelsen til den sociale revolution, den indebar signalet til arbeiderklassens fremtrængen med det maal for øie at ta magten og indføre det socialistiske, samfundsrevolutionerende styre.

Den 1. mai er den dag som viser hvorledes arbeiderne i utviklingens medier trænger frem, hvorledes de stadig talrikere og talrikere rykker frem mot de magter, som staar arbeiderbevægelsen imot. Der er en kolossal forskjjel paa situationen for 25 aar siden og nu. Vi har i løpet av disse aar vist, hvad vi er, og den betydning arbeiderbevægelsen indtar nu kan ikke sammenlignes med den gang. Arbeiderne er rykket mægtig frem i alle lande. I Sverige – likeledes i Norge – tænkte man ikke at vort parti nogensinde skulde opnaa at bli repræsenterert i riksdag eller storting! Nu er vi talrik repræsenterert hjemme i Sverige viste sidste valg, at socialdemokratiet tæller 80 pct.[procent] blandt vælgermassen. Bak de valgte repræsentanter staar i begge lande en vældig hær inden folket beredt til at støtte og styrke de valgte tillidsmænd i deres arbeide for partiets saker. Slik er det i næsten alle lande. Karl Marx spaadde at arbeiderne vilde erobre magten og selv faa bestemmelsesretten over det som er til folkets og samfundets gagn istedet for som nu aftjene kapitalisterne og deres særinteresser. Dette maal naaes imidlertid bare ved, at vi faar med os alle dem, som endnu staar utenfor, som av mangel paa forstaaelse av sit eget bedste holder sig væk fra organisationen. Det gjælder om ved sammenslutning at omdanne de nuværende tingenes tilstand, bringe arbeidernes interesser i høisætet istedtfor som nu at la kapitalisterne skjære brede remmer av arbeiderklassens skind (bifald).

Vi er fremdeles en minoritet og som minoritet har vi ikke hat anledning til at spille den avgjørende rolle ved sakernes gang og utfald. Men vi er allerede saa langt fremme, at vi øver en betydelig indflydelse paa vore landes politik, vi maa derfor indrette vor politik saaledes at vi kan ta det fulde ansvar paa den, vi maa kunne svare for alle vore handlinger. Jeg vil ikke si noget som kanskje mine norske partifæller vilde misforstaa. Men jag vilde paa den anden side ikke være oprigtig. dersom jeg ikke sa, at i Sverige har vort parti fundet det nødvendig at indrette sig saa, paa grund av den faktor vi faktisk nu er i svensk politik, at vi ikke vil være med paa at lægge vort land forsvarsløst. Vi vil forsvare det mot alle fiender, enten det er kaptialister, barbarer eller hvemsomhelst! Men dette er noget ganske andet end den *militarisme*, som kapitalisterne om dagene tjener. Jeg haaber, den tid ikke er fjern, da vi kan avskaffe al militarisme. Arbeiderklassen maa staa sammen i forsvarsspørsmalene, vi maa skape samhold inden vore rækker. Vi maa kjæmpe for skandinavisk nøitralitet. Vi vil ikke være med paa at føre vore fædreland ind i storpolitiske eventyr: ikke skal vi lytte til den tyske storpolitik som har hat sine agenter ute baade i Norge og Sverige, den politik som hos os har sin specielle talsmand i Sven Hedin. Norge og Sverige skal være neutralt land utenfor de kapitalistiske projekter. Maa den tid snart komme, da de vesteuropæiske folk sammen med det tyske socialdemokrati kan bestemme over begivenheternes gang? Naar kommer den tid? Jo, naar Tysklands arbeidere naar endnu længer frem, naar de faar det avgjørende ord – da skal vi sammen med demokratiet i England, Frankrike og Tyskland staa i forbund ikke til fremme av

krigerske hensigter, men til avgjørelse av de spørsmål som betinger fred, forståelse og bedre levevilkår blant folkene. Demokratiets bærere må gå i spidsen til fredens bevarelse hele verden over.

Om noen dager feirer dere nordmænd, syttende mai, en mindefest som i år har særlig betydning for eder. Paa det svenske demokratis vegne frembærer jeg en lykønskning til eder for denne mindefest; dere nordmænd har faat en frihet større end de fleste andre landes, og paa denne frihets grundlag kan dere gjennomføre arbeidernes rettigheter lettere end mange andre nationer. Jeg haaber Norge benytter denne sin fordel, at landet ogsaa i fremtiden vil beholde sit gamle navn som et foregangefolk. Friheten blir bare et slagord ved fester og paa papiret, saa længe arbeiderne skal gå under aaket paa grund av økonomiske misforhold. Her kræves ganske andre forholdsregler som bygger paa den socialdemokratiske brodertanke, den må beseire verden. Arbeiderne må selv komme i besiddelse av produktionsretten, skape *virkelig* frihet for folket. Veien hertil går udelukkende gjennom organisationen. Mot kapitalismens magt sættes organisationens.

Nu efter unionens opløsning er begge de to lande helt likestilte, nu ligger ingen politisk hindring i veien for at de to helt selvstændige, frie riker kan række hinanden hænderne. I begge lande økes stadig socialdemokratiets tilhængere, en bro bør bygges mellem folkene til fælles fremme av arbeidernes store saker. Ethvert land må holde paa sin selvstændighet. Se hvorledes det er gaaet Finland, det er trykket ned. Vi vil leve i fred med det arbeidende russiske folk, men vi staar alle som en mot zarvældet. Vi vil alle staa sterke mot dem som vil undertrykke os. Hvad vi vil er folkenes forbrødring, folkene har fælles interesser. Europas forenede stater tørde vi naa under republikkens former. Vi ser, hvorledes veien stadig går mot dette mål. Arbeiderklassen skal skape sammenslutninger over hele verden i forbrødringens aand. Det røde banner skal vaie over hele Europa, arbeiderklassen skal føre folket frem. Seiren vil tilfalde os, den 1. mai skal bli den store dag da vi strækker hænder mot hverandre, skaper lykke for de mange, ikke bare for de få.

2. Majtalet, sammanfattande referat

- Källa: Svenska Social-Demokraten 1914-05-04, s. 3, Branting talar i Kristiania.

Demonstrationen i Kristiania 1 maj blev ovanligt storslagen. Sedan det stora protestmötet mot storlockouten år 1911 har man, skriver norska "Soc.-D.", icke sett en så fulltalig arbetarmönstring i Norges huvudstad. Inalles voro anmälda 157 föreningar eller 30 mer än i föl. Demonstranterna samlades på Tullinlökken, varifrån tåget, som räknade 15,000 personer, marscherade till Stadion. Här samlades 20,000 personer kring de två talarstolarne.

Från den ena av dessa talade redaktör Borgbjerg från Köpenhamn och landsorganisationens ordförande Ole O. Lian, från den andra redaktör *Branting* samt redaktör Adler från Kiel. Redaktör Branting berörde i sitt tal även försvarsfrågan, framläggande den svenska socialdemokratins ställning till denna, vilken ej vill lägga vårt land försvarslöst, utan försvara det mot alla fiender, vare sig kapitalister, barbarer eller vem det vara må. Redaktör Brantings uttalande föranledde ordföranden vid denna talarstol att framhålla de norska socialisternas ståndpunkt i försvarsfrågan som vitt skild från de svenskas, beklagande att de förr ej finge fullt stöd av de svenska socialisterna i sin kamp mot militarismen.

3. Majminne

- Källa: Brev från John Hill till Branting, Kristiania 1915-11-08, I. Brantings arkiv, vol. 3.1:12.

[...]

Ja De blir vel kanske lidt "förvånad" ved fra mig at høre, at jeg blev i "højeste Grad ubehagelig overrasket" [över innehåll i SAP:s lyckönskningstelegram till det norska valresultatet]. Men jeg hører til de mange tusinde norske Socialdemokrater, som altid har see up til Dem og stadig faaet Dem mere kjær, specielt fra den Tid De var her hos os og holdt Deres unmærkede varmfölte Tale den 1ste Mai ifjor. Da De udtalte et "varningens ord" til vore ungsocialister mod det taabelige paahit at ville opsætte fudstændig Afvæbning paa Valgprogrammet. Jed er glad ved at erindre mig, at De allerede *dengang* [understruket i texten] havde saadan Forudseenhed, at De advarede derimod, endog paa en Tid, da de fleste af os endog blandt alle Partier levde i det sikre og skjønne Haab at Menneskeheden skulde være naae saa langt, at der ikke mere kunde blive tale om Krig.

Men endog under Krigens Rædsler saa at sige lige udenfor vore *Döre* [understruket i texten] og med klart Bevis for, hvorlidet Traktater hjælper, lykkedes det vore ubesindlige Ungsocialister ihöst at opsætte paa vort Valgprogram fuldstændig Afvæbning og derved latterliggjøre vort parti för hele Verden

Nu har det altsaa vist sig, at vort Parti derved ikke alene direkte har tabt 4 af det Antal Repræsentanter, som vi för havde i Storthinget, men ogsaa fordrevet nogle af

vore mest intelligente Repræsentanter, som offentlig har erklæret, at de ikke kunde gaa med paa denne Sindsvaghed.

[...]

4. Majminne

- Källa: Svensk Hotell-Revy 1943: nr. 3, s. 16-17, Hjalmar Branting i Kristiania 1914, av signaturen Bes. [Bernhard Bengtsson?].

Tiden går och minnen och händelser från svunna år förblekna. Men i mitt minne kvarlever en liten episod från 1 maj-demonstrationen 1914 i den norska huvudstaden, som då hette Kristiania. Jag arbetade då där som typograf, och i den demonstrationen deltog jag med särskilt intresse, ty som talare var engagerad ingen mindre än Hjalmar Branting, den svenske arbetarhövdingen. Han kom direkt från ett besök hos de tyska partivännerna, och måhända var detta bakgrunden till vad han hade att säga i sitt tal på den stora samlingsplatsen utanför den storslagna utställningen 1914, som var norrmännens stolthet det året.

Kanske hade Branting under sitt besök i Tyskland erfarit några mörka aningar om den stundande världskatastrofen. Alltnog – hans tal präglades av en försvarsvänlighet, som absolut icke överensstämde med den norska arbetarpublikens inställning till vad som på den tiden kallades ”militarism”. Jag minns, att ju längre Branting hann i sitt föredrag, desto kyligare blev stämningen kring hans talarstol. Det märktes på åhörarna att de icke voro överens med den svenske arbetarhövdingen angående arbetarklassens militära försvar.

Branting lät sig dock ingenting bekomma, utan avslöt sitt välformade tal med en manande appell till de norska partivännerna att sadla om beträffande sin negativa inställning till den nationella försvarsfrågan. Men när han slutade och steg ner från talarstolen hördes endast spridda applåder – men kraftigt oppositionellt mummel. Han hade uppenbarligen tala för döva öron... [så i texten]

Det var nu som Kristiania Arbejderpartis dåvarande ordförande – en metallarbetare som hette Öien [Øyen] – fann sig föranlåten att på ett något demonstrativt sätt klarlägga skillnaden mellan norsk och svensk inställning till försvar och ”militarism”. Som demonstrationens ledare steg han upp och riktade ett formellt tack till Hjalmar Branting för att denne velat komma och tala till arbetarna i Kristiania. Men han måste tyvärr konstatera att den ärade svenske gästen uttalat åsikter i försvarsfrågan som icke delades av den norska arbetarklassen.

Det blev applåder, och stimulerad av dess fortsatte kamrat Öien ungefär så här: – Vi norske arbejdere og socialdemokrater, vi har den instilling til militarismen at vi vil

avruste, og jeg vil sige kamerat Branting at vi er beredt at sælge hele den norske flotte og alle vores kanoner som skrot for to öre kilo... [så i texten]

En brakande applåd följde på denna deklaration. Branting stod nedanför talarstolen, och åhörde detta säregna tacktal. Jag stod alldeles bredvid honom och såg att en mörk sky flög över hans ansikte. Men så kom det en glimt under de buskiga ögonbrynen. Han sträckte upp handen mot Öien och sade: - *Det är bjudet!*

Den gode Öien såg först en smula konfunderad ut. Denna replik hade han ju inte väntat från den svenske hövdingen. Han fann sig dock och levererade en i hans tycke utomordentlig svarsreplik: - Undskyld, kamerat Branting, men har de fullmakt at köpe?

Branting tuggade på sin gråa musta[s]ch några sekunder, varpå han sade: - Nej, men det kan jag kanske skaffa mig, om ni kan skaffa en fullmakt att sälja.

Till detta hade ordföranden Öien intet att förmäla. Han insåg att han vågat sig ut på hal is, och avslöt mötet på sedvanligt sätt.

Det säregna resplikskiftet hade givetvis endast nått de närmast ståendes öron.

På den lilla vickningen i Grands Kafé efteråt fick jag som svensk partivän vara med. Branting såg till en början lite dyster ut, men allteftersom välfägnaden kom fram ljusnade hans drag. Öien var ganska ångerfull, och gjorde sitt bästa för att släta över intermezzot, och de andra norrmännen, bland dem Lian, Holterman-Knudsen och Kyrre Grepp, hjälpte till. Slutet blev att vi alla följde Branting till tåget, och vid avskedet hade han förlåtit alltsammans. Men när tåget gick for spjuvern i honom. Han vinkade till värdarna och sade: - Partivänner, *mitt bud står fast!*

Han hade humorns gåva, den gamle hövdingen.

Bes.

1915

Inledning

Majdemonstrationen 1915 var den första efter krigsutbrottet i augusti 1914. Det var naturligt att kriget – också dess återverkningar på Sverige antydde (dyrtid) – och fredsfrågan var de uteslutande ämnena i majtalet. Ansvar för kriget låg enligt Branting på de autokratiska kejsardömena Tyskland, Österrike och Ryssland. Tysklands överfall av det neutrala Belgien nämndes, för det neutrala Sverige och för Branting en livsviktig fråga. Branting erkände att Internationalen varit för svag att förhindra krigsutbrottet men ansåg inte att den gjort "bankrutt". Framför allt gällde dess fredsprogram fortfarande, nu för tiden efter kriget så att detta krig skulle förbli "det sista" – så också rubriken på majtalet – och sluta med en rättvis, säker och varaktig fred, bland annat med respekt för självbestämmanderätten, för Branting under viktiga krav.

Arbetet med att samla Internationalen igen och formulera fredskraven hade påbörjats, med socialdemokraterna i de neutrala länderna i spetsen men i övrigt efter de olika läger som hade bildats efter krigsutbrottet. Den neutrala sydgruppen (Italien, Schweiz) möttes i Lugano i september 1914, den neutrala nordgruppen (Danmark, Norge, Sverige och Holland) i Köpenhamn i januari 1915, ententens socialdemokrater i London i februari och centralmakternas socialdemokrater i Wien i april. Branting nämnde dock inte dessa konkreta fredsaktiviteterna från Internationalens sida men de omtalas i den av Branting medförfattade resolutionen. I resolutionen återfinns också kravet på fortsatt svensk neutralitet och naturligtvis majdemonstrationernas ursprungliga krav på 8-timmarsdag.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, andra talarstolen.
- Ämne: Det sista kriget.
- Källa: Social-Demokraten 1915-05-03, s. 3, Majdemonstrationerna – fredsdemonstrationer. Även avtryckt i: Hjalmar Branting, Tal och skrifter, 6, s. 35-44.

Jag vill, yttrade talaren, återföra i edert minne den allvarstid, som bredde sig över hela vårt land de första augustidagarna i fjol. Sedan dess har mycket hänt här hemma, som efter den första uppskakningen av vårt folk fångslat intresset vid mindre ting och skjutit undan det väsentliga. Eljes är 1 maj en glädjens dag, då vi samlas med ljusa framtidsförhoppningar, kunnat se tätnade leder, se framåt mot mål, som vinkade allt närmare. Men i år måste allvaret ta överhand, och dagen måste bli en självrannsakens dag för hela Internationalen.

Är det då så, att arbetarrörelsen, att Internationalen gjort bankrutt, att allt har sammanstörtat, att våra ansträngningar ha varit riktade åt felaktigt håll? Nej, förvisso, så är det inte. Fastän vi se runt om oss i världen namnlösa fador, som ingen tid skådat, trots att vi också här ha fått en släng med i den dyrtid, som väcker i de allra flesta hem bekymmer för morgondagen, trots allt måste vi säga oss, att vi *icke* varit på oriktig väg. Mänsklighetens historia är fylld med felslagna ansatser, felslagna revolutioner, tills förutsättningarna hopat sig så, att man kunde lyckas med det genombrott man kämpat för. Tänk på de tider, då den sociala kampen kläddes i religiös dräkt, hur många århundraden föregångare, till reformationen offrade liv och blod skenbart fåfängt, tills välvningen dock kom på 1500-talet! Se hur förra seklet, särskilt dess förra del, är fyllt av tillbakaslagna ansatser att förverkliga något av den franska revolutionens grundtankar! De ansatserna slogos ner av de maktägande, men skall därför någon säga, att det varit förgäves, att de som förde fram dem voro på felaktig väg? Nej, förvisso icke! Se på proletarietets första trevande försök att omstörta det gamla, där arbetarna ingenting hade att säga till om, revolutionen efter det förra stora europeiska kriget 1870-71, den slogs ned och då det såg ut efter Kommunens krossande som om arbetarrörelsen erhållit ett dråpslag. Men det dröjde endast något årtionde, så samlade den sig åter vida starkare. Eller se på vårt östra grannland, där revolutionen reste huvudet så oemotståndligt efter japanska kriget, år 1905. Det räckte inte länge, förrän det visade sig, att det gamlas makter ännu hade övertaget, men tror någon därför att kampen är lyktad, och att den *kan* lyktas på annat sätt än med folkkravens seger?

Det är inte så lätt för en ny social rörelse att tränga sig fram. Det kräver sin tid. Och genom tillbakaslagna ansatser, genom tillfälliga nederlag går dock vägen framåt, därför att de framdrivande krafterna hopa sig, tills de bli oemotståndliga. Vi voro *inte* inne på fel vägar, men väl var det så, att Internationalens sammanslutning ännu icke hade i sin makt att förhindra de fruktansvärda massmord, som kapitalistiska och imperialistiska strömningar i världen förberedde.

Till en början gick det att undvika allmänt krig, och vi kunde hoppas, att det skulle gå också i fortsättningen. Men låt oss tänka efter, hur sedan verkligheten var! Ingenstädes hade arbetarklassen statsmakten i sin hand. Ledningen av nationernas öden låg överallt i motståndarnas händer. I det faktum, att arbetarrörelsen ännu blott var en minoritet på framryckning, ligger i själva verket den stora giltiga ursäkten till att ej de förhoppningar kunnat infrias som man hyste till Internationalen, kanske också ursäkten till att det lands parti, som man vant sig att betrakta som Internationalens kärna, ej kunde något uträtta, när krigsfaran drog upp på allvar. I Frankrike, där man ej hade räknat med arbetarrörelsen som en sådan makt, hade den dock under vår bortgångne Jaurès ledning blivit en faktor, så att det kunde bli en samverkan mellan den och regeringen att göra allt för att bevara freden. Men hur såg

det ut i Tyskland? Våra tyska partivänner voro hänvisade till att protestera utanför, men över deras huvuden gingo de styrande sin väg fram, mäktiga att kunna trotsa den vilja, som uttrycktes av folket i val. Där behövde ej det krigsparti, som opererade i skuggan, alls tänka på att taga hänsyn till socialdemokratins krav och till vad som uttalades på en rad folkmöten. Nej, vi ha fått lära oss, att när avgörandet låg till sist i Wien hos de högsta kretsarna där, då betydde det så litet, vad världens arbetare ville. Ännu har ej utvecklingen hunnit längre, än att de styrande kunde fortsätta sitt brottsliga spel om folkens välfärd, som om protesterna aldrig funnits till.

Under de sista julidagarna var det enighet hos Internationalen i *alla* länder, icke minst i Tyskland och Österrike, om att ansvaret låg i Österrike samt hos de bestämmande i Tyskland, vilkas representant stödde krigspartiet i Wien. Vi här i Sverige gingo då längre i objektivitet än man gjorde vid Internationella Byråns sista möte. När det drog upp till storm visste vi att peka *också* på krigspartiet i vårt östra grannland, som ingalunda skall glömmas, när ansvaret fördelas. Den ryska mobiliseringen bidrog förvisso att ge bränsle till krigsutbrottet. *Alla* de stora kejsarrikena, där folkets vilja ingenting betyder i jämförelse med de härskande kretsarnas, alla tre dela ansvaret, alla tre skola inför mänsklighetens domstol svara för de fasansfulla olyckorna.

Bakom låg ju den ekonomiska striden om Balkanhalvön och länderna därbakom, vilken skulle behärska områdena där, utnyttja dessa rika länders skatter och bringa dem att flyta in i sina besittande klassers kassakistor. Där ha vi de materiella intressena, som vi socialdemokrater alltid pekat på. När de ideella synpunkterna avfärdas med en axelryckning, när man ej vill höra talas om att England, som det självt säger, ingrep för att försvara de små staternas rätt och traktaternas helgd, ja då bestyrka våra borgerliga motståndare blott vår syn på tingen, att de materiella intressena i dessa konflikter ytterst äro, de bestämmande. Men man må icke förstå detta så, att de ideella motiven ej skulle spelat någon vidare roll. Vi se, hur de materiella intressena olösligt sammanflätas med de ideella för att åstadkomma indragning i kriget. Englands härskande klasser hade stora materiella intressen att tillvarataga, men vi veta numera, att det ändå ej räckt till, om icke andra synpunkter spelat in: anfallet på Frankrike, men främst kränkningen av det neutrala Belgien. Detta sista bröt motståndet mot kriget; då *måste* även Englands demokrater och flesta socialister säga sig, att de ej längre hade något val. Må vi alltså se till, att vi ej för ensidigt skjuta fram vare sig den ena eller den andra verkande faktorn.

Men vi få icke gå därhän, att vi säga oss, att därför att imperialismen är en så mäktig företeelse var kriget *oundvikligt*. Säger man så, ja då *ursäktar* man vad som hänt, säger att det kom av makter starkare än människors vilja. Vi kunna ej stanna vid en sådan fatalistisk åskådning. Det hade gjorts kraftiga ansatser till utjämning av motsättningarna, som blott behövt mogna några år till, så hade katastrofen ej kommit.

Det försöktes engelsk-tysk utjämning, men Englands förslag om flottrustningarnas begränsning avvisades. Det försöktes franskt-tyskt närmande, och i spetsen gingo Jaurès och Sembat samt på den tyska sidan dr Frank, som nu fallit för sitt land med ära. Det syntes löftesrikt – och nu... [så i texten]. Bland allehanda gissningar, som kommit till synes, är även den, att man inom det ryska krigspartiet såg just dessa ansatser med särdeles oro och även därför önskade, att det skulle bryta löst ju förr dess hellre. Jag lämnar detta därhän, men visst är att man behöver ingalunda utgå som från en *nödvändighet*, att imperialismens konkurrens *måste* driva till en katastrof. Se hur det står till eljes i den ekonomiska världen! Där föres först ett hänsynslöst krig med alla medel, men så kan det hända en dag, att man kommer underfund med, att den vägen inte är den klokaste, och att kämparna slå sig tillsammans och dela upp marknaden, så att man tillsammans tillgodoser sina intressen och sparar in krigskostnaderna. Men möjligheten att även för staternas del gå en sådan väg slogs brutalt sönder av dem, som bära ansvaret för världskatastrofen.

Ja, ansvaret skall en gång utkrävas, och därför är det en sund känsla, när man i Västeuropa ropar, att vedergällning måste följa, hur högt de brottsligt än sitta. Man kan lämna därhän, om alltid de riktiga ansvariga äro utpekade, men själva känslan är riktig, och ve dem en gång, när det står klart med deras skuld.

Men när så lavinen var i rullning, när den ej längre kunde hejdas, ja, då kändes det överallt i de länder, som lågo i skottlinjen, som att här gällde det hela deras egen existens. Då kom det fram denna känsla av samhörighet, som ej märkes till sin styrka och djup, förrän de värden, som den vill bevara, hotas av en verklig fara. I sådana stunder stiger en så stark känsla upp ur folksjälén, att det hjälper inte det minsta med teoretiska spekulationer om dessa världens större eller mindre dyrbarhet. Det nationella självt är så djupt rotat sedan århundraden, att vi ej kunna bli det kvitt, även om vi skulle begå den dårskapen att försöka. Också här flätas de materiella och ideella intressena samman. Det kan t.ex. icke vara likgiltigt för en arbetarklass, om landets avsättning genom ett brutalt maktspråk utifrån kringskäres, om genom återverkan arbetslöshet eller kanske dyrtid inträder.

Nej, så många äro de gemensamma intressena, att det är naturligt, att folkets alla klasser resa sig för att värja sitt liv. Därför ha vi intet fog och ingen rätt att fälla dom över de broderpartier, som vid krigsutbrottet kände, att nu äro vi oss själva närmast nu gäller det att se till, att vi inte bli nedtrampade. Det är orätt att gent emot beslut, fattade under de första dagarna, utslunga beskyllningar för att den ena eller andra skulle ha "svikit Internationalen". Den oundvikliga, objektiva kritiken över våra broderpartiers handlingssätt kan börja först längre fram, när den första okunnigheten skingrats om vad som föranlett kriget, om vad som passerat också på andra sidan om de ridåer, som de styrande släppte ned kring folken, då det förfärliga skulle ske. Då kan man fråga sig, om det kan försvaras, att socialdemokrater utan starkare protester

låtit sig dragas med i ett anfall mot ett neutralt land, som intet gjort för att utmana. Då kan man fråga sig om det ej är för mycket av det goda, om de nationella stämningarna även bland socialdemokrater gå så långt, att de tyckas kunna uttryckas t.ex. i "Deutschland über alles". Intet fädernesland får älskas så, att det förhindrar kärleken till mänskligheten. Man måste klart se att mänskligheten behöver dem alla, och att därför intet får breda sig på sådant sätt, att det hindrar andras goda rätt och frihet. Därför måste vi förbehålla oss kritiken över det ena eller andra broderpartiet, om det nu felat av svaghet eller ryckts med av stämningar. Oss, som äro lyckliga nog att stå utanför, anstår det ej att egenrättfärdigt fälla domar, men vi förbehålla oss att säga ärligt och rent ut sanningen, sådan vi måste se den.

Men då är det också klart, att vi kunna ej ropa nu i detta fruktansvärda blodbad: fred till varje pris, så att det blir slut nu på ögonblicket! Kanhända de faktorer, som drevo fram kriget, då skulle stå orubbade kvar och det blir blott ett vapenstillstånd, som innebär fröet till nya katastrofer, nya blodbad? Vår hela strävan måste fastmer gå ut på, att freden slutes så, att dessa ohyggligheter blir *det sista kriget*. Men det beror, på vilka villkor freden slutes.

Och på vilka förutsättningar kunna vi då önska fred? Från Tyskland och Österrike ha höjts röster om "fred utan förödmjukelse för något folk". Ja, om tonvikten lägges på de sista orden, så kan det ligga någon sanning däri. Men om det gäller den djupaste förödmjukelse för dem, som varit med om att driva fram detta massmord, ja den skulle hälsas överallt i världen som en rättfärdig gärning.

Mer att hålla på än denna något negativa formel finna vi dock, om vi gå tillbaka till Internationalens gamla fordringar. De äro, som de sammanfattades i Köpenhamn; obligatorisk skiljedom, rustningarnas inskränkning med allmän avrustning som mål, parlamentarisk ansvarighet för utrikespolitiken och sist men icke minst varje folks fulla självbestämmanderätt. Det finns ingen utopi över sådana yrkanden, vad än våra militarister må säga. Det behövs ingen revolution för att förverkliga dem, de höra ej hemma i fantasins blå rymder. Delvis äro de redan förverkligade, nota bene, i de länder, där *demokratin* har något verkligt att säga. Och där den ej har det och de kunna förefalla som för långt gående från verkligheten, visar detta blott nödvändigheten att föra striden just för demokratin, för folkviljans bestämmanderätt mot härskarviljan, med större energi och klarare inriktning härpå än förut.

Ja, det behövs, att en fred på sådana villkor, som sörjer för, att detta krig blir *det sista*, kommer till stånd *snart*. Vi se det ena tecknet efter det andra på detta krigs fruktansvärda härjningar. Jag talar därvid inte blott om de stympade liken, om de snart kanske miljoner sårade, som äro dömda att framsläpa en olycklig tillvaro, om alla de värden, som förstörts och för vilka mer eller mindre ersättning sedan skall utpressas av de dignande folken. Nej, vad som är värre än allt detta är det fruktansvärda *hat mellan nationerna*, som nu stiger upp i så många hjärtan även hos de

bästa. När vi se hur själva folksjälen förgiftas av detta krig, då måste alla krafter, som kunna något uträtta för en rättfärdig fred, spännas till det yttersta.

Det gäller att återupprätta i görlig mån förbindelsen mellan bröder, som nu mörda varandra. Vi neutrala länders medborgare och främst vi socialdemokrater ha här en stor uppgift: att sammanföra dem i skilda länder, som när blodruset sjunker tillbaka, *vilja* återupptaga kampen för den frigjorda mänsklighet, som trots allt skall komma.

Ty det är ej sant, att Internationalen gjort bankrutt, gått under. Den har slungats tillbaka av händelsernas fruktansvärda tryck, men arbetet för en ny International skall återupptagas, och allt pekar på, att den skall i allt väsentligt byggas på våra gamla kända principer. De hålla, även efter världskriget. Den sociala utvecklingen måste gå sin gång, med nödvändighet skall arbetets folk fostra sig att självt överta produktionen, de nu härskande klasserna skola skjutas undan från sina privilegier, och i stället träder hela det arbetande folket i de olika nationerna in i den fulla ledningen.

När vi sålunda mitt i krigslarmet åter resa våra standar, göra vi det medvetna om, att vi hela tiden varit i allt väsentligt på rätt väg och att även genom nederlagen, genom bloddopen för vår rörelse, även trots det ohyggliga, att bröder stå mot bröder i skyttegravarna för att mörda varandra, även trots och genom detta gå våra höga mål till sitt förverkligande. Ett leve för arbetarrörelsens framtid, mitt i världskriget, trots världskriget, förbi världskriget, fram till fred och frihet, ett leve trots allt för den internationella socialdemokratin!

2. Resolutionen

- Källa: SAP, Verksamhetsberättelse 1915, s. 5-6. – Resolutionen utarbetades av Hjalmar Branting, Erik Palmstierna och Per Albin Hansson, och Branting fick i uppdrag att redigera den slutgiltiga versionen.

Sedan ett kvarts sekel är 1 maj mönstringsdagen, som i alla länder samlar arbetets folk. Mot kapitalismen, som suger ut arbetarens kraft och plundrar honom på livets lycka, restes kravet på *lagstadgad 8-timmars-dag*. Mot de härskandes krigsrustningar ropade den socialistiska arbetareklassen ut över gränserna sin samfällda vilja till *fred och folkförbrödring*.

Förgäves! Arbetareklassen har icke haft makt att hindra att i de stora militärmonarkierna rovlystna krigspartier djärvdes övermodigt avvisa all fredsmedling och med lätt hjärta tända världskrigets flammor. Europas alla ledande nationer ha slungats in i en jättekatastrof utöver alla förut kända mått. I miljoner

räknas redan blodsoffren, förödelsen av materiella värden i hundratals miljarder, och de ideella värden, som gå till spillo när folken resas i hat mot varandra, undandraga sig varje uppskattning. Och allt detta ytterst för en hänsynslös kapitalistisk expansionspolitik, i vars tjänst trätt en hemlig, oansvarig stormaktsdiplomati, medan det hejdlösa kapprustande, som alla bedyrade skulle vara fredens värn, endast stegrat blodbadet och förstöringarna i det oerhörda.

Dock, ju hemskare och långsvarigare kriget härjar, desto starkare stiger från *alla* folk det gemensamma ropet: *Fred!* Icke en falsk och bedräglig fred, som trampar rätten under fötterna och därför bär i sig fröet till nya lika upprivande strider, utan en *tryggad* och *varaktig* fred. Internationalen har gång på gång visat vägen ut ur de krigsfaror de härskandes politik frammanat, och mitt under kriget ha arbetarpartierna i skilda länder, både neutrala och krigförande, vid möten i Lugano, i Köpenhamn, i London, åter fört fram dessa alltjämt för alla gemensamma riktlinjer. I Köpenhamn pekades på obligatorisk skiljedom, rustningarnas inskränkande med allmän avrustning som mål, parlamentarisk ansvarighet för utrikespolitiken, och sist, men icke minst, det fulla erkännandet av *alla folks själbestämningsrätt*.

Sveriges arbetande folk samlar sig denna 1 maj, i världskrigets skugga, i en brinnande maning till sina bröder i alla länder, krigförande såväl som neutrala, att sätta in hela sin kraft för *snarast möjliga fredsslut efter dessa linjer*, som ensamma kunna trygga mot nya återfall i krigets fruktansvärda elände.

För vårt eget lands vidkommande har den fasta neutralitetspolitik vår regering från början valde oryggligt fullföljts, och en alltjämt lika överväldigande folkmening väntar med visshet att så skall fortsättas. Tyvärr har regeringen däremot varken visat tillräcklig eftertänksamhet eller kraft för att avvärja eller åtminstone mildra den *dyrtid*, som de krigförande genom mångahanda åtgärder kastat in över vårt neutrala land. Man har dröjt med ingripanden tills det varit för sent, man har icke använt de kraftiga medel, vilka riksdagen ställt till förfogande. Man har stått tveksam och dröjande medan exportförbudet öppet kringgåts, och rent landsförrädiska spekulationer av livsmedelsjobbare, som plundra eget land för att förtjäna hos grannen, ha icke stävjats med den energi, som nationens kränkta rättskänsla krävt lika mycket som dess vitalaste intresse. Följden har blivit stigande dyrtidspriser på

massornas förbrukningsartiklar, medan ockrare på nöden förtjänat förmögenheter. Vi kräva att landets regering också mot *denna verkliga landsfara* äntligen gör sin plikt.

En *tryggad fred*, som folken föreskriva sina herrar, en energisk kamp mot *dyrtidens* olyckor – se där alltså den lösen, som arbetarklassens livsintresse ställer i förgrunden denna 1 maj. Detta möte i .... [så i texten], räknande... [så i texten] deltagare, sluter sig för sin del fullt och helt till detta fältrop. Men vi veta på samma gång att kampen för arbetarklassens rätt skall börja på nytt, då freden återvänder. Världskriget *måste* ha hamrat in i folkens sinnen att de gamla härskande klasserna leda dem rakt i fördärvet. Desto snabbare bör det då dagas för den nya tid, då ej blott 8-timmarsdagen tryggar arbetarnas vila och fritid, utan *socialismens hela program* börjar bli verklighet i *ett samhälle utan klasser*.

1916

Inledning

Hösten 1915 och våren 1916 tilltog aktivistiska strömningar, krav på deltagande i kriget på Tysklands sida, som hotade den svenska neutraliteten. Eftersom det fanns aktivister också inom SAP berörde detta samtidigt partiets sammanhållning. Motsättningarna inom partiet skärptes ytterligare genom den fredskongress som ungdomsförbundet och partiopposition höll i mars 1916 samt genom att ungdomsförbundet deltog i vänstergruppernas internationella konferens i Zimmerwald i september 1915, och där till och med voterade för Lenins vänsterfraktion. I Zimmerwald och den följande konferensen i Kienthal i april 1916 formerade sig en konkurrerande international, Zimmerwaldrörelsen, och dess krav avvek betydligt från Socialistinternationalens nu med hjälp av de neutrala socialdemokraternas återupptagna, om än inte enhetliga, försök. Branting hänvisade här till de tidigare nämnda konferenserna.

Att Zeth Höglund och Ture Nerman deltog i "det internationella upplösningsarbetet" kritiserade Branting i sitt tal. Även om han var principiellt emot fredskongressen så kritiserade han dock åtalerna för "landsförrådika handlingar" när de åtalade ställt sig mot "anfallskrig", samtidigt som man inte inskrider mot högerpressens krigsaktivistiska propaganda. Detta kom också till uttryck i resolutionen.

"Nya militärsanspråk", så titeln av Brantings ledare den 1 maj, ökade rustningsbördorna ytterligare. Försvar är nödvändigt, särskilt för att bevara neutraliteten men "rimliga gränser" har överskridits. Man har inte heller lärt sig någonting av det pågående kriget, så i ledaren, när man fasthåller vid otidsenliga vapenslag, exempelvis kavalleriet och halvstora F-båtar och samtidigt inte förstärker moderna vapenslag som flygvapen och u-båtar. Detta uttrycktes också i en tilläggsresolution.

I resolutionen nämndes också dyrtiden och det traditionella kravet om 8-timmarsdag.

1. Majtalet

- Ort: Malmö, Folkets park.
- Ämne: Mot krig - för fred [förmodligen].
- Källa: Arbetet 1916-05-02, s. 4, Majdemonstrationerna.

Tal.[C. E. Svensson som talade om dyrtidsfrågan] avtackades med starka applåder, varpå talarstolen omedelbart bestogs av **Riksdagsman Hj. Branting**, som hälsades av en ihållande applåd.

Inledningsvis framhöll tal. huru arbetarklassen fortfarande trots allt håller fast vid det gamla kravet, som är förenat med den 1:sta maj, men huru man lagt numera vikt vid det mål, som läses på ett par av fanorna i dag: fred och folkförbrödring. Och nu, fast kriget varat i 20 månader, har det ej kunnat nedslå arbetarklassens fasta vilja att det gamla kravet skall hållas högt även i dessa bistra allvarstider.

Den civilisation, varöver Europa är så stolt, har visat sin bräcklighet. Man hade hoppats på en övergående urladdning, men i stället för ett kort krig, visar alla tecken på att det kommer att draga ut på längden. Detta krig tappar Europas bästa blod och de bästa krafter för mänsklighetens förande framåt ligga nu på slagfälten eller vända tillbaka som människotrasor. Man ser hur Europa förblöder och den ekonomiska tyngdkraften redan är på förskjutning från Europa till Amerika. Civilisationen vilar på en osund grund, i botten gapar klassklyftan liksom i antiken. Liksom då är det ej heller nu det stora flertalets intressen, som är det vägledande, när de stora besluten skola fattas. Det är en härskande klick som avgör. Och däri ha vi att söka själva grundmöjligheten till detta oerhörda som skett och sker. Det är icke arbetarklassen, som har skulden, utan tvärtom har den på de internationella konferenserna brännmärkt kolonialpolitiken och fordrat att kapitalismens samhälle skall efterträdas av ekonomisk samverkan i stället för konkurrens.

Gång efter annan har förefunnits förutsättningar för sammandrabbning, men för varje gång har man lyckats avvärja denna. Även i juli 1914 fanns det en möjlighet till uppgörelse, men den goda viljan saknades. Tal. påvisade, huru den europeiska diplomatien, ledd av sir Edward Grey i första rummet, icke lyckats återhålla den fruktansvärda utmaning, Österrikes ultimatum till Serbien innebar, och huru Österrikes krigsförklaring utslungades trots att endast två punkter i ultimatumet av Serbien begärdes hänskjutna till skiljedomstolen i Haag. Man förstod då, att det var andra krafter vilka ledde, som ej ville ha en uppgörelse utan krig för att utvidga sin övermakt. Tal. skildrade vidare hur bemödandena att upprätthålla freden fördubblades men stötte på det bestämdaste motstånd, hur i stället Tysklands ultimatum till Ryssland kom om demobilisering ej blott mot Tysklands utan även Österrikes gräns och den tyska krigsförklaringens utslungande mot Ryssland och vidare mot Frankrike, kränkningen mot Belgien och därav följande Englands deltagande i kriget. Man ville kriget i Centraleuropa, därför att man visste med sig att man var bättre beredd än motståndarna och hade övertaget. Man resonerade att ett preventivkrig måste vi ha nu i stället för krig om några år,

Det har visat sig, att arbetarna i de krigförande länderna med ett undantag förstått situationen. De ha följt Internationalens bud att det är arbetarklassens plikt att delta vid ett försvarskrig. Även ur den synpunkten att arbetarrörelsen kräver rörelsefrihet. Arbetarklassen kan ej stå likgiltig gentemot en infallande fiende, den måste visa inkräktaren tillbaka för att befästa sitt fäderneslands trygghet på samma gång den

arbetar för allt större frihet och lycka (Bravo). Ett undantag fanns från regeln: Tyskland, men man skall förstå, huru Tysklands arbetare inbillades, att de voro överfallna av rovgiriga grannar, sedan järnridån släppts ned och endast det, som konvenerade de maktägandes intressen släpptes ut. Anledningen till att alla som en man den 4 aug. beviljade krigsanslaget var helt enkelt den, att man lät vederbörande tro att man var anfallen. Redan hade kosacker, berättade man, trängt in i Ostpreussen och franska flygare hade flugit ända till Nürnberg. Här gällde att sålunda skydda sig mot ett brutalt överfall. Men uppgifterna voro falska. Mycket sakta har sanningen sipprat fram. Allt fler av våra tyska partivänner ser den och deras antal växer, vilka ha mod att bryta, och ej stå till svars med att anslag beviljas för mål, som av borgerlig press uttolkas till ganska grundliga annektioner. Det börjar sålunda byggas broar över skyttegravarna, gemensamma riktlinjer framföras. Många svårigheter återstå innan de brustna banden åter kunna knytas. Återknytandet har förberetts av olika konferenser, av de neutrala länderna redan i jan. 1915 i Köpenhamn, då riktlinjer för det internationella arbetet uppställdes på samma program som förr, månaden efter av Frankrikes, Belgiens och Englands socialdemokrater och ett par månades därefter av de tyska och österrikiska socialdemokraterna, varvid man redan ansåg sig kunna instämma i de riktlinjer, som uppdragits, nämligen folkens självbestämmanderätt, skiljedom, kontroll över utrikespolitiken och internationell nedsättning av rustningarna. För detta arbete fortsätter också Internationella byrån i Haag med Huysmans i spetsen. På vissa håll har man ej velat vänta härpå utan bildat ett nytt centrum för Internationalen, vars första uttryck var konferensen i Zimmerwald. Där voro meningarna delade, huruvida det endast skulle röra sig om ett provisorium i avvaktan på att byrån i Haag skulle börja visa verkliga livstecken, men beklagligt nog fanns det en minoritet, som genast grep till verket, att skapa ett bestående verk för Internationalen, ej den gamla, som ansågs som död och begravnen, utan en ny, där det ej längre fanns plats för de gamla principerna och där även försvaret för friheten ej kom fram, ty det skulle tvinga arbetarklassen för ett enda ögonblick samman med borgarklassen i en borgarfred gent emot fienden, som hotar att tränga in och nedgöra dem bägge. För detta röstade bägge de två svenska partivänner, som utan uppdrag begivit sig dit, Z. Höglund och Ture Nerman. Det är ett faktum, att vi ha denna riktning framme redan i det internationella upplösningsarbetet, för att skapa nya ideal. Där finns det endast plats för personer, som inte fråga efter om de äro svenska, tyskar eller fransmän, bara de få kämpa en gemensam proletarisk kamp. Tal. var förvissad om, att denna nya rörelse ej komme att få någon lyskraft och att Sverges arbetare skulle hålla fast vid den gamla Internationalen, som redan reser sig på ömse sidor om skyttegravarna.

Tal. sade sig därpå vilja med några ord även beröra situationen här hemma. För oss är det av vikt att söka hålla oss utanför kriget, så länge som möjligt, med bibehållen

heder och vi veta, att denna uppfattning delas av allt Sverges folk. Men under det år som gått ha andra stämmor låtit höra sig, som helst velat en modig uppslutning på centralmakternas sida. Det skulle bli vårt preventivkrig. Vi skulle passa på att kasta oss över vår östra granne, när han nu ha händerna fulla på annat håll. Ja, vi veta alla, att den politiken ej är död, trots det den understundom blundar och vill ha folk att tro, att den är insomnad. Tal. ville ej bestrida den fredsvilja som finnes hos den svenska bondehögern, men de äro ej ensamma och framför allt: de mycket litet att säga till om.

Tal. påpekade den skandalösa propaganda högerpressen – och [också] här i Malmö ha vi riksbekanta organ – som visserligen vid landstingsvalen dragit in klorna men sedan låtit dem komma fram igen, bedriver för att hetsa mot den ena sidan och preparera uppslutning till den andra sidan. Vi ha alldeles nyss haft ett exempel härpå, då Stockholms Dagblad i lördags på ledareplats uttalade den åsikten, att svenska flottan passade utmärkt väl att tillsammans med den tyska besätta Åland och Åboskären. När sådant skrives i en tidning, som räknas till de mera försiktiga och av regeringen i vissa frågor använts som språkrör, förstår man att organ som N.D.A. [Nya Dagligt Allehanda] med jubel avtrycka denna förklaring.

Man blir betänksam, då man ser den hållning, regeringen intar, då den ej inskrider mot de pressorgan, som föra ett sådant språk, men däremot med ett visst välbehag ser, hur domstolsmaskineriet satts i gång mot personer, som från statens synpunkt ej gjort sig skyldiga till annat än att söka förebygga Sverges indragande i kriget. Man vill se landsförrådiska handlingar, när i själva verket personerna i frågan inbilla sig göra stora ting gentemot anfallskrigets förhindrande. Det är icke och kommer aldrig att bli landsförräderi att man gör sitt yttersta för att förhindra en sådan riksolycka som ett anfallskrig skulle utgöra (Bravo). Om sålunda dess paragrafer ej äro tillämpliga, så äro Staafflagarna det ej heller, helt enkelt därför, att det var på en sluten sammankomst, som diskussionen fördes och orden fälldes. Vi ha här i Sverige hållit fast vid ett vid enskilda sammankomster få tala fritt och utan att personer få tränga in, vilka senare skola straffa oss. Inom fyra väggar vilja vi tala som vi önska.

Det är olika vikter och olika mått som vår regering tillämpar mot dem som verkar för fred med mer eller mindre klokhet och de som verka för krig med brottlig avsikt. Man väger ock med olika vikter, när det gäller de olika makternas beteende mot oss. Bägge ha de gjort sig skyldiga till handlingar, för vilka deras regeringar bett mer eller mindre ordentligt om ursäkt. Men medan man i högerpressen blundar för ogärningar, som den ena gör, förstorar man den andres, vilka ej tåla en jämförelse, systematiskt. Tal. nämnde exempelvis Sydsvenska Dagbladet Snällposten, där man oupphörligt på ledareplats möter en tysk artikel. Det har otvivelaktigt skett högst beklagliga övergrepp från Englands sida, mot vilka protesterna från vår regering varit fullt på sin plats, men det är ej bara detta att varor stoppas och undersökas utan det som är

mera upprörande är att uti den tyska krigföringen som ett naturligt led ingår torpederingar av neutrala fartyg med besättning. Gentemot sådant som rör våra sjömäns liv tiger den press, som ej har ord starka nog mot England. Tal. ville att regeringen yttrade ett klart ord till dem, som trampa alla gamla humanitets- och folkrättsregler. Men statsministern har alltid lyckats finna sådana ordvändningar, att aktivisterna utvecklat dem till förmån för sina synpunkter. Ett nytt statsministertal ville tal. helst slippa, ty himlen vete, vilka kommentarer, som sedan skulle följa (Bravo).

Vi ha sett ett väpnat uppror mitt i Englands välde. Jag fruktar, sade tal. att det är ett varsel för vad som kan inträffa, om det komme en liknande rörelse till stånd i Finland. Då gäller det att icke låta sig överrumplas, att hålla huvudet kallt och inte låta sig inbillas att ögonblicket är inne. Det är bättre att se en sådan situation i förväg än låta den komma som en tjuv om natten och därför när isarna börja bryta upp vara varnad, så man ej drages med utan att vara nödd och tvungen därtill genom övergrepp.

Tal. sade sig ha ämnat sluta med dessa ord, men tyvärr hade en sak inträffat i lördags i riksdagen. Tal. refererade regeringens nya anslagsbegäran till utökningar inom armén och flottan. Att ett krig som detta måste medföra en del förändringar, vilka vi ej förutsett, var förståeligt, och att sålunda en del luckor måste utfyllas. Regeringen har endast tänkt på att öka men utan att veta hur freden blir vill den binda oss ytterligare med rustningar, då hela Europa kanske kan enas om att slå in på avrustningens vägar. Blir freden sådan, att den tillgodoser folkens rätt, så behöves ej dessa utökningar, då blir det tid att minska enhetligt och i ett sammanhang bördorna. Och dessa medel behövas till täckande av så mycket annat. Och därtill kommer denna sak i riksdagens sista timma. Tal. ville i denna sak föreslå ett särskilt tillägg till den resolution som V.U. [verkställandet utskottet] utarbetat.

I denna V.U:s resolution har en del ändringar gjorts från håll, där man skall ha sin egen särmening fram i allt. Tal. uttalade sin vilja mot den sortens splittringsarbete, som går ut på att kräva att få göra vad man vill, i trots av vad en överväldigande majoritet inom riksdagsgruppen beslutat, samt mot den ansvarslöshet, som i tider som dessa begära alla rättigheter men ej vilja underkasta sig några skyldigheter. Tal. uttryckte till slut sin förvisning om att den taktik som riksdagsgruppen beslutat, kommer att följas av de ojämförligt överväldigande antalet av Sverges arbetare.

Sedan red. Branting föredragit resolutionen och denna punkt för punkt antagits, fördrog han följande här ovan bebådade tilläggsresolution, vilken även av de närvarande enstämmigt antogs:

”Mötet nedlägger dessutom en kraftig protest mot regeringens nyss framkomna förslag att besluta *nya stora rustningsbördor* för de närmaste åren framåt. Kommer en rättfärdig och därför varaktig fred till stånd, så blir folkens allmänna lösen *nedläggning*

i rustningsbördorna. Vi kräva avvisande av det militära överrumplingsförsöket i riksdagens sista timma samt att det vakas över att medel till de utökningar i försvarsrustningar på vissa punkter, som krigets erfarenheter kunna motivera, skaffas genom indragningar och besparingar på sådana försvarsanstalter, vilkas betydelse uppenbart minskats, såsom t.ex. kavalleriet och F-båtarna. Må riksdagen med allvar se till att vårt folk icke än värre bindes vid den gamla rustningspolitik, som gjort bankrutt i världskriget”.

Sedan redaktör Branting, vilken under det nära två timmar långa talet upprepade gånger avbrutits av livliga applåder och bravorop, slutat, utbröt en formlig storm av bifall. Från ett 10-tal håll bland åhöraremassan utbragtes leverop för Branting, och arbetarekommunens ordförande hade svårt att få komma till ordet. Så småningom lugnade sig bifallet och herr Åkesson kom till orda. I några korta, klara satser erinrade han om Hjalmar Brantings insats i arbetarrörelsens och hans oförtrutna arbete för fredens bevarande. Det korta talet slöts med ett fyrfaldigt leve för Hjalmar Branting, besvarat med en värme och entusiasm, som bar ett vackert vittnesbörd om Malmö arbetares förståelse för arbetarepartiets främste mans oavbrutna kamp för de förtrycktas sak.

2. Majtalet

- Källa: Dagens Nyheter 1916-05-02, s. 8, Redaktör Branting talar i Malmö. – Privat till Dagens Nyheter.

Talaren pointerade först att det gamla idealet om fred och folkförbrödring måste hållas högt även i de bistraste tider. I fortsättningen berörde han krigets uppkomst och allt krigets elände. Sanningen om krigsutbrottet är nu, yttrade han, på marsch i Tyskland. Broar börja byggas över skyttegravarna mellan tyska och franska socialister och trots många svårigheter skulle Internationalen åter få förutsättning att börja det arbete som kriget brutalt slog ned. Talaren uppträdde med skärpa mot redaktörerna Z. Höglund och Ture Nerman, vilka genom att delta i kongressen i Zimmerwald varit med om att söka bilda en ny International, vilken förnekade varje nationell tanke, och ej brydde sig om om ett land gick under bara dess medlemmar gemensamt fingo kämpa mot alla borgare. En dylik International hade ingen livskraft. Vid den gamla, som redan rest sig ur gruset, skulle säkert Sveriges arbetare med överväldigande flertal alltjämt så fast.

Redaktör Branting kom härpå in på den aktivistiska propagandan i Sverge och konstaterade att det var en frediver, underbar att skåda, som före landstingsvalen gick genom den svenska högern. Talaren var övertygad att bondehögern var bestämt fredsvänlig, men den hade numera litet att säga i partiet. Efter landstingsvalet hade klorna åter kommit fram i högerpressen. Stockholms Dagblad betonade i lördags på ledarplats att den svenska flot[t]an utmärkt väl passade tillsammans med den tyska för att besätta åländska skärgården. Intet under därför att Nya Dagligt Allehanda på aftonen med jubel kunde konstatera att den fått anslutning från hela högern för sin aktivistiska politik. Man måste bli ytterst betänksam inför den underbara hållning som regeringen intog då den ej på något sätt ville inskrida mot tidningar vilka förde ett så hotande språk, men med välbehag såg på att domstolsmaskineriet sattes i rörelse mot personer vilka vi visserligen ha mycket otalt med för deras sönderrivande arbete inom partiet, men som från statens synpunkt sett endast förkunnat att de ville bevara freden framför allt annat. Man sökte konstruera fram den uppfattningen att här försiggått landsförrädiska handlingar därför att man på den olycksaliga kongressen med stora ord trodde sig kunna utföra stora ting mot ett anfallskrig. För det första pointerade talaren att Staaflagarna icke håller kunde tillämpas i det här berörda målet. Vi vilja inom våra egna fyra väggar ha rätt att säga vad vi tänka. I fortsättningen uppdrog talaren en jämförelse mellan aktivistpressens hållning mot tyska och engelska neutralitetskränkningar. Den var ytterst känslig för allt som rörde Englands utövande av sin blockad mot Tyskland, men tege med allt sådant som rörde våra sjömäns liv. Det vore önskvärt att regeringen yttrade ett klart ord mot aktivismen. Men med tanke på statsministerns oklarhet då han tagit till orda och aktivistpressens utnyttjande av hans yttranden var det kanske bäst att ej hoppas på ett nytt statsministertal. Ty himlen vete vilka kommentarer som då komme efter.

Därefter erinrade talaren om vad som i dessa dagar åstadkommits på Irland med tyska vapen och tyska pengar. Jag fruktar att vi i detta skådespel ha ett varsel om vilken hänsynslöshet som från det hållet kan komma att visas för att kanske till sommaren när Bottniska viken är öppen, framkalla en liknande rörelse i Finland. Då gäller det att vi ej låta överrumpla oss, utan behålla huvudet kallt och se till att vi ej i ett översvallande känslorus inbilla oss att ögonblicket är inne att kasta svensk

vapenmakt i vågskålen vid en sådan kupp. Sverge kunde ej indragas i kriget utan att därtill vara tvunget genom övergrepp mot landet så att vi måste gripa till vapen för vår frihet och självbestämmanderätt.

Regeringens nyligen framlämnade proposition om anslag på över 50 miljoner kr. till försvaret under åren 1917-1919 blev föremål för en skarp kritik från talarens sida. Han framhöll lämpligheten av torped- och undervattensbåtvapnens utveckling. Kriget hade vidare visat att den armé som saknade grovt artilleri i längden ej kunde hålla stånd mot en fiende utrustad med dylikt. Men felet i regeringens betraktelsesätt var att den ej ett ögonblick räknade med att man skulle lägga dessa nya bördor på ett land vars militärbudget var förut spänd till det allra yttersta. När man emellertid beträffande ovannämnda vapen tog lärdom av krigets erfarenhet, varför då icke tillämpa denna på de dyrbara vapen, kavalleriet till exempel, som icke visat sig ha den betydelse man förut trott i kriget? Talaren ifrågasatte om det icke vore lämpligt att indraga kavalleriefördelningen i Skåne som kompensation för det tunga artilleriet. Regeringen ökar bara på och vill att vi skola ytterligare bända oss vid rustningarna fast vi kanske oavsett vilken part som segrar, kunna få en fred som tillgodoser folkens rätt och rättvisans krav, så att vi sedan kunna överväga huru vi skola minska försvarsbördorna. Man frestade visserligen med en vänskatt, men en dylik behövdes ändå mer än väl för att täcka hålen efter mobiliseringskostnaderna och för dyrtidens lättande. Detta regeringsförslag hade dessutom framkommit i riksdagens sista timme och man hoppades kunna pressa igenom det i trötthetens och överrumplingens tecken. Ekonomiskt var det hela också synnerlige betänkligt. Staten hade svårt att få debet och kredit att gå ihop och våra statslån hade icke visat sig vara vidare begärliga papper.

Talaren slöt med några korta ord till Stormklockemännen i den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Dessa ville alltid ha rätt att handla precis efter gottfinnande. De ha talat om att gå sin väg ur partiet. Den vägen skall ej stenläggas med våra välsignelser, utan vi skola säga att de varit nog ansvarslösa att ej hålla partidisciplinen i tider som dessa. De göra sig löjliga – jag tvekar ej att säga det – om de efter alla sina stora ansatser besluta att stanna kvar i gruppen. Huvudsaken är att riksdagsfraktionen följt pliktens bud och bevarat majoritetens rättighet att vara

bestämmande i de ting som varit till behandling. Den taktiken skall fullföljas. Talaren visste att Skånes arbetare mangrant gillade detta förfaringssätt. Han var övertygad att den överväldigande delen av Sverges arbetare också skulle förstå denna hållning hos sina riksdagsmän.

3. Majtalet, sammanfattande referat

- Källa: Social-Demokraten 1916-05-02, s. 3 [av Branting?], Red. Hj. Branting talar i Malmö.

MALMÖ måndag.

Första-majdemonstrationen gynnades av strålande vackert väder. I arbetarnes demonstrationståg, som kl. 2 avgick från Gustav Adolfs torg till Folkets Park, deltog 38 föreningar med 11 musikkåror. Enligt polisens beräkning utgjorde antalet deltagare omkring 4,000 med ett 60-tal fanor och standar. På dessa lästes bl.a. "Fram för fred och folkförbrödring, bort med livsmedelsjobberiet, fram för kooperationen". Ett standar med inskriptionen "Till kamp mot åtalsraseriet" hade av polisen förbjudits.

I parken talade riksdagsman C. E. Svensson, Eskilstuna, över dyrtidsfrågan och framhöll därvid, huru svår ställningen f.n. vore för det arbetande folket och hurusom kraftiga åtgärder bort av regeringen vidtagas till hindrande av att några få tillgodogjorde sig formliga ockervinster, som togos ur det fattiga folkets fickor. Arbetarklassen borde därför sluta sig fastare tillsammans inom sina organisationer.

Härefter uppträdde redaktör Branting och höll ett nära två timmar långt föredrag, vari han huvudsakligen uppehöll sig vid världskriget, dess orsaker och stundande verkningar och framförde de synpunkter, för vilka han särskilt gjort sig till tolk.

Under föredragets gång framhöll han, att sanningen nu är på väg och att det börjar byggas broar över skyttegravar mellan tyskar, engelsmän och fransmän. Sedan bleve det möjligt att sammanknyta de brustna banden och återknyta Internationalen i dess gamla form. Det finnes visserligen personer, som arbeta för en slags fri international och representanter för denna riktning finnas även i vårt land. Dessa personer fråga ej efter om de äro tyskar eller fransmän, om de blott få kämpa mot borgarne. En dylik international har ingen livskraft. Den gamla däremot har en djupt rotad känsla för det egna fosterlandet och den grundvalen håller den och den kommer Sverges arbetarklass att med överväldigande flertal stå fast vid.

Under talet berördes även de s.k. aktivisterna och deras hets för framkallande av ett s.k. preventivkrig. Det vore brottsligt att driva vårt land in i ett sådant krig. Svenska

folket vill icke ha med något dylikt att skaffa och det vill endast gå i striden, då det gäller dess egen frihet och till självförsvar. Talaren ville endast framföra en varning att om något inträffade i Finland såsom det nu inträffat i Irland, svenska folket icke läte sig förleda till någon överilad handling.

I slutet av talet återkom talaren med några ord till de partimedlemmar, som icke vilja följa majoriteten utan begära alla rättigheter utan att underkasta sig några skyldigheter, De vilja blott följa egna särmeningar och ha ej velat hålla partidisciplinen. Därigenom gjorde de sig emellertid endast löjliga. Den taktik som riksdagsgruppen hittills följt kommer den fortfarande att följa och talaren vore viss om att Sverges arbetares flertal enigt skulle gilla detta. Till sist berörde talaren de av regeringen nu avlämnade propositionerna om nya militäranslag och föreslog med anledning därav följande tillägg till dagens partiresolution: "Mötet nedlägger dessutom en kraftig protest mot regeringens nu framkomna förslag att nu besluta nya stora rustningsbördor för de närmaste åren framåt. Kommer en rättfärdig och därför varaktig fred till stånd, så blir folkens allmänna lösen nedsättning i rustningsbördorna. Vi kräva avvisande av det militära överrumplingsförsöket i riksdagens sista timme samt att det vakas noga över att medel till utökningen i försvarsrustningen på vissa punkter, som krigets erfarenheter kunna motivera, skaffas genom indragning och besparingar på sådana försvarsanstalter vilkas betydelse uppenbart minskats såsom t.ex. kavalleriet och F-båtarna. Må riksdagen med allvar se till att vårt folk icke ännu värre bindes vid den gamla rustningspolitiken, som gjort bankrutt i världskriget".

Därpå antogs resolutionen jämte ovan återgivna tillägg.

4. Ledare

- Ämne: Nya militäranspråk.
- Källa: Social-Demokraten 1916-05-01, s. 3.

Med nya, ofantligt stora militära anspråk utöver vad "sakkunskapen i min armé" begärde 1914 har k. m:t nu i lördags framträtt inför riksdagen. I då avlämnade propositioner begäres för lantarmén sammanlagt över 40 miljoner och för flottan över 12 miljoner kronor i engångskostnader, att utgå under åren 1917 till 1919. Om medlens täckande skall finansministern troligen om tisdag göra framställning. Man väntar en ny värnskatt, möjligen tilltagen så att därmed också kan fyllas någon mindre del av de gapande hål i budgeten, som mobiliseringskostnaderna vållat.

Det bör från vårt håll ögonblickligen och eftertryckligen sägas ifrån, att detta anspråk, att bara stapla upp nya militärbördor på de förutvarande, är orimligt och måste avvisas.

Redan 1914 års militärutgifter äro allt för stora i proportion till vad landets fredliga, ekonomiska och sociala utveckling oundgängligen kräver. Fast vi under världskriget funnit plikten mot fosterlandet kräva att icke riva upp inre strid härom är vår uppfattning ingalunda förändrad. Nu vill man med åberopande av krigets lärdomar göra ytterligare utökningar, ej blott genom dessa engångskostnader på mellan 50 och 60 miljoner, utan de nya anstalterna dra även med sig åtskilliga miljoner – permanenta årskostnader. Men icke en tanke synes regeringen ha ägnat åt möjligheten att i den mån nya militära anordningar visa sig nödvändiga i stället minska på andra håll för att hålla ramen för det hela inom tillnärmelsevis rimliga gränser.

Det som nu främst begäres är artilleriets förstärkning över hela linjen: upprättande av ett helt nytt regemente tungt artilleri, tills vidare förlagt i Malmö, komplettering av arméns och landstormens utrustning, en början till flygvapnets självständiga organisation och utveckling samt, för flottans del, förstärkning av undervattensbåts- och torpedmaterialet samt en ny jagare. Det skall visst icke bestridas att åtskilligt av detta i och för sig äro önskemål vilka för ett framgångsrikt försvar äro i hög grad beaktansvärda. Men nu hämnar det sig att man 1914, fast världskriget redan brutit ut, gick efter den gamla schablonen så långt att ingenting finns att dra på för de nya behov, som envar måste förstå skulle anmäla sig. Följaktligen måste man om dessa krav skola tillgodose, beslutsamt skära bort vissa andra delar av försvarsanordningarne, delar, vilka kriget visat vara av sekundär vikt. Dit hör för arméns del främst det dyrbara kavalleriet och för flottans de halvstora F-båtarne.

Men till denna fundamentala brist i själva systemets grundsats, att begära väldiga påökningar utan motsvarande minskningar, kommer en annan omständighet.

Det är fullständigt orimligt att i riksdagens sista timme vräka över densamma en rad av ytterst viktiga stora frågor, vilka icke kunna ögonblickligen till sina alla konsekvenser överskådas. Hur väldiga än de belopp äro, som k. m:t nu begär, äro de blott lösbrutna delar av ett ännu mera kolossalt program, som militärerna nödgats pruta på. Och, om de nu få detta, skall fortsättningen följa av sig själv. Detta manar redan i och för sig riksdagen till den största försiktighet.

Under sådana förhållanden är det också orimligt att, som första kammaren redan begärt, det skulle tillsättas ett särskilt utskott för att nu på våren framåt midsommar pröva alla dessa saker. De böra fastmera behandlas av den sakkunskap, som finns inom statsutskottet och som icke bör få svårt att påvisa, att förslagen icke äro i sådant skick att de nu över huvud taget kunna upptagas till mera ingående behandling.

Hj. B-g.

1917

Inledning

Den tredje krigsvåren 1917 blev turbulent och händelserik både internationellt och i Sverige. De viktigaste händelserna var februarirevolutionen i Ryssland och USA:s krigsinträde, både grundläggande för krig och fred. Den senare påverkade krigsläget på ett avgörande sätt, även om avgörandet, freden, skulle dröja ytterligare ettochetthalt år. Ryska revolutionen aktiverade den internationella arbetarrörelsen med sitt krav på fred utan annexioner och kontributioner. Stockholm blev ett centrum för de socialistiska fredsanssträngningarna som började i april/maj. Majdemonstrationen i Stockholm under parollen "fred" blev nästan ett slags upptakt. Några för den så kallade Stockholmskonferensens viktiga personer, exempelvis holländaren Pieter J. Troelstra och belgaren Camille Huysmans, deltog i demonstrationståget. Också vänstern inom den internationella arbetarrörelsen, Zimmerwaldrörelsen, förlade sina aktiviteter till Stockholm och lyckades arrangera en konferens i september.

I Sverige fanns revolutionär situation, genom de hunderkravallerna mot dyrtiden, tilltagande antimilitaristisk agitation och tillspetsningen av rösträttskampen. En motreaktion var bildande av en beväpnad borgarkår i Stockholm. Talets titel i Stockholm var betecknade: "Vågen stiger". I Tidholm - talet är för övrigt ovanligt bitskt och stundtals ironiskt, åtminstone enligt tidningsreferatet - sade han att demonstrationsvågen "får ej avmattas". Men Branting agerade på olika sätt, både i Andra kammaren den 28 april och i ledare i *Social-Demokraten*, mot den befarade oron att majdemonstrationerna skulle utnyttjas "från oansvariga elements sida" (så i AK).

Sverige fick en ny regering, en mera moderat högerregering i februari. Inom det socialdemokratiska partiet kom det till ett avgörande i konflikten med ungdomsförbundet och vänsteroppositionen på partikongressen i februari. Konsekvensen blev en partisplittringen, precis som i Tyskland, genom bildandet av ett socialdemokratiskt vänsterparti i mitten av maj. Separata majdemonstrationer förekom.

Allt detta var ämnen i Brantings stora majtal, karakteriserade som "ett av Brantings viktigaste tal" och upptaget i antologin *Svenska tal från Torgny lagman till Ingmar Bergman*, redigerad av Kurt Johannesson, Olle Josephson och Erik Åsard (Stockholm 1992). Fredsfrågan inklusive krigsläget och ryska revolutionen som inledde talet dominerade. Därefter behandlades de inrikespolitiska frågorna - livsmedelsbristen och dyrtid, arbetslöshet, rösträtt och författningsreform. 8-timmarsdagen, det ursprungliga kravet, nämndes också men bara i tillbakablicken på majdemonstrationerna. I resolutionen hänvisas till att detta krav kommer att genomföras i det revolutionära Ryssland vilket "skall sporra oss att med förnyad kraft framföra denna djupt berättigade fordran".

Enligt Olle Josephson präglades talet av "sakligt utredande uppläggning", även om "meningsbyggnaden är lite omständlig på ett gammaldags, lätt akademiskt sätt". Det senare är för övrigt karakteristiskt för Brantings sätt att hålla tal. Talet var samtidigt en uppmaning att i den rådande situationen gå "lugnt och fredligt och värdigt" tillväga och var på sitt sätt också en upptakt till höstens valkampanj och ett val som istället för "en tillfällig stormlöpning" skulle resultera i "någonting varaktigt", en avgörande "bestående" förändring till arbetarklassens och folkets fördel.

1. Talet 1 maj

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: Vågen stiger.
- Källa: Social-Demokraten 1917-05-02, s. 1. – Även tryckt som broschyr: "Vågen stiger". En ögonblicksbild av världsläget av Hjalmar Branting. Stenografiskt referat av föredrag vid demonstrationen på Ladugårdsgärdet den 1 maj 1917. Stockholm 1917. Tryckt i Hjalmar Branting, Tal och skrifter, 4, s. 217-246, och i Kurt Johannesson, Olle Josephson, Erik Åsard, Svenska tal från Torgny lagman till Ingmar Bergman. Stockholm 1992. S. 199-213 [ungefär 1/3 av talet har utelämnats].

Partivänner! Medborgare!

Efter mörka förtvivlade tider kan man äntligen denna första maj 1917 se den första gryningen av en rättfärdig fred vid horisonten.

Visserligen kunde den objektiva granskning av ställningen, som försöktes av den lilla neutrala socialistiska konferensen i Haag sommaren 1916, konstatera, att "angreppet hade misslyckats", att den fruktansvärda imperialistiska anstormen från Centraleuropa var tillbakalagen i de stora avgörande striderna vid Marne och Verdun, och att samtidigt det ständiga tysta trycket från den makt, som behärskar haven, på längden måste göra sig gällande med krossande kraft. Men i alla fall, ännu stod då ställningen relativt osäker, och alltjämt fanns mitt uti demokratiernas förbund till försvar mot angrepp en mörk punkt, som stod i motsägelse till det program, varmed deras statsmän eljest förde sina folk till enig samverkan. Det var den *ryska absolutismen*, det ryska folkförtryckande tsardömet, vilket passade som knytnäven i ögat till detta förbund av fria folk, men som ändå fanns på den sidan och bragte förvirring i så många sinnen, förvirring i omdömena icke minst här uppe i Norden, där vi nära kände den isande andedräkten från tsarväldet i öster.

Men så brakade det hela samman en dag! Den *måste* komma, denna revolutionära resning, det väntade alla som något kände förhållandena i Ryssland. Men att den skulle komma redan under kriget, det vågade ingen utifrån med någon visshet

förutsäga. Den kunde heller icke komma då, förrän detta tsarvälde hade lyckats att fullständigt svetsa samman mot sig *hela* det ryska samhället, alla dess olika klasser, arbetare, bönder, små tjänstemän, mellanklasser av alla slag, de ledande industriella klasserna, den ledande intelligensen – allesammans sammanförda oberoende av sina skiftande politiska ideal, oberoende av om de räknades till en avancerad vänster eller till centern eller till och med till högern. Allesammans tvungos de ihop genom det rent ohållbara i det system, som hade sin spets i tsardömet: en rovgirig byråkrati, skild från själva samhället, en parasit på samhällskroppen i stället för en stomme i densamma, och ovanpå det hela ett föraktat och föraktligt hov, som icke kunde annat än uppväcka leda och äckel hos en och var, som något visste om denna spets på ett stort samhälles hela byggnad. När då till på köpet utöver allt annat som ständigt och dagligen vederfors dem, vilka ledo under allt detta missstyre och vanstyre, ytterligare kommo de sig hopande bevisen om att man var i färd på det hållet att *förråda landet* åt den fiende, mot vilken man officiellt sökte försvara detsamma och som redan hade trängt ganska långt in över gränserna – när ställningen blev sådan, ja, så var det ohållbart, då vågades försöket. Och när man då från regeringens sida provocerade, trotsande på att man skulle även denna gång, 1917 liksom 1905, kunna dränka i blod den ryska frihetsrörelsen, då misslyckades detta försök, då blev det i stället provokatörerna själva, som det gick ut över. Då blev detta oerhörda rike på några få dagar rensat från den gamla ordningens män. Då gjorde arbetarna och soldaterna i Petrograd sida vid sida den befriande gärningen, gävo stöten åt hela det murkna systemet, som brast under deras hammarslag – och på samma gång fanns duman, folkrepresentationen, låt vara på snävt kringskuren bas, duman, vars ledande män trädde samman och gävo det viktiga stödet åt den nya ordningen att kunna garantera alla samhällsklassers uppslutning omkring en provisorisk regering i stället för den som hade sjunkit i smuts och i blod.

När dessa ting inträffade, då hände något ute i världen, större än något annat, som har hänt ända sedan för snart 130 år sedan den första franska stora revolutionens åskor började rulla fram över Europa. Då gick ljuset upp omsider även i öster, och despotismens fastaste fäste, som hade kostat så många förtvylade, så många hjältemodiga ansträngningar, det sjönk, det föll samman och dess fall var stort.

Världen höll andan för att se skådespelet därborta. Med oro frågade man sig: Kan det vara möjligt, att det är annat och mera än en tillfällig krampryckning, och att det verkligen är sanning att denna mara, som ridit icke blott Ryssland utan Europa, nu har tagits ifrån oss? Ja, det spåddes mycket ont i de dagarna över den ryska revolutionen. Hela den skara människor, vilka begått den vanvettiga tankeorimligheten att vänta något gott för frihetens sak av preussiska bajonetters framryckning, hela den skaran kände sig plötsligt alldeles slungad ur sina gängor, den ville icke erkänna friheten, när den kom på den naturliga, på det riktiga sättet

genom det ryska folket självt! Den inbillade sig själv och andra, att hela det väldiga dramat därborta i öster egentligen bara var ett verk av engelska intriger, och snart skulle det visa sig, att det hela föll ihop som ett korthus och upplöstes i anarki. Och såsom ordern gavs ut från Berlinpressens censurmyndigheter, så lyssnade man villigt på kända håll också här i Stockholm och sökte här sprida densamma parollen.

Men det *var* annorlunda! Det var ett samhälle, som sprängde sina fjättrar, ett samhälle, som hade väntat, som hade tåligt sökt att göra det mesta möjliga utan att röra alltför hårdhänt alla förutvarande förhållanden, ett samhälle som förstod svårigheterna att mitt under ett krig göra en revolution, en fullständig statsvälvning – men på samma gång ett samhälle, som förstod, att när tärningen en gång var kastad, så gällde det att gå framåt och icke se sig tillbaka. Det var en ny demokrati, som tog sin plats i världen vid sidan av och i vissa stycken fördomsfritt framom de äldre demokratierna. Det var *världskrigets första frukt för framtiden*, som här trädde fram inför allas ögon. Ett så genomgående upplöst och förruttnat system som det ryska tsarväldets hade icke tålt påfrestningen från världskrigets alla ansträngningar, och dess fall varslade om att nu begynner i alla fall det gamla ordet att bliva sanning på en viktig huvudpunkt, att "*världshistorien är världsdomen.*"

Vad förnam man nu från det nya Ryssland? Man förnam, att genast som den nya ordningen en smula konsoliderats, så var man angelägen om att göra en revision av de förut tillkännagivna krigsmålen – eller fredsmålen, hur man vill kalla det – ren revision av programmet för jättekampen i den gamla, för död förklarade och dock alltjämt levande Internationalens anda. Man fordrade av dem, som inom regeringen helt företrädde revolutionens synpunkter, att det skulle bli en ny proklamation om vad det ryska folket ville, en som icke stannade vid de gamla formlerna om erövring av Konstantinopel och sådant, som lät dessa mål falla trots de nationalistiska drömmar, som därmed äro förbundna, och som i stället förde fram Internationalens lösen: en fred *utan annexioner*, en fred, byggd på erkännande av *varje nationalitets fulla rätt*, en fred, byggande också på det erkännandet, att de nationer, som *hittills* varit undertryckta, skola i möjligaste mån få sina medborgerliga och nationella rättigheter tillbaka, men att intet folk får tvingas emot sin vilja till att gå under ett främmande ok eller att stanna under ett ok, som det icke självt vill bära längre.

Dessa grundsatser var det, som talade ur manifestet från den nya ryska regeringen. Det togs där i och med detta ett väldigt steg fram mot den rättfärdiga, rättvisa och därför varaktiga, säkra och tryggade fred, som vi eftersträva, den enda fred, för vilken det är värt att bära några offer, en fred, som skall trygga framtiden, som skall förhindra för alltid upprepadet av det fruktansvärda skådespel vi nu snart sedan tre år tillbaka bevittna. (Bravorop).

Men den ryska revolutionen var icke blott för Ryssland självt det stora avgörande steget, som togs framåt. Det var en händelse av oerhörd, ännu i denna stund omätbar

betydelse för *hela världens* utveckling. Det kändes överallt som om det gick en stöt genom folken. Överallt blev det som ny luft, och nya förhoppningar tändes.

Det tappra *tyska* "oberoende socialdemokratiska partiet", som vägrat att tjänstgöra som kejsarens allra trognaste socialdemokrati, våra vänner därborta sände sin hälsning, broderligt lyckönskande genom Haase och Ledebour, till de ryska partivännerna. De förstodo betydelsen av vad som hade hänt, och de sågo däruti en ny borgen för att deras väg var den riktiga, att de måste med bestämdhet träffa ett val mellan att gå samman med sina kamrater inom Internationalen eller att gå samman fortfarande med de makter, vilka stå såsom hindren för att nå fram till en fred på rättfärdig grund, en fred som erkänner nationaliteternas rätt.

Den återverkan, som de ryska händelserna ha haft i Tyskland, låter sig ännu icke uppskattas, ty först måste de verka på hjärnorna, och det är många hinder, som måste genomträngas, konstgjorda hinder för kunskap om sanningen och verkligheten, som måste övervinnas, innan man där kan räkna på verkan av vad som hänt. Men att sanningen är på marsch är dock uppenbart, och vem vet, om icke trots de dämpande rösterna från den gamla partiledningen, som föreskrivit, att första maj i dag skall i Tyskland betraktas som en vanlig arbetsdag, vi kanske snart nog få veta att där ha arbetaremassorna känt, att denna första maj är ingen vanlig arbetsdag, den är *ingen vanlig dag* överhuvud – det är den första dag, under vilken ett fritt Rysslands arbetare kunna räcka handen till de arbetaremassor i Tyskland, som också vilja friheten och självständigheten och som också vilja fred och rättfärdighet på jorden. (Bravo).

Naturligtvis ha verkningarna också synts på andra sätt än blott bland arbetaremassorna i Tyskland. Det har kommit det ena anbudet från de styrande efter det andra, man ger efter det ena stycket efter det andra – under villkor notabene, att samma regering, som vid världskrigets början samlade en så oerhörd skuldbörda över sina huvuden genom alla sina åtgöranden då, får fortfarande själv bestämma takten för eftergifterna och själv sitta kvar i ledningen. Det skulle alltså ännu fortfarande vara den, som mäter ut åt det tyska folket stycke för stycke, hur mycket av demokratisk frigörelse, som man kan vilja vara med om och i nåder bevilja! Men *ansvaret* för krigsutbrottet, *ansvaret* för övervåldet mot Belgien, som sedan följde, *ansvaret* för hela krigföringsättet, *ansvaret* nu på senare tider för den vilda krigföringen emot de neutrala i strid mot all folkrätt och all civilisation – *ansvaret* för allt detta, *det köper man icke bort* i och med det, att man med demokratiska talesätt går folket till mötes ett stycke i nödens stund! Nej, folket är i rörelse – hur mycket, det skall framtiden visa. Här må icke profeteras, men det är att hoppas – och den förhoppningen ha vi rätt att uttala – att det tyska folkets breda massor skola veta att tillräckligt tydligt visa att de *icke* vidhålla solidariteten med de elementer, som fört det ut på erövrarstråt, fört det ut i det fruktansvärda elände, där det nu befinner sig. (Bravo).

I Tyskland skönjas ju redan tecken. I *Österrike* äro tecknen ännu mycket starkare. Där ser man den österrikiska socialdemokratin gå ej så litet till vänster om den tyska majoriteten. Där ser man redan sådant, som tyder på, att det håller på att pressas fram en brytning, som kan varsla om nya tider. Man tycker sig skönja hur det i detta land kan komma att växa fram en så stark fredsstämning, att de återhållande och dämpande stämmorna från Berlin snart icke kunna följas och lydast. Man får ju se, hur utvecklingen går i den vägen. Men folkets stämma ljuder där redan med mycken styrka, och i *Österrike* firas i denna stund första maj som arbetareklassens dag för freden med allmän arbetsvila, som en liten början till vad som komma skall.

I det andra landet i dubbelmonarkien, *Ungern*, jäser det också. Där är man också betänkt på att gå tillmötes en smula med en utsträckning av valrätten. Men kravet gäller den *allmänna* rösträtten, och kravet gäller, att Ungerns starke man, Tisza, icke skall få fortsätta att styra och förtrycka detta land. Kravet gäller en klar ändring av den kurs, som hittills har följts, och i det kravet lär det icke komma att ges någon prutmån. Att telegrafan nu vet att berätta, att den nye kejsaren sänt greve Tisza en nådig handskrivelse med försäkran om sitt orubbade och fullständiga förtroende, ack, det är så ofta, som sådana försäkringar föregå händelser, vilka sopa bort dem som vissna löv, när stormen ryter. (Bravorop).

Och borta i den fjärran västern, vad har där skett? Vi ha sett, hur *Förenta staterna* sökt framtvunga en humanisering av undervattenbåtskriget och till en tid lyckats därmed, men när sedan de löften som givits brötos sönder igen och när hänsynslösheten åter fick fullt triumfera, då ville den stora republiken i väster icke finna sig stillatigande i ett sådant förfaringsätt. Den nedlade sin allvarligaste protest och hotade att gå vidare, om man icke vek tillbaka. Och när man icke vek tillbaka, när rikskanslern, som enligt föregående uttalanden själv var mot detta skärpta u-båtskrig, ändå ansåg sig nu som alltid böra böja sig ödmjukt för vindarna, som blåste allra högst uppe i toppen på den stora tyska staten, och sålunda gick med på detta hänsynslösa sänkande av fartyg med människor ombord utan föregående varning, icke blott krigförande staters fartyg utan *framförallt* neutrala staters fartyg - vi svenskar ha ju själva att beklaga förlusten av talrika av våra svenska sjömän, som fallit offer för detta barbari - nåväl, när man såg detta i Amerika, vad sade man sig då? Jo, att här har den stora republiken i den nya världen en *plikt att handla* gentemot dem, som på detta sätt kasta alla civilisationens landvinningar överända, en plikt att handla efter just de grundsatser, som uttryckas i namnet på den förening, som heter *League to enforce peace*, "Ligan för att framtvunga fred". Till dett förbund äro ett flertal av Amerikas ledande statsmän anslutna. Dess program är att samla i en rättfärdig saks tjänst en så stor kraft av skilda nationer, som äro villiga att underkasta sina mellanhavanden medling och skiljedom, att denna kraft förmår att slå ned var och en makt i världen, som dristar sig att resa sig upp emot denna rättsordning, slå ned var

och en som skulle vilja, stödd på våldets makt, gå fram mot andra stater, vilka vädja till rätten.

Ja, i denna situation kom den amerikanska krigsförklaringen oundviklig som ödet, och då bekräftades därmed ytterligare, vad detta krig i själva verket är: icke blott en kamp mellan nationer med olika intressen, som kämpa om en plats i solen och sådant, nej, en kamp mellan olika *världsuppfattningar*, en kamp mellan *demokratin* å ena sidan och den ännu kvardröjande *absolutismen* och fåväldet å den andra sidan.

Den lilla översikt jag tillåtit mig här giva har – jag vågar hoppas därpå – visat vad som egentligen försiggår här i världen, och på samma gång se vi hur det ljusnar. De börja försvinna, dessa mörka fläckar, sådana som den ryska absolutismen var. Demokratin våg stiger, och demokratin beslutsamhet, att det skall blir *över hela världen* en demokratisk sakernas ordning, stiger också. Och i det arbetet är det lyckligtvis att räkna på medverkan icke blott av den väldiga militära maktutveckling, som sättes in till försvar för demokratin, utan också på medverkan, den enda riktigt slutligt avgörande medverkan, den som skall komma ifrån de *folk själva*, som ännu, lydande "noggrann marsch", gå fjättrade i absolutismens ledband.

Förändringarna som ha skett sedan förra 1 maj äro sålunda stora. Kriget har ingalunda under sin fortsättning varit utan inflytande på vad som passerat inom de skilda ländernas utveckling. Det har skett ovanliga ting, och större synas komma att förestå. Men det visar sig på samma gång också märkliga tecken på att även inom den *andliga* världen, även inom idéernas stridsfält ljusnar det, på samma gång som så sker i den politiska och sociala världen.

En av våra vänner i svensk litteratur, *Ludvig Nordström*, har nyss gjort en sammanställning av en mängd uttalanden av framstående författare och tänkare inom de yngre generationerna, ute i Västeuropa särskilt. Han har utvecklat hur man i dessa kretsar börjat se med en ny syn på hela världsutvecklingen, hur det är nya tankar, som tränga sig fram och som ge bättre och djupare innehåll åt själva tillvaron. Han pekar på hur det där kommer uttalanden sådana som dessa: "Ett industrialistiskt system, baserat på att mänsklighetens övervägande massa skall sträva i utslitande arbete för veckolön, är lika oförenligt med förnuft och humanitet som en gång slaveriet var".

För oss socialister är nu detta inte någon märkvärdig eller ny sats. Det är ju våra egna tankar, som gå igen, uttryckta nästan i samma form, som vi själva ha varit vana att uttrycka dem, men nu kommande från håll, där man icke officiellt tillhör det socialdemokratiska partiet. Löneslaveriets avskaffande t.ex. är ju en formel för socialismens högsta mål i avseende på de ekonomiska problemen. För att vara överens med dessa nya författare behöva vi blott ta fram våra gamla grundsatser.

Vår bortgångne store Jaurès har gång på gång varit inne på detta, hur målet för den socialistiska arbetarrörelsen är långt större, något långt mera än att blott skapa

drägligare förhållanden under bevarande av lönesystemet. Målet är att åstadkomma en samhällsordning, där *lönesystemet är avskaffat*, där arbetets avkastning tillkommer helheten, men andelarna i denna totalavkastning sedan kunna komma alla till godo i en långt bättre form än genom den med nödvändighet otillfredsställande och oriktiga fördelning, som själva lönesystemet i sig innebär.

Ja, må den fackliga rörelsens män även i vårt land, mitt under det att de göra sin dagliga gärning, likväl aldrig glömma kontakten med det faktum att *socialismen syftar högre och längre bort* än blott till att vinna höjningar i lönerna och en smula förkortad arbetstid! Må de aldrig förgäta att vi vilja en helt och hållet ny samhällsdaning, på samma gång som vi ha klart för oss, att detta icke kan vara en dags verk och icke frukten av en plötslig omvälvning, men att vi skola sträva framåt, betraktande de dagliga förbättringarna som endast steg på vägen fram mot detta höga mål. En sådan anda är det enda, som kan ge oss verklig lyftning i våra strävanden och låta oss bevara den idealitet i hela vår rörelse, som måste finnas i densamma, om den icke skall sjunka ned till enbart en krass intresserörelse ifrån arbetarnas sida, ungefär jämställd med krassa intresserörelser från vissa arbetsgivaregrupperns sida. (Bravo).

Ja, det fanns också andra uttalanden citerade, alldeles klingande som det brukar göra hos oss socialister, om den ekonomiska jämlikhetens tid, som börjar bryta in, sedan den politiska jämlikheten väl är vunnen, om att man måste komma fram till ett system med rimliga priser, lagom höga priser på allting, både på arbete och varor – det är vår tanke på *minimilöner*, som där upprepas – vidare om hur trusterna skola ställas under statskontroll och med staten som delägare så att de kunna tjäna det helas bästa och inte som exempelvis vår bekanta sockertrust här hemma tjäna en handfull ägare av de urvattnade aktierna, till vilka vi alla få betala orimligt mycket. Ja, alla dessa tankar känna vi igen. Man formligen tycker sig se hur den socialistiska tanken tränger in bland den vakna intelligensen även bland de borgerliga lägren där borta i dessa länder, England och Frankrike och Amerika, som här är fråga om. – För all del, tro icke att jag talar om Sverge! Här ha vi andra ideal för vår ungdom. Den är borta på Skansen nu och tänker på vad som där förkunnas i *motsättning* mot här ute under de röda fanorna! (Bravo).

Han anför vidare den engelske författaren Wells, socialist, som han kallas ofta och med visst fog, men som ändå mer representerar en egen personlig individuell uppfattning än något visst socialistiskt system. Han har slagit an religiösa toner. Han talar om att det var en katastrof för kristendomen, när den med medeltidskyrkan släppte sin höga uppgift att verkligen inverka på massorna och inskränkte sig till att blott bli och blott vilja bli en religion för den enskilde individen. "Min egen personliga frälsning", det ansågs ju, när lutherdomen kom, som ett så oerhört framsteg, därför att just det individuella fördes i förgrunden. Nu är Wells benägen att se den saken ur helt motsatt synvinkel och säga: Det där har rivit sönder banden, som

bundo samman kristendomen med möjligheterna att påverka samhällena i deras helhet! Kyrkorna ha ingen möjlighet nu att säga till om något ifråga om själva världens utseende.

Se bara, om man nu, som under denna ohyggliga kristid gång på gång har skett, frågat den stora katolska kyrkans överhuvud, påven i Rom, om vad han säger om ett och annat som passerar i världen, som går ut t.ex. över hans egna trogna hjordar i Belgien, så har han dragit sig besvärad undan från att ge något svar på den frågan, ty han vill icke heller störa sig med sina trogna hjordar i Tyskland! Men på det viset blir icke längre kyrkans ställning den höge, rättfärdige domarens över det hela, som den enligt det ursprungliga kristna idealet förvisso borde ha varit. Vi äro borta, långt borta från de tider, då religionens män exempelvis under gamla testamentets dagar höllo strafftal, som ljungade över sin tids myndiga, och vädjade till folket att se till all orättfärdighet, som bedrevs upp på samhällshöjderna. Nu har prästerskapet fått andra uppgifter. Vi behöva ju icke gå utom våra egna gränser för att veta, att de reda sina bon i skuggan av makten och att de alltid äro de främsta till att vara med, där det gäller att predika för folket underkastelse under all bestående orätt och att lägga till på samma gång, att allt är utmärkt väl beställt i denna den bästa av världar. Vi minnas sedan 1914 och tidigare alla de politiska predikningarna. Vi minnas högerns användande av hela den samhällsmakt, som sålunda prostituerades, *emot* kristendomens egen ursprungliga anda, till att vara ett värn för de rikes övervälde och för de rikes politiska inflytande.

När jag säger detta, vet jag fullväl, att det finnes hederliga och hedrande undantag även inom det svenska prästerskapets leder. Men tyvärr äro dessa undantag så få, att de blott bekräfta regeln, som är att vi ha dem *emot* oss, alla dessa den nuvarande religionens tjänare, vilka i stället, som Wells för sin del menar, borde förstå sin plikt att gå i spetsen för vad han kallar en verklig religiositet, d.v.s verklig *samhällssolidaritet* i världen.

Wells pekar också på hur de tyska prästerna i sin trånga syn betrakta gud ungefär som sin stamgudomlighet. Här i Sverge ha vi haft erfarenhet av det också. Det finns ingen kyrklig riktning bland alla dessa livaktiga kyrkliga rörelser, vilka det talas så mycket om i vårt land, som ett ögonblick tänker på att gå *emot* sitt eget lands nationalistiska utveckling och träda upp för det internationella broderskapet och för den rättfärdiga fredens sak. Man får gå till oss för att finna försvarare därför, man sannerligen man bör gå till Skansen, där visst en biskop predikar nu också. Ja, mycket sant, de ha nu en viss fredslängtan, nu går det för sig att tala för fred – sedan detta ivrigt önskas även av de imperialistiska makterna i söder. Men vi veta allesammans, var vi hade dem, när det gällde att här hemma hålla tillbaka våra aktivister. Hade vi då någon hjälp av prästerna? Nej, det hade vi aldrig. (Bravo).

Den nya ordningen, som skall grundas på allas delaktighet i nationens rikedom, är motsatsen till kapitalism och till jobberi. Vad angår nationellt och internationellt finns det bara två vägar att välja på. Antingen skall staten ställa sitt eget mål och säga, att den själv är sin egen fullkomning, att det icke finns någon rätt utanför denna stat, ingen plikt, ingen förbindelse till den övriga mänskligheten. Staten är sitt eget ändamål, den är det högsta, för den leva vi alla som äro i staten. Det är den lära, som predikats av Treitschke, som den filosofiska kvintessensen av Bismarcks järn- och blodspolitik. Det är den läran, som ligger som grundval för "1914 års idéer", om vilkas innebörd ordföranden vid denna talarestol Gottfrid Björklund nyss erinrade i sitt inledningsanförande. Det är den läran, som är vår unghögers katekes, den som driver oss fram till att dyrka och tillbedja denna stat som det högsta väsendet utan en tanke på att även staten, som blott består av oss själva, medborgare i densamma, i sin ordning har förpliktelser till den *högre* enhet, som är hela mänskligheten. Ävenså har den förpliktelser gentemot sina egna invånare, gentemot sitt eget folk, att vara ett redskap för dess lycka i stället för att uppträda som en Juggernautvagn, som går fram över sina medborgares – förlåt mig! – sina *undersåtars* liv. (Bravo).

Detta är den ena linjen.

Den andra linjen är den, som Wells har uttryckt så, att man skall fram till Civitas Dei, till guds stat. Det är det gamla talet om gudsriket som kommer igen, då mänskligheten enats i att tjäna både gud och människorna samtidigt, och detta anser han måste bli den nya religionen. Det skall, som det heter i Ludvig Nordströms rubrik, bli "nya himlar och en ny jord".

Jag tror nu icke, att vi precis äro färdiga att omedelbart följa med på vägen att kläda dessa våra tankar i en sådan religiös dräkt, ty med detta följer ofrånkomligt ett tillbakaflyttande av det klart dömande förnuftet till förmån för ett mera obestämt känslotänkande. Med detta följer ett visst erkännande åt mysticismen, som vi icke ha lust att utan vidare giva. Alltid smyger vidskepelsen i spåren efter sådana mystiska strömningar, som gå fram över tiderna, och den gammaldags övertron sticker så ofantligt lätt upp huvudet bakom den vackra masken av att fästa uppmärksamheten på och ge sitt tillbörliga erkännande åt dessa andra värden, som finnas i människan utöver det klara kritiska förståndet.

Men i alla fall, om vi således icke vilja gå med på att utan vidare ta den dräkten på, utan föredraga att hålla oss till våra gamla enkla socialistiska uttryckssätt om mänsklighetens broderskap, som för oss skall bli ersättningen för den gamla religiösa tron, vilken vi släppa som oförenlig med vårt kritiska förstånd – på samma gång vi göra detta, så se vi naturligtvis icke heller bort från att det behövs en *drivande kraft* till det nya, som man alltför lätt tappar bort på vägen, om man bara går ut och predikar den allmänna förbrödringen, nämligen den drivande kraft, som ligger i att det är *klassernas intressen* och *klassernas kamp*, ur vilken detta nya måste framgå. Det släppa

icke vi socialdemokrater. Arbetareklassen måste *själv* genom att bygga upp sin egen maktställning skapa den nya värld, i vilken broderskapets rike skall kunna fullkomnas. (Bravo).

Men med dessa reservationer, som alltså egentligen mera gälla formen och uttryckssättet än saken, måste vi dock säga oss – just från utgångspunkten av vår egen materialistiska historieuppfattning, som ju ser den andliga världen som en återspeglning av förändringarna inom förhållandena varunder vi leva, inom det ekonomiska livet och samhällslivet – när vi se alla dessa företeelser i den andliga världen, i tänkandets värld, när vi höra där dessa toner klinga, som vi så väl känna igen från den socialistiska åskådningen, måste vi säga oss: Vad är det annat som sker än att vi förnimma från dessa tänkare, som stå framom sin tid, en återspeglning icke blott av den värld som *är*, utan också av den värld som *kommer*! De förnimma tecknen av vad som är i vardande. De ge detta uttryck i dessa nya formler.

Men vi socialister kunna förvisso med stolthet peka på att de formlerna äro våra, de tankarna äro våra, vi ha kämpat för dem långt innan de började att få hemortsrätt och vinna erkännande i den borgerliga tankens värld. Vad som sker nu är blott det, att klarsynta borgerliga kretsar *också* börja komma till insikt om att den socialistiska vägen är den som mänskligheten måste gå, att det är dit som världen går, hur mycket man än söker att hindra detta eller söker att tränga oss ut på avvägar ifrån våra klart utstakade linjer. (Bravo).

Ja, medborgare, hur är det då i *vårt eget land*, när vi kasta en blick på återverkningarna här av det stora, som har hänt ute i världen?

Vi se ju, hur även här *vågen stiger*. Denna jättedemonstration, som ännu alltjämt pågår – fanornas rad är outtömlig därborta och nu äro vi redan vid det klockslag, då vi skulle börja ställa upp oss här för återmarschen – hela denna jättedemonstration som krönet på alla de andra demonstrationerna, som ha varit på den senaste tiden, är ju ett vittnesbörd om att även här randas nya tider. Vi stå redan mitt uppe i dem.

Vi började ju dessa andra demonstrationer som protester mot det hungerstyre vi ha haft. Ni minnas kanske förbittringen, nej, raseriet hos hela högerpressen, när vår partikongress i februari varnade för att fotsätta med detta hungerstyre – ”vilken upprörande beteckning, hur orättvist”, hette det då, ”emot dessa, som göra allt så klokt och vist för det svenska folket!” (Munterhet). Nej, låt oss falla ned i tillbedjan inför honom, som för att begagna herr Hasselrots ord nyss ”visste ändå, utan att fråga riksdagen, att vad *han* ville var det enda rätta”.

Ja, det var tonen då, och tack vare den konsert, som då uppstämdes av mycket missljudande stämmor av alla slag, så lyckades det ju också med stöd av hela högerpartiet, också av dem, som nu efteråt ångra vad de gjorde då – men då hjälpte till! – det lyckades att stötta under det system, under vilket vi nu lida, ett system, som har bragt oss i den ställning, där vi nu äro, uti en ställning så pass svår, att man

sannerligen knappast ser, hur vi skola komma undan mycket allvarsamma inskränkningar ytterligare på olika områden. Vi måste komma ihåg, att ännu alltjämt har det icke varit möjligt att åstadkomma, vad som man nu äntligen, sedan vi fingo en ny regering och herr Hammarskjöld blev "enslingen på Uppsala slott" (Muntherhet) - allvarligt börjat försöka, nämligen att nå drägliga avtal. Det är mig en glädje att intyga och bevittna, att man verkligen gör sitt bästa nu. Men det är också så dags det! Vi hade kunnat klara oss ganska väsentligt, om det hade fått göras upp så sent som i december; då hade vi haft mycket betydande förråd av vår egen inköpta spannmål över i vårt land, innan ännu det senaste pirateriet ute på haven började, då hade vi här haft möjligheter och tillgångar att få ytterligare av de råämnen, som vi ännu sakna, varpå bristen är sådan, att vi känna, att den ena industrin efter den andra med oro och bekymmer ser på redan en mycket nära framtid. Det är *arbetslösheten*, som gläntar på dörren, där den icke redan har trätt in. Och för det ha vi att tacka detta olycksaliga system "för sent", som hindrade en uppgörelse, som hade *kunnat* fås för nu fem månader sedan.

Javäl, nu gör man ju som sagt sitt bästa, men ännu i dag har det icke varit möjligt att kunna giva på denna punkt något tillfredsställande besked, som man så gärna hade önskat. Det tror jag förvisso kunde ha gått som en lugnande paroll ute bland alla första-maj-demonstranterna, om man kunnat säga dem, att nu ha vi dock gudskelov en liten ljusning att emotse genom att första delen av överenskommelsen är fullständigt klar. (En röst inpassar: Säg oss hur det är). Vi äro *ännu inte* klara. Jag hoppas, att vi skola bli det under den närmaste tiden.

Men, medborgare, jag kan icke här stanna längre vid dessa viktiga livsmedelsfrågor. Det är de, som helt naturligt ligga var och en personligen på ett alldeles särskilt sätt om hjärtat, men det vore dock att misskänna och i viss mån underkänna Sverges arbetare, om man trodde, att allt är uttömt och sagt i och med det, att dessa demonstrationer spontant gått fram över landet, dessa demonstrationer för ett bättre ordnande av livsmedelsförhållandena. Knappheten på våra nödvändigaste livsmedel är blott en sida av någonting ännu mera. Det är blott en sida av hela det olyckliga *system*, varunder det svenska folket allt för länge har lidit, hela det system, som gjort, att icke svenska folket kunnat få vara herre i sitt eget hus, icke kunnat självt bestämma.

Även när vårt folks vilja fast och beslutsamt och upprepade gånger uttryckt har kommit till synes, så har den viljan ändå kraftigt sopats bort av de makter, som samla sig och ha sin spets i *första kammarens majoritet*. Ständigt möter motståndet från denna klass, som har byggt upp åt sig en samhällsordning på det viset, att den har i sin hand att visserligen låta folkviljan till en viss grad komma fram i de allmänna valen till andra kammaren, men sedan stoppas det obevekligt inför den fyrtiogradiga skalans mur, och man ger icke mer än vad man själv finner för gott av tillmötesgående. Och

gud skall veta, att det har varit litet, ty man har ryckt på axlarna åt folkviljan, man har trott, att det svenska folket evigt skulle ge sig till tåls med en sådan sakernas ordning, evigt skulle stanna uti denna trampkvarn.

Tänk efter hur det går till. Vi ha i en fråga ryckt fram så långt, att vi ha majoritet i andra kammaren – men sedan kommer man inte längre. Första kammaren slår ihjäl förslaget. Det kommer tillbaka; samma historia. Det kommer tillbaka ännu en gång; samma historia. Så kan det fortsätta, som det har hänt förut med den kommunala rösträtten i dess gamla form, *genom årtionden*, utan att någon ändring sker!

Nu behöva vi icke för vår del i alla fall se med sådan misströstan på ställningen. Det är alldeles uppenbart och påtagligt, att den våg, som går fram över landet, har gjort en viss verkan redan, och det är klart, att ytterligare verkan är att motse, i samma mån som intrycket av dessa demonstrationer står kvar som en medveten och klar förnimmelse av att det svenska folket kräver med bestämdhet sin rätt. Jag har som alla veta för min del tillåtit mig i samförstånd med vår riksdagsgrupp att *interpellera regeringen* om vilken ställning den ämnar intaga till de händelser som upprulla sig inför våra ögon. Det framstår för oss som otänkbart, att i den tid världen nu genomlever Sverges arbetare komma att finna sig i att till en obestämd framtid uppskjuta utplånandet av de hatade orättvisorna i den nuvarande rösträttsordningen, som med sin fyrtiogradiga kommunala röstskala, med utestängande av massor av oförvitliga fattiga medborgare från valrätten och undanskjutande av halva nationen, kvinnorna, från all politisk valrätt, redan verkar som en murken kvarleva från en för alltid förgången tid.

Det är därför som man riktat den maningen både till landets regering och första kammarens majoritet, den allvarliga vädjan att klart och otvetydigt utfästa sig att medverka till *en demokratisk författningsrevision i enlighet med folkets i de blivande valen uttryckta vilja*. (Bravo). Det är på detta sätt givet uttryck åt den tanken, att allt som kan göras *nu* för att genast genomföra den demokratisering av vårt samhällsliv, som vi icke kunna undgå här i landet lika litet som i den övriga världen, allt detta bör regeringen sätta kraft in på att göra genast nu med detsamma. Vidare behöves det därutöver åtskilligt mera. Det behöves, att om sådant som icke nu i laga former kan genomföras omedelbart, därom skall det ges *utfästelse* så att man, *när valen ha talat*, också erkänner, att det svenska folkets röst har rätt att bli hörd utan vidare motstånd, utan vidare gagnlösa protester ifrån den första-kammar-majoritet som hittills slagit vakt omkring sina privilegier. (Bravo).

Det vore orätt, om vi icke fäste oss vid att, när denna sak framfördes till regeringen, den i vart fall *icke* gav det svar, som herr Hammarskjöld skulle ha givit – eller herr Trygger *måhända* – det omedelbara krassa, avvisande nej'et. Nej, man överväger om hur man skall lägga sitt svar. Vi vilja gärna giva vederbörande tid att överväga,

förutsatt att deras överväganden leda till ett gott resultat, till ett insiktsfullt beslut, som svarar emot den välvningarnas stora tid som vi genomleva.

Vi äro ingalunda blinda för vanskligheterna i den regerings ställning, som gick in i tanke att icke tills vidare lägga sig alls ombord med några stora politiska frågor och vilken så får se en sådan överregissör som den ryska revolutionen plötsligt rulla upp alla de stora demokratiska problemen inför deras förfärade ögon! Vi äro ingalunda blinda för svårigheterna. Men vi hoppas och begära, att de måtte överväga och fatta kloka beslut, sådana beslut att folket verkligen känner, att här har det skett en kursförändring, här har det *tagits ett steg av tillmötesgående* – likasåväl som jag tror att folket redan märker, att det *har* skett en ändring i systemet beträffande livsmedelsfrågorna genom den öppenhet, varmed man nu talar om dem, och genom de försök till kontakt, som man öppnar med arbetaremassorna själva – och liksom man vill att folket skall känna, att det sker försök till ändring i den politik, som av herr Hammarskjöld fullföljdes gentemot makterna i Väster.

Ja, det kan vara skäl att peka på åtskilligt utöver det faktum, att regeringen förstår, att denna sak icke är avfärdad med en enkel hänvisning till, att den icke är bildad för det uppdraget. Likaväl som detta måste man beakta tidens tecken till och med i Nya Dagligt Allehanda för i går. Professor Kjellén börjar där en artikelserie om "Nyorientering i Sverige". Det är visserligen att frågetecknen efter rubriken, men det frågetecknet skall snart arbetareklassen sörja för att det kommer bort. (Bravo). Man får där läsa av själve denne aktivismens överstepräst, själve denne huvudtalman för vad som kallats "1914 års idéer" att problemet blir för alla nu att "ge *demokratien* vad den tillhör och *staten* vad den tillhör". Har således *demokratien* fått anspråk nu, som måste tillmötesgå? Ja, det är glädjande att det äntligen till och med i professorshjärnor börjar dagas en liten smula om tidens rörelser. (Munterhet). Och vidare: "Detta (att samla nationen) är dock ett stort mål. Kunde det nås, då äro även stora offer på sin plats. Valutan är värd ett högt pris. Ur denna synpunkt rekommenderar det sig nu att underkasta de gamla politiska föreställningarna, som kanske stelnat till dogmer, en revision". Jaja, som en första början är det där inte så illa.

Det är klart, att sedan kommer professor Kjellén med allehanda satser om att det är bara den politiska friheten som de ha i Västeuropa, men den sociala friheten lär finnas i så oerhört stor grad i de stora staterna i Mellaneuropa. Nå, den saken tjänar det ingenting till att diskutera med honom. Han är på glid! Det är vackert så att börja med. (Munterhet). Vi ge honom och de andra en liten frist och önska dem bara att hastligt glida vidare. (Bravo).

Ja, vi knyta allt detta tillsammans med *valen*, som ni hörde, i min interpellation, just därför, att vad vi vilja, är icke blott att kanske i en tillfällig stormlöpning vinna någonting, som vi sedan inte kunna hålla. Vi vilja någonting *varaktigt*, vi vilja, att den

vinst som skall inkasseras som en frukt av denna vårstorm här i vårt land och i hela världen, skall bliva för vårt svenska folk fullkomligt bestående. Det får icke bakom det svenska demokratiska genombrottet endast vara en stämning, som är en reflex från världshändelserna runt omkring oss. Nej, framryckningen skall konfirmeras genom ett fast beslut av det stora tysta svenska folket ute i bygderna, det som går tåligt och stilla sin väg fram och icke säger så mycket, men som börjat tänka. *Det* skall vara med och säga sitt ord om att hädanefter skall det svenska folket ha sådana former för sin styrelse, att det självt kan bestämma över sina kommande öden. (Bra).

Därför är det, som det är så oerhört viktigt, att dessa första maj-demonstrationer, liksom de ha börjat överallt i den ordnade uppmarschens mest sansade och värdiga tecken, också fortsättas och avslutas på samma sätt. Därför var det så ofantligt betydelsefullt, att vi kunde skapa denna 1 maj till en hedersdag för den svenska arbetareklassen därigenom, att vi fingo slagen tillbaka den första stora, riktigt farliga provokationen, som kom i och med detta olycksaliga "borgargarde", som levde för en dag och hastigt avled. (Starka bravorop).

Naturligtvis har regeringen fått uppbära smälek ifrån dem som anse, att den kapitulerat på ett ömkligt sätt. Man skrev om "mesaktighet" i ett aktivistorgan, och ett annat talade dag efter dag om "kapitulationen". Men det är även där små tecken att iakttaga. I *Allehanda*, som först var förgrymmad på lördagen, och då kom med denna skymfliga glosa mot civilministern att han var en mes, i den tidningen lästes nu i går de där raderna av Kjellén, som jag läste upp. T.o.m. den tidningen är något på glid. Den har i själva verket bättre förstånd än att den skulle vidhålla en sådan omöjlig ståndpunkt som att förklara, att det där borgargardet var den allra mest geniala tanke som runnit upp i en polishjärna. (Munterhet). Nej, det finns här i staden bara *en* tidning, som är i stånd till att bära fram den koncentrerade och ständiga enfalden in i det sista. I *Aftonbladet* är det man fortsätter, sedan *Allehanda* märkt, att det inte går. Jag kan inte annat än lyckönska regeringen, ehuru vi ju icke alls äro solidariska med den, jag kan inte annat än lyckönska regeringen till att ha fått till sin bestämda och oförsonliga fiende en så äkta osvensk och så äkta enfaldig tidning som *Aftonbladet*.

Men just därför att det är av vikt, att vi knyta tillsammans våra demonstrationer med vad som kommer i valen som ett uttryck för det svenska folkets vilja, så långt som den genom dessa val överhuvud har möjlighet att göra sig gällande, därför är det av så stor vikt, att vi icke heller reagera på något olämpligt sätt mot de kvarstående, redan de ganska utmanande och meningslösa åtgärder, som ni känna till att man vidtagit inom den väpnade maktens område. Vår mening är alldeles icke att låta våra värsta fiender få den glädjen, att vi skulle gå i några fällor. Vår mening är, att vi skola avsluta denna demonstration utanför vårt Folkets Hus och på Bantorget därborta lika *lugnt* och *fredligt* och *värdigt*, som vi hela tiden ha fört

densamma. Det är av yttersta vikt, att så sker, och jag vet, att ifrån alla talarstolar komma maningar att riktas i den syftningen till demonstranterna att göra denna 1 maj 1917 till en ny hedersdag bland de svenska arbetarnas historiska minnen, en hedersdag, då det visade sig, att den borgerliga skräcken för den stora revolutionen, som vi skulle göra just i dag (Munterhet), den var lika enfaldig som tidigare.

De äldre ibland oss minnas kanhända, hur det var den 1 maj 1890, då vi första gången voro här ute på gärdet och demonstrerade den 1 maj för krav på 8 timmars dag och internationell solidaritet. Då trodde hela det borgerliga samhället också, att det var själva den sociala revolutionen som stod för dörren och oundgängligen skulle komma, staden skulle utlämnas till plundring och kravaller, och man var inte måttligt ängslig, när arbetareskarorna i tiotusental tågade ut. Ja, allt gick lugnt, och sedan efteråt kunde alla konstatera, att Stockholms - och f.ö. hela Sverges - arbetare hade visat den mognad och den behärskning, att de förstått att göra sin plikt efter sitt eget omdöme och alldeles icke följde några provokatoriska råd, vare sig från den ena eller andra sidan. Och så skall det förvisso bli även nu. På samma sätt som då var fallet, skall det inte bli någon användning för skjutvapen, även ifall de ha aldrig så modern konstruktion. (Bra). Vi ha bättre att göra än att låta dem komma till användning. Vi ha att *fortsätta*, enigt samlade på de vägar, som vi redan äro inne på, och ni ha ju redan hört, hur det gungar ibland motståndarna, hur de själva börja begripa, att det går inte längre att säga nej evigt. Det går inte att bygga dammar av is om vårarna, ehuru den här vintern sannerligen har varit mycket långvarig och isande kall, men även den skall dock ta ett slut.

Jag läste i Stockholms Dagblad i morse, att vi här på Ladugårdsgärdet ha ingen annan uppgift i motsats till herrarne på Skansen, än att "riva ned". Ja, det är en mycket dålig debut av den nye redaktören, som han i sin oskuld gör genom denna förklaring. Ty herre gud, vad den är gammal, den där satsen, att socialdemokratin vill bara riva ned. Redan så tidigt som i Strindbergs dikt "Esplanadsystemet", som skrevs 1882, nu för 35 år sedan, är den där historien bemött. Där låter han en Östermalmsborgare klaga, hur det rives där med spett och hacka mot gamla kåkar, där esplanaden skall gå fram, och han utbrister: - Ha! Tidens sed att *riva* hus! Men bygga upp? - Det är förskräckligt! och svaret blir, som ni nog komma ihåg: - Här rivs för att få luft och ljus. Är kanske inte det tillräckligt?

Detsamma svaret borde verkligen vederbörande inom högerpressen få, om de komma igen med den sortens enfaldiga anmärkningar emot socialdemokratin. Men vi kunna därjämte ge dem ett tilläggssvar med hänvisning till en mansålders just positivt *uppbyggande* arbete. Vi kunna svara dem, att vad som röjs undan här och rivs ned, det är sådant som är fallfärdigt, som är murket, som hindrar det nya, som skall komma.

Vi skola ta hjälp av den stigande vågen, vi skola i alla våra göranden och låtanden söka sätta in vårt yttersta för att den vågen må kunna föra oss så långt framåt som möjligt i förutsättningarna till detta framtidsarbete. Men därjämte veta vi, att vi allesammans måste enas för att kunna taga itu med det stora, jättestora uppbyggande arbetet på hela samhällslivets område, en byggnad där det skall bli plats icke blott för den lilla minoritet, som hittills har fått bo i de bekväma områdena och ha det rymligt och utmärkt på alla sätt, utan där det måste byggas så, att det blir gott utrymme och hälsosamma bostäder och goda arbetstillfällen och lönande arbete och det hela väl ordnat för den stora överväldigande *massan*, som hittills inte just fått känna, att samhället haft några goda bostäder åt densamma. För dem är det vi bygga, för dem är det vi skola göra våra insatser sedan, hela den stora och långa arbetsdag, som kommer efter att vi röjt undan bråten med den fyrtiogradiga skalan och med rösträttslöshet för kvinnor och män. För dem är det som vi skola nedlägga vårt arbete i enlighet med socialismens hela positiva, uppbyggande program.

Ett leve, medborgare, för det arbete, som skall följa efter att vi först gjort röjningsarbetet med gemensamma krafter! Ett leve för det *uppbyggande* arbetet, som skall skänka luft och hälsa och frihet och ljus åt de många nu betryckta, åt de många som nu hållas tillbaka av orättfärdiga samhällsförhållanden! Det arbetet leve!

Tal:[aren]s uppmaning till leverop besvarades kraftigt och han själv avtackades med långvarigt bifall.

2. Ur reportage om demonstrationståget 1 maj

- Källa: Social-Demokraten 1917-05-02, s. 5-6, Arbetarnes dag: en första maj utan like.

[...]

På ett tecken av demonstrationsledaren satte sig tåten i rörelse. Främst bar arbetarkommunens demonstrationsstandar: "Fred". Strax bakom detta skymtade Hj. Branting och i led med honom gingo våra holländska partivänner Troelstra och Albarda. Så följde under Socialdemokratiska föreningens fana den första imponerande raden demonstranter. I mitten av denna första kontingent gingo fyra studenter med en stor belgisk flagga. Denna hade redan vid utvecklandet hälsats med applådåska och överallt hälsades den med varm sympati. Bakom sitt lands flagga gingo Huysmans och Brouckère samt holländaren Van Kol.

[...]

3. Majminne

- Källa: Camille Huysmans i *Le Socialiste Belge/ De Belgische Socialist*, början av maj.

De mémoire de Suédois, il n'y jamais eu une pareille excitation à l'occasion du 1er Mai. La bourgeoisie était sous l'influence des événements en Russie, et elle s'était imaginée que les travailleurs suédois feraient également un mouvement révolutionnaire. [...]

La bourgeoisie a donc pris peur. Elle a organisé une "garde bourgeois" qui a été dissoute à la veille du 1er mai après une interpellation de Branting au Parlement.

Mais d'autra part, les ouvriers ont voulu manifester leur mécontentement et c'est ce qui a fait que les démonstrations du 1er mai ont été plus imposantes que jamais.

Quatre vingt mille hommes à Stockholm (80000)!

Le cortège était comparable à nos grandes manifestations de Bruxelles.

En tête le drapeau rouge; Branting avec Troelstra et Albarda.

Puis, plus loin, le *drapeau belge*, largement déployé, prorté par des étudiants, et derrière, Louis de Brouckère, – le commandant de Gerlache de la *Belgica*, – Van Vol, Anna Lindhagen qui a écrit la brochure bien connu sur le Belgique, – et votre serviteur.

Le drapeau de la fraternité et le drapeau du droit, – disat de Brouckère!

C'était bien cela, – et le public l'a compris ainsi. Aussi, des acclamations partout au passage des couleurs brabançonnnes.

Je ne dirai rien des discours qui ont été prononcés. Branting a fait un exposé admirable de la situation politique. Il a parlé de la nécessité de supprimer en Europe le dernier point noir de la réaction, et les ouvriers socialistes en Suède ont ainsi marqué leur complet accord avec la politique que nous n'avons cessé de défendre.

4. Majminne

- Källa: Social-Demokraten 1929-05-01, s- 18, Albarda glömmer ej vår 1 maj 1917.

Från den 1 maj 1917 äger jag ett minne, som aldrig kan utplånas. Strax förut hade Troelstra, Van Kol och jag mötts i Stockholm för att där samman med de skandinaviska partivännerna organisera arbetet för den bekanta kommittén, som försökte att förena de socialistiska partierna inom Internationalen till en gemensam aktion för freden. Första maj-demonstrationen gick i denna fredsaktions tecken. Med vår oförgätlige kamrat Branting marscherade vi i spetsen för tåget. Som drog genom den svanska huvudstadens breda gator fram till mötesfältet. Aldrig skall jag glömma de entusiastiska bifallsyttringar, varmed tåget hälsades av de många tusenden åskådare, som hopat sig på ömse sidor av vägen. I den stunden förstodo vi vilken stor plats det svenska socialdemokratiska partiet intar i den svenska nationens liv och samtidigt gavs oss här ett bevis på den stora sympati, som eder ledare Branting åtnjöt hos det svenska folket.

[...] [om SAP roll sedan 1917 och hälsning till SAPs 40-årsjubileum]

5. Majminne

- Källa: Pieter J. Troelstra, Gedenkschriften, 4, Amsterdam 1931, s. 117.

De 1 Mei-betooging in Stockholm vormede een goeden inzet voor de konferentie. In de gehele stad lag het werk still en een indrukwekkende stoet trok door de straat achter doeken, waarop één word stond: vrede!

6. Majtalet i Tidaholm 6 maj

- Ort: Tidaholm, Folkets park.
- Källa: Nya Tidaholms-Tidningen 1917-05-08, s. 2, Majdemonstration i Tidaholm. Hjalmar Branting talar.

[...]

Efter framkomsten till folkparken hälsades talare och publik välkomna av hr. J. A. Persson och sedan "Arbetets söner" förklingat, bestogs den i rött klädda talarestolen av red. Hjalmar Branting, vilken med vanlig talang höll en 2 timmars lång vidräkning med den nuvarande samhällsordningen. Utrymmet tillåter oss ej att ingående återge föredraget, utan få vi nöja oss med en mera fragmentartad referering.

"Fred och bröd", "Bröd och frihet", så läsa vi på våra fanor i dag. Dessa deviser innehålla huvudprincipen för vår kamp, fred och frihet, bröd åt alla, den lösen brusar fram från dem som grånat i denna kamp, och dem som i sena tider anslutit sig, kampen mot militarismen. Denna ohyggliga mara, som topprider länderna, måste fullföljas. Vidare läsa vi: Nykterhet, människovärde och upplysning. Vem vill ej deltaga i en strid för dessa ideal. Bredvid dessa våra föreningstecken vajar här i dag vår svenska flagga. Vi kämpa vår kamp emot samhällsörättvisorna under *svensk färg*, vi se vårt lands bästa i en samhällsordning, som lämnar rättvisa åt landets döttrar och söner.

Kasta vi så våra blickar ut över världen, finna vi, att reaktionens vågsvall börjas dämpas, de, som längtat och trängt efter rätt och rättfärdighet börja skönja rättens morgonrodnad. Den gigantiska kampen ute i Europa, som igångsatts av oansvariga käjsare och en klick s.k. samhällsbevarare, hade kommit Internationalens kedjor att brista. Vad var då mera naturligt än att socialdemokraterna i de neutrala länderna sökte komma till tals med demokraterna i skyttegravarna. Redan år 1915 gjordes ett första försök, då samlades i Köpenhamn socialdemokraterna från Norden och Holland, västmakternas socialdemokrater uttalade vid konferens i London samma år principen om rätt till försvarskrig, dock att ett dylikt krig ej får urarta till ekonomiskt an[ ]ektionskrig, centralmakternas socialdemokrater ha även på möte i Wien 1915 uttalat sig på samma sätt. 1916 följde så en ny neutral konferens i Haag. Då gick man

ett steg längre och riktade en appell till de stridande å båda sidor att ånyo sammanföra Internationalen. I dessa dagar riktar man mot oss socialdemokrater beskyllningen att vilja fred. Vi vilja fred, men en fred som åsyftar att omöjliggöra ett återuppreparande av den himmelsskriande blodsdans, som igångsatts av det militaristiska junkerdömet, vi vilja ej en fred, som endast avser en frist, för att sedan striden ånyo skulle bryta ut i all sin ohygglighet. Det är egendomligt att finna det våra hemmatyskar från Aftonbladet nu i all hast blivit så intresserade för en separatfred Tyskland - Ryssland. Preusseriet måste segra till vad pris som hälst, och man förstår så innerligt väl den fromma önskan, att Tyskland måste få slippa kampen mot Ryssland för att desto kraftigare kunna bekämpa sina övriga motståndare. Det är kontentan av våra hemmatyskars fromleri. Ett får man dock taga för givet: det numera fria Ryssland sluter icke fred med Hohenzollrarne, och ryssarna vänta otåligt, att de tyska partivännerna skola kasta oket och marschera till Berlin, en förhoppning som dock är tämligen sangvinisk, då man något känner den tyska samhällsandan.

Den 12 mars mälde telegrafan, att Ryssland, detta väldiga rike, kastat tsarismen överbord och revolterat mot de hundraåriga orättvisorna. Konsekvenserna av denna omgestaltning kunna vi ej nu bedöma, men vi vilja peka på, att den franska revolutionen för 123 år sedan satte spår även utom det egna landets gränser. Det nya Ryssland förklarar, att det står främmande för annektionspolitiken. I vårt land börja vi skörda frukterna av det Hammarsköldska vanstyret, och det måste erkännas, att den nya regeringen arbetar i sitt anletes svett för att i någon mån söka hämma konsekvenserna av hr Hammarskölds utsökt vansinniga regeringssätt. Själv sitter nu högst densamme som en ensam man, trots de många namnunderskrifterna, men påbröd-korten han fått av högerklicken få väl trösta.

Den demonstrationsvåg, som nu väller fram i vårt land får ej avmattas. Vi fordra 8 timmars arbetsdag, den vanvettiga 40-gradiga röstskalans slopande, vi fordra att de besuttna klasserna få kämpa sin politiska strid under samma förutsättningar som vi. I riksdagen motser man med intresse interpellationssvaret i dessa frågor. Må vi arbeta lugnt och sakligt, tvångsinterveneringar och dylika tilltag endast skrämja slag på barn och kvinnor. Avstå från dylika excesser och ställ fram en ståtlig och

skarp kontroll. Tal. polemiserade vidare mot en artikel i tidn. Skaraborgs läns Annonsblad gällande hr B. och meningensfränders hållning vis à vis utrikespolitiken och företrädde på ett frappant sätt 1914 års förtalskampanj.

Rungande applåder avtackade det sakliga, skarpa och i elegant form framsagda föredraget.

4-faldiga leven, åtföljda av fanfarer, utbringades för internationalen, arbetarörelsen och hr Branting. Den vid övriga demonstrationer framförda resolution antogs enhälligt. Telegram avsändes till Z. Höglund, varefter den officiella delen av programmet avslutades med Internationalen.

Publiken, som gott uppgick till 4 à 5,000, avtroppade, en del till folkparkens nöjen och övriga till sina hem. En mönstergill ordning rådde hela tiden till heder för Tidaholms arbetare och organisatörerna av denna generalmönstring.

7. Majtalet i Falköping 6 maj

- Ort: Falköping, Rantens torg.
- Källa: Västergötland. Nyhetstidning för Falköping med omnejd 1917-05-08, s. 2, Majdemonstration i Falköping. Red. Hjalmar Branting talar.

[...]

Kl. halv 6 satte sig tåget i rörelse mot mötesplatsen, Rantens torg. I tåten gick hornmusiken samt bars en vit fana med inskriptionen: "I kamp för bröd och frihet". Tåget företedde en imponerande syn; det räknade närmare ett tusental seltagare, där det ringlade fram genom Storgatan och Jänvägsgatan upp till Ranten.

Vid mötets början torde publiken ha uppgått till omkring 2,000 personer. Det drog emellertid en god om, innan dagens talare, hr Barnting, anlände. Han hade tidigare på dagen talat i Tidaholm och kom nu hit på bil. Under väntetiden spelade musikkåren ett par nummer.

Talarestolen beträddes först av postiljonen F. V. Lindahl, som i ett kort tal hälsade de närvarande välkomna och särskilt vände sig till hr Branting. Denne höll härpå ett över två timmar långt föredrag samt erinrade inledningsvis om att demonstrationerna kring de röda standaren i dessa dagar här i landet fått en tillslutning som aldrig förr. Man har sagt ifrån att tålamodets tid är slut och att Sverige vill ha sin del med av den allmänna demokratiseringen. Det, som spontant drivit fram demonstrationerna, är kravet på bröd. Följden av vanstyret och hr

Hammarsjölds taktik att söka krakel med den stormakt, som behärskar haven, har blivit en allmän brist, som kan bli ännu värre, om man ej kan åstadkomma lindrande åtgärder, vilket väl nu är nästan för sent. I alla de stora reformrörelserna ha magens krav spelat in på ett avgörande sätt. Stämningen blir till slut sådan, att den tvingar sig till respekt för sina krav – allt detta under förutsättning att demonstrationerna hållas på ett sådant sätt, att de verka respektingivande. Upptåg av oordnade skaror verka motsatsen. De lösa inga frågor utan vecka blott misstro till de element, som ej kunna hålla reda på sig själva. Arbetareklassen i sin överväldigande massa står främmande för dessa ansvarslösa element, som visst inte förekomma endast bland de lägre klasserna utan även inom överklassen. I detta sammanhang nämndes borgargardet i Stockholm, vilket betecknades som långt farligare än ligisterna.

Enstaka medlemmar av den Hammskjöldska regeringen kunna givas det erkännandet, att de menade väl, men själva den ledande viljan var fången i falska föreställningar, som höllo honom inne på oriktiga vägar. Han regerades av ett falskt högmod, och följden blev ett stegrat motsatsförhållande mellan regeringen och den stormakt, som behärskar haven. Det är uppenbart, att då England gjort blockaden mot sina fiender till sitt förnämsta vapen i världskampen, så kan detta land ej gå med på att det av de neutrala länder, som ligga mellan de stridande, skapas ett slags stapelplatser för genomgångstrafik till fienden. Därför måste England fordra, att de varor, vi får, användas för vårt eget behov. En var måste erkänna, att det ligger reson i denna hållning. Men man kan i dessa folkrättsliga frågor resonera [resonera] på olika sätt. Hr Hammarskjöld resonerade [resonerade] så: Sverige är ett neutralt land, Amerika likaså. I samfärdseln mellan dessa land äger ingen makt på jorden rätt att göra inskränkningar. Detta kunde låta sig sägas, om ej England låge emellan och vi hade ett världskrig. Hr Hammarsjölds resonemang [resonemang] var ett stycke lösryckt folkrätt, men ej den fulla och hela sanningen, ty han blundade för att det finns andra stater än Sverige och Amerika och att vi leva under krigets utomordentliga förhållanden. Man kan ej begära, att när hela världen står i brand ett par små hus i utkanten skola få ha sin fria väg genom bålet. Hammarskjölds politik hade skyggglappar och den höll på att störta vårt land ut i eländet.

Men denna politik hade ett verksamt stöd i högerprässen, som redan vid krigets början tog parti för Tyskland och tvang oss att vädja till massornas sunnda förnuft och påvisa, att det fanns även andra synpunkter. Sveriges fruktan för Ryssland spelades ut ej i svenska utan i tyska intressens tjänst. Centralmakterna började kriget utan hänsyn till traktater och fördrag med kränkande på det grövsta sätt av Belgiens neutralitet. Men sådant teg man med och hetsade opinionen med särskilt England, som skulle gått med endast för sina egoistiska intressens skull. Javäl, det finnes imperialistiska kretsar även i England, men dess ledande statsmän gjorde sitt yttersta för att förhindra krigsutbrottet. De skulle ej ha gått med, om ej ställningen varit den,

att Tyskland mot sin givna förklaring brutit Belgiens neutralitet och ämnade via Belgien slå ned Frankrike, innan England hunnit komma till sin allierades undsättning. Det blev för västmakterna helt enkelt en fråga om liv och död, det gällde en kamp ej blott om den fria samfärdseln, en plats i solen åt var och en, ej en strid mellan stater och nationer endast, utan mellan idéer och världsåskådningar, mellan reaktion och demokrati, mellan självhärskardömes hos en liten klick koncentrerade makt och den demokratiska samhällsutvecklingen.

Alliansen mellan västmakterna och Ryssland var i viss mån framtvungad av militära skäl. Vi socialdemokrater få ej glömma, att Karl Marx redan 1871 förutsade det, som kom 1914. Men vår känsla säger oss dock, att det var ett omaka förbund.

Emellertid, kriget gick sin gilla gång och de tyska försöken att krossa Frankrike tillbakaslogs. Tsardömet kände sig illa till mods inför alliansen med det fria Västeuropa. Banden mellan Tyskland - Österrike och Ryssland voro ej häler någonsin riktigt avslitna; de reaktionära kretsarna hade sina förbindelser med varandra. Tal. skildrade så de inre politiska förhållandena i Ryssland; huru klyftan vidgades mellan demokrati och reaktion, balnd vilken senare separatfredsfunderingarna hade sina anhängare. Man ville en uppgörelse med Tyskland för att kunna hålla de revolutionära krafterna nere. Man försökte t.o.m. genom provokatoriska åtgärder framkalla hungerrevolter för att dränka dem i blod. Det blev som man ville, men effekten blev en annan. Inte ens kosackerna visade sig att lita på. Även duman reste sig, och så kom denna den största välvning i historien sedan franska revolutionen och genomfördes på mindre än en vecka. Det fanns inte annat stöd för tsarismen än en rutten byråkrati. Med revolutionen i Ryssland föll en sten från demokratien i hela världen. Det blev ett slut på den onaturliga sammanställningen och det blev klarare än någonsin att kampen nu gäller idéerna, ytterligare understuket genom Amerikas inträde i kriget. Wilson är en uppenbar och hängiven fredsvän, men när världens största värden stå på spel, när striden står mellan barbariet och civilisationen, kände han plikten att gripa in.

Om Tysklands plan att krossa Frankrike och England lyckats - finns det, sporde tal., en enda människa, som tror, att efter detta för de små staterna i Europa återstått ett uns av verklig frihet. Nej, det hade varit maktens triumf över rätten och det skulle ha minskat fredsutsikterna för långa tider framåt. Nu blev det annorlunda. Tyskland har fått uppge sina första segerdrömmar och annekteringspolitiken reser sig hela världens demokrati. Folkens självbestämmanderätt skall vara grundläggande för freden. Det måste bli en fred, som gör slut på krigen. Den freden önskade tal., men ej en separatfred, som skulle gynna de reaktionära krafterna. Detta vore den ståndpunkt, som högerpräsen angripit under påståendet att tal. ville förlänga kriget. I detta sammanhang tiktade talaren under publikens ljudliga bravorop och applåder en skarp gensaga mot en del angrepp mot honom personligen i högertidningen här på

platsen, vars redaktör han "hade äran att inte känna och inte håller kommer att lära känna". Det vore här fråga om en journalistik, fullt värdig sin upphovsman. Det är märkvärdigt, fortsatte ta., att inte högern, bland vilken han dock kände åtskilliga hedervärda män och hade en del personliga vänner, kan hålla så pass reda på sina tidningar, att de ej kompromettera hela partiet. Han hade t.o.m. beskyllts för att vilja hetsa England på Sverige, och han bad vederbörande här erinra, att en beskyllning för landsförräderi kostar årslångt straffarbete.

Till slut ställde tal. en enträgen maning till arbetarna att var och en i sin stad kraftigt och målmedvetet arbeta för de reformuppgifter, som närmast ligga före. Vi måste få fram ett verkligt demokratiskt genombrott genom den lika rösträtten för män och kvinnor och undanskaffa pänningens genom de nuvarande rösträttsbestämmelserna dubbelt privilegierade ställning. Till slut utbraktes ett av hurrarop följt leve för arbetareklassens vår, för folkens vår efter den långa krigsvintern.

På talet följde livligt bifall. Partiresolutionen upplästes av hr Branting och antogs av mötet.

Hr Lindahl framförde ett tack till hr Branting och utbrakte ett leve för honom.

Hr Branting föreslog avsändandet av ett telegram till samma dag frigivne redaktör Z. Höglund, vilket enhälligt bifölls.

8. Majtalet i Falköping 6 maj

- Källa: Falköpings Tidning 1917-05-09, s. 2, Majdemonstrationen.

[Majdemonstrationen] i söndags hade samlat ett avsevärdt antal deltagare. När tåget vid halv 6-tiden under flygande fanor och klingande spel satte sig i rörelse från stadens torg till torget å Ranten, där demonstrationstalet skulle hållas av Hj.

Branting, torde antalet deltagare hava varit omkring 1,500. Därtill kom ett lika stort antal icke demonstrerande, som av pur nyfikenhet styrde kosan åt samma håll.

Efter en halv timmes väntan, vilken demonstranterna så godt som sig göra lät sökte fördriva med sång och musik anlände hr Branting i bil och – såsom han sedan upplyste i lånad päls – till mötesplatsen.

Sedan hr. F. W. Lindahl hälsat publik och föredragshållare välkomna, bestegs talarestolen av hr Branting som höll ett nära två timmar långt föredrag. Hr Brantings föredrag gick icke i den vanliga folkmötesjargongen.

Föredraget avvek till sin fördel från de sedvanliga s.k. folkmötetalen, om ock de oundgängligen nödvändiga anfallen på hr Hammarskjöld och högern naturligtvis icke kunde lämnas alldeles å sido.

Men så fick i stället Tyskland så mycket mer smaka på vår främste ententeagitators ferla [färla]. Under det England - Ryssland - Italien vore demokratiens utposter i Europas olika hörn var Tyskland de ärkereaktionäras fastaste borg. Sverige vore ett litet uthus i Europas utkant, som endast hade att stå och titta på när de stora byggnaderna brinna och för övrigt vara lugnt. President Wilson som dragit Amerika med i kriget var en varm fredsvän, som vill en varaktig fred, Lord Grey ville icke håller hava kriget, varemot kejsar Wilhelm hänsynslöst ville röva till sig Europa för att förvandla och bringa vår världsdel under tysk hegemoni. Vidare relaterades ryska revolutionens historia från början till slut.

Vidare anföll talaren denna tidning och dess redaktör med en vrede, som om han haft självaste "Kaisern" inom skotthåll, därvid utläggande texten såsom med hans intressen var förenligt och i den omfattning, som säkerställde bifall.

Till arbetareklassen riktade talaren en särskild maning att icke genom oöverlagda och lagstridiga handlingar förverka sympatierna.

Till slut antogs en längre resolution, varefter hr Lindahl tackade hr B. För vad han sagt.

9. Nyhetstelegram om majmötena i Tidaholm och Falköping 6 maj

- Källa: Social-Demokraten 1917-05-07, s. 1, Red. Branting talar i Tidaholm och Falköping [av Branting?].

Tidaholm.

2,000 i tåget - det största man där någonsin haft - 3,000 på mötesplatsen, den blivande Folkets park. Hj. Branting talade i c:a två timmar över läget i världen och i Sverge. Han varnade för oordnade demonstrationer, alldeles särskilt emot landsbygdens folk, och anbefalldes i stället förstärkning av arbetarnes inflytande i alla kristidsinstitutioner. Partiresolutionen antogs enhälligt.

Falköping.

1,500 i tåget, 3,000 på mötesplatsen, Rantens torg. Hjalmar Branting, som kom på särskilt beviljad motorvagn från Tidaholm - eftermiddagståget är indraget - tala i nya två timmar om ungefär samma ämnen som förut i Tidaholm. Bland annat klargjorde talaren, varför en separatfred icke kunde från socialistisk sida eftersträvas utan tvärtom innebar de största vådor för friheten. Talaren brännmärkte i detta sammanhang med ytterlig skärpa vissa högerorgans nidskrivningar - Skaraborgs läns annonsblad och Falköpings tidning med dess redaktör, den beryktade hr Vrang fingo bestå åskådningsmaterial. Partiresolutionen antogs enhälligt.

Till sist avsändes på hr Brantings förslag ett telegram från demonstranter i Falköping till red. Höglund, vari "det sista offret för de upprörande förräderidomarne" hälsades välkommen till friheten.

9. Resolutionen

- Källa: SAP, Verksamhetsberättelse 1917, s. 57-58. – Resolutionen slutgiltig formulerat av Hjalmar Branting och Gustav Möller.

För tredje gången hålles den internationella arbetarrörelsens gemensamma mönstringsdag vid flammorna från det oavbrutet vidgade världskriget. Dock sätter icke ensamt världsbranden sin stämpel på denna första maj. Nu ha också *revolutionens* renande och rensande flammor tänts i världen med löften om fred och frihet för de i militarismens och kapitalismens bojer slagna folken.

Då under olycksdagarna i juli 1914 små härksnade klickar i kejsarstaterna släppte krigets furier lösa, syntes Internationalen sjunka ned i svaghet och kraftlöshet. Men den reser sig nu med hela världens blickar riktade på sig för att trots allt söka på nytt samla världsproletariatet till oemotståndligt genomförande av sitt program: fred utan annexioner, alltså utan världförande av något folks självbetämningsrätt, en fred som genomför en *internationell rättsordning* under samverkan och skydd av alla civiliserade stater, en fred som sålund öppnar vägarna för allmän folkförbrödring och avlyfter från folkens axlar militarismen outhärdliga ok.

Vi kunna i dag med jubel hälsa, att den ryska revolutionen både genom sina arbetarråd och genom sin regering anslutit sig till dessa principer och därmed mäktigt stärkt mänsklighetens förhoppning, att det krig, reaktionen i blind yra släppt löst, skall komma att slutas genom en *socialistisk fred*. Internationalen, vid krigets början förklarad död, skall sålunda – därpå tyder dagens tecken allt starkare – få vid dess slut uppleva sin största triumf, då den genomdriver för den blödande och pinade mänskligheten en *tryggad och varaktig fred*.

Men den ryska revolutionen har icke blott mäktigt främjat freden, den har också gjort en ovärderlig insats för frihetens sak i hela världen. Då den genom tsarismens störtande sopade bort den europeiska reaktionens högborg, gav den all världens

arbetareklass ett manande exempel att icke vila i kampen för demokrati och rättvisa. Sveriges arbetareklass har sin uppgörelse med ett krasst *förstakammarvälde* kvar. Men må de maktägande veta att arbetareklassen i tider som dessa icke skall ett ögonblick tveka att använda de vapen, som kunna visa sig behövliga för att bryta motståndet från ett hänsynslös klassegoistiskt fåtal, därest detta med stöd av orättfärdiga penningstreck alltjämt söker rida spärr mot utvecklingen.

De skrankor för ett demokratiskt statskick, som heta *40-gradiga skala*, allehanda rester av *penningstreck*, halva nationens, *kvinnornas*, *utestängande från politisk valrätt*, m.m., måste falla. De komma att draga med sig i sitt fall varje samhällsmakt, som skulle begå den dårskapen att blint trotsande ställa sig i vägen för dessa rättvisa folkliga fordringars genomförande.

Ansvar för den *livsmedelsbrist* och *dyrtid*, som med förkrossande tyngd trycker de fattiga klasserna i vårt land, drabbar den *svenska höger*, vars politik i alla tider gått ut på att tillgodose detbesittande fåtalet på de arbetande massornas bekostnad. Främst ansvarig är dock den nu fallna högerregering, som tack var hela högerens stöd kunde mot folkviljan klamra sig fast vid makten och som vägrade att begagna sin makt för en effektiv dyrtidspolitik enligt de linjer, arbetarrörelsens huvudledningar och sedan dyrtidskongressen framlade. Trots våra varningar och maningar försummade denna regering att i tid trygga importen av landets nödtorft av livsmedel och råvaror, medan den i stället lät våra tillgångar i hejdlös ström flyta ut ur landet till vinst för alla slags jobbare och spekulanter. "Systemet för sent" har triumferat och följderna visa sig i nöd och svält.

Med rörelse och glädje hälsa vi den ryska revolutionens beslut att genomdriva vårt gamla demonstrationskrav på en lagstadgad normalarbetsdag om 8 timmar. Det skall sporra oss att med förnyad kraft framföra denna djupt berättigade fordran, vars förverkligande skall bli en källa till kulturell uppräckning för hela vårt folk samt stärka dess motståndskraft mot industrialismens nedbrytande verkningar.

Leve 8-timmarsdagen och författningsrevisionen!

Leve Internationalen och den socialistiska freden!

10. Ur yttrande om majdemonstrationen i Andra kammaren

28 april

- Källa: Andra kammaren 1917, nr. 51, s. 70-72.

[...]

Jag förstår ju mycket väl, att herr statsministern gärna skulle se, att det skulle kunna ges så fullständiga garantier som möjligt från dem, som anordna demonstrationen, att ordning skall råda icke blott under själva demonstrationen utan även efteråt långt fram på aftonen, sedan demonstrationen slutat och hela massan, vare sig de varit med i demonstrationen eller deltagit blott såsom åskådare, gått var till sig och var och en gör vad honom själv lyster. Det ligger å andra sidan i sakens natur, att de, som anordna en sådan demonstration kunna icke förbinda sig till något annat än att under denna demonstration göra allt vad på dem kan ankomma för att visa den goda viljan, att allt skall förlöpa i ordning och för arbetarklassen värdigt, så att det syftsmål, som denna demonstration har, måtte skjutas i förgrunden med all den kraft, som arbetarklassen genom denna opinionsyttring försmår åstadkomma. Sedan på kvällen, vad händer då? Ja, då är det icke annat än en vanlig 1-majkväll, fast denna gång lyckligtvis, vill jag tillägga, utan sprit, och det är redan av det skälet all anledning antaga, att besväret med ordningens upprätthållande för den sannerligen icke så lilla polisstyrkan här i staden kommer att bliva synnerligen lindrigt. Att vi skulle göra mera än bedja våra ordningsmän att fylla den uppgift, som de ha för ordningens upprätthållande, och således ihågkomma hela den ställning de intaga och icke tillåta, att geom några sorts efterdemonstrationer, som komma från fullkomligt oansvarigt håll, det goda intrycket av dagen skulle förstöras, är icke att begära. Mer kunna vi naturligtvis icke förklara, att vi åtaga oss – vi äro dock icke stadens ordningsmakt – utan jag får säga att sedan inträda vanliga förhållanden. Men jag tror och är övertygad om att just den känsla, som arbetarklassen har den dagen avvikten och nödvändigheten för arbetarna själva och deras egna högsta intressen, att allt gåt bra, vilken känsla den stora massan vill skall fortplanta sig och bestå även under aftonen, underlättar i hög grad ordningsmaktens uppträdande, om den på något enstaka ställe skulle påkallas, det är min fasta övertygelse, att den känslan gör, att det kommer att förlöpa lugnt, om icke något provokatoriskt sker, och den nu påtalade provokationen hoppas vi, efter herr statsministerns senaste yttrande, att man skall frånfalla. Själva frånfallandet av denna provokation kommer naturligtvis att hava ett lugnande inflytande på de element, som nu med rätta känna sig uppbragda och sårade över de åtgärder, som vidtagits och som beklagligen fått gillande och försvar [...].

[...]

Men jag tror, att själva den uppmaning till lugn, som under debatten uttalats från samtliga talar här, så vitt jag kunnat höra har varit av den art, att man inser nödvändigheten att göra allt vad göras kan för att påverka och väcka besinning om hur viktigt det är för arbetarklassen, att den första maj blir en stolt dag i arbetarklassens hävder utan efterspel från oansvariga elements sida, Denna påverkan är gjord i och genom denna debatt, och därmed tror jag, att den oro, som kanske på många håll förefunnits, bör kunna lägga sig.
[...]

11. Ledare före majdemonstrationen

- Ämne: En lugn 1 maj!
- Källa: Social-Demokraten 1917-04-28, s. 4.

Arbetarklassens uppmarsch landet runt för energiska åtgärder att skaffa folket det nödvändigaste i livsmedel och annat, har alltigenom präglats av en imponerande behärskning. Tanklösa eller tvivelaktiga elementer ha ingenstädes tillåtits bringa de spontana demonstrationerna att urspara. De ytterst få ansatser till okynnestiltag, som på ett par punkter förekommit, äro blott ägnade att ännu starkare framhäva den förning av beslutsam kraft och mogen besinning, som varit den socialdemokratiskt skolade och fostrade svenska arbetarklassens kännemärke i alla stora kriser: vid rösträttsstrejken 1902, under unionsbrytningen 1905, under storstrejken 1909 och februaridagarnes borggårdsutmaningar 1914.

Det sätt varpå den svenska arbetarklassen nu ånyo förstått att föra fram sina livskrav har också både imponerat och gjort verkan. Det har kommit en ny fart i arbetet för att bättra på där ransoneringen är otillräcklig eller en viktig vara icke stått att uppdriva. Gammal slentrian, som följt med in i kristidens institutioner, har tvingats att förstå att det måste andra tag till. De bestämmande ha fått direkt höra var skon klämmer av dem som bära den, ofta med omedelbar gynnsam verkan. Episoder som demonstrationer framför riksdagshuset eller strafftalet inför folkhungerns organisatör, landshövding Hammarskjöld, på Uppsala slott höra helt enkelt till dem som få en plats i svenska folkets historia.

Men ännu stå vi blott vid början. Trycket är alltjämt sådant att fortsatta bröddemonstrationer måste komma av sig själva. Och de tomma magarnes förbittring måste enligt tingens egen logik snart nog inrikta sig också på själva orsaken till att det gått så illa: ett halsstarrigt högerstyre, som allt för länge kunnat topprida vårt tålmodiga folk.

Fredagens interpellation har gjort sig till tolk för denna demonstrationerna *politiska* bakgrund. Vi ha begärt besked huruvida regeringen lärt något av den enastående tid vi genomleva, om den vill, utöver vackra och oangripliga vädjanden till samhällssolidariteten, också söka förmå sina egna att inse, att svenska folket nu *fordrar* att komma ur den gamla trampkvarnen: andra kammaren, ja, första kammaren nej, reformen fallen – och så nästa år detsamma och året därpå åter detsamma!

Nu närmast gäller det gäller *första maj*. Vi ha icke mött i dessa dagar en enda stämning bland arbetarklassens förtroendemän av olika slag, som icke är djupt övertygad om nödvändigheten just för arbetarklassens egen stora sak av *en lugn första maj*. Och ingen enda har heller hyst de minsta farhågor för att från *arbetarhåll* skulle utgå något försök att låta den stora samlande mönstringsdagen mynna ut i tumult och okynnesupptåg.

Nej det är från rakt motsatt håll en verklig fara synes dyka upp nu dessa senaste dagar, då ängslan *eller* kallblodigt beräknande män uppenbart äro i färd med att skapa ett *klassgarde*, väpnat och polisomhuldat och med högkvarter i en svenska statens militära institution, som sålunda öppet provocerande grovt missbrukas för syften, vilka synas ligga ganska nära på gränsen till *väpnad sammansvärjning* för klassprivilegiernas upprätthållande!

Dock – vi äro vissa att även mot den utmaningen skall Sverges arbetarklass behålla huvudet kallt, och hjärtat blott klappa än varmare för våra ideal. Borgargardet skall *icke* få tillfälle att bruka sina moderna vapen och sin nyövade skjutkonst. Sverges arbetare skola nu som förr visa sig förmå att föra sina väldiga demonstrationer i den imponerande ordningens och lugnets tecken. Det finns bättre vägar än kravallens att hålla efterräkning med dem, som äro ansvariga för den upprepning i förvärrad form av "skyddskårens" verksamhet vid tidigare strejktillfällen, som nu ställes i utsikt.

En lugn först maj alltså, som höjdpunkt nu om tisdag på hittillsvarande demonstrationer för bröd åt folket och för vårt lands demokratisering! Sedan följa nya kapitel, som då vi passerat första maj till stärkt ställning för arbetarklassen inom det svenska samhället då få upptagas, allt efter ställningen, och efter våra politiska motståndares intentioner kunna få ett olika innehåll.

Men första maj 1917 skall, därom hysa vi en fast förtröstan, än en gång visa Sverges arbetarklass från dess bästa sida: den fasta och målmedvetna framryckningens säkra folk.

Hj. B-g.

12. Ledare efter majdemonstrationen

- Ämne: Första maj.
- Källa: Social-Demokraten 1917-05-02, s. 6.

Första maj har passerat under en aldrig förr skådad massanslutning kring vårt partis talarstolar och under den fullständigaste lugna självbehärskning från de hundratusenden svenska arbetare och med dem likställda och liktänkande, som varit i rörelse. Insikten att den starkaste demonstrationen nu var den, som inför hela landet lade klart i dagen den svenska arbetarklassens enastående förmåga av självdisciplin, har varit absolut dominerande. Även de grupper som i vardagslag bekämpa vårt parti och hästskt kritisera vår hela taktik, ha icke kunnat undandraga sig trycket av en inom hela arbetarvärlden fullkomligt överväldigande allmän mening att nu skulle parollen till fortsatt ordning och lugn, för vår egen saks bästa, obrottligt fullföljas.

Särskilt till Stockholm hade ju allas blickar gått, ty här skulle ju revolutionen bryta ut, det visste hela höger-Östermalm på grund av absolut tillförlitliga och högst förfärande uppgifter till damernas skvallerkonseljer. Själva statsministern hade ju känt behov att inför en fjäskande tidning ge en efter-förklaring till sina dock ganska tydliga förklaringar i riksdagen, som gick ut på att hur än orden fallit, så svarade regeringen och ingen annan för ordningen, men att den motsåg händelsernas vidare utveckling med full trygghet, ehuru den å andra sidan icke försummat att vidtaga för alla eventualiteter nödvändiga åtgärder.

Men Stockholms arbetare ströko genom sin hela hållning ett tjockt streck över alla dessa bakdörrsvägen insmygande "eventualiteter". Icke heller denna med den "mörka episoden" - A.-B:s [Aftonbladets] namn på den debatt, som gav det Sahlinska borgargardet banesår! - rätt så svårförenliga vink om att misstron mot arbetarne ändå icke ville riktigt släppa, förmådde pressa fram det allra minsta lilla avsteg från den antagna parollen. De 60- à 70,000 demonstranterna fullföljde sin mönstergilla hållning in i det sista och åtskildes vid Folkets Hus med en precision och snabbhet, som än en gång visar i ett praktiskt exempel det meningslösa i all drillinnötning, när man har att göra med ett vaket och intelligent folk.

Summan är: en stolt och imponant första maj, en ny och oundgänglig sten i den byggnad, som Sverges arbetarklass själv murar upp som underlag för det kommande *folkets* Sverge. När regeringen överväger sitt svar på en viss interpellation bör sannerligen Stockholms 1 maj 1917 väga icke minst tungt i vågskålen för ett djärvt beslut att, för att tala med Kjellén, "ge demokratin vad densamma tillhör".

Hj. B-g.

1918

Inledning

Sedan förra majfirandet hade några med oktoberrevolutionen i Rysslands och bolsjevikerna maktövertagandet samt Finlands självständighetsförklaringen i januari och inbördeskriget där också svenska frivilliga deltog inträffat viktiga händelser i Sveriges närområde. Dessa händelserna behandlades överraskande nog varken i majtalet eller majresolutionen respektive -manifestet. Men Branting talade allmänt om att " Erfarenheterna från Ryssland och Finland borde avskräcka", det vill säga kuppertade aktioner. Förhoppningarna om fred och demokratisering som fanns under våren 1917 hade inte infriats. Kriget fortsatte, även om Sovjetryssland slutit en separatfred med Tyskland. I Sverige var rösträttsfrågan fortfarande olöst men regeringsförslag om kommunal rösträtt och kvinnlig rösträtt skulle i alla fall behandlas i riksdagen. Internationalens gamla krav, 8-timmarsdagen, skulle utredas. Denna fråga nämndes inte i Brantings tal, däremot i det av honom medförfattade majmanifestet och i resolutionen, som "det första positiva steget". I rösträttsfrågan lovade Branting att "tilltvinga" sig denna "rätt" men "inom laglighetens gränser". När det gällde fredsfrågan nämnde Branting kritiskt Sovjetrysslands "fred till varje pris" - därmed kritiserade Branting indirekt Lenin som hade lanserat denna paroll - som kontrasterade mot den egna uppfattning om en säker och varaktig fred.

1. Majtalet

- Ort: Västerås, Folkets park.
- Källa: Vestmanlands Läns Tidning 1918-05-02, s. 2, Västeråsarbetarnas 1:sta majdemonstration.

Efter ett par musiknummer och sedan arbetaresångkören sjungit en sång, hälsade arbetarekommunens ordförande, sjukbesökare A. Westholm, demonstranterna välkomna samt överlämnade ordet åt hr Branting.

Inledningsvis erinrade tal. om huru förhållandena ändrat sig sedan 1 maj i fjol. Då låg det demokratisk segervisshet och andlig vårstämning i luften. Man trodde att den demokratiska islossningen på fullt allvar börjat i världen, att fåtalsväldet skulle få vika för folkens självbestämmerätt och att kriget snart skulle sluta med en samförståndsfred.

Men dessa på goda skäl - främst då tsardömets fall - fotade förhoppningar ha åter svikits. Många samverkande orsaker ha åter fört demokratiens ljusa förhoppningar ned i en vågdal. De försök till internationalens samlande misslyckades tack vare inre upplösande krafter, som hoppades på en världsrevolution. De, som så drömde och så

agiterade, glömde bort, att det som var möjligt i ett land ej kunde genomföras i ett annat. I Ryssland följde man slagorden och sökte fred till varje pris, och så kom bolsjevismen att motarbeta sig själv och göra demokratiens fiender segerrika vapen i händerna. Även i väster felbedömde man förhållandena, ej minst då man beslöt passvägran till Stockholmskonferensen. Och så växte åter reaktionens makt allt mer och mer.

Men därför har man ej skäl att misströsta och uppgiva förhoppningarna på framtiden. Socialismens riktlinjer äro de enda, som kunna leda mänskligheten fram till en ställning, som kan bli ljus för kommande släkten. Utan den kan ej en varaktig fred ernås och demokratisk rättvisa vinnas.

Tal. polemiserade i fortsättningen mot den av prof. Kjellén i en del artiklar framförda uppfattningen, att den tyska militarismen är det enda framtidsbanér, under vilket världen skall och kan pånyttfödas samt att Sverge har sin givna plats i skuggan av de tyska örnarna. Prof. K. vill att vi skola tillbedja den tyska organisationen. Men härtill låta vi ej locka oss. Syftet med vår organisation är att skapa verklig frihet. Den militäriska organisationen däremot avser att samla makten hos några få, som sedan kunna göra sig till herrar i världen. Vi ha skäl, sade tal., att vara prof. Kjellén liksom också prof. Hjärne i den kvinnliga rösträttsfrågan tacksamma för att de försmå taskspelarkonst och säga klart och öppet ifrån vart de vilja hän.

Tal. berörde vidare den kvinnliga rösträttsfrågans behandling i riksdagen och förutspådde att den kommunala rösträttsreformen skulle röna samma mottagande av riksdagshögern, som nu vågar intaga en utmanande hållning, emedan den vet, att reaktionen i världen i år står på starkare fötter än i fjol. Men motståndet måste brytas. Det gäller att upptaga utmaningen med kallt blod och ej låta sig lockas in på farliga och äventyrliga vägar. Inom laglighetens gränser skola vi tilltvinga oss rätt. I riksdagen finnes en mängd vägar att gå för att bringa högern till medgörlighet, och dessutom har arbetarklassen sin demonstrationsrätt att med samlad styrka kasta i vågskålen.

Till sist betonade tal. vikten av enig samverkan och sammanhållning inom hela vänstern för att kunna bryta högerväldet och kritiserade i samband härmed vänsterradikalernas och syndikalisternas uppträdande och ansvarslösa taktik i många avseenden. Erfarenheterna från Ryssland och Finland borde avskräcka. Man kan ej nå socialismens mål genom en tillfällig kupp, utan endast genom att vinna folkens flertal för socialismens idéer. I sammanhållningens anda böra vi lova varandra att kämpa sida vid sida i onda och goda tider tills en fullständig demokratisk seger blivit genomförd i vårt land.

Efter det med livliga applåder hälsade föredraget antogs partistyrelsens förslag till resolution. Vidare antogs en resolution till förmån för kvinnans politiska rösträtt.

2. Majtalet, sammanfattande referat

- Källa: Social-Demokraten 1918-05-02, s. 6, Redaktör Branting talar i Västerås. Inför en publik på 8,000 personer.

VÄSTERÅS onsdag. (Sv. T.)

Dagens demonstration härstädes utgick från Stora torget till Folkets park med omkring 3,500 deltagare, ett trettiotal fanor och standar samt tre musikkåror. I Folkets park uppskattades deltagareantalet till 8,000. Demonstrationstal hölls av riksdagsman Hjalmar Branting och f. pastorn H. F. Spak. Den sistnämnde på kallelse av vänstersocialisterna.

I sitt tal erinrade hr Branting inledningsvis om huru förhållandena ändrat sig sedan första maj förlidet år. Då låg allmän vårstämning i luften. Man trodde att den demokratiska islossningen börjat på allvar och att kriget snart skulle sluta med en fred, grundad på rätt åt alla. Men dessa förhoppningar, grundade på goda skäl, ha åter svikits. Orsaken härtill vore främst den ryska bolsjevismen, som motarbetat sig själv, givit demokratins fiender segerrika vapen i händerna. Men därför är ej skäl att misströsta. Socialismens riktlinjer äro de enda, som kunna leda mänskligheten fram till en ställning, på vilken en varaktig och rättfärdig fred kan byggas, demokratisk rättvisa åt alla ernås.

Talaren polemiserade i fortsättningen mot den av professor Kjellén i en artikelserie framförda uppfattningen, att den tyska militarismen är det enda framtidsbaner, under vilket världen kan och skall pånyttfödas. Professor Kjellén ville, att vi skola tillbedja organisationen, oavsett dess ändamål. Därtill låta vi ej bedraga oss. Syftet med vår organisation är att skapa den verkliga friheten. Den militaristiska organisationen däremot är att samla makten i några fås händer och göra dem till herrar i världen.

Talaren berörde vidare den kvinnliga rösträttsfrågans behandling i riksdagen och förespådde, att den kommunala rösträttsfrågan skulle vinna samma mottagande från högern. Denna utmanande hållning vågar högern nu intaga, därför att den känner, att reaktionen i världen i år står på starkare fötter än i fjol. Men motståndet måste brytas. Det gäller att upptaga utmaningen med kallt blod och ej låta sig lockas in på farliga och äventyrliga vägar. Inom laglighetens gränser skola vi tilltvinga oss rätt. I riksdagen finnes det vägar att gå för att tvinga högern till medgörlighet och dessutom har arbetareklassen sin demonstrationsrätt att med samlad styrka kasta i vågskålen.

Till sist betonade talaren vikten av samverkan och sammanhållning inom hela vänstern för att bryta högermotståndet. Talaren kritiserade i samband härmed vänstersocialisternas och syndikalisternas uppträdanden. Man kan ej nå socialismens mål genom en kupp, utan endast genom att vinna folkets flertal för de socialdemokratiska idéerna.

Efter föredragets slut antogs första majresolutionen samt en resolution rörande den kvinnliga rösträtten. Demonstrationen försiggick under mönstergill ordning.

1919

Inledning

För första gången sedan 1890 höll Branting inte något majtal. Han var i Paris som delegat på fredskonferensen men upplevde de oroliga, illegala oroligheterna majdemonstrationerna. Den franska regeringen hade visserligen förbjudit demonstrationer på 1 maj men enligt *Social-Demokratens* rapportering den 3 maj visade sig ändå "ett större demonstrationståg" på Place d'Opera. Polisen ingrep och det uppstod tumult "som antog en svårartad karaktär". Pistolskott avfyrades och polisen skingrade demonstranterna. Nya sammandrabbningar med polis och militär uppstod på Place de la Republique och Magentaboulevarderna. Många blev sårade på bägge sidor och det förekom "en mängd arresteringar". Bland de sårade fanns fackföreningarnas generalsekreterare Léon Jouhaux. Socialisterna inlämnade en protest mot polisens agerande. Oroligheter på 1 maj förekom för övrigt också i London och i flera städer i USA.

I Sverige hade en författningsreform genomförts i november 1918 med beslut om allmän rösträtt för män i både riksdags- och kommunala val. Frågan om kvinnlig rösträtt var däremot fortfarande olöst. Ett av de tidigaste majkraven hade därmed – nästan helt – genomförts. Det andra, ursprungliga majkravet, 8-timmarsdagen, fattes beslut om den 29 september, om än begränsat till 1923.

Inom den internationella arbetarrörelsen blev splittringen manifest. I mars bildades med kärnan i Zimmerwaldrörelsen en ny internationa, Tredje internationalen. En månad dessförinnan hade Socialistinternationalen avhållit sin första gemensamma konferens efter kriget, i Bern, under Brantings ordförandeskap. Till 1 maj utsändes ett manifest, undertecknat av Branting och Camille Huysmans, där man formulerade internationalens krav för efterkrigstiden.

1. Branting om majdemonstrationen i Paris

- Källa: Social-Demokraten 1919-05-06, s.7, Branting om Amsterdam.

[...]

Beträffande händelserna 1 maj förklarade Branting, att han själv bevittnat demonstrationerna i Paris på Place de la Concorde. Han drog upp en jämförelse med 1-maj-demonstrationerna i Sverge och ansåg, att utkommendering av trupper endast vore att beklaga. Dylika händelser endast vidgade klyftan mellan den nuvarande regeringen och arbetarklassen, vilket visade sig genom Jouhaux' tillbakaträdande.

Händelsernas allvar finge likväl ej överskattas. Trots de oroligheter av övergående karaktär, som ägde rum, gåvo demonstrationerna ett uttryck för folkmeningen, vilket kommer att bli bestående. Jag hoppas och tror, att man under det franska arbetarförbundets kloka och försiktiga ledning kommer att fortsätta strävandena att förbättra de allmänna arbetsvillkoren. Omröstningen angående 8-timmarsdagen, som utan diskussion och utan motstånd från arbetsgivarhåll godkändes av parlamentet, tycktes bevisa, att man på fredlig väg ämnar låta proletariatet och den franska demokratin taga ett ofantligt steg framåt.

[...]

2. Internationalens manifest till 1 maj

- Källa: Social-Demokraten 1919-04-17, s. 4, Internationalen och förstamaj. En appell från Bernkonferensen kommission. På tyska tryckt i: Die II. Internationale 1918/1919. Protokolle, Memoranden, Berichte und Korrespondenzen. Herausgegeben, eingeleitet und kommentiert von Gerhard A. Ritter. Bd. 2 (Berlin, Bonn 1980), s. 849-851.

Vi måste göra första maj 1919 till en enastående högtidlighet.

Kriget är slut. Internationalen har åter varit samlad i Bern.

Det är sant att Europa ännu är söndersargat och blödande, att krigets lidelser icke dö bort på en dag. Privata intressen konspirera tillsammans med militarismen för att åstadkomma en kapitalistisk fred och genom att hålla vid liv internationell misstro och orättfärdighet upprätthålla den gamla ordningen med stående arméer, väldiga rustningar och krig. Denna politik måste arbetarne bekämpa.

Hela världens proletariat måste i dag samla sin röst till ett väldigt rop, att det inte längre får finnas något krig eller någon kapitalistisk imperialism till framskapande av krig. Regeringarna, som icke ha lärt något av kriget, eftersträva en helig allians. Vi arbeta för ett nationernas förbund, vidmakthållet genom folkens samverkan och baserat på broderskapets idé. Ett nationernas förbund byggt på demokratin – icke ett regeringarnes förbund, icke ett diplomaternas förbund, utan ett folkens förbund –

det är vårt krav på första maj. Folkens vilja intet krig. De ville beröva sina härskare rätten att göra krig. De önska, att i fred och trygghet komma ut ur den kapitalistiska produktionsordningens anarki.

Vi hälsa befrielsen av de nationer, som länge levat i trälldom under militaristiska stater. Vi bestrida varje segrare rätten att pålägga nationaliteterna nya ok. Vi proklamera självbestämmanderätten såsom oförytterlig. Vi kräva, att nationella minoriteter inom staterna skola garantera rätten till nationell kultur. Arbetarklassen har med bitterhet sett, att regeringarne varit oförmögna att skapa en varaktig fred med tillhjälp av moderata och demokratiska metoder, som skulle ha vunnit folkens tillslutning.

Inga annexioner!

Territoriella problem skola lösas i samförstånd med folken och icke med bajonettspetsarne. Varje gång denna princip tillämpats, ha svårigheterna utjämnats. Varje gång den åsidosatts, ha motstånd och konflikter framkallat nya strider. Vi motsätta oss alla annexioner, som våldföra sig på folkens frihet. Vi kräva frihet – tankefrihet, yttrandefrihet, tryckfrihet. Vi förneka kapitalismens rätt att exploatera individerna, och därför förneka vi också de imperialistiska staternas rätt att exploatera nationerna.

I år fira vi vår första maj omgivna av ruiner. Likväl kunna vi glädja oss åt att demokratin är på marsch. Den är otvivelaktigt omgiven av reaktionära konspirationer och tyranni. Men förkunna vår förvissning, att demokrati och socialism äro oskiljaktiga, att proletariatets politiska makt och lönearbetarens ekonomiska frigörelse ej kunna skiljas från varandra. Genom frihet gå vi till socialism. Arbetarklassen har därför i denna stund en särskild plikt att fullgöra.

Expropriation av krigsförmögenheterna!

Kapitalisterna söka att utnyttja kriget. De ha förtjänat miljarder, trots krigsskatterna, men de vilja, att arbetarne skola betala krigsskulden. I patriotismens och den nationella gottgörelsens namn önska de annektera nya områden och skaffa sig nya kolonier till ekonomiskt utnyttjande och till vinst för dem själva. De stora industribaronerna i alla länder skaffade sig gemensam profit genom att väpna nationerna före kriget. De sträva nu på samma sätt att utvinna kapitalistisk profit ur

kriget, utarmningen och förödelsen. Kriget måste följas av en omfattande expropriation av förmögenheterna, så att den nationella förmögenheten, som nu är i privata kapitalismens händer, skall kunna användas för de nationella behoven och icke till att skapa profit åt ett litet fåtal.

Arbetarnes stora offensiv!

Icke heller skall lönearbetaren åtnöjas med att gå tillbaka till de gamla industriella villkoren. Vid världens återupprättande måste arbetet göra anspråk på en ställning som är helt olika den, det förut hade. Kapitalismen försöker ännu att degradera arbetet, men arbetet har nu bättre möjligheter att kunna försvara sig självt.

Benkonferensens program omfattar arbetarnes minimikrav och över hela världen måste arbetarne marschera fram i enig takt. De måste rycka framåt längs hela linjen.

Vi fordra den bästa uppfostran för arbetarnes barn, vi kräva skydd för dem i gruvor, fabriker och verkstäder mot kapitalismen. Vi kräva skydd för kvinnorna, hygieniska förhållanden i hemmen, skyddsanordningar i industrin till säkerhet för arbetarens liv och lem, föreningsfrihet för arbetarne och lika rätt och skydd för immigranter som för de inhemska arbetarne; åtgärder till förebyggande av arbetslöshet.

Vi fordra, att dessa krav skola genomföras icke blott i en nation utan i alla. Därför välkomna vi anordningarna inom Nationernas förbund för internationella bestämmelserna angående arbetet och uppmana de organiserade arbetarne och socialismen över hela världen, att se till att denna del av förbundets arbete icke hindras och förfuskas genom kapitalistiskt inflytande på enskilda staters regeringar.

Arbetarnes sak är gemensam!

Det internationella arbetarprogrammet måste värnas av den socialistiska arbetarrörelsen. Arbetarne i de mera demokratiska länderna måste se till att kamraterna i de mera efterblivna icke lämnas att ensamma bekämpa sina kapitalister och sina regeringar. Arbetarnes sak är gemensam över hela världen.

På så sätt, kamrater, möter vi en ny värld. Den gamla är slagen i stycken av imperialismens, militarismens och kapitalismens sönderbrytande krafter.

Låtom oss helga vår första maj åt grundläggandet av den nya sociala ordningen i internationell rättfärdighet och fred och under frihetens och demokratins triumf.

Socialismen och Internationalen! Det är lystringsorden för världens arbetare!

För den internationella socialistiska kommissionen:

Hjalmar Branting, ordförande

Camille Huysmans, sekreterare.

1920

Inledning

30-årsjubileet av 1 maj som demonstrationsdag blev speciellt av flera skäl. Socialdemokratin hade gått framåt starkt under denna period. För första gången höll en socialdemokratisk statsminister majtalet i Stockholm. Den 10 mars tillträdde den första socialdemokratiska regeringen, en minoritetsregering som klarade sig bara till oktober. Arbetarrörelsen hade splittrats i två partier, ett socialdemokratiskt och ett kommunistiskt. Det blev i fortsättningen separata majdemonstrationer. Vidare blev Brantings majtal speciellt eftersom det fick avbrytas nästan meddetsamma. Kronprinsessan Margareta avled klockan 14 och Branting kallades till konselj.

Branting kunde därmed inte ta upp i sitt tal att det ursprungliga majkravet, 8-timmarsdagen, hade – på förslag av den liberal-socialdemokratiska koalitionsregeringen – beslutats i riksdagen den 29 september 1919, även om den provisoriskt bara skulle gälla till och med 1923. 8-timmarsdagen, också att den utsatts för fortsatt hot från högerhåll, nämndes dock i majmanifestet. Där nämndes också, precis som i resolutionen, da av den socialdemokratiska regeringen initierade utredningar om socialisering och industriell demokrati. Inte heller kunde Branting ta upp Nationernas förbund som Sverige hade anslutit sig till den 3 mars, en fråga som Branting varit mycket engagerad i. Detta nämndes för övrigt inte heller vare sig i resolutionen eller i majmanifestet.

Via ABF diskuterades ett förslag från Nordiska museets styrelse att inbjuda Folkbildningsförbundet, Stockholms borgarskola, Stockholms förenade studentkårer och ABF att delta i en kulturell folkfest på Skansen den 1 och 2 maj. ABF hade fört förslaget vidare till organisationer anslutna till ABF efter att ha försäkrat sig om att festen skulle komplettera den traditionella majdemonstrationen, inte ersätta dem. Man var positiv, inte därför att därmed "den mot arbetarrörelsen fientliga medborgarfesten bortföll". Om den föreslagna festen verkligen ägt rum och om ABF och andra arbetarrörelseorganisationer i så fall deltog har jag inte kunna hitta uppgifter om i *Social-Demokraten* eller i ABF:s berättelse. Lämpligheten att demonstrera på 1 maj 1920 diskuterades dock allmänt, särskilt nu när den ursprungliga anledningen hade fallit bort. Men majdemonstrationerna fortsatte.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: Första maj.
- Källa: Social-Demokraten 1920-05-03, s. 3, De socialdemokratiska arbetarnas mönstringsdag. – Handskrivna stolpar i Brantings arkiv, vol. 1.2:02.

Från första talarestolen hälsades demonstranterna av arbetarkommunens ombudsman, hr *Viktor Ek*, som omedelbart överlämnade ordet åt hr *Branting*. Han mottogs vid sitt framträdande med hjärtliga applåder, hurrarop och fanfarer.

I sitt tal erinrade han om de föregående årens majdemonstrationer och om de segrar som vunnits under de gångna trettio åren tack vare ett ihärdigt, målmedvetet politiskt och fackligt arbete. Frammarschen har fortsatt oavbrutet, och den svenska arbetarrörelsen har under dessa trettio år tillkämpat sig en ställning, som den icke kan trängas tillbaka från. Men för det fortsatta arbetet erfordras fortsatt sammanhållning och disciplin. Det går icke an att arbetarne bedriva det så att andra samhällsgrupper med vitt skilda åskådningar inbördes föras samman till en enig front gentemot arbetarne. Icke minst kräves obrottslig facklig och organisatorisk sammanhållning, så att icke smågrupper gå sina egna vägar och föra sin egen politik. De avtal som slutits av de stora organisationerna måste hållas. Om dessa avtal bli obekväma för en viss grupp, får ej denna grupp på egen hand bryta avtalet, utan på övertygelsens väg söka få sina kamrater att inse att avtalet måste ändras.

Detta måste vi hävda även därför att det socialistiska samhälle, som vi eftersträva, kommer att vila på överenskommelser mellan medborgarne. De olika grupperna av dessa måste samverka för att skapa en tillräcklig produktion, så att människovärdig tillvaro kan beredas alla människor. Detta går ej att realisera i anarkins tecken.

Kort efter talaren hade börjat sitt anförande ingick meddelande om kronprinsessans frånfälle. Med anledning av dödsfallet hade hr *Branting* kallats till konselj, och han måste därför avbryta sitt tal. Han riktade emellertid en varm vädjan till arbetarne att iakttaga enighet och sammanhållning framdeles som under de förflutna hårda arbetsåren och utbringade ett leve för socialdemokratins frammarsch.

Talet mottogs med ihållande starkt bifall, varefter den av partistyrelsen föreslagna resolutionen antogs enhälligt.

2. Majminne

- Källa: Några minnesbilder från tidigare första majmöten, i: Första maj 1951, s. 29.

Sekreterare Viktor Ek i Stockholms arbetarekommun har stått i ledningen för landets största förstamajdemonstrationer i mer än trettio år. Redan 1907 deltog han som ung ungdomsklubbist för första gången som ordningsvakt i tåget ut till Ladugårdsgärde. Men några sensationella händelser har inte inträffat under alla dessa år, framhåller Ek. Allting har gått som det varit smort och vi har aldrig haft något trassel med polisen under planläggningen av demonstrationerna. Tvärtom har polisen alltid visat sig ytterst tillmötesgående. Det erkännandet ger jag den oförbehållsamt. Det har trots dessa väldiga folkanhopningar aldrig förekommit några olyckor om man undantar några enstaka svimningsanfall.

- Men jag kommer dock ihåg en händelse, som på oss demonstranter gjort ett mycket starkt intryck. Det var år 1920. Jag var då ordförande vid den talarstol, från vilken Hjalmar Branting talade. Vi visste att dåvarande kronprinsessan Margareta låg på sitt yttersta och när vi såg flaggorna på de intilliggande kasernerna firas ned på halv stång, förstod vi vad som inträffat. Strax därefter kom ett bud från slottet, att Branting var kallad till omedelbar konselj. Jag tyckte inte det var lämpligt att budet skulle avbryta Branting i hans tal, varför jag på en lapp skrev att kronprinsessan var död. Branting avslutade sitt tal på ett förnämt och värdigt sätt för att skynda till slottet.

Men under det hastigt påkomna avbrottet var det ingen som tänkte på att skaffa fram en bil. Den sextioårige Branting fick därför traska över Gärdet till fots. När han kom fram till Karlaplan förstod emellertid en posterande poliskonstapel vad som var å färde och han stoppade resolut en privatbil och bad bilisten att köra Branting till slottet, vilket denne också mycket tjänstvilligt gjorde.

Att Branting vid meddelandet om kronprinsessans död skulle ha fällt det påstådda yttrandet, att "nu har solstrålen på Stockholms slott slocknat" kan jag inte erinra mig nu. Men jag minns, att han i Social-Demokraten skrev en mycket varmhjärtad runa

över den bortgångna, vari han särskilt lovordade henne för hennes insatser på det sociala området och för hennes under kriget strängt iakttagna neutralitet.

1921

Inledning

Den 26 januari genomfördes författningsreformen definitivt. Bland annat fick nu också kvinnorna rösträtt. Men det fanns ett politiskt motstånd både mot rösträtten och 8-timmarsdagen. Reaktionen var på frammarsch och arbetarrörelsen som varit så optimistisk

1917 och efter krigsslutet trängdes tillbaka, i Sverige och i andra länder. I majmanifestet 1920 talade man optimistiskt om arbetarklassen som "den politiskt ledande klassen". I höstvalet 1920 ökade högern med 3% medan SAP gick tillbaka med 1%. Situationen förvärrades genom den ekonomiska krisen. Från borgerligt håll beslutades en utredning om "samhällsfarliga strejker".

I majtalet talade Branting utförligt om det mindre ljusa läget för arbetarrörelsen i Sverige men uttrycker förhoppningen om att det gäller att "bevara och till och med utvidga de positioner arbetarklassen har vunnit" och om "den socialistiska lösningen av de stora problemen". En stor del av talet ägnas åt det bolsjevistiska Ryssland och hänvisar dels till "en fruktansvärd skräck- och våldsperiod", dels till ryska "imperialistiska" tendenser vid Östersjön och de nya baltiska staterna samt i Kaukasien.

I Stockholms blev det inte någon majdemonstration men det hölls majmöten på olika håll. I Malmö och Göteborg däremot förekom traditionesenligt både demonstrationståg och majmöten.

1. Majtalet

- Ort: Malmö, Folkets park.
- Ämne: Världssituationen [förmodligen, enligt rubriken över Brantings tal: Världssituationen. Den internationella reaktionens frammarsch].
- Källa: Arbetet 1921-05-02, s. 1, Majfest i strålande sommarsol. – Handskrivna stolpar på brevpapper från Hotell Kramer, Malmö, i Brantings arkiv, vol. 2.1:03. Där också ett maskinskrivet manuskript av majmanifestet med Brantings handskrivna kompletteringar.

[...] när den vördade partihövdingen besteg landgången, som ledde ut till talartribunen, hälsades han av mångtusenstämmiga jubelrop. Det kändes i detta ögonblick, att Malmöarbetare förstå uppskatta de insatser, som Hjalmar Branting gjort i arbetarrörelsen och den spontana hyllning, som han här bringades, var ett

uttryck för den varmaste erkänsla och tacksamhet. Synbarligen rörd tog Branting till ordet.

[...]

Hjalmar Branting yttrade bland annat: Inför denna väldiga folksamling och i detta strålande vårväder vore det naturligt att endast kunna peka på en stolt framryckning av ökade vinster för arbetarrörelsen i hela världen. Men den, som varit med årtiondena igenom sedan arbetarna firade sin första majfest, han vet, att rörelsen gått i perioder av framryckning och tillbakagång, och om man nu ser ut över världen, tjänar det igenting till att invagga sig i tron, att allt är så bra för arbetarklassen, som man tidigare hoppats.

Det såg ut under kriget och vid revolutionernas utbrott, som om arbetarklassen, vilken då hade ledningen, skulle kunna ta ett jättesteg framåt mot upprättandet av ett nytt samhälle på det gamlas ruiner. Erfarenheterna sedermera har givit vid handen, att dessa förhoppningar varit för optimistiska. Arbetarrörelsen hade en starkare position än någonsin. Det såg ut som om socialismen var så väl förberedd, att den skulle kunna lägga ny grund, när den gamla sviktade. Men hur var det? Det visade sig ej vara så, att arbetarna voro färdiga att taga ställning som ledande klass. Den första stora revolutionen, i det ryska riket, företogs under socialistisk etikett och det var i socialismens namn, som arbetarna där träffade sina avgöranden. Dock kan man ej komma ifrån att revolutionen i Ryssland innerst varit av agrarisk karaktär. Dess verkliga innebörd har varit godsägareväldets störtande och böndernas omhändertagande av jorden. Denna revolution visar samma kännetecken, som den stora franska revolutionen, då den gamla feodalismen störtades och en bondeklass upprättades, som blev det nya Frankrikes kärna och ryggrad.

Vi se nu i Ryssland, huru böndernas realitetssinne skjuter sakta och säkert åt sidan dem, som skulle vara de ledande, tvingade dem att ständigt böja sig och kompromissa. Parallellen stannar emellertid ej härvid. På många andra punkter ser man den västeuropeiska revolutionen för 100 år sedan upprepas. Sålunda följes här liksom tidigare den första frihetsentusiasmen av en fruktansvärd skräck- och våldperiod, vändande sig även mot den första revolutionära rörelsens förgrundsfigurer. Man genomdriver med våld och skräck sina beslut i stället för att följa den socialistiska principen om att vinna anhängare på övertygelsens väg. Därtill begagnar man sig av en militärmakt, som slår tillbaka alla omstörtningförsök för att därefter sovjetisera grannländerna. Så se vi i söder, hurusom de ryska bajonetterna upprätta en sovjetregering i Georgien, nedslående och trampande under fötterna folkviljans yttringar. Sammalunda gick den franska revolutionens militärpolitik fram mot de små grannländerna, vilka skulle undfågnas med de franska frihetsidealen, med militärt våld.

Säkert är, att hela raden av små randstater öster om Östersjön, som proklamerat sin frihet på självbestämmningsrättens grund, ha anledning att med oro följa utvecklingen i Ryssland, vilken beträffande dem kan väntas gå efter samma metoder som tillämpas i fråga om de kaukasiska republikerna. Metoderna äro desamma. En stor beskickning utsändes till länderna och bildar i dessa en agitationshärd, som köper agenter för att enligt uppgift få till stånd en arbetarresning för införande av sovjet. När man finner sig ej ha tillräcklig makt härtill anser sig den ryska sovjetdiplomatin kallad att ingripa, praktiserande samma tillvägagångssätt som den tsaristiska diplomatin. Man bedyrar sin fredsvilja, ännu sedan man beslutit sig för att angripa. Talaren uttalade den förhoppningen – men han vågade ej säkert förutsäga, att den skulle slå in – att man måtte slippa sådant i vårt närmaste grannland Finland, ehuru man där nu i förblindelse jublar över, att en liten del svensk befolkning vägrats för sig tillämpa självbestämmningsrättens principer. Om de jublande få rätt, så blir det ej mycket kvar, därest en dag våldet från öster bryter in över dem.

Här i Sverige ha vi känt oss ha alltför mycket gemensamt med den västerländska friheten och kulturen för att låta oss förvillas av rösterna från Ryssland. Vi veta att vägen till frihet går genom demokratin, och denna skola Sveriges arbetare aldrig lämna. På övertygelsens väg skola de betryckta vinnas, trots alla hinder från såväl ryska som kapitalistiska makthavare. Vid den tyska revolutionen, då hohenzollerdynastien föll, blev det även hemma klart, att man icke längre kunde hindra demokratiseringsverket. Men ej heller här har det lyckats att hålla vad som vanns. I Tyskland och Österrike behärskades parlamenten efter revolutionen först av arbetarpartiet, men snart blev det åter borgerlig majoritet och socialdemokratin fick vara i opposition.

Vad har då gjort, att arbetarna så trängts tillbaka från sina positioner? Man kan säga, att missgrepp av de ledande förekommit, men orsaken ligger djupare än så. En mängd människor i [bokstäver saknas]tareställning ha ej varit tillräckligt upplysta och ha därför icke känt behov av att övergå till den socialdemokratiska rörelsen. Arbetarna i Tyskland utgöra nära två tredjedelar av befolkningen och man förstår därför, att det icke varit möjligt att hålla samman partierna för att driva socialistisk politik. Sammanhållningen sprängdes och då ingen bro över klyftorna kunde skapas blev det arbetarna omöjligt att behålla sina första vinster.

Där ser vi slående exempel på nödvändigheten av att samlas kring målen – den socialistiska samhällsordningen – även om detaljerna skilja oss åt. Vad som skett talar för den absoluta omöjligheten av att de s.k. "cellbyggarna" skola få massorna med sig. Den senaste tidens händelser i Tyskland äro även avskräckande exempel i detta avseende. Marskravallerna utlöste endast massakrer, elände och olyckor över arbetarna, utan att dessa vunnit en enda hårsman framåt, under det reaktionen i

stället fått luft under vingarna. Det är mot dylikt Sverges arbetare alltid komma att vara på sin vakt.

I Väst-Europa – segerländerna – rådde ej den känsla av förtvivlan, som lett till revolutionerna i östra Europa, men kriget släppte ej heller där sina offer. Länderna i väster kunde ej fria sig från militarismens grepp, kunde ej stå emot frestelsen att gå längre än vad rättvisa och under kriget givna löften bort bjuda. I franska parlamentet träder segrarens feberstämning i dagen och mer än en av dem, som togo till orda under kriget, finna sig nu bönhörda över hövan. Arbetarna ha i stället för att kunna öva inflytande på krigets följder även här blivit splittrade och bland Englands arbetare råder ett osäkerhetstillstånd i fråga om man skall våga använda sina maktmedel. Agitationen från Sovjetryssland har burit den frukt att arbetarna, när de bort stå eniga som aldrig förr för att slå vakt om frihetens intressen, i stället äro mera maktlösa än tidigare. Det är vemodigt att se hur miljoner offrats under kriget för sådana resultat, men man får erkänna, att det utan tvivel varit ändå värre, om segern givits åt den anda, som endast erkände våldet såsom rätt.

Det är med tillfredsställelse, fortsatte hr Branting, man finner arbetarnas enighetssträvanden manifesterade i den mäktiga uppslutningen kring denna första maj. Mitt i mörkret finner man en ljuspunkt i fackföreningsinternationalen i Amsterdam, där tyskar, engelsmän och fransmän mötas i samförstånd för återuppbyggande av det förstörda efter linjer, som den tyske utrikesministern hänvisat till i noten till Amerika.

Det är vår skyldighet och rättighet att, likväl som vi protesterade under kriget mot de tyska rättskränkningarna, nu höja våra protester mot segrarnas försök att binda Tysklands arbetare i slavbojor. Vår politik går aldrig efter den ena eller andra maktgruppens intressen eller direktiv, utan ledes allenast av vad som kan anses nyttigt för mänskligheten och för den internationella arbetarklassens krav på rättvisa och sammanhållning. Med detta mål för ögonen måste vi samla oss allt fastare kring arbetarpartiet och kring vad man söker rycka från oss.

Under den internationella reaktionens frammarsch kan vårt land ej undgå böljeslaget och vi måste därför här hemma inrätta oss så, att vi ej förlora, utan bevara och till och med utvidga de positioner arbetarklassen vunnit. Man tycker måhända i förstone, att den förskjutning, som skedde vid senaste valen – och som ni här i Skåne undslapp – ej borde innebära någon fara. Men den söndringens och räddhågans anda, som uppkommit och förmärkes inom liberalismen, tar sig uttryck både i debatter och beslut. Talaren omnämnde debatten om kristendomsundervisningen. Det blåser en vind, vilken ger vid handen, att klerikalismen skönjer framgångar. Vi, som ej vilja bli smittade av de reaktionära strömningarna, måste se till, att vi icke göra förluster vid förestående val, varigenom demokratin skulle hotas. Tal. berörde här de kraftiga angreppen i riksdagen mot bl.a. rösträtten i form av försök att återinföra

skattestrecken, varvid bondegrupperna och högern gemensamt slöto upp kring motionerna härom. Man vet ej, om de som tidigare varit med om streckens slopande, komma att vara med om deras återinförande, ifall arbetarna icke passa på vid valen. Sammalunda med anledning av angreppen mot 8-timmarslagen. Regeringen faller undan för arbetsgivarintresset och bär fram vissa ändringsförslag. Man skulle kunna diskutera vissa modifieringar, där dessa äro lämpliga både för arbetsgivare och arbetare, men verkliga försämringar kan man ej vara med om. Bakom förslagen kan man skönja spekulationer i denna riktning, vadan det gäller för arbetarna att vara på sin vakt. Under riksdagens sista månad komma även motionerna om strejkrätten att behandlas. Mot denna undantagslagstiftning måste arbetarna på det kraftigaste reagera.

Slutligen berörde talaren de helt nyss i riksdagen beslutade glidullarna. Det har genom den under lördagen publicerade månadsprisrapporten visat sig, att socialdemokraternas farhågor rörande brödprisens höjning voro befogade, och detta visar vart det bär hän i fråga om prissänkningens hejdande, därest man följer en tullagstiftning sådan som den liberalerna medverkat till. Man förstår, att om arbetarna stode likgiltiga inför dessa och de nu föreslagna industritullarna, växer tullvännernas aptit i hög grad.

Den senaste [bokstäver saknas]ns händelser ledas av de makthavande hän mot Europas undergång, om man ej följer de riktlinjer, som angivas av den internationella arbetarrörelsen för ett nytt sammanförande av trådarna. Det gäller därför för oss, som omfatta socialismen, att gå fram mot målet under fast sammanhållning och trogen uppslutning kring socialdemokratien.

Tal. polemiserade i slutet av sitt anförande mot ett par uttalanden i söndagens n:r av Sydsv. Dagbladet i en artikel av professor Cl. Lindskog, vilken hävdade att de löften, som givits beträffande socialismens "lyckosamhälle", icke blivit uppfyllda. Däremot har man nu, enligt professor L., när man kommit det stora målet nära, på ledande socialistiskt håll blivit nödgad betona att socialismen väsentligen ej är en fråga om fördelning, utan om produktionsformen. Detta skulle ha väckt misstämning bland arbetarmassorna.

Häremot anförde Branting att dylika löften aldrig givits, emedan vi alltid varit klara med att utvecklingen icke med ett språng kan föra oss in i socialismen, lika litet som vi i ett socialistiskt samhälle skulle kunna tänka oss någon byråkratisk ledning av produktionen från toppen. Det problem, som i skilda delar av världen sysselsätter många för en förnuftig produktionsordning intresserade, den industriella demokratin, visar f.ö. att det råder ett klart medvetande om att låta massorna så småningom tränga in i och bli delaktiga av produktionens ledning och ansvar härför. Prof. Lindskogs invändning kan sålunda endast betecknas som ett försök att slå in

öppna dörrar. Vi vända oss just emot systemet produktionens ledning från toppen, som råder i Sovjet-Ryssland.

Den kapitalistiska produktionsordningen bjuder på en uppdelning av värden mellan truster och andra dyl. företeelser, medan socialismen hävdar nödvändigheten av att också de i produktionen intresserade arbetarna ha medbestämmanderätt. De som tro, att den kapitalistiska ordningen är utvecklingens slutpunkt, må sluta upp kring denna uppfattning, men arbetarmassorna, som känna och veta att en sådan ordning är ohållbar, samlas i allt större skaror kring socialismen, väl vetande att man icke träder in i det nya samhället från i går till i dag.

Branting slutade sitt en och en halv timme långa föredrag, vilket hela tiden åhörts med den största uppmärksamhet, med att utbringa ett leve för den socialistiska lösningen av de stora problemen, för den svenska socialdemokratins segerrika framgång. Kraftiga hurrarop ljödo till svar härpå.

Långvarigt bifall följde på Hj. Brantings föredrag, och här och var bland åhörarna utbringades leve- och hurrarop för den populära partiordförande.

Olof Andersson, kommunordföranden, utbringade nu ett med fyrfaldigt hurrarop besvarat leve för Branting som en honnör för hans jättearbete för såväl den svenska som den internationella arbetarklassen.

3. Majtalet, sammanfattande referat

- Källa: Social-Demokraten 1921-05-02, s. 6-7, Branting inför jättepublik i Malmö. Sysslar företrädesvis med det internationella läget.

MALMÖ söndag. (T. T.)

Förstamajdemonstrationen härstädes försiggick under strålände sommarväder. Demonstrationståget, som kl. 2 avgick från Gustaf Adolfs torg till Folkets Park, räknade enligt polisens uppskattning omkring 7,500 personer. Ett trettiotal fanor och standar medfördes i tåget och 17 musikkårer medverkade.

I Folkets park hölls demonstrationstalet av *Hjalmar Branting*, som till en början framhöll, att det vore naturligt, att man för närvarande icke kunde enbart peka på en ytterligare framgång för arbetarrörelsen i hela världen. Men den som varit med av gammalt vet att denna rörelse gått i perioder av framgång och regress.

Tal. övergick därpå till en utförlig framställning av den politiska och sociala ställningen i Tyskland, Frankrike, England och Ryssland. Vad Ryssland beträffar framhöll tal. att den nuvarande sovjetregimen syntes arbeta fullständigt efter den gamla tsarismens metoder. Revolutionen där hade blivit en böndernas erövring av

jorden samt införandet av fullständig militärdiktatur, som med våld undertryckte alla, som vågade tänka annorlunda än det för tillfället härskande partiet. Därpå uppdrogs en jämförelse mellan våra dagars ryska revolution och den franska revolutionen 1789 och visades, att dessa båda förlupit ungefär på samma sätt, med ungefär samma resultat. Det sätt varpå sovjetregeringen gick till väga med de mindre folken i Georgien och Armenien vore upprörande, och man kunde vara förvissad om, att då sovjet blir färdig med södern skulle den på samma sätt vända sig mot de små randstaterna vid Östersjön. I Tyskland hade den revolution, som sopade bort den Hohenzollerska dynastin och som lovade att medföra en socialistiskt styrd stat utmynnat i att för närvarande det socialistiska partiet icke längre var det, som stode för ledningen utan denna hade övertagits av borgerliga partier. Detta hade sin orsak däri, framhöll talaren, att enighet inom de två socialistiska partierna icke hade kunnat uppnås, och att en mängd väljare, som eljes bort vara bland de socialistiska partierna, övergått till den borgerliga sidan.

I Frankrike hade kriget medfört, att ett nationalistiskt militärparti och en kapitalistisk klick kommit till makten. I England hade arbetarpartiet icke visat sig starkt nog att kunna genomföra sina önskemål. Det visade sig således ute i Europa, att socialdemokratien icke kunnat bibehålla de positioner den erövrat såsom en följd av kriget. Den enda ljuspunkten vore fackföreningsinternationalen i Amsterdam, vilken visat sig kunna samla såväl Tysklands som Frankrikes och Englands arbetare och vilken, såsom man finge hoppas, skulle visa sig mäktig att i hela världen föra fram socialdemokratins sak till seger och ena alla folk.

Även i vårt land ha ungefär samma företeelser börjat göra sig gällande. Detta har icke minst visat sig genom utgången av de senaste valen och vad i riksdagen förekommit under året. Reaktionen var, yttrade talaren, synbarligen i gång med att söka genomföra ett nytt anfall mot den ställning, arbetarpartiet så nyligen lyckats tillkämpa sig. Talaren övergick därpå till en kritik av vad i sådant syfte framkommit i riksdagen såsom återinförande av skattestreck, ändringar i åttatimmarslagen, strejklagsmotionerna, förslag om införande av ökade tullar samt det nya glidullsystemet.

Det gällde för Sverges arbetare att vid höstens val se till att de i riksdagen bli så representerade, att det icke vore möjligt att fråntaga dem, vad de en gång vunnit. Som enda medlet härtill vore att enigt sluta upp kring arbetarpartiet.

Talet, som avslöts med ett leve för den andra internationalen och det svenska arbetarpartiet, mottogs med stormande applåder, varpå ett fyrfaldigt leve höjdes för Hjalmar Branting.

Till sist antogs enhälligt av de närvarande, vilka uppskattades till 25,000 personer, den förut kända partiresolutionen.

1922

Det var andra gången som Branting inte medverkade vid en majdemonstration. Visserligen var han påtänkt som majtalare i Stockholm men han – stats- och utrikesminister i den andra socialdemokratiska regeringen sedan 13 oktober 1921 – var tvungen att delta i den ekonomiska världskonferensen i Genua (10 april – 19 maj). Han återkom till Sverige den 2 maj på kvällen och inträffade i Stockholm på morgonen den 3 maj.

1923

Inledning

Mindre än två veckor före 1 maj avgick Brantings andra socialdemokratiska minoritetsregering och ersattes av en högerregering. Branting som var på Nationernas förbunds rådsmöte i Genève hann hem i tid till majdemonstrationen i Stockholm. "Beräkna vara säkert hemma till 1 maj", skrev han i ett telegram till Stockholms arbetarekommun den 24 april som svar på kommunens oroliga "fråga": "förväntar med säkerhet Eder medverka första maj". Han kom till Stockholm med tåget från Trelleborg på morgonen den 29 april. I talet framhöll Branting de viktiga framgångarna som varit socialdemokratins krav på 1 maj: 8-timmarsdagens - som dock gällde bara för tre år och där en förlängning skulle diskuteras i riksdagen i början av maj - och allmänna rösträttens genomförande. Men många sociala frågor är fortfarande olösta och särskiljande mellan socialdemokratisk och högerns respektive borgerlig uppfattning, exempelvis arbetslöshetsunderstöd vilket också togs upp i majmanifestet.

Också internationellt var "reaktionen" på frammarsch och det fanns "vid horisonten hotande moln". Inte minst var Frankrikes ockupation av Ruhrområdet i januari ett exempel på det. Det berättigade tyska krigsskadestånd för Frankrike och Belgien får inte krävas in med våldsmedel. En "lusning" fanns dock vid sidan av Nationernas förbund: Socialistiska internationalens kommande återupprättande i Hamburg den 21-25 maj.

Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: Första maj.
- Källa: Social-Demokraten 1923-05-02, s. 1, Storartade demonstrationer i hela landet trots ogynnsam väderlek. - Handskrivna stolpar i Branting arkiv, vol. 2.1:03.

[...]

Vid första talarstolen hade samlats en betydande åhörarskara långt innan demonstrationstågets dit dirigerade avdelning nådde fram. Det brukar ju vara förhållandet när Branting är demonstrationstalare och ruskvädret hade inte verkat hämmande på den gamla vanan. Första avdelningens demonstrationsledare hr *Erik Andersson* inledde med några välkomstord som avslutades med en hyllning till dagens talare, partiets vördade hövding. Talarstolen bestogs därefter av *Hjalmar Branting*, som hälsades med intensiva handklappningar, hurrarop och fanfarer av musiken.

Talet "framfördes med påfallande klangfull stämma och en medryckande livlighet".

Ett tredjedels sekel har förflutit sedan den första majdemonstrationen på Gärdet för 8-timmarsdag. Impulsen till dessa demonstrationer hade givits av den kongress, som i Paris grundade den andra Internationalen. Man kan alltså säga att Internationalens återuppbyggande skedde i 8-timmarsdagens tecken, och 8-timmarsdagen har sedan dess städse varit ett arbetarrörelsens standar, ett samlingens tecken. Den långa kampen för detta kravs förverkligande bör övertyga alla och envar, att arbetarklassen betraktar 8-timmarsdagen som en dyrbar klenod, och hotas den, skall det visa sig att arbetarna ej blott förstå att erövra utan också att värna vad de en gång vunnit.

Veteranerna inom vårt parti erinra sig ännu den första demonstrationen på Gärdet 1890. Det var en första maj med sol och huvudstadens arbetare mötte upp i en omfattning, vartill man i Stockholm ej tidigare sett motstycke. De gamla i rörelsen minnas nog också att denna demonstration på borgerligt håll uppfattades som en inledning till revolutionen. När det fredliga arbetartåget drog genom de rikets stadsdel väckte det allmän förfäran. Man trodde faktiskt att arbetarne ville ta sin rätt mot våld och man befarade att de också voro tillräckligt starka för att störta det gamla samhällsskicket. Det visade sig emellertid snart att denna skrämsel var ogrundad. Det dröjde sex år efter den första majdemonstrationen, innan den första socialdemokraten insattes i riksdagen. Ytterligare sex år förflöto innan han där fick partikamrater och först 1918 nådde vi fram till det demokratiska genombrottet med den obeskurna medborgarrättens och 8-timmarsdagens erövring. Att detta genombrott skedde så pass tidigt, sammanhänger med de omvälvningar, som då skakade Europa. Det var de ramlande tronerna därute, som satte skräck i blodet på reaktionens män. Hade ej dessa omvälvningar inträffat, skulle motståndet utan tvivel blivit starkare och man hade ytterligare i några år nödgats kämpa mot de streck varmed högern i det längsta ville värna de besittande klassernas politiska och kommunala övertag.

Många trodde måhända 1918 att vägen nu låg öppen för demokratin och att högerns kapitulation var definitiv. Det visade sig snart att så icke var förhållandet. Det är i detta avseende av intresse att ta fasta på en bekännelse av den man, som länge varit förstakammarhögerns ledare och f.n. är Sverges statsminister. För några dagar sedan förklarade han att den demokratiska utvecklingen, enligt hans mening, gått allt för fort. Ett sådant yttrande klargör den oöverkomliga skillnaden mellan högern och oss. Även om man personligen kan respektera den som hyser sådana åsikter, är det dock mellan högerns åskådningar och våra ett svalg befastat, som i de stora frågorna icke kan överbyggas med några broar till samverkan.

Särskilt har den fråga, som under senaste tiden upprört arbetarklassens sinnen, varit ägnad att visa grundskillnaden i uppfattning icke blott mellan oss och högern utan mellan socialdemokratisk och borgerlig åskådning överhuvud. Från borgerligt

håll har hävdats att de arbetslösa icke ha någon rätt till hjälp av samhället, men att de möjligen i särskilda fall av barmhärtighet kunde erhålla sådan hjälp. Ha de som så tala då ingen som helst förståelse av att rättsuppfattningen är stadd i oupphörlig utveckling. Vår syn på vad som är rätt är en annan i dag än för 30 år sedan. Samhället erkänner nu sina förpliktelser mot dem som drabbats av olycksfall, av sjukdom och invaliditet eller som på grund av ålderdom blivit oförmögna till arbete, under det dessa förr avfärdades med en allmosa av fattigvården. Det är ett nonsens att förneka rätten till arbetslöshetshjälp i det ögonblick, då ett förslag föreligger om inordnande av arbetslöshetsförsäkring i den sociala försäkringen. (Bravo!).

Ännu ett exempel på den sterila högeråskådningen är kommerserådet Dillners uttalande på industriförbundets årsmöte, att "vi böra slippa nya sociala reformer, åtminstone till dess industrin åter kommit i full gång". Hur blottade på social förståelse äro ej de, som vilja, att vi skola vänta med alla sociala reformer till dess industriföretagen ge rikliga utdelningar åt sina delägare och det kanske också blir en slant över åt arbetarna! Må vi söka isolera dessa åsikter till de kretsar, där de äro naturliga på grund av ekonomiska intressen, men låt oss upplysa alla andra om att de icke hava gagn av att understödja dem som förfäktat dessa åsikter, utan genom att sluta sig till arbetarklassen, vilken samlar kring sig allt flera för att bygga upp ett nytt samhälle. (Bravorop.)

Om ett par dagar behandlas 8-timmarslagen i riksdagen. Om regeringens ståndpunkt vet man dock ingenting, men det är dock tänkbart, att regeringen vid debattens början förklarar, att den böjer sig för riksdagsmajoriteten i denna fråga. Det skulle överensstämma med den försonlighet, varom talats från regeringshåll, att icke riva upp den strid, som skulle följa, om den hjälpte till att bringa 8-timmarslagen på fall. De svenska arbetarna skulle ej finna sig i detta slag i ansiktet. 8-timmarslagens fall i riksdagen skulle ge anledning till långa och uppslitande strider, om arbetsgivarorganisationerna försökte utsträcka arbetstiden. Vill man oro i samhället skall man gå på högerens linje, vill man lugn underlåter man allt som kan rubba lagen. (Bravo! Rop: "Vi komma aldrig att arbeta 10 timmar!").

Man hänvisar till det liberala partiet som tungan på vågen. Men tror någon att detta vacklande mellanparti skulle kunna värna 8-timmarsdagen, om arbetarklassen icke själv stode stark och enig utan splittrad och politiskt maktlös? (Rop: Nej!). Så genomsyrat av kapitalistiska intressen, som det liberala partiet är, och så böjligt för tidens kastvindar, som det visat sig vara, erbjuder det förvisso intet ankare att trygga sig till. I Stockholm har den liberala pressen upphört att vara liberal. Den har en stor andel i den utgång, frågan om arbetslöshetsdirektiven fick och markerar sin ställning med bugningar för högerregeringen. Detta bör utgöra en maning till arbetarklassen att slå vakt kring sin egen press och icke stödja den press, som faller den i ryggen.

Ur det tillfälliga bakslaget skall den svenska arbetarklassen resa sig självständig, stark och inflytelserik till erövrande av makten i samhället. Om alla ginge med arbetarpartiet, vilkas egna ekonomiska intressen borde hänvisa dem därtill, då hade vi redan en majoritet – gärna med utrymme för olika nyanser.

Rikta vi blicken utom vårt lands gränser, se vi vid horisonten hotande moln, som delvis redan urladdat sig. Reaktionen har åter kommit till makten i ett flertal av Europas länder. I Mellan-Europa råder våldet över rätten. I det komplex av motiv, som gör sig gällande i Ruhraktionen finnes både berättigade och oberättigade. Frankrikes krav på skadestånd för den avsiktliga skövlingen av dess bästa provinser vilar på en djup rättsgrund. Plikten att ge detta skadestånd erkännes också av tyska socialdemokrater. Men det är ett misstag att tro, att frågan kan lösas med våldsmedel. Det är icke berättigat att söka med våld tvinga folket i en trakt till underkastelse, därför att denna trakt är den rikaste i det skadeståndspliktiga landet. Vi beundra – och med rätta – det passiva motståndet hos arbetarklassen i Ruhr – något liknande känner ej historien, om icke möjligen det passiva motståndet i Finland under Bobrikoffregimen. Möjligen ligger i detta motstånd anvisning om en ny väg, som tryggar folkens självständighet bättre än kanoner och tanks. Det visar, att andra makter finnas än våldet. Det har skett något under de senaste hundra åren. Efter Napoleonskrigen rådde ännu endast våldet mellan nationerna. Då fanns ej arbetarklassen. Nu beror framtiden på arbetarklassens vilja och förmåga att svetsa ihop sig över de nationella gränserna till broderligt samförstånd utan att därför nationerna utplånas. Endast detta samförstånd kan lägga en grund, på vilken den materiella kulturen och därur den andliga kan utvecklas. Det är att hoppas, att det anbud, som nu väntas från Tyskland blir ärligt och rundligt tilltaget. Frankrike och Belgien behöva skadeståndet för att icke bli ruinerade. Ett anbud, präglad av "försiktig klokhet" i hopp om att slippa med mindre, skulle, liksom tidigare halvmesyurer, blott ytterligare vidga klyftan.

Ännu finnes folk, som tror att världen skall styras av en liten besittande klass. Vi veta att andra och bättre vägar finnas än de gamla kapitalistiska: samverkan i industriell demokrati, rätten för varje arbetande man och kvinna att vara ej blott en maskin utan en medveten deltagare i produktionen. Det är på den vägen framtidens industri måste säkra sin utveckling.

Vi behöva icke endast se tillbaka denna första maj. Vi ha också anledning att se framåt och vänta ljusare tider. En sådan ljusning innebär särskilt den stundande enighetskongressen i Hamburg.

Hr Brantings tal besvarades med starka hurrarop, fanfarer och applåder. Därefter antogs resolutionen och sjöngs Internationalen.

1924

Inledning

1924 höll Hjalmar Branting sitt sista majtal. Talet handlade huvudsakligen om det internationella läget och en möjlig krigsrisk. Rubriken i *Social-Demokraten* till referatet av Brantings tal var karaktäristiskt nog: "Vi måste bort från kriget". Flera efterkrigsfrågor var fortfarande olösta och konfliktladdade, exempelvis Tysklands krigsskandestånd, den franska ockupationen av det tyska Ruhrområdet, Sovjetunionens förhållande till staterna i Baltikum och Kaukasus, hemhörigheten av Korfu. Ett nytt krig skulle kunna undvikas genom rustningsbegränsningar och avrustning men framför allt förhindras genom "fredsfaktorn" Nationernas förbund. I sin polemik mot högerregeringen som hade satt försvarsfrågan högst på sin politiska dagordning varnade han för att genomföra 1914 års härordning fullt ut vilket innebar ökade militära utgifter. Han kritiserade också högerens pessimism och den därav följande obenägenheten att göra positiva förändringar. Branting däremot lät optimistiskt. Den första arbetarregeringen i England under Ramsay MacDonald men framför allt NF lät "horisonten ljusna", skrev han i sin majartikel om "vårtecken" som högerpartiet inte vill se.

I majmanifestet, undertecknat av Hjalmar Branting och Gustav Möller, togs också upp 8-timmarsdagen som visserligen gällde i tre år till men fortfarande inte var "fullt förankrad" i lagstiftningen. Vidare nämndes inte minst de "sociala initiativ" som de socialdemokratiska minoritetsregeringarna dock inte lyckats genomföra: arbetslöshetsförsäkring, jordreformer och framför allt den industriella demokratin.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: Första maj.
- Källa: *Social-Demokraten* 1924-05-02, s. 1 och 5, Arbetarskarornas första maj, en dag i hoppets och vårens tecken.

Tal. framhöll till en början huru det anmärkts mot den svenska socialdemokratin att den ställt sig oförstående till de synpunkter, som framförts i fråga om det som gäller fosterlandets trygghet och väl. De ledande männen inom vårt parti ha intet annat gjort än tagit hänsyn till de tecken på ljusning, som finnas i den nuvarande tiden.

Man har anledning återkomma till detta kapitel, eftersom man nyss hört att finansministern i Göteborg utvecklat samma pessimistiska grundsyn på världen och dess öden för den närmaste tiden. Han har gjort det liksom förut hr Trygger vid flera tillfällen.

MacDonald har påpekat, att ögonblicket för skadestandsfrågans lösning är inne nu, då experterna äro ense och regeringarna så gott som bundna av denna enighet. Men finansministern förklarar tecken tyda på att lösningen ej är så klart inom räckhåll, som man hoppats. Icke nog därmed. Han säger, att även om denna fråga löses, så kan man dock icke påräkna en allmän utjämning av de många och aktuella intressekonflikterna i vår världsdel, vilka icke kunna beräknas bortfalla inom överskådlig framtid. Detta är ett exempel på en grundpessimistisk uppfattning detta, att vi, även om den svåraste av alla tvistefrågor löses, dock måste för en oöverskådlig framtid se mörkt på läget, är uttryck för en statskonst, som synes vara blind för hur verkligheten ter sig. Från denna statskonst och de konsekvenser, till vilka den leder, måste folken frigöra sig, om de vilja komma fram till bättre och ljusare förhållanden mellan folken. (Bravorop och applåder).

Vad skulle ett nytt omfattande krig betyda? Ty det är ju framför allt med faran för vår neutralitet i ett sådant krig man räknar. Vi ha erfarenhet från världskriget, men vi ha icke sett de fruktansvärda följderna av den rastlösa militärtekniska utvecklingen efteråt. Den gör ett nytt, stort krig liktydigt med vår kulturs undergång, mänsklighetens tillbakakastande för århundraden, ett återfall i barbari och gränslösa olyckor för den del av mänskligheten som återstode efter kriget. Det ligger något i Alfred Nobels tanke, att kriget skulle omöjliggöras genom förstörelsemedlens fulländning. Vad som skedde under världskriget, är ett intet mot vad som skulle ske, om mordängeln nu släpptes lös med metoder, vilka förstöra allt levande, som kommer inom deras räckhåll. Nej, tekniken måste ställas i rättens och mänsklighetens tjänst. Människans moraliska utveckling får ej bli efter den tekniska och materiella. Eljest ha vi blott mångfaldigat vår förmåga att göra ont och begagna den, när det faller oss in, med vår kulturs undergång som resultat.

Ett tecken, som vi måste beakta, är det även hos oss, men ännu mer i andra länder sig utbredande rörelsen, för vars anhängare kriget är ett sådant ont, att de hellre gå i fängelse än personligen befatta sig med det. Det går icke att avfärda alla dessa blott som fosterlandslösa. Denna rörelse bör beaktas framför allt som tecken på en allt starkare förskjutning i åskådningen. I detta sammanhang citerade talaren en av styrelsen för Förbundet för kristet samhällsliv till regeringens och försvarsutskottet ingiven skrift. Satsen att krig alltid funnits och därför alltid kommer att finnas, håller icke streck. Man förbiser att det finns en utveckling. Människorna ha utvecklats från det vilda urtillståndet, och utvecklingen är icke slut med den nuvarande tiden. Vi kunna icke handla, som om den nämnda åsiktsförskjutningen omfattade majoriteten, ty det gör den icke, men vi socialister, som ha till uppgift att akta på tidens märkliga tecken, böra uppmärksamma den som ett tecken på tidens verkliga behov.

Genom Nationernas förbund och arbetarrörelsens fackliga och politiska internationella organisationer, de båda internationalerna, äro vi med dubbla band

knutna till strävandena för fred mellan folken. Rustningssträvorna söka göra gällande, att vårt medlemskap i Folkförbundet kan innebära en ökad fara för vår neutralitet. Vi hörde aldrig förut annat tal, än att det icke var nog att vilja vara neutral, man måste också kunna värna neutraliteten, om det blev ofred.

Nu, när en sådan fredsfaktor som Folkförbundet tillkommit, påstår man att vårt medlemskap däri är farligt för neutraliteten. För dem, som argumentera med sådana motsägelser, gäller det blott att finna förevändningar, varför vi alltjämt måste taga det högsta genomförbara försvarsförslag, som ifrågasättes. De, som icke vilja det, kallas fosterlandslösa. Det taga vi kallt. Vi veta, att vi icke älska vårt fosterland mindre än de, som blott tänka på dess försvar med våld. Men vi se faran av för stora rustningar, vilken för dem intet betyder jämfört med den inbillade ökade tryggheten genom starkare rustningar. (Bravorop och applåder).

För första gången existerar nu ett internationellt förbund för fred och folkrätt mot rustningar. Det är sant, att det bl.a. genom att Ryssland, Tyskland och Förenta staterna icke äro med, är ofullständigt, och att det måste utvecklas därhän, att en stormakts nyck icke kan störa freden. Vi äro dock inne på den rätta vägen. Frågan är om vi tro på en utveckling eller tro, att nya krig skola komma och bringa vår kultur till undergång. Det är på demokratisk grund genom folken själva, som det gäller att bygga ett starkare folkens förbund.

1914 års härordning är övergiven av gud och människor. Ingen håller på den. Men man vill behålla dess ram, de sex arméfördelningarna. Ty får man behålla dem och hela officersskåren, kan man begagna första orosstämning eller en tillfällig konjunktur till att fylla ut ramen och t.o.m. öka den heliga övningstiden, vars minskande nu man därför icke så starkt motsätter sig. Vi däremot, kräva som konsekvens av de ändringar, som världskriget medfört, en mindre armé, en liten flotta och ett gott luftvapen och framför allt *en den goda viljans politik*.

Ingen tror att avrustningen kan ske genast, att folken inbördes nedlägga sitt groll. MacDonald har uttalat den uppfattningen att det behöves ett par år för att nationerna inbördes inom Europa skola kunna komma till ett sådant samförstånd, och han har ju satt in alla resurser i England för detta måls vinnande.

Högerns grundfel är, att den tror, att världen alltid skall vara sig lik, att krig alltid skola komma, därför att krig alltid funnits. Vi blunda icke för farorna, därför vilja vi icke heller ögonblickligen avrusta. Men vi tro, att världen går framåt, därför vilja vi minska rustningarna.

Sedan världskriget lärt, vad ett krig betyder, släpps det icke löst lika lättsinnigt som förut. Och arbetarna veta, att det framför allt går ut över dem. De tre kejsarriken, från vilka världskriget utgick, äro bortsopade från jorden. Den fredsälskande demokratin har större inflytande än någonsin. Vi hoppas, att Tysklands arbetare i val skola slå tillbaka reaktionen och föra till seger en fredens, återuppbyggandets och

folkförsoningens politik. Den engelska arbetarregeringen, som skrinlagt planen på krigshamnen i Singapore, trots sakkunskapens inom engelska marinen försäkringar om dess oundgänglighet, vädjar dagligen till fred, försoning och öppen politik.

Det finns icke blott onda tecken, utan ganska många goda tecken, och vilka ge all anledning att se med förtröstan på framtiden. Och första maj är symbolen för tilliten till framtiden. Vi önska, att den dagen, denna arbetarklassens mönstringsdag, alltjämt jorden runt skall mötas med tilltron till att världen går framåt, och att arbetarna genom ökat inflytande i alla länder skola öka förutsättningarna för goda internationella förhållanden. (En röst: Tala om det tredje landet, som var med, Ryssland). Gärna, men i det landet dröjer det innan förhållandena bli sådana, att man får veta vad folket vill. (Bravo).

Bland skarorna kring denna talarstol finnas de socialdemokratiska ungdomsföreningarna. De ungas idealitet är en stor tillgång. Väl krävs det också kännedom om de förhållanden, med vilka man ger sig i kast, och väl komma därför i de olika frågorna att finnas en riktning, som mer betonar idealiteten, och en, som mer ser på det praktiska. Men detta är blott till nytta, ty båda behövas. Må arbetarrörelsen i framtiden liksom hittills i sina led räkna både män med ideell håg och män med praktisk läggning. Leve arbetarrörelsen, leve socialdemokratin!

Sedan hurraropen och fanfarerna förklingat, höjde en av åhörarna ett leve för "vår fredjade partihövding, fredskämpen Hjalmar Branting", vilket också följdes av hurrarop och fanfarer.

[...]

2. Artikel

- Ämne: Vårtecken - som man ej vill se.
- Källa: Första Maj 1924, s. 2f. – Maskinskrivet manuskript med handskrivna tillägg av Branting i hans arkiv, vol. 2.1:03.

Här hemma är herr Trygger, sekunderad av högerns hela press, ute för att övertyga ett klintroget folk att egentligen ingenting har inträffat, som rättfärdigar en stort ljusare syn på världens och på våra egna framtidsutsikter än den, som låg bakom Sveriges skräckrustningar 1914. Ögonblicksfaran för oss är mindre, det måste även han medge, och därför må man kunna tillsvidare något lätta på de tunga bördorna – endast så har man för övrigt visshet att hela resten, de hundrafyrtio millionerna, förbli desto säkrare förankrade i vår budget även under ekonomisk lågkonjunktur. Men den allmänna osäkerheten, så är tankegången, är och förblir minst lika stor i det nya Europa efter världskriget som den någonsin var då Hohenzollrare, Habsburgare

och Romanoffer i den lilla kretsen av sina förtrogna bestämde över världens öden. Och för Sveriges del: må vara att vi kommit ett stycke längre bort från ett visst hotande grannskap, vi ha ingen farlig gräns inpå livet, men flygvapnets utveckling har gjort även den förändringen mindre värdefull...

Alltså rustningar bra nära som förr, och inte på villkor minska på den gamla ramen, eljes "ta vi bort låset för rikets hus". Och hur måste ej då vår aktning i utlandet sjunka! Med en allvarlig nedskrivning av våra militära anstalter skulle den svenska nationen framstå som "likgiltig för rikets ära och oberoende", och därtill vår möjlighet begränsas att fullfölja arbetet för rätt och fred i världen, vari vi ej utan heder tagit del. Ty "rösten från den som förlorat sin manlighet, kommer aldrig att vinna gehör i rådslag, som verkliga män hålla i folkens stora frågor".

Vem märker icke att slika smädelser äro i ton och andra långt närmare släkt med t.ex. en Ludendorffs och gelikars "fosterländska" uttryckssätt än med det språk statsminister Trygger till sin heder nu under nära ett år lagt sig vinn om att föra även mot olika tänkande? Men dessa krasst oförstående utmaningar blevo ändå det slutliga svaret från den nuvarande regeringen på det svenska arbetarpartiets, i alla huvudstycken noggrant genomtänkta, ärliga försök att efter världskriget och de provisoriska nedsättningar, vilkas ofrånkomlighet ingen djärfts bestrida, samla det stora flertalet av vårt folk kring en för våra förhållanden avpassad, tidsenlig försvarsordning.

Denna plan utgick från vad regeringen helt skjutit undan: skälig hänsyn till den uppenbara förbättringen i Sveriges försvarspolitiska läge. Den hade till ögonmärke att inom en måttlig kostnadsram genomföra den förskjutning av tyngdpunkten inom försvarsväsendet till sjöförsvaret och framför allt till flygvapnet, som den moderna tekniken med hänsyn till vårt lands förhållanden måste kräva. Men den ville hålla vägen öppen till en sådan förstärkning av vår försvarsrustning, som ett väl icke sannolikt, men dock möjligt uppdykande av nya orosmomenter måhända kunde längre fram göra behövlig.

Det skall emellertid rättvisligen erkännas, att vid den tid, då grundlinjerna för regeringsförslaget torde ha uppdragits, hela världsbilden tedde sig högst avsevärt mörkare än vad sedan blivit fallet. Världen levde då under intrycket av Ruhrockupationen, som både i Tyskland och Frankrike på det våldsammaste jagat upp de nationella lidelserna. I det förra landet sjöd en naturlig och berättigad harm att vara offer för brutalt övervåld mitt under skenbar fred, i det senare såg man alltjämt och i stegrad grad hotas med ruin tack vare fiendens påtagliga dåliga vilja att i någon mån ersätta den förstörelse han vållat. Förenta Staterna höllo sig helt tillbaka, och lord Curzon var i de vidaste franska kretsar den minst betrodde statsman i Europa.

Statsminister Tryggers stora felbedömning var alltså icke att han ännu hösten 1923 var pessimist och lät sina anspråk på ett tillräckligt tryggande svenskt försvar starkt färgas av denna svartsyn. Men vad vårt folk nu och i sinom tid vår historia kommer att med rätta förebrå honom är, att han envist bet sig fast i denna mörka uppfattning, att han vägrade att vilja se och erkänna de tecken till omslag i riktning mot bättre och ljusare tider, som alltifrån december 1923 blevo alltmera påtagliga. Det må lämnas därhän huruvida den yttersta psykologiska grunden härtill har sina rötter ända bort i vår svenska högers gamla blinda beundran för det Wilhelmiska Tyskland, en sinnesart som icke ens världskrigets katastrof och avslöjanden synes kunnat rätta till hos de däråt hemfallna. Men vad orsaken än må ha varit blir felbedömningen av världsläget lika olycksbringande, om vårt folk skulle låta sig därav vilseledas.

Från Uppsalatalet via försvarspropositionens allmänna motivering och fram till den 7 april på Auditorium är det som hade för vår nuvarande statsminister världen stått stilla. Samma mörka grundsyn återkommer med en monotoni, som nästan icke känner några nyanser. Och ändå faller under denna tid först och främst den stora vändningen, som behärskar det hela: *arbetarregeringens* uppstigande till makten i England; det nya, ärliga närmandet mellan England och Frankrike; den desperata Ruhrpolitikens slutliga uppluckring i Frankrike under intryck icke minst av franc-fallet; och nu nyss skadeståndsexperternas enhälliga plan, med även Förenta Staternas stöd, för förstöringsskulderens successiva betalning och därmed hela Europas ekonomiska återuppbyggande.

Från England utgingo de första kampsignalerna mot den redaktion, som satte sig i högsätet under utmattningen efter Napoleonskrigen. Canning trädde fram för 1800-talets nya kungstanke, nationaliteternas rätt, och i dödsstillheten i det undertryckta Europa genljödo för 100 år sedan Byrons revolutionära appeller: "mot varje despotism inom varje jordens folk", hans blodiga hån mot den heliga alliansens ömkliga kungligheter, hans profetior om den tids annalkande, då "t.o.m. den stackars pöbeln tröttnat på att följa Jobs exempel och griper de vapen, förtvivlan räcker".

På liknande sätt föll det efter våra dagars världskrig på Englands lott att gå främst i den nya resning, som även nu måste följa den för en kort tid triumferande trötthetsreaktionen i spåren. Men medan för ett sekel sedan världen började bli färdig för liberalismens segrande genombrott, med formell politisk frihet och jämlikhet som ideal, är det nu kring *socialismen*, med dess djupare skärande program för människors frihet och lycka som alla framstegets krafter allt mera samlas.

Om MacDonalds saga som regeringschef i det brittiska imperiet denna gång blir kortare eller längre, det får framtiden visa. Men i alla fall hör framträdandet av Englands första arbetarregering till detta sekels *stora* händelser, till dem som sätta märke i tideböckerna. Det är inseglet på, att arbetarklassen i Europas, vid Tysklands

sida, förnämsta industristat nått den självmedvetenhet, att den icke ryggas för att övertaga ansvaret att leda ett världsrikes öden.

Det är blott ett naturligt korollarium av detta faktiska stigande i maktställning, att även inom den internationella arbetarrörelsen Tyskland avstått till det engelska broderpartiet den ledande plats, som dess socialdemokrati före världskriget obestritt intog. Att därmed också kommer att följa för hela den internationella socialdemokratin en nyansering på vissa punkter är enbart att hälsa med tillfredställelse. Kortast kan skiftningen kanske uttryckas så, att det moraliska momentet inom vår rörelse, människans viljelivs omdanande inflytande på miljön, kommer att starkare betonas vid sidan av de yttre förhållandenas alltid ofrånkomliga verkningar.

Att den svenska högern med sin gamla inriktning åt presusserdömets idealer skulle kunna känna någon vidare glädje över arbetarklassens nya maktställning i England vore nog för mycket begärt. Åtskilligt tyder på att man ännu helst vill betrakta den nya situationen där som en övergående episod, litet kuriös, men av vilken Tyskland kanske kan draga nytta, innan världen går in i sina gamla gängor igen. Och detta passar ju också förträffligt samman med hela läran om världssituationens osäkerhet och oberäknlighet, på vilken högerens militärprogram vilar.

Vem vet, kanske har också kylan hos våra högerblad blivit starkare utpräglad sedan det visade sig, att MacDonald i sina relationer till Frankrike och Tyskland valde en rakt motsatt väg mot dem de vise högerjournalisterna här hemma påräknat. Man visste att han varit skarp motståndare till Englands deltagande i kriget, man visste att han och hans vänner stått hårt mot Versaillesfreden, att ej tala om hur de bedömt Ruhrockupationen. Och så börjar han som utrikesminister icke alls med att falla in i den tyska pressens tongångar, utan öppnar tvärtom en aktningsfull brevväxling, med klart hävdande av egna meningar, men i helt vänskaplig anda, med den man i Frankrike som för högern här hemma efter kända mönster alltjämt är det röda skynket för tjuren, med självaste Poincaré!

Det kan ha sitt intresse att höra hur engelsk radikal opinion ser på denna taktik. I Hilferdings nya tidskrift "Die Gesellschaft" skriver vår bekante engelske partivän Brailsford, på samma gång han energiskt understryker att han nu som förr obetingat fördömer den franska politiken mot Tyskland och har sina sympatier helt på den tyska republikens sida: "MacDonald har efter allas vår mening börjat glänsande. Lord Curzon förde vår politik mot Ruhrbesättandet visserligen med skicklighet, men med en skärpa, som sårade utan att övertyga. Hans handlingar voro lika svaga som hans ord voro starka. MacDonald slog från början an en vänskapligt hövlig ton, och ändå har han förstått att på detta avväpnande och älskvärda sätt i fråga om skarpa anklagelser mot den franska politiken säga mer än någon av sina föregångare. Och samtidigt är han på väg att i Frankrike – såsom jag nyss själv kunnat konstatera – skapa samma atmosfär av förtroende, som han strävar till här hemma. I Frankrike

finns nu den goda vilja att höra på oss, som förut helt saknades, och hos fransmännen växer fram en ny tillit att för första gången få förhandla med en resonlig och hederlig statsman”.

Det är sant att Brailsford framhåller franc'ens fall för några veckor sedan, innan Morgangruppens hjälp satte in, som en mäktig öppnare av envist slutna ögon. Men så förstå också fransmännen att stunden är inne för en fullständig rekonstruktion. Nu eller aldrig! Måtte bara icke tyskarna, skriver han, genom ytterlighetsval förstöra den möjlighet som nu finnes att nå fram till en uppbyggande lösning av Europas problem! ”Jag har aldrig efter Versaillesfreden varit optimist”, slutar han. ”Men för första gången är det nu för en förnuftig man åtminstone möjligt att hysa förhoppningar”.

Sedan en Brailsford såg, även han, trots all sin radikala pessimism, horisonten ljusna, ha expertkommissionernas betänkanden framlagts. Från intet nämnvärt håll höres nu det förbittrade förhandsnej, som tidigare genast mött alla lösningsförslag. Och medan detta skrives ingår nyheten att skadeståndskommissionen *enhälligt* tillstyrker den nya planen.

Naturligtvis innebär icke detta att de tunga ovädersmolnen med ens skingrats, och att solen åter lyser klar över en förnyad värld. Många och stora vanskligheter kunna nog ännu återstå att övervinna.

Men därom står icke tvisten här hemma. Vi ha sport: Leva vi icke i en *ljusnande* värld, alltsedan Englands folk senast gick i val? Och om detta icke kan med någon rimlighet bestridas, är det då någon reson i att Sveriges folk skall för den närmaste tiden ordna sitt försvarsväsen utan ringaste hänsyn till denna bättring i världsläget?

På den frågan skall nu närmast riksdagen och sedan antagligen Sveriges folk i val ge sitt svar. Ställes blott frågan rätt, är svaret förvisso redan givet.

3. Resolutionen

- Källa: SAP, Verksamhetsberättelse 1924, s. 7.

Detta möte, besökt av ... [i texten] personer, ger sin fulla anslutning till socialdemokratins strävanden att i avvaktan på skapandet av internationella förutsättningar för avväpning åstadkomma en radikal minskning av militärbördorna. Det hälsar de socialdemokratiska framryckningarna i olika länder och vill stödja alla ansträngningar för att skapa en internationell rättsordning och en på ömsesidigt förtroende fotad internationell politik.

Mötet konstaterar att en ännu enigare och mangrannare samling kring socialdemokratin än hittills utgör den enda förutsättningen för 8-timmarsdagens bevarande och för en energisk reformpolitik, som har till måla att utbygga den politiska demokratin med den sociala demokratin.

1925

Inledning

1925 var den första majdemonstrationen på 35 år utan Hjalmar Branting som hade dött den 24 februari. Branting hedrades under majtåget i Stockholm och nämndes självfallet i majtalen. Han hedrades också i tidskriften *Första Maj*, som också hade Branting som talare som omslagsbild, genom en artikel av Rickard Lindström om Brantings majtal sedan 1890, "Hjalmar Branting och första maj. En överblick".

1. Ur artikel om majdemonstrationen

- Källa: Social-Demokraten 1925-05-02, s. 1, Stark uppslutning kring socialdemokratin den 1:sta maj i år.

[...]

På slaget kl. 3 satte sig demonstrationståget igång och marscherade över Norra Bantorget upp i Barnhusgatan och fram i Adolf Fredriks kyrkogata till Holländaregatan, där avdelning efter avdelning svängde upp förbi Brantings grav och så Kammakaregatan ned till Sveavägen fram mot Kungsgatan. Graven hade smakfullt smyckats med kransar och en häck av rosor. Ett stort antal åskådare hade samlats å kyrkogården och närgränsade gatumynningar.

Det var en värdig och djupt gripande hyllning som ägnades den döde folkhövdingens minne när demonstranterna med tysta spel, sänkta fanor och blottade huvuden skredo förbi griften mellan tysta led av åskådare. Även fjärde avdelningen, som utgjordes av deltagare från Stockholms L. S., tog vägen förbi graven.

Bolsjevikerna däremot gingo, som de förut tillkännagivit att de skulle göra, Adolf Fredriks kyrkogata rakt fram till Sveavägen. Som värdiga "upprorsmän" kunde emellertid kyrkogården icke passeras under tystnad. Under skrän skulle det ske förstås.

[...]

2. Hyllning vid Brantings grav

- Källa: Social-Demokraten 1925-05-02, s.5, En gripande hyllning vid Brantings grav.

Defileringen förbi Hjalmar Brantings grav formade sig till en mycket gripande gärd av aktning för minnet av den, som annars under alla år gått i täten för arbetarnas första-majtåg.

Inne på Adolf Fredriks kyrkogata tystnade musikkåreerna och samtidigt även sorlet bland de många åskådarna, som uppfyllde kyrkogården och angränsande gator, ty ingen kunde undgå att gripas av anblicken av de många tusenden, som nu med blottade huvuden tågade fram mot graven – tyst och försiktigt att man knapp förnam trampet av de mångas fötter.

Graven, där en av familjen Branting nedlagd krans av röda rosor med band, bärande inskriptionen Hjalmar Branting – 1 maj, och en stor röd rosknippa, likaså med röda band, från Stockholms arbetarekommun, inramad av ymnigt blommande provinsrosor, syntes som ett vackert leende, en hälsning till de svarta leden, som sakta marscherade förbi. Hjalmar Branting hörde till de få i vårt land, som alltid inför ett begravningståg eller en grav blotta sitt huvud, och nu kommo alla dessa tusentals demonstranter att spontant följa hans vackra exempel. Ung som gammal tog av sig sin hatt vid passerandet av graven. De tunga, röda fanorna sänktes till hälsning. Många demonstranter nedlade sina majrosor vid graven. Kvinnorna viftade sakta med sina näsdukar. Någon utbrister: "Hövding, ditt minne skall länge leva!"

Åter nya, tysta led och fanor, som sänktes allt under det musikkåreerna i spetsen för den fortsatta marschen höres spela på avstånd.

3. Rickard Lindström Hjalmar Branting och Första Maj. En överblick

- Källa: Första Maj 1925. s. 1-4.

Andra Internationalens första kongress i Paris 1889 beslöt att uppmana arbetarna i alla länder att årligen på en viss dag hålla massdemonstrationer för åttatimmarsdagens genomförande. Då amerikanska arbetarförbundet redan börjat att i detta syfte samla sina skaror på *första maj* tog Pariskongressen fasta på denna dag och upphöjde den till den internationella arbetareklassens främsta högtidsdag. Samlingen skedde för första gången år 1890. Och redan från början var den svenska arbetareklassen med. Demonstrationen i Stockholm fick en storartad anslutning. Jörgen, ”som rest mycket och sett stora folksamlingar i utlandet, uppskattade deltagarna till 120,000”, läser man i Social-Demokraten dagen efter händelsen.

Jämte de socialistiska talarna uppträdde även borgerliga radikaler, såsom David Bergström och Fridtjuv Berg, som talare på Gärdet denna gång. Från socialdemokraterna var *Hjalmar Branting* huvudtalaren. Hans tal handlade främst om åttatimmarsdagen. Han tog dessutom upp rösträttsfrågan. Det är av stort intresse att lyssna till vad han denna gång sade. En passus i talet löd: ”Dessa reaktionärer, som nu i sin dårskap förklara normalarbetsdagen för en socialistisk utopi, de borde votera tacksägelseadresser till dessa möten, som i dag världen runt kräva förkortad arbetstid; ty på att denna vår strävan lyckas, därpå beror om revolutionen som kommer går den gradvisa utvecklingens väg eller skall gå fram som en naturkraft, över blod och ruiner. Vi vilja den förra vägen och därför kräva vi dess förutsättning: möjligheten för arbetareklassen att skaffa sig upplysning och bildning; därför måste denna fordran på kortare arbetstid fram vid sidan av det gamla kravet här i ett efterblivet land på medborgerliga rättigheter, utan vilka allt annat vore av ringa värde.”

Hjalmar Branting talade sedan varje år till och med 1897 för Stockholms demonstrerande arbetare på Gärdet. Han talade om normalarbetsdagen, om rösträtten för freden mot militarismen. Social omvårdnad, politisk demokrati, världsfred – ända från början av sin verksamhet inom arbetarerörelsen kämpade han för dessa paroller. Och han var dem trogen till slutet. I alla sina första maj-tal lägger han på sitt mästerliga sätt ut dem.

År 1895 tillspetsades förhållandet mellan Sverge och Norge med anledning av de olycksaliga unionstvisterna högst avsevärt. Hjalmar Branting tog upp frågan i sitt första-maj-tal det året. Han höjde ett varnande finger mot dem här hemma, som under ansvarlös hets mot Norge arbetade på att provocera fram en katastrof. I detta demonstrationstal sade han några ord, som flögo vitt omkring och som livligt

diskuterades: "Skulle det förfärliga verkligen bli allvar, att man ville låta de svenska gevären marschera västerut, så må den som bär ansvaret också säga sig, att måhända nere i samhällets breda lager någon kan falla på tanken att upphäva sig själv till domare och med en kula utan order söka förebygga att tiotusenden kulor på order avfyras för att lemlästa och slakta vänner och bröder."

Denna allvarliga varning kunde icke undgå att göra sitt djupa intryck. "En kula utan order" ... Motståndarna ville i dessa ord se ett hot med terroristiska metoder. Alla som kände Hjalmar Brantings åskådning i politiska ting och hur han fattade arbetareklassens mission, voro naturligtvis på det klara med falskheten i dessa påståenden från reaktionärt håll. Åtal för "uppmaning till våld" följde dock och Branting dömdes av Stockholms rådhusrätt till 3 månaders fängelse. Hovrätten fastställde domen, men Högsta domstolen nedsatte den till 500 kronors böter.

I detta demonstrationstal från år 1895, ett av de mest inspirerade Hjalmar Branting hållit, förekommer en annan sats, som verkligen förtjänar att bringas i åtanke. Talaren kom i sitt tal att beröra, hur man på nationalistiskt håll använde all sin påhittighet för att "uppfinna" en svensk nationaldag. På den tiden fanns ännu ingen dag, som kunde förena hela svenska folket, det var Brantings mening. Men den skulle komma: "*Svenska folkets nationaldag blir den, då det rycker upp som myndigt i de fria folkens led.*"

Borde icke folkhövdingens tanke från första maj för jämnt trettio år sedan tagas upp igen? Det svenska folkets myndighetsdag, den och ingen annan är värd att bli dess nationaldag. Den 17 december 1918 fattade riksdagen det beslut, som för svenska folket öppnade dörren till dess politiska frihet. Det var myndighetsdagen!

År 1898 gav sig Hjalmar Branting för första gången bort från Stockholm första maj. Han talade då i *Eskilstuna*. Året därpå var han åter på Gärdet. 1900 fick landsorten på nytt honom att resa från den kära huvudstaden. Det var *Hälsingborg*, som den gången lyssnade till hans röst.

De båda följande åren voro fyllda av strider. Såväl 1901 som 1902 lyste Branting för skarorna på Gärdet. Det förstnämnda året var försvarsfrågan brännande. Arbetarnas ledare protesterade mot de nya bördorna, men han anvisade de vägar, som skulle göra det lättare för folket att bära dem: att släppa fram de stora medborgaremassorna till fulla politiska rättigheter och att giva den nya försvarsordningen en folklig prägel. 1902, då den politiska storstrejken för rösträttens skull sattes i scen, slungade socialdemokratins främste på första maj sina ljungande ord mot den reaktionära förstockelse, som väl lastat på folket tunga militärbördor, men totalt glömt bort dess krav på rösträtt, som skulle giva det medbestämmande över landets öden och känslan av att det var sitt eget land det skulle försvara.

Södertälje arbetare förfogade över Branting vid 1903 års majfest. Men 1904 stod han åter på Gärdet, för tolfte gången. Rösträtten lät ännu vänta på sig. Men, sade

Branting, "rösträttskravet växer under motståndet till ett krav på författningsrevision". Det kritiska året 1905, unionsupplösningens historiska år, mötte Branting på majdagen *Gävle* arbetare. Det behöver väl icke sägas, att han den gången med all skärpa hävdade parollen: Fred med Norge!

Både 1906 och 1907 var det de trogna Stockholmsarbetarna, som fingo lyssna till den ledare, vilken för varje år allt mera och mera växte in i deras hjärtan. Rösträtt, sociala reformer, avmilitarisering – så lydde alltjämt kraven. 1908 talade Branting i *Nyköping*. Mot de allt mera glupande militaristiska anspråken vände han sig framför allt 1909, då han åter var i Stockholm. Första maj-talet efter storstrejken hölls 1910 för *Sandvikens* arbetare. Då ljödo skärpta kampparoller från ledaren, en avspegling av förhållandena efter den hårda brottningen under storstrejksåret. Icke heller 1911 återfanns Branting bland talarna på Gärdet. Det året var han i *Katrineholm*. Försvarsfrågan, som då var mycket aktuell, utgjorde huvudtemat för hans tal.

1912 var ett triumfens och förhoppningarnas år. Socialdemokratien hade vunnit den stora valsegern föregående höst. Vid sitt tal i Stockholm pekade Branting på de gjorda vinsterna. Men han inskräpte ännu mera det ansvar de medförde. Det kunde nu icke gälla demonstrationspolitik; partiet var moget för politiskt *medarbete* i mycket större utsträckning än förr.

Talet i Stockholm första maj 1913 uppvisar ting av särskilt intresse. Branting tog upp till ingående granskning frågan om socialdemokratins taktik. Särskilt kritiserade han den tyska taktiken under Bebel, pekande på denna makt som aldrig kunde verksamt utvecklas till följd av en konsekvent socialdemokratisk isoleringstaktik. Med största sympati omnämndes Sydtysklands revisionism, och det underströks, att förhållandena i Sydtyskland mera korresponderade mot våra än de nordtyska, de preussiska förhållandena. I detta tal uppehöll sig Branting även utförligt vid det då föreliggande förslaget till folkpensionering, som han varmt rekommenderade till antagande.

År 1914 höll Branting sitt enda första-maj-tal på ett annat lands mark. Det var i *Kristiania*. Den politiska stridens vågor gingo just då särskilt höga här hemma till följd av händelserna efter det beryktade "bondetåget". Vid talet i Kristiania gjorde sig Branting särskild möda att lära de "radikala" norrmännen att förstå den svenska socialdemokratins ställning i försvarsfrågan. Det vore en överdrift att påstå, att alla den erfarne politikernas dåvarande åhörare begrepo vad han hade att säga dem!

Internationalen och kriget var temat för 1915 års majtal i Stockholm. Kraftigt polemiserande mot skriket att Internationalen gjort "bankrutt" påvisade Branting de oerhörda svårigheter av skilda slag, som hade rest sig i vägen för de socialistiska bemödandena att bibehålla freden. Det talet är ett mästerverk av politisk analys i god marxistisk mening.

Första maj 1916 var det *Malmö* arbetares tur att taga hand om hövdingen. Kriget och den svenska demokratins kamp för den ärliga neutraliteten – därom rörde sig Malmötalet.

En av sina mest lysande triumfer såsom talare firade Hjalmar Branting vid majdemonstrationen i Stockholm år 1917. Han höll då det beundransvärda talet *Vågen stiger*, under intrycket av det revolutionära genombrottet i Ryssland 1917 – det var året då de goda borgarna i Stockholm, darrande för den väntade våldsamma revolutionen, med bävan och ängslan för sina dyrbara liv stängde sig inne första maj. Det var året, när Stockholmskonferensen samlades och i majdemonstrationen den gången funnos också världsbekanta socialdemokrater från utlandet: Troelstra, van Kol, Albarda, De Brouckère, Huysmans. Så stora massor som det året samlades, ha varken förr eller senare skådats vid en första maj.

Västerås fick höra Branting år 1918. Han framförde där med starkt eftertryck kravet på den fullständiga rösträtten. Den genomfördes ju även i slutet av samma år. Men Hjalmar Branting, som så många första-maj-dagar framfört kravet på den fulla medborgarrätten, fick icke tillfälle att vid 1919 års demonstrationer fira segern. Han uppehöll sig då vid första maj i Paris med anledning av den pågående fredskonferensen. Första gången sedan år 1890 talade han icke första maj. Men han hindrades ju också av förhållanden, över vilka han själv icke hade någon makt.

Då Hjalmar Branting år 1920 höll sitt maj-tal i Stockholm var han för första gången Sveriges statsminister. Demokratins genombrott hade börjat göra sin verkan. En lång väg var passerad sedan den första demonstrationen år 1890. Den lagstadgade normalarbetsdagen på 8 timmar var uppnådd, tillika med den allmänna rösträtten.

Malmö besöktes på nytt år 1921. Talet berörde huvudsakligen det internationella läget efter kriget. Hjalmar Branting stod då mitt uppe i sina sista levnadsårs stora arbete på internationell mark för freden och rätten. Detta arbete, närmast Genuakonferensen, hindrade honom år 1922 för andra gången att fungera som majtalare.

År 1923 höll han i Stockholm ett briljant tal, där han särskilt skarpt gisslade det borgerliga frisinnets i landet för dess hållning i frågan om arbetslöshetsdirektiven, som hjälpt fram en högerregering till statsrodret efter den folkliga landsregering, vilken från oktober 1921 till april 1923 leddes av Hjalmar Branting själv.

Och i fjol, år 1924, talade Hjalmar Branting för sista gången på Gärdet. "Vi måste bort från kriget", var då hans lösenord. Han slutade sitt tal med följande ord:

"Bland skarorna kring denna talarstol finnas de socialdemokratiska ungdomsföreningarna. De ungas idealitet är en stor tillgång. Väl krävs det också kännedom om de förhållanden, med vilka man ger sig i kast, och väl kommer därför i de olika frågorna att finnas en riktning, som mera betonar idealiteten, och en, som mera ser på det praktiska. Men detta är blott till nytta, ty båda behövas. Må

arbetarerörelsen liksom hittills räkna både män med ideell håg och män med praktisk läggning. Leve arbetarerörelsen, leve socialdemokratin!”

Må de bli hövdingens testamente till de unga inom arbetareklassen, dessa *hans sista ord på hans sista första maj*.

Trettiofem majdemonstrationer upplevde Hjalmar Branting. Vid tjugutvå talade han i Stockholm, vid tio i den svenska landsorten och vid en i Norge. Endast tvenne gånger saknades han på tribunen första maj. Det var under de sista åren, sedan den internationella politiken allt mera lagt beslag på honom.

Hjalmar Brantings förhållande till arbetarnas första-maj-firande framhäver starkt hans obrottsliga trohet mot arbetareklassen och socialismen.

Även på annat sätt än såsom talare vid demonstrationerna medverkade Hjalmar Branting flitigt under alla åren vid dessa majhögtidligheter. Sålunda deltog han i utredigeringen av de allra flesta manifesten och resolutionerna till första maj. Under de tidigaste tjugu åren skötte han väl praktiskt taget ensam om den saken.

I Social-Demokraten skrev han många första-maj-artiklar, som manade fram massorna till uppmarschen. Även i denna publikation, *Första Maj*, Socialdemokratiska arbetarepartiets demonstrationstidning, har han flera gånger medverkat.

Första Maj utkom första gången år 1900. Tidningen inleddes då med en artikel: Rösträtt och värnplikt, kätterska strötankar av Hjalmar Branting. Man stod som nu inför en ”lösning” av försvarsfrågan, samtidigt som frågan om den allmänna rösträtten blev allt mera brännande. Sin principiella ställning i försvarsfrågan angav Branting i denna artikel med följande ord, som ännu i dag ha ofantligt mycket att säga oss: ”Även de som ropa mest högljutt mot all militarism bruka medgiva, när man går dem in på livet, att något slags försvarsväsen måste ett folk ha i den järnålder vi leva uti. Den rena försvarsnihilismen är sekterism. Och allra minst passar den, djupare sett, en kraftigt uppåtsträvande samhällsklass, som känner sig ha framtiden för sig, som rustar sig för att övertaga sitt eget, allt för länge undanhållna arv.

Sveriges rikedomar skola överföras från ett utsugande fåtal i hela svenska folkets besittning, som grundval för hela vår nations materiella välstånd och andliga ordning – det är ju, kort och rakt på sak, den svenska socialdemokratins program. Men därav följer också den självklara förpliktelsen att så slå vakt omkring denna nationalrikedom, att den ej rövas bort av främlingar, medan vi inbördes tvista om vars och ens andel.

Avväpning kan alltså *icke* för närvarande bli vårt militära ideal. Fastmer måste vi sträva till ett *folk i vapen*, en härordning oduglig till anfall, utåt liksom inåt, men desto starkare till försvar, en armé, buren uppe av äkta medborgareanda, men också

utrustad efter militärteknikens krav så långt våra tillgångar medgiva och med tillräcklig övning att varje man är väl förtrogen med sitt vapen.

Men även om detta medgives vara vad vi nu böra sträva till, så ligger det heller ingen reson i att på förhand stämpla övergång till värnpliktsarmé utan annan stam än befälet, som eftergift åt kulturfientlig militarism. Det *kan* bli detta, men då beror det på en god tankes förfuskning, icke på att det måste så vara. Slå ned det specifikt militaristiska varhelst det sticker upp huvudet, slopa krigslagarna i fredstid, slopa obevekligt paradexercisen, förverkliga *vårt* partis gamla tanke: geväret på väggen, lägg alla förberedande övningar till skolan och hemorten, så att kasernen, råhetens och alla lasters plantskola, icke får tid att förgifta den ungdom som där fullbordar och avslutar sin värnplikt – vem vet om icke ett sådant system, ehuru utan tvivel alltid betungande, dock skall bli mera populärt och förtjäna att vara det än de Rappeska 90-dagarna!”

Men skola vi icke ha rösträtt först innan vi gå med på detta, hade frågats från många håll inom arbetareklassen. Branting tager upp denna synpunkt och säger: ”För den medborgareanda, som skall ge vårt nationella självförsvar i nödens stund dess bärande kraft, behövs en social reformpolitik, som lyfter upp de nu tillbakasatta klasserna och ger styvbarnen plats vid sidan av de privilegierade. Men hörnstenen för alla sådana strävanden är den allmänna rösträtten. Därför må vi åter och åter upprepa för dem, som nu sitta vid maktens köttgrytor, att *rösträttsfrågan är vår främsta försvarsfråga*.”

Men följer därav att det anstår arbetarna att schackra som hemmansägarna gjort, då de bytt sina grundskatter mot *andras* ökade värnplikt? Passar det en framtidens ledande klass med ideella mål att om sådana ting förklara: affär är affär! Först vår rätt, sedan skola vi gå med på att göra oss dugliga att försvara både den och hela vårt svenska samhälle.

Mig synes, jag må öppet bekänna det, att har man en verklig segerviss tro på arbetareklassens frammarsch, så bör man också känna sig övertygad att rösträttsfrågan blir löst, här liksom i andra länder, utan att därmed behöver förknippas något som ens illviljan kan benämna försvarsvägran. Och oändligt mycket mera än att i politisk finurlighet sammankoppla två, säga vad man vill olikartade frågor, en social och en nationell, tilltalar mig den högsinta anda, som lade Paris' arbetare de orden i munnen: ”vi skänka republiken tre månaders elände.”

Här ha vi ett lysande prov på en över all småsinthet och över alla småskurna spekulationer upphöjd saklig arbetarepolitik. Det var en sådan anda, som gjorde att den Brantingska politiken bar, då allt annat brast. Och en *sådan man* ha motståndarna icke blygts för att tid efter annan kalla en hänsynslös demagog!

I Första Maj år 1901 skriver Hjalmar Branting en artikel om dåvarande situation, som direkt knyter an till föregående års ”kätterska strötankar”. Han protesterar

indignerat mot de maktägandes sätt att vilja avgöra försvarsfrågan. Det skulle icke bliva den folkliga lösningen, det gav allt vid handen. Och den tankegång som sade att "rösträttsfrågan är vår främsta försvarsfråga", den hade icke det ringaste rum i de bestämmandes hjärtan.

Rösträttens första maj – så kallar hövdingen sin artikel i arbetarepartiets demonstrationstidning år 1902. Rösträttskravet överskuggade då också allt annat. Artikelns slutmaning lyder: "Låt 1 maj i år bli *generalmänstringen*. Vid den får ingen felas; var man på sin post. Straxt därpå börja riksdagens avgörande stunder. Då skall det ge sig vilket *allvar*, som ligger bakom Sverges arbetares tusentals mötesresolutioner att rösträtt vilja de ha. Rösträtt, idel rösträtt! "Hela konsten att vinna ett praktiskt resultat", skriver Lassalle, "består i att varje gång koncentrera all kraft på en enda punkt, på den viktigaste punkten". Och han tillägger – ty det var år 1863, några år innan Tysklands arbetare ryckte upp bland fullmyndiga medborgare: – "Sen varken till höger eller vänster, varen *döva* för allt som icke heter allmän och direkt rösträtt eller står i samband därmed eller kan föra dithän". Må *rösträttens 1 maj* bli en dag värdig Sverges arbetareklass, en dag för massornas uppmarsch som aldrig tillförne! Riktigt stora massor spränga lekande lätt de stängsel med vilka de kringgärdas. Skulle då inte hela Sverges arbetarekår kunna få bukt med ett eländigt, snart 40-årigt "streck"? Skam över den, som saknas på sin plats i ledet denna dag. Hell folkfrihetens, den allmänna rösträttens första maj!"

Nästa gång en artikel av Hjalmar Brantings penna återfinnes i Första Maj är år 1905. Åter är det "rösträttseländet" som står i förgrunden. Omöjliga kompromissförslag hota att bliva riksdagens beslut. Full av patos säger här folkets främste: "Sviker här andra kammaren sin solklara plikt att värna de nu rättslösa åtminstone mot nya bojor, blir den Bergerska skamlöshetslagen trots folkets stormande protester genomskad i riksdagen – ja, då ha ni själva så velat, ni dårar, som skapa folkresningar och sedan med stupid och ilsken förvåning se att den, som ni lömskt överfaller, försöker att slå igen! Vi stå nu 1 maj inför avgörandet. Men i alla den väldiga klasskampens växlingar, i storm och i segerjubel, i stillare samlingstider eller i tillfälliga nederlag, överallt och i alla skiften skall ljuda högt den lösen, som 1 maj över hela världen symboliserar: *Leve arbetareklassens orubbliga solidaritet!*"

Det dröjde ända fram till år 1912, innan Hjalmar Branting på nytt tog till orda i Första Maj. Hans ämne är nu: Lagstadgad minimilön, ett socialistiskt genombrott. Den engelska kolgruvestrejken detta år hade framtvingat ett lagstiftningsinitiativ från den liberala regeringen Asquiths sida för att få minimilönens princip lagligen erkänd. Branting hälsar detta med den största glädje såsom ett framsteg, som "till hela sin tankegång hör hemma inom socialismens marker". Han anser det vara "en ny fas av socialismens inryckning mitt i det bestående borgerliga samhället, som denna lag inleder". Vidare utvecklande sin tankegång, säger Branting, att "minimilönen är,

logiskt sett, blott en annan sida av kravet på lagskyddad mänsklig arbetsdag. Ty var och en måste säga sig, att hela den avgörande argumentation, som kräver 8-timmarsdag med hänsyn till släktets skydd mot ett degenererande överarbete, blir värdelös om den icke har såsom tyst förutsättning, att på dessa 8-timmars arbete skall också kunna åstadkommas en tillräcklig daglön.”

Även om man beträffande den lagstadgade minimilönens möjlighet och önskvärdhet kan hysa en annan mening än den som i denna artikel är uttryckt, måste man i densamma se ett värtaligt vittnesbörd för den varma medkänsla för de smås och ekonomiskt otryggas sak, som alltid besjälade Branting. Hans aldrig vilande kamp för en bättre social vård om människorna är det som här velat söka sig ut på ett nytt fält.

Vårtecken – som man ej vill se. Så hette Hjalmar Brantings sista artikel i Första Maj. Den skrevs 1924. Måhända var detta den allra sista tidningsartikeln ur hans penna. Det var vår ännu olösta försvarsfråga, som kom hövdingen att yttra sig. Han summerade ihop ljusstecknen i världen och fick fram en annan bild än högerns olyckskorpars. Ljusningen kan icke med någon rimlighet bestridas, framhöll Branting, som dock hade mera kännedom om det *verkliga* läget i världen än någon annan svensk politiker. Och han sporde: ”Är det då någon reson i att Sverges folk skall för den närmaste tiden ordna sitt försvarsväsen utan ringaste hänsyn till denna bättring i världsläget?”

Frågan är lika aktuell i dag i samband med den allt häftigare försvarsdiskussionen. Hjalmar Branting ville vänsterlösning i nedrustningens tecken. Hans ansvarskänsla mot land och folk tillrådde honom detta steg. Må det också kunna tagas!

Anm. Kursiveringarna motsvarar spärrning i artikeln.